MIRCEA ELIADE

Această carte fantastică,
în care se găsesc, poate
și atâtea lucruri –
reale, deocamdată. –
Mircea Eliade

Lumina ce se stinge...

*

CASA EDITORIALĂ
ODEON

Considerat de Constantin Noica drept primul roman de aventuri spirituale din literatura noastră, Lumina ce se stinge... opune unei acțiuni cu implicații judiciare, trăirile interioare ale eroului — împinse pînă la limita dintre real și absurd, dintre iubirea pură și magia sexului.

Dramei existențialiste, Cesare — eroul principal, amenințat cu orbirea — încearcă să-i facă față prin studiu și meditație împotriva tuturor slăbiciunilor, a tentațiilor, a căderilor.

Operă practic inedită, neputînd fi reeditată în ultimii zeci de ani, acest roman prezintă un larg interes datorită acțiunii captivante și surprinzătoare-i sale modernități.

ISBN 973-9008-06-0

Lei 67,—

Actuala reeditare reproduce textul volumului publicat de Editura „Cartea Românească" în anul 1934 pe baza manuscrisului elaborat de autor în anii 1930—1931.

Față de această ediție am adaptat ortografia păstrînd formele lingvistice specifice autorului.

Casa Editorială ODEON

MIRCEA ELIADE

LUMINA CE SE STINGE

Roman

Casa Editorială „ODEON", București

Coperta **VICTORIA VLAD**

ISBN 973-9008-06-0

VOLUMUL I

I.

PROLOG ÎN CER

In dimineața de 28 aprilie, un vizitator neașteptat bătu la ușa portarului Julius. Necunoscutul era un tînăr lung, palid, și vorbea puțin gîngav, stînjenit, dar afectîndu-și în același timp gîngăveala; se rezemă într-un baston necioplit, pe care îl ținea cu amîndouă mîinile la spate. Julius venise numai cu puține minute înainte, ca să deschidă ferestrele sălii de lectură și să scuture praful din biroul directorului. Era singur în toată clădirea. Era încă prea devreme, nu mai mult de șase jumătate. Firește, vizitatorul neașteptat îl inciudă, cu atît mai mult cu cît vorbirea lui împiedecată se dovedea plină de taine. Julius nu izbutise să-i afle numele. Era străin, de-abia picat de la gară; Julius zărise geamantanul în trăsura care îl aștepta la poarta Bibliotecii. Nici motivul vizitei nu izbuti să-l afle. Necunoscutul revenea — după scurte pauze, în care timp schimba poziția bastonului — la aceeași întrebare inițială:

— Și știi bine că *nimic* nu s-a schimbat în bibliotecă?

Julius îl asigura, stăruitor, că totul era ca mai înainte; nu s-a schimbat nimic, pentru că toate erau bune așa cum erau; de ce să se schimbe?

— Bibliotecarul e aici?

— Cum se poate? Dl. Cesare vine la opt. Biblioteca se deschide la nouă. Cum ar putea veni cu noaptea în cap?

— Firește, firește... Așa dar nimic?... Hm! e de necrezut! D-ta ai fost astă noapte?

— Nu rămîne nimeni noaptea aici, dar ușa o închid eu, seara. Și vedeți, e destul de zdravănă.

Ieși pe coridor și arătă singura ușă ce se deschidea în clădire, ușă masivă și ferecată. Biblioteca fusese cîndva palatul unui duce obsedat, către sfîrșitul vieții, de conspiratori. Aceasta, însă, se întîmplase de mult. Acum, palatul adăpostea cea mai prețioasă bibliotecă a orașului, și maniile ducelui îi simplificaseră paza.

Necunoscutul rămase nesatisfăcut.

— D-ta ai fost înăuntru?

— Desigur. Am deschis ferestrele peste tot...

— Și cabinetul directorului?...

— De acolo vin.

— Hm! Manuel e nebun, sau ne-a păcălit cu o farsă de prost gust. În sfîrșit, mă duc. Aceasta e pentru d-ta...

Înainte ca Julius să protesteze sau să mulțumească, necunoscutul așeză pe mescioara vecină o bancnotă — pe care desigur că o avea pregătită în buzunarul pardesiului — salută jenat și traversă grăbit grădina îngustă. Julius îl auzi cum vorbește singur, înfuriat, urcîndu-se în trăsură, strigă:

— La gară! și repede...

Portarul privea banii și nu-i venea să creadă. De ce i-o fi dat, cînd arăta atît de nemulțumit?...

Și nu putea înțelege ce căuta în oraș, de ce venise la bibliotecă atît de dimineață și de ce a plecat brusc, fără să-și spună numele și fără să întrebe de director sau de dl Cesare.

Faptul ar fi fost uitat lesne dacă o serie de împrejurări ciudate nu s-ar fi abătut, chiar în aceeași noapte, asupra bibliotecii și bibliotecarului.

•

Sala de lectură o inaugurase acel duce spîn, mort de două veacuri. Pe orice ușă ar fi intrat, lectorul întîlnea bustul mediocru, pe creștet de coloană, așezat solemn și stingher în bătaia luminii. După o viață frivolă și răutăcioasă, — ducele fusese uitat de toți. Pe chipul lui turnat se odihneau acum privirile tinerilor cu ghiozdan. Fața ducelui, insignifiantă, avea totuși o soliditate ireală

şi reconfortantă. S-ar fi spus că e aidoma şi vie, deşi întrucîtva jenată de înălţimea pe care o situase Centrala Bibliotecilor. Ducele e cu desăvîrşire străin acestei povestiri, bucurîndu-se de privilegiul omului mort fără urmaşi. Povestirea, totuşi trebuia începută prin acest amănunt — pentru că numele ducelui era Emmanuele.

Intunecată şi rece, cu mireasmă de oleandri străbătînd pînza prafului, biblioteca adăpostea, alături de tipăriturile timpului, vrafuri de dosare, colecţii de scrisori, hîrtii pecetluite. Portretele în ulei insipide şi flatante, se păstrau din prestigiu. Nici un harnic erudit nu le cercetase. Cesare, din cel dintîi an, cotrobăise atent duzini de cartoane şi cetise Memorii care mai tîrziu au fost publicate de alţii, şi au adus faimă. Bibliotecar diplomat la École des Chartres, îndrăgostit de tezaurele minime. Cesare ordonase manuscrisele după ritualul tuturor Arhivelor, reînoise cartoanele, adăogase titluri abreviate şi index sumar. Începuse să le studieze pătimaş, iar gîndul „catalogului raţional" îl ispitea ca o muncă lungă, blîndă şi odihnitoare. Dar în existenţa bibliotecarului s-a ivit, pe neaşteptate, un fapt simplu şi extraordinar, care l-a silit să renunţe. Într-un scrin scump de lemn roşcat, cu trup de sirenă cioplit drept mînuchier, Cesare a descoperit manuscrisul grecesc *Contra Procli* al lui Johannes Scholasticus. Era o minune caligrafică şi bibliotecarul, deşi începuse a uita anii de învăţătură de la École des Chartres, s-a putut convinge de la cea dintîi lectură că e un manuscris mai vechi şi mai complet decît cel după care s-a editat, în 1551, la Venezia, cartea cu numele de *Joannis Grammatici Philoponi Alexandrini contra Proclum de Mundi oeternitate libri XVIII.*

Descoperirea fusese un eveniment filologic şi adusese o nouă glorie oraşului. Singura emoţie pe care o cunoscuse totuşi, Cesare — a fost în seara descoperirii. Sala era pustie, animată numai de umbletul atent al lui Julius, care scutura raftul dicţionarelor şi lustruia ferestrele de sticlă scumpă. Ferestrele se deschideau în grădina cu havuz şi palmieri pitici. În glastră, aşa cum fusese adus de la seră, cel mai proaspăt palmier respira cu acea vie indiferenţă vegetală care fermeca pe bibliotecar. Cesare se ataşase mai mult de plante decît

de statui sau de femei. Palmierul era un inimitabil obiect de meditaţie iar regnul vegetal un odihnitor suport al dialecticei. Pasionat după reflecţii banale, bibliotecarul obişnuia să se asemene în gînd cu palmierul, iar meditaţia lui — lent şi analitic soliloquiu — capătă valoare edificatorie de trainic optimism.

Seara descoperirii; prezenţa lui neverosimilă în casa cărţilor, sobră voluptate de arhivar, fără munci şi fără nostalgii. Palmierul era în aceeaşi seră, şi Cesare lucra pe acelaşi fotoliu cu rezemătoare largă, singur şi comod. Singurătatea nu-l înspăimînta nici nu-l deprima. Bibliotecarul era un privilegiat. Demonii nu-l îmboldeau cu enigme, nici Dumnezeu cu răstignirea cea de taină. Creierul lui alimentat de prodigioase lecturi greceşti ştiuse să aleagă din tezaur elementele viabile: gramatica, ritmul şi etimologiile. De idei se dezinteresa, pentru că nu simţea nevoia lor decît un ceas pe zi, iar atunci găsea destule, proaspete, imediate şi personale.

Pe măsuţa mobilă, adusă de Julius alături de fereastra la care lucra, dosarul A. Re. 3., în care el păstra provizoriu cîteva codice fără importanţă. Cesare se lăsă leneş pe speteaza fotoliului şi privi palmierul, cu satisfacţie de tic. Gîndurile schimbară cadenţa, şi tiveau acum nudul vegetal, gîndire straniu de organizată şi posomorîtă. Dădu atunci cu ochii de *Codex Pamphilius*. Caligrafie excelentă, deşi copie tîrzie bizantină; scribul fusese un scholiast priceput şi modest, purist al tradiţiei manuscrise şi evitînd, maniac, interpolările. Un bibliotecar al Ducelui — confrate îngropat de mult — adăogase o predoslovenie în latinească barbară. Literele se citeau mai greu, scrise pe o hîrtie imperfectă, cu filigram tulbure. Iar latineasca — rebarbativă pentru eruditul Cesare — încerca să convingă Ducele că manuscrisul e un simplu *Protrepticus*, care abundă în toate bibliotecile medievale.

Şi iată că, din senin, Cesare se îndoi de ştiinţa protejatului Ducelui. Faptul hotărîtor al existenţei sale — descoperirea celui mai autentic *Contra Procli* — se datoreşte meditaţiei asupra unei plante. Aşa, cel puţin, mărturisea Cesare.

Au urmat apoi zile de glorie, cu audiențe la profesori bătrîni și corespondențe prin Centrala Bibliotecilor cu arhivele din Lipsca, unde eleniștii îndrumaseră entuziasmul lui Cesare după recolta tuturor codicilor *Contra Procli*. Anii au trecut, repezi și seci — și ediția onorată de o subvenție academică, îi dăruia lent voluptatea corecturilor în pagină. În timpul în care începe această povestire, Cesare pregătea introducerea critică la *Contra Procli* și obișnuia să poarte lungi convorbiri cu o cetitoare inteligentă și bătrînă, căreia el îi spunea „Domnișoară" — iar ea „Cesare".

Probabil că s-a atașat de bibliotecă odată cu Melania, asistenta profesorului de slavă, cel care povestea irezistibile anecdote, întotdeauna în franțuzește, și se oprea nemotivat, ca în fața unei jigniri aeriene, întrebînd:

— Domnișoară Melania, unde ne aflăm cu polemica anti-mazziniană?

Asistenta se grăbea să explice într-un limbaj tehnic, abreviat și savuros ca ritualul unui joc de păpuși. Dr. Weinrich, profesorul de slavă, vizita biblioteca incidental, cu puține minute înainte de închidere, ca să răsfoiască fișele asistentei și să corecteze copiile dosarului cu scrisorile lui Bakunin din vremea campaniei împotriva lui Mazzini. Și acest dosar era dăruit de un îndepărtat membru al familiei ducelui. Directorul se arătase măgulit de cererea politicoasă a binecunoscutului dr. Weinrich, îi oprise o masă specială și îl întovărășea regulat în sală, conversînd în franțuzește.

Despre acest profesor, orașul zvonea știri ciudate, cîteodată tainice, cîteodată păcătoase. Orașul vorbea de tovărășenia prea intimă a profesorului cu asistenta și lăuda veninos nurii domnișoarei Melania. Dr. Weinrich era bărbat arătos, robust, cu priviri drăcești însuflețind o față urîtă, pomeții alungiți dăruind figurii o antipatică simetrie, vag atenuată de barba tunsă scurt și duioșia lentilelor cu brațe de aur. Asistenta avea o frumusețe rece, ceruită de politețe, și arareori străbătută de simțiri; asemenea unei făpturi nesfîrșite, din vis, imaterială ca o nălucă și exterioară ca un chip de porțelan. Articulațiile acestei făpturi trimeasă în lume cu incertitudinea

ciornei, erau decente și discrete ca ale unui robot luxos. Legătura insinuantă părea celor care cunoșteau pe d-ra Melania imposibilă și terifiantă ca o revelație. Domnișoara Melania, mulțumită acelui rar privilegiu al unui trup înghețat, putea admira un bărbat pentru numărul cărților citite și numai pentru aceste cărți — iar sensibilitatea ei elaborată cast și suficient dăruia expresiilor conținutul sterilizat și inuman, înțelegînd prin „dragă" o felicitare, iar printr-un ghiont ștrengăresc o sumară gelozie către un lector mai harnic. Născută sub o stea prielnică, domnișoara Melania se izbăvise de orice fior trupesc ca și de orice surpriză cerebrală. Viața i se lămurea modestă și clară. Munca nu i se părea nici dureroasă, nici plăcută — ci ca „ceva" pe care nu era ispitită s-o formuleze, dar despre care știa că trebuie dusă pînă la moarte. Hărnicia ei, curajul pe care îl dovedea de a înțelege lucrurile deodată, fără a mai reveni, siguranța cu care evita obstacolele și simplitatea cu care afirma adevărul ei — al celor împăcați cu duhul — colaboraseră la stîrnirea admirației și la inaugurarea unei cariere de elită, pe care asistenta nu o tînjise, dar pe care nu o refuza. Fără îndoială, gîndeau prietenii, numai aceste rare calități o atașaseră de dr. Weinrich.

E drept că nimeni nu putea pătrunde în sufletul profesorului de slavă, dar nimeni nu simțea nevoia s-o facă, dr. Weinrich fiind acel bărbat asupra căruia nimeni nu se poate înșela, de dimensiuni sigure și publice, care se revelează într-o anecdotă și e atît de stîngaci să se ascundă încît cea mai simplă atitudine împrumutată stîrnește panică. Dr. Weinrich era atît de total și permanent el însuși încît se refuza oricărui dubiu, oricărei măști. Într-un timp cînd existențele sînt atît de compozite și contradictorii, de ascunse, și de surprinzătoare — profesorul de slavă prezenta reconfortanta excepție a omului așa cum trebuie să fie, radiind unitatea conștientă și certă a insului, iar nu acea scurgere de zdrențe și eșuări a muritorului. Firește că, pentru cei care se bucurau de intimitatea profesorului de slavă, legătura lui cu domnișoara Melania nu era nici mai mult nici mai puțin decît mărturisea el: o rară, o privilegiată legătură cu un creier uimitor de disciplinat.

Cesare, însă, era atît de complet adîncit în viața lui de muncă și austeră reflecție — încît nu aflase nimic, nici de însușirile științifice ale domnișoarei Melania, nici de urzeala orașului pe seama d-rului Weinrich, a cărui „Prolegomene la o istorie a spiritului panslavist" o citise cu mult respect încă de pe cînd se tipărea în „Isis". Fusese prezentat profesorului, și probabil că acesta — universitar cu rutină enciclopedică — îl felicitase pentru descoperirea lui. Dar Cesare, care judeca pe orice autor prin cărțile scrise (nici nu înțelegea folosul sau posibilitatea unei altfel de judecăți), și care avea neasemuita însușire de a-și amîna atenția asupra unui om care nu-l interesa, deocamdată, în munca lui — uitase repede această întîlnire. Căpătîndu-și, însă, întîia lui prietenă în domnișoara Marta, ajunsese, deși fără să vrea, să cunoască vag legătura domnișoarei Melania cu dr. Weinrich, pe care el o înțelegea corect, iar nu cu insinuări.

Domnișoara era prietena Melaniei și se interesa de bibliotecar pentru drama care credea că se ascunde între rafturi și catedră. Ea ghicea pretutindeni conflicte și descoperea pretutindeni crize sufletești. Așa cum îi fusese tinerețea, îi era mintea: într-o agitare continuă, filiformă, stearpă, alimentată de orice text sau de orice scenă. Domnișoara Marta era o pasionată a inutilului, deși se flata, socotindu-se laborator de nuanțe. Viața ei, inițiată printr-o evadare din pension, nu izbutise să nască dragostea, dar cuibărise duzini de entuziasme, de idile și de aventuri. Cu fiecare descoperire, se descoperea pe sine, și această eroare a auto-revelației generase o mixtură seducătoare de cerebralism afrodisiac, de libertate, feminism și dannunzianism. Consumată de inutila ei agitare, zărea drama acolo unde nu se afla, de fapt, decît cumplitul optimism al vieții de toate zilele sau cearta provizorie între simțuri. Se pasionase, antrenată și entuziastă, de existența lui Cesare, pe care o reconstituise cu o justă luciditate. Voia să pogoare tulburări și răzvrătiri într-o mare moartă, pentru că domnișoara nu înțelegea masculinitatea fără conflict intern soluționat în acte, și nici feminitatea fără capriciu și nuanțare. Cum Cesare era un singuratec și un biblioman, nu avea dimensiuni accesibile spiritului ager și trepidant al noii

sale prietene. Convorbirile lor sugerau straniul unui monolog agresiv și captivant — domnișoara, — căruia îi urmau, subterane, cele mai mediocre și mai rectilinii rectificări din partea prietenului. Cesare, care nu gîndea decît singur și numai după ce se golea biblioteca — nu izbutise, încă, să se facă înțeles.

Fără să proclame, și poate fără să știe, bibliotecarul elaborase o filosofie proprie, robustă și amplă. În cadrele acestei filosofii, gîndirea nu era anarhică nici gratuită. De fapt, Cesare nu putea înțelege de ce trebuie omul să gîndească întotdeauna, după cum nu putea înțelege de ce trebuie să acționeze întotdeauna. El nu gîndea decît privind palmierul din ghiveci sau felurite alte obiecte la îndemînă, și-și întrerupea corect gîndirea îndată ce Julius îi ura noapte bună. I se părea firesc, ca și inactivitatea lui, indiferența față de deplasări, călătorii, emoții artistice, sentimentale, religioase. Ceea ce numea domnișoara timiditate, era numai o completă asimilare a situației de fapt, fără nostalgia obiectelor inaccesibile momentului.

Ciudățenia spiritului lui Cesare îl expunea la nenumărate echivocuri. Într-o după amiază, în aprilie, mireasma oleandrului intoxica sala de lectură. Prin ferestre pătrundea o boare caldă, șăgalnică, nepăsătoare; la răstimpuri albine curioase se rătăceau printre lămpile verzi, iar invazia voluptății vegetale și a degradantei nostalgii de mamifere captive colabora la violarea castei interiorități a sălii de lectură. Cesare se oprise o clipă din lucru, fără a fi obosit, dar umectat de aceeași generală toropeală primăvăratecă. În sufletul lui sobru și în gîndurile lui rutinate, nu se pogorîse nostalgia, tristețea nedefinită a celor ce au fost sau ar fi putut fi — ci numai o umană simțire de surpriză și protest. Era surprins să-și vadă sălașul muncii invadat de himenoptere și ducere pe gînduri; era surprins, și în același timp curios, observînd promiscuitatea mentală a cititorilor, care trădau priviri umede, grele și inconsistente; era surprins și curios să urmărească procesul și, în același timp, protesta lăuntric cu o aprigă sinceritate. Cesare era legat de comunitate, nu prin simpatie sau dragoste — ci printr-un foarte cinstit sentiment al demnității. Un om beat

întîlnit pe stradă îl alarma ca și o idilă în ceasul de muncă. Un bărbat lovind o femeie era tot atît de nedemn ca și unul iubind-o. Se simțea singur, dar nu se lăuda cu singurătatea lui, pentru că știa că aceasta e un dat al existenții, iar toți ceilalți care nu o împlinesc — sînt nedemni. Orice abatere îl jignea, chiar dacă se dovedea la oameni pe care nu-i cunoștea, care nu-l interesau, care nu-i oprise nici încai privirile, necum gîndurile. Instinctul lui de solidaritate se deștepta de cîte ori o celulă mai mult din imensul organism al speței (asupra căruia nu gîndise niciodată, pentru că îi era un dat) se dovedea patogenă, cu porniri abuzive, fie de forță inutilă fie de slăbiciune nepermisă. Acel instinct se răzvrătea privind spectacolul deprimant al unor erudiți abătuți de boarea primăvăratecă, duioși sau excitați, ca și cum aprilie ar fi fost un dar personal al Domniilor lor, iar nu un fenomen obiectiv, indiferent, același acum zece mii de ani, același după ce însăși cetatea va fi îngropată și uitată. De ce predarea în fața unei brize binemirositoare, cînd cărțile zac necitite în rafturi și neprevăzutul pîndește pretutindeni? Cesare arăta față de anotimpuri aceeași indiferență politicoasă ca și față de femei, știind că *sînt*, dar că nu sînt ale lui. Să le cucerească, să le posede, să se bucure de masticarea lor — i se păreau fapte necumpătate, izvorîte numai dintr-o emfatică iluzie a celor care confundă lumea cu ei înșiși, și dreapta posesiune cu apropieri nedemne.

Gîndurile acestea se manifestau, paradoxal, printr-o expresie de torpoare confuză, sub care se putea bănui depresiune sau curiozitate dezamăgită. Bibliotecarul exprima fără voie, oricare ar fi fost miezul gîndirii, aceeași mincinoasă atitudine de privire în gol sau în trecut. Anevoie s-ar fi descifrat, sub aparența lui mediocră și obosită, o activare personală, vie; de aceea domnișoara Marta îl ispiti, amenințîndu-l cu creionul:

— Iarăși sentimental, Cesare?... Păcătuiești împotriva breslei...

— Pardon?! șopti bibliotecarul, cu geniala lui incapacitate de a răspunde insinuărilor malițioase. Domnișoara se ridică de la masa cu bizară împerechere de cărți și se apropie de catedră, purtîndu-și creionul cu grația și

solemnitatea unei baghete. Se apropie de Cesare mînată de același instinct atroce al iscodirii, intoxicată de aceeași momentană lascivitate ce inundase biblioteca.

— Ai timp de mine o secundă? De altfel, tot trebuie să te ostenesc cu *Enchiridion*, pe care Julius îl rătăcește întotdeauna... Apropos, de ce-ți neglijezi părul? Te îmbătrînește și bănuiesc că e incomod... *Enfin*, te-am văzut și te știu...

— Oh! domnișoară, d-ta pătrunzi atît de repede în sufletul oamenilor...

— E altceva mai bun de făcut, spune?

— Dar e altceva mai greu?...

— Cesare, răspunzi penibil de banal. Îți repet: cu tine e imposibil de discutat; orice atingi tu, ajunge loc comun, truism, nu știu cum să spun...

— D-ta știi că sînt un om tăcut...

— Asta nu înseamnă nimic. Tăcerea ta e stearpă însă, e iritantă. Dacă ai scrie, cel puțin, un jurnal. Întotdeauna am iubit lectura lor. E ceva tragic, nu?

Pe Cesare îl supărau două cuvinte: „scris" și „tragic", el de o epică placiditate, care credea că scrisul a fost indispensabil numai grecilor.

— Dar de ce să scriu? De ce să scriu altceva decît contribuții la Arhive? Iartă-mă, cum să spun?... mă împotrivesc abuzului de a prețui pe cineva prin ceea ce a scris, de a stima pe un singuratec numai după ce a rupt tăcerea vorbind publicului.

— Dar cum ai vrea să-i cunoaștem, să-i pricepem? protestă domnișoara, avidă de cunoștințe.

— E nevoie?

— Cesare, te întorci din drum și nu ne vom înțelege niciodată. Dacă nu admiți comunicativitatea ca temei al omenirii...

— Dar e necesară *întotdeauna*, e obligatorie această comunicativitate? Domnișoară, eu vorbesc puțin și prost, dar iartă-mă, cred că am dreptul să spun mai mult acum, după o critică atît de...

— Haide, haide...

Cesare tuși instinctiv, ca să ignore întreruperea.

— Vreau să spun atît: că nu înțeleg de ce insiști ca cineva să scrie sau să publice sau să gîndească sau să ac-

ționeze cînd nu e nevoie, cînd nu i se cere nici de împrejurări nici de oameni.

— Dar ce ai vrea să facă? întrebă domnișoara zîmbind iritat.

— Să trăiască! răspunse Cesare, mirat de tăria afirmației, pogorîtă brusc și tranșant în neorînduiala convorbirii.

D-ra nu-și putu opri excitația. Aproape îl îmbrățișă felicitîndu-l, spre enervarea celor doi germani de la capătul mesei.

— Să trăiască, nu? firește! Asta cer și eu. Dar trăiește, omule! trăiește-ți viața așa cum e...

— „Așa cum e"? repetă Cesare interogativ. E obscur. Viața *așa cum ne e dată.*

— Același lucru.

— Iată că ne înțelegem, perfect, perfect! se aprinse Cesare. Sînt cel mai punctual consumator al existenții sale, sînt un entuziast al punctualității...

— Asta numești tu *viață*, într-o bibliotecă, între șoareci, între...? Nu, Cesare, ești imposibil! ești iremediabil...

— Fiecare trebuie să-și trăiască viața *lui*, nu? Mi-o trăiesc pe a mea, perfect, pentru că mi-e *dată;* dacă aș alerga după, cum să spun? emoții mondene, aventuri și glosse insipide, mi-aș trăda chemarea și aș trăi o viață străină, aș purta măști, aș fi paiață, n-aș fi eu însumi, nu e așa?...

— E grozav, e grozav!... exclamă domnișoara amuzată.

Cesare se antrenase. Descoperise porunca întîi: primatul existenței. Și descoperise că toți cei pomeniți sau ilustrați de prietena lui erau personaje, iar el e viu, e viu și întreg. Era străbătut de un sentiment plenar, agresiv, al propriei sale existențe, recunoscute ca atare de o lege sau de o revelație. De aceea nu-și lua în seamă verbozitatea. Repetă același și același lucru pînă la sațietate. Întreruperile domnișoarei le ignora, cu o gimnastică agilă care surprinse plăcut pe bătrîna prietenă. Izbutise în sfîrșit să formuleze instinctul său de orientare. Repeta cu monotonie profetică adevărul său, care se definea net și consistent alături de ereziile celorlalți. A fi el însuși, da-

toria dintîi: adică a trăi larvar opt ceasuri în bibliotecă și cinci acasă, a medita, un ceas, a dormi trudit restul. Orice interesare în obiectivele celorlalți — se cheamă pluralitate bolnăvicioasă. Acțiunea ar fi inutilă, pentru că nu aparține castei lui nici timpului în care îi fusese scris să se nască. Își trăia viața complet, dar nu frenetic — pentru că nici temperamentul nu-i îngăduia frenezia, nici împrejurările nu i-o cereau. Acțiune fără motiv se cheamă descreierare sau slăbiciune, amîndouă patogene.

Numai neuroticii doresc o libertate care e absentă în datele prime ale existenței și numai femeile păcătuiesc fără tentații. Curajul înseamnă a păstra calea, fără emfază și fără comentarii. Timiditatea e, dimpotrivă, în veșnică curiozitate, ezitînd să aleagă, neîndurîndu-se să respingă, incapabilă să sufere. Timiditatea cere confesiuni, *volte-face*, ștrengării, fandări, spiritul polemic și, mai ales, teoretica activării violente. Toate acestea din incapacitatea organică de a *exista* real, omenește. Cei care nu pot dormi nopțile visează în nămiază. Lucrurile sînt simple, încheie Cesare cel dintîi manifest al filosofiei sale, lucrurile sînt simple; omul, înainte de toate, trebuie să trăiască. Acțiunea sau gîndirea sînt secundare, sînt posterioare. Ele se împlinesc cînd viața o cere. Altminteri — „ce sîntem noi, fluturi?“ — încheie mirat Cesare, cu degetele oprite interogativ și cristalin în aer, ca un mărgean de ceară.

Domnișoara, deși tulburată de puterea vorbirii celuilalt, nu se dădu bătută.

— Tot ce spui sînt valabile dacă se admite punctul întîi; că a trăi înseamnă *a-ți trăi meseria*, accentuă ea. Dar aceasta e un sofism; meseria nu e întotdeauna o vocație și chiar cînd e, nu epuizează existența. E un moment fragmentar. Fundamentul existenței e curentul acela liber și libertin de instincte, experiențe, curiozități care, normal, nu poate fi subjugat unei formule, cum să spun?, administrative sau arbitrare... Un om veritabil nu poate renunța la experiență și la acțiune, astfel înțeleg eu omul. Altminteri — ce sîntem noi? furnici?...

Domnișoara încheie parodiind. Cesare ascultase neconvins. Multe seri, în urmă, își regîndi discursul. Nu găsise nici o exagerare în cele ce spusese. Vorbise sin-

cer, închegat, şi mărturisise gînduri care îl preocupau de mult. Cele ce spunea d-ra nu-l interesau.

... Se întîlneau de acum des, mai în fiecare zi, la bibliotecă. Domnişoara Marta vorbea despre tot, dar ezita să reînceapă vechea discuţie, care fusese de fapt pretextul şi alimentul prieteniei lor. Pe Melania o vedea în treacăt, şi arareori vorbeau. Era ocupată cu teza sa asupra lui Mazzini şi lumea slavă.

Toţi ceilalţi obişnuiţi ai bibliotecii rămăseseră aceiaşi. Veneau şi plecau la ceasuri ştiute. Unii îşi luau rămas bun de la Cesare, şi acesta le ura, fără nostalgie, succes în carieră. Alţii, noi, apăreau — şi erau iniţiaţi de Julius în ritualul administrativ al cataloagelor şi buletinelor.

În ultima iarnă se petrecuse un singur eveniment neaşteptat: o carte dispăruse, un magnific dicţionar mongol-latin pe care nu-l cercetase nimeni şi de care nimeni nu-şi amintea să fi auzit întrebîndu-se. Evenimentul fu comentat, răutăcios, în oraş. Un licean îi închinase o odă.

Cesare cultiva prietenia cu domnişoara bătrînă. Prietenii lui erau morţi sau risipiţi în ţară. Nu se gîndea niciodată la ei, nici nu-i dorea. Iar corespondenţă nu purta decît cu erudiţi şi cu Direcţiile Arhivelor.

Seara, judecînd în termenii lui Cesare, se cobora cu admirabila ei punctualitate şi cu tot straniul indiferenţei prin întuneric, minune asupra căreia bibliotecarul îşi oprea adesea gîndurile.

Julius a închis toate uşile, din sală şi din hall, cu excepţia celei a cabinetului directorului, unde auzise glasuri. Directorul, probabil că întîrzia cu prietenii. Aceştia erau bărbaţi pe care bibliotecarul nu-i văzuse niciodată, pentru că nu traversau sala de lectură, ci veneau şi plecau prin holul de la etajul I. Julius ştia, însă, că sînt mai toţi universitari sau ziarişti, iar unuia dintre ei, cu rîs fals şi mîini palide, îi umbla nume rău prin oraş. Domnişoara Marta, agitată şi curioasă, ştia mai mult asupra tînărului răutăcios. Dar Cesare, dăruit cu o vastă indiferenţă faţă de anecdotă şi mondenitate, nu o putuse asculta. Cunoscuse, pe cînd se afla la École de Chartres, un grup de învăţăcei care se adunau într-o cafenea şi proiectau o revoluţie literară. Cesare i-a întovărăşit într-o seară nădăjduind că revoluţia va include şi servi-

ciul cartografic, unde avea multe de spus. Dar de cum se începu discuția, a înțeles că locul lui, infim și efectiv, e incompatibil cu axele revoluției tinerilor — și și-a exprimat detașarea de această revoluție, observînd toată noaptea peștii roșii și obezi din havuzul de sticlă.

De atunci, tinerii care tăinuiesc explozii și zei nu-l mai mirau și nu-i opreau atenția. Anii au clădit din acel eveniment indefinit o funcțiune clasificatoare. Cesare înghesuia pe toți cei nemulțumiți și agitați, pe cei care nu se supun menirii lor și pe cei ce așteaptă o reformă ca să-și înceapă viața propriu-zisă sau munca efectivă — în aceeași clasă a revoluționarilor. Sînt oameni care vor să soluționeze incompatibilitatea lumii cu slăbiciunile sau nostalgiile lor — schimbînd lumea. Cesare, dimpotrivă, știa că lumea e destul de perfectă ca să nu mai fie nevoie să fie schimbată de oameni. Oamenii trebuie să privească pătrunzător în juru-le, să-și afle locul și să-și muncească munca pînă la moarte — și vor fi fericiți, asemenea lui Cesare.

Nu era tulburat de întîrzierea oaspeților în cabinetul directorului, pentru că uitase de ei îndată ce plecase Julius. A doua zi era duminică și biblioteca era închisă. Acasă, în odaia complicată și vecină odăii cu copiii gazdei — nu putea lucra, migala celor patru manuscrise și a ignoranței culegătorului tipografic cerînd o masă largă și atenție ascuțită. Lucra cu acea tensiune minimă a creierului căruia nu i se îngăduie nimic de spus. De aceea se trezea, la răstimpuri, conjugînd rădăcini grecești neregulate. Aromeala corecturilor îl copleșea, cu cît creștea noaptea. Trecuseră cîteva ceasuri, judecînd după lihnirea și resemnarea cu care își sfîrșea lucrul. Deși era pentru întîia oară cînd lucra în bibliotecă după ceasul nouă, deși situația era inedită, neașteptată și ciudată — Cesare nu avea în suflet nimic deosebit. I se părea că *trebuie* să lucreze în bibliotecă în acest ceas tîrziu, poate nu atît pentru corecturi, cît pentru a răspunde unei potriviri cu o realitate din afara lui. Deși începuse munca de seară din propria-i inițiativă, hotărît să corecteze ultimele fascicule, Cesare, atingînd acea nedeslușită stare de oboseală și foame, căpătase o stranie senzație că e reținut în bibliotecă. Aceasta era numai o părere, ce se abătea și dis-

părea, fără să-l tulbure, asemenea acelor gînduri străine și tentații idioate care se pogoară fără rost asupra omului care își împlinește munca.

Părerile, totuși, stăruiau și se obiectivau, înghețînd în senzații discontinue sau plutind amorfe în lungul și în latul sălii, încolăcindu-l, împletindu-se între ochi și manuscrise, chemîndu-l, țipîndu-i în urechi, usturîndu-l în ochi. Cesare își frecă pleoapele blestemînd pașnic litera secolului XV din manuscrisul B. 102. Îl obosea pînă la împăienjenire. Apoi începu să tușească, mirat. Ridicînd ochii în sală, i se păru că zărește strigoi de fum urcînd de-a lungul pereților. Strigoii se prelingeau livizi dinspre hol și depozitul cu cărți, tîrîndu-se printre calorifer și bănci, înălțîndu-se către ferestrele oblonite. Văzu fluturi mari zbătîndu-se de lămpi și de ferestre, aiuriți, apoi auzi zgomote și vedenii mototolite se fugăriră în cercul de lumină al lămpii, pînză alburie proiectată în semi-obscuritatea sălii. Toate acestea se petrecuseră atît de precipitat și izvorau atît de firesc din starea lui de suflet, nedeslușită și exceptativă, încît nu-l tulburaseră. Ar fi vrut mai degrabă să-și lămurească ciudățenia sufletului, impresiile vagi și muiate în vis, care nu-l străbătuseră niciodată. Dar ciudățenia era atît de una cu sufletul lui, și într-atît îl stăpînea — încît Cesare se minuna și nu înțelegea cum de i-a venit acel cui străin în cuibul lui cel mai ascuns, în locul unde nu sînt acceptate decît realitățile. De aceea privea oarecum zăpăcit dar fără teamă haitele de șobolani, de fluturi și de năluci ce invadau ungherele — și tușea, încet, frecîndu-și pleoapele.

Cesare așteptase — ca să poată crede, sau să se deștepte. Fără îndoială că lucrul lui în noapte, cu manuscrise scumpe și ilizibile îl osteniseră. Dar gîndul acesta de bun simț i se părea stupid, și prevestirea vedeniilor îl țintuiră saturîndu-l de realitate.

N-a știut niciodată cîte clipe s-au scurs. Dar a rupt firul clipelor coborîndu-se îndîrjit de pe catedră — și de atunci clipele nu s-au mai numărat pentru el, pentru că timpul și lumea s-au oprit, înmărmurite, ca să-l privească Bibliotecarul a aprins toate becurile în sala de lectură și s-a repezit către ușa holului, știind de acum ce are de făcut. A știut fără să se întrebe, fără să caute și fără să

judece — și păstra sentimentul net că știa de la început de incendiu, iar toate vedeniile fuseseră numai amăgiri de bunăvoie. Pasă-mi-te focul s-a întins din depozitul de cărți, grotă prodigioasă — cu ferestre în fier oblonite spre grădină, cu ușa în coridorul ce duce spre hol. De acolo, a cuprins mobila din hol, iar covorul de flăcări a ajuns la ușa sălii de lectură. Numai astfel se putea lămuri vîlvătaia și fumul duhnit ce i s-a revărsat în obraji îndată ce a deschis ușa. A trîntit-o la loc, orbit. Sărind peste bănci, călcînd pe mese cu călimări, agil și sigur ca un gimnast ațîțat, s-a trezit lîngă fereastra de la care obișnuia să privească palmierul din grădină. A deschis-o dintr-o mînuitură, deși altădată cerea ajutorul lui Julius și al scării portative.

Mușchii lucrau prompt, corect, anticipînd gîndul. A înțeles, însă, că pe aici nu e scăpare. A privit noaptea — clară și lunatecă — și a lăsat strigoii de fum să alerge prin fereastra deschisă și să piară după plac în lenea vegetală. El s-a întors la catedră, oarecum intimidat de tovărășia celor patru manuscrise de la Leipzig. N-ar fi voit să le strîngă, dar instinctiv le-a repezit în mapă, a înfășcat-o și iarăși a sărit băncile, gonind spre ușă. Se hotărîse; să treacă prin iadul holului și să coboare treptele de marmură, care nu puteau arde. Dar l-a lovit cumplit imaginea rafturilor. Erau acolo cărți. Le-a și văzut, în gînd, cenușă — și o sfîrșeală fără seamăn l-a mohorît, iar pieptul s-a oprit gol, cu o inimă aiurită. Pompierii... Dar pînă să vadă ei focul, hrănit pe ascuns în miezul clădirii, și pînă să ajungă... N-a căutat mult. Mădularele au gemut iarăși, elastice. Va telefona din cabinetul Directorului. Titlul de „cabinetul Directorului" i se părea fără noimă, ca un cuvînt dintr-o limbă moartă, care sună frumos dar care nu se află în dicționarele portative, ci e înțeles numai de acei uriași ai textelor. „Cabinetul Directorului" îi dăruia numai o intuiție, caldă și reconfortantă, a umanității. Acolo auzise, acum cîteva ceasuri, glasuri; acolo s-au adunat tineri vîrtoși și curajoși, acolo s-au fumat țigări și s-a rîs. Cabinetul Directorului era viu, era neprețuit în clădirea moartă, oarbă, mistuită acum de foc nevăzut de nimeni. Cînd au plecat

oaspeţii? De ce-au plecat? De ce a rămas singur, fără Julius?

Îl învolburau întrebările, dar în pragul uşii a înmărmurit. Dr. Weinrich, cu păr smuls şi spasme în fălcile tăiate, a apărut în prag, înalt şi zguduit, fără vestă, fără guler. Chipul lui Cesare, răsărit în febră, luminat de becurile sălii, l-a istovit ca o apariţie de duh rău. A şoptit, întrebînd: „Cesare?" — dar spaima focului l-a biruit a doua oară, şi a răcnit, rezemîndu-se împietrit de uşă.

— Melania! ... Foc, foc pretutindeni! ...

Trup dezgolit, spăimîntat şi fără ruşine apăru din Cabinetul Directorului, iar alături de el, umbra fără zîmbet a tînărului pe care Cesare îl recunoscu îndată, deşi nu se întrebase asupra-i şi nu căutase să afle cine e. Tustrei se strînseseră, se zguduiră, strigară, implorară pe Cesare.

În sufletul bibliotecarului se cobora, lent şi atroce, o revelaţie. Urechile îi vuiau aceleaşi sunete: Melania, Melania ... Nu o cunoscuse, nu-l interesa. Dar nu-şi putea stăvili mirarea — imensă, secătuitoare, — care îl năpădea din toate ungherele înţelegerii şi ale amintirii. Ea? ea? ... Refuză net, nebuneşte, să creadă că cele trei trupuri dezgolite, adunate într-un mănunchi obscen şi nefiresc, sînt aievea, asemenea muşchilor de jar ce se lăţeau pe pardoselele holului, asemenea cărţilor care ard în depozit, gemînd aievea.

— Vreau să telefonez ... imediat ...

— Vom arde de vii, vom arde cu toţii ..., se tînguia d-ra Melania, agăţîndu-se de umerii d-rului Weinrich.

— ... ca şoarecii, murmură inutil celălalt.

D-ra Melania nu părea stînjenită de trupu-i gol şi alb, ca o diavoliţă albă în fumul incendiat de becuri. Dar Cesare descoperea cu ochi speriaţi sînii palizi şi coapsele abia ascunse, şi cobora insistent privirile pe umerii de ceară ai păpuşii, neizbutind să înţeleagă ce soi de ceremonie inumană, infernală, se împlinise între acest trup nepătat şi pur şi cele două trupuri vinete.

Gîndurile îl chinuiau, dar nu-l împiedicau să acţioneze. În cabinetul Directorului, nu era fum, doar guzganii roiau pe covor şi se loveau de mobile.

Pe canapea, veşminte, iar pe covor pahare mărunte, cutii, o tavă; tot ce a putut vedea, în boarea acelei lămpi tainice aşezate prudent pe o etajeră.

Cesare n-a cerut număr la telefon dar a strigat răspicat în pîlnie, repetînd cuvintele, de îndată ce a apucat receptorul.

— ... Incendiu la Biblioteca Ducelui Emanuele! ... Urgent! ... Incendiu, in-cen-diu ... mare! ... Urgent, te rog ... urgent! ...

Ceilalţi trei luptau la uşa zăvorîtă de Julius. Cu pumnul înfipt pe mînerul mapei, Cesare se apropie, iritat, de grup.

— E inutil, e nebunesc! Aceasta dă în coridorul depozitului! ... Cealaltă uşă! ...

Şi se repezi, el întîi, la uşa vecină, lovind cu genunchii, împingînd zănatic cu umerii, opintindu-se din tot greul. Ceilalţi, cu domnişoara Melania, diavoliţă zbătîndu-se, îl ajutau, mai mult împiedicîndu-l. Profesorul de slavă alerga de la o uşă la alta, ciocănind, încercînd clanţele, buimac, tînguindu-se. Celălalt se îndreptase către fereastra din sala de lectură, deschisă de Cesare, şi începuse a striga ajutor în noapte, răcnind cu palma la gură, ţipînd şi chiuind. Numai Cesare lupta cu acelaşi lemn masiv şi ghintuit, în timp ce d-ra Melania îl încolăcea lăcrămînd.

— Cesare, să nu mă laşi! să mă scapi pe mine întîi! Cesare, dragule, am să ard! ...

— Ce mizerie, şopti răguşit şi beat dr. Weinrich, ce mizerie! să arzi ca şoarecii! ...

Cesare era ispitit să înjure, să spună vorbe grele şi batjocoritoare Melaniei, să pălmuiască pe profesor. Era un om nou, îndîrjit şi sălbatic, ştiind ce vrea şi înfuriat că ceilalţi doi se învîrtesc ca fluturii în loc să se opintească la uşa holului.

Cînd o deschise, puse braţul pavăză ochilor şi plecă fruntea umedă. Arşiţa ajunsese nesuferită în hol. Tablourile şi tapeturile arseseră îndesat, iar flăcările, mistuind totul, căutau o răbufnire.

Ceilalţi se refugiară îngroziţi către dulapul de cristal. Numai d-ra Melania plîngea, agăţată. Gîndul lui Cesare era să-i strige în faţă: curvă! — şi să dispară cu

geanta, întîmplă-se ce s-o întîmpla. Dar în clipa următoare făcu tocmai contrariul. Manuscrisele?... Acum?... Nu știa de ce *acum* i se păreau ridicole acele scoarțe, cu literele lor grecești nedibaci copiate. Poate pentru că nu înțelegea goliciunea albă a d-rei Melania.

Zvîrli geanta pe biroul murdar de funingine și răvășit de viciu. Înșfăcă trupul domnișoarei și dădu ușa la o parte cu piciorul. Jarul îi răni gleznele, fumul îl orbi și văpaia pereților îl înspăimîntă cu panica asfixiei. Știa drumul și-l începu fără ochi, călăuzit de fripturile picioarelor și îndemnat de lumea nouă ce-i chinuia creierii.

Drumul era nesfîrșit și gîndurile lui Cesare săreau șanțurile anilor cu o prodigioasă elasticitate și frăgezime.

S-a întîlnit întîi cu acel Cesare din Universitate și s-a minunat de irealitatea lui. Un Cesare fără vîrstă și fără ispite, înțelegînd totul dar hotărît să-și țărmurească această înțelegere numai la cronologia arhivelor medievale.

Și iată pe acel turc mort, prieten cu față spînă, menit să incomodeze certitudinea celorlalți. El s-a despărțit înainte de vreme. Prietenul și-a continuat existența lui paradoxală pînă ce s-a înrolat voluntar și a murit, undeva în munți, așa cum mor oamenii în război. Dar Cesare n-a plecat, nu l-a chemat nimeni pe front, orfan cum era. Rînd pe rînd a revăzut popasurile și oamenii din măruntа lui existență, mirîndu-se că a fost el cel care a vorbit și a gîndit în acele împrejurări ridicole. Cumpăra pîinea dimineața și o purta subsoară pînă acasă. Iar la prăvălia d-lui Andrei trebuia să ridice ochii și să ureze bună-dimineața. Un trecător a glumit într-o zi, întrebîndu-l: „bună? de unde știi“ ... Uitase gluma fără rost. N-a putut răspunde, nu s-a gîndit niciodată de ce e dimineața bună. Era firesc, era așa cum trebuie să fie, perfectă, de aceea *bună*. Dar acum știa că e un non sens. Nu e nimic bun. Totul e așa cum văd oamenii. Unii văd, alții nu văd. Așa a fost cu *Contra Procli*. A fost nebun, a fost orb, și d-ra Marta avea dreptate. Îl uluia intuiția, inteligența domnișoarei. Ce va spune mîine?... Și unde va mai lucra el, și manuscrisele — cum va da seamă de ele?...

Și iarăși un Cesare posac și gînditor, care se dăruia în fum, ca nălucile din sală. Cineva a pus focul, desi-

gur. Dar de ce? Şi cum n-au aflat cei trei de prezenţa lui, alături? Cum a avut curajul d-ra Melania să se despoaie în faţa celorlalţi? Şi nimeni, nimeni să nu cerceteze tocmai sala de lectură în care el, printr-o singură excepţie lucra în noapte? Erau prea multe întrebări şi vedenii asupra cărora creierul ars şi bîntuit al lui Cesare nu găsea linişte. Erau prea multe lucruri care s-au întîmplat *tocmai* pentru că rămăsese el acolo, sau poate *pentru că* rămăsese. De ce? De ce a fost focul pus? Julius?... Directorul?...

Policandrul *ancient style* s-a prăvălit pe podea cu sunet cleios de sticlă topită şi de becuri oarbe. Ceilalţi doi strigau. Oamenii se adunau, desigur. Poate că şi pompierii au venit. Poate cineva va ridica geanta cu manuscrise. El continua să păşească rănit, cu povara albă pe braţe.

Aproape de uşa lojei prin care trebuia să se coboare, o bîrnă de flăcări îl ameninţă. Cesare săltă cu o neobişnuită vigoare, şi rănile îl usturară. Pantalonii ardeau. Dar aceasta n-a observat. A simţit, numai, cum o zvîcnitură fierbinte l-a stropit, la încheietura nasului, pe deasupra orbitelor şi apoi spre mijlocul frunţii. În acelaşi timp domnişoara Melania se zbătu, răcnind, cu mîinile la ochi. Părul îi ardea, vîlvătaie deasă şi urît mirositoare. Capul îi rămăsese într-o clipă chel şi murdar, iar funinginea lăsase dîre de-a lungul obrajilor, pe trup, pe mîini. Ţipă, cu spasm de lebădă. Puterile lui Cesare cedară, istovite de acea lovire în frunte, pe care nu şi-o putuse lămuri şi nu ştia cum îl atinsese. Poate bîrna, aceeaşi care aprinsese părul domnişoarei Melania, sau poate numai o surcea. nchisese ochii, gemînd, cu broboane de sînge sub pleoape. Cu grumazul aplecat, cu aceeaşi sarcină caldă pe braţe, nimeri uşa lojei, şi începu a coborî scările fără să vadă, lovindu-se de vreascuri şi de jăratec. Auzi glasuri, topoare care spărgeau, răcnete şi claxoane. În sala de jos, fumul se adunase, rece şi gros, năpădind sub gene, înecînd gîtlejul.

L-au înconjurat oameni necunoscuţi, cu căşti, vorbind răstit şi întrebînd toţi în acelaşi timp. Apoi l-au purtat pe braţe, cu pulpele atîrnînd arse şi negre, iar alţii au strigat:

— Cesare, Cesare! ... bravo Cesare!

Oamenii au coborît de asemenea pe d-ra Melania, în timp ce flăcările se întindeau în sala de lectură. De ceilalţi doi nu ştia nimeni. Îi căuta un locotenent aspru, întrebînd pe bibliotecar ce căuta acolo la miezul nopţii, şi unde e dr. Weinrich de care pomenise aiurit Directorul, deşteptat din somn prin telefon, şi sosit înspăimîntat să-şi vadă biblioteca incendiată.

Cesare nu răspundea nimic. Cu braţele la ochi, se lăsa purtat. Trecuse de acum infernul cu flăcări, şi iată loc viu cu oameni care îl cheamă, îl ating, îl felicită, îl insultă. Toţi strigau.

— Cesare ...

Nu vedea nimic. Numai auzind un glas piţigăiat, a încercat să deschidă ochii. Glasul rînjise:

— Craiul! ... Avea o fată, cu el, sus ... Şi s-au aprins cărţile! ...

Dar glasul era stingher. Îl înconjurau toţi, îl stropeau cu apă, îi dădeau de băut. Pierzîndu-se pe sine, în somn, în nepăsare, renunţînd să înţeleagă, auzea:

— Cesare ... Cesare ... Cesare.

II.

CAPITOL CU ŞERPI

Întuneric, nu plin şi gros, ci desfăşurat ca suluri de umbre, acum asemenea zăbrelelor de cuşcă, acum ca un tapet straniu de şerpi laţi, strînşi unul în altul şi mişcîndu-se din inele. Era greu să se lămurească, greu să afle răsăritul şi apusul în acea albie de păcură şi de lapte vînăt, însufleţită ca o legiune de larve. Fără îndoială că el, Cesare, era tot el — altminteri domnişoara nu l-ar fi vegheat la căpătîi, şi glasul străin nu l-ar fi mîngîiat: „Curaj, Cesare". Dar atîtea lucruri se schimbaseră de cînd iazul mohorît inundase lumea. Bandajul care îi acoperea ochii îi pătrunsese cu încetul sub pleoape, apoi alunecase în adînc, scăldîndu-şi veriga în apele negre, răcorindu-l sau pîrjolindu-l, altul după fiecare apropiere a glasului străin. Era acest bandaj o vietate capricioasă, ciudat împărţită în lumea din afara pleoapelor şi în apele moarte ale întunericului din adînc. Îl ridica şi îl aşeza un necunoscut, probabil medicul bătrîn pe care îl întîlnise la Institut. Dar desigur că acesta nu bănuia organismul complicat şi viu al acelei cîrpe îmbibate farmaceutic. Inel de ger, scînteia stins cîteva clipe, apoi se moleşea, transpira ca o bestie lipicioasă, se lăţea şi apăsa pleoapele. Odată cu prelingerea de scame înapoia pielei, făptura se irosea în lame şi fulgi, pătrunzînd tot mai adînc, chemate de volbura lină a apelor. Acolo se împlinea acea minune mitică, fiecare scamă luînd nume şi an de naştere, improvizînd convoi grotesc în creier şi purtînd cu ei mireasma de funingine a apelor. Vorbeau şi mimau, dar printr-o minune acustică vorbele lor nu-l loveau în-

totdeauna, ci adesea pluteau desprinse, se aninau de șerpi și piereau fără urmă.

Cesare, maturizat în atmosfera de bun simț și sănătate a bibliotecii, nu lua în seamă toate acele stîrpituri optice ale bolii ci își trudea creierul să gîndească noaptea incendiului, poate noaptea de ieri, de acum două zile, sau poate noaptea de acum. Cine i-ar putea spune, dacă e zi sau noapte? Domnișoara îl mințea, răspunzînd întotdeauna că e noapte. Încercau toți să nu-l sperie cu orbirea lui, căci nu aveau cum să știe că nu e orb. Domnișoara îl ruga mereu să nu se gîndească, să nu se teamă. Doctorul îi cerea curaj pe același ton blînd și decisiv. Dar de lămurit, nimeni nu se încumeta și nimeni nu știa de unde să înceapă.

A întrebat iarăși pe domnișoara dacă s-a făcut ziuă.

— Acum se înnoptează, Cesare... A fost mohorît toată dimineața...

— Da, da... înțelegea Cesare.

Apoi, ca să alunge vietățile opticii lui bolnave, încercă să afle de soarta bibliotecii.

— Cumplit, cumplit... A ars tot. E consternat întreg orașul... Și nu înțelege nimeni...

— Așadar voi fi judecat...

— Nu, nu, nu te gîndi... Nici vorbă de așa ceva. Dr. Weinrich a mărturisit tot, azi dimineață...

— Ce a spus? se alarmă Cesare.

— Grozăvenii... Doctorii îl cred nebun, cu slavii lui și cu Melania. Ea e pierdută. E arsă, e aproape în agonie. Manuel a scăpat printr-o minune, a sărit în plasa pompierilor...

— Care Manuel?...

— Tînărul acela urît și năzdrăvan. El a fost nebun mai dinainte; un stricat, un morfinoman, un adevărat viciu, bîrfea pe toți și polemiza prin ziare fără motiv, numai ca să dezguste publicul, să seducă școlărițele.

— E inteligent...

— Oh, inteligența lui, sclipiri vicioase, sarcasm prefăcut... N-are nici o conduită, nici un fond; nu știe ce vrea, se joacă în gol, ca să vorbească lumea de el...

— Dumneata? așadar te-ai schimbat și d-ta?

— M-am schimbat? Iarăși generalizezi. Eu nu mă schimb, dar admir, Cesare, admir actul viril, superb eroic... Pe tine! Experiența ta e divină, Cesare. Te admir, m-aș ruga ție ca unui zeu. Ai făcut minuni. Ai dat ordine, ai spart ușa de druguri, ai străbătut para focului cu Melania în brațe, ai orbit — și totuși ai ajuns! Nu te-a putut nimic opri, nici lumina, nici întunericul. Ai biruit, asemenea unui zeu. Cine te-a învățat, Cesare?... Nu te gîndi la nimic. Ce-ți pasă? Poți orbi, ei și? Experiența ta n-a făcut-o încă, nimeni. Ești unicul stăpînitor al experienței eroice în acest veac de molii. Poți muri, te vor plînge toți, numele tău e pe buzele tuturor. Gloria, Cesare, și geniul tău eroic!...

— Oh! oh! domnișoară...

— Nu te pripi! Lasă-mă să-mi recunosc eu întîi greșeala, să te convingi că înțelegerea și subtilitatea mi-au rămas aceleași. Nu te cunoșteam, am greșit socotindu-te așa cum nu erai. Acum înțeleg de ce-mi spuneai că oamenii nu sînt datori să activeze întotdeauna ci numai în experiențe mari, unice, vitale, așa cum a fost a ta!...

— Dar n-a fost o experiență.

— Atunci ce-a fost?

— Întîmplare, menire, Dumnezeu știe ce...

Domnișoara se pregăti să răspundă, dar bolnavul gemu deodată.

— Ce ai?

— Șerpii mei, zîmbi Cesare.

— Eu sînt de vină, numai eu... Te-am obosit. Nu te gîndi la nimic, las' că ai să te faci bine... Ssst! ascultă-mă, nu-ți mai spun nimic. Mă duc, am să vin după cină...

— Un singur lucru, te rog... Ce face domnișoara Melania?...

— Nu ți-am spus? Agonizează. Nu mă pot duce s-o văd. Mi-e silă, mi-e frică, nu știu ce am. Am plîns auzind doctorul, mi se rupe inima, dar nu pot s-o văd, e monstruos ce a făcut, e inimaginabil... Cînd va muri, am s-o văd, și îi voi duce flori... O iubeam atît de mult.

— Dar ce-a făcut?

— E îngrozitor, e îngrozitor... Nu are nimeni curajul să spună, și totuși zvonește tot orașul. Manuel e cinic, a mărturisit totul fumînd și a cerut să fie arestat. Dr. Weinrich e nebun, de la el nu se poate afla nimic...

— Dar d-ta știi?

— Știu, adică... Știu, dar nu înțeleg... E îngrozitor. Întreabă pe doctor... Dar nu acum, Cesare te rog nu acum. Nervii tăi sînt atît de zdruncinați.

Domnișoara a plecat. Cesare i-a auzit pașii repezi și mărunți pe covor. A rămas singur în crucificarea apelor negre, dar gîndea, izgonind larvele orbirii, gîndea destinul pecetluit al d-rei Melania, pe care o ignoraseră toți și pe care, acum, toți o osîndesc. Vedea trupul alb și simțea încă pe piept lipitoarea caldă, îmbrățișarea dintîi, între strigoi, cu iadul ușilor. A purtat-o strîns, și ultima vedenie era de nerecunoscut, fără păr, zăbrelită de surcele și zgîrcită de panică. Apoi, n-a mai văzut-o. Iar dacă va orbi, nu o va mai vedea niciodată... La orbirea lui nu se gîndea, pentru că nu putea crede. Numai doctorul se temea, și poate domnișoara plîngea, gonind reporterii care se adunau ziua întreagă, cerînd amănunte eroului bandajat.

...Întîlnea iarăși pe prietenul spîn singurul care izbutise cîndva să-l tulbure. Cesare, care socotise afecțiunea — de orice fel — aburi ce întunecă obiectele și ține pe om departe de datoria lui, îndurase numai o singură înfrîngere sentimentală: prietenia lui cu tînărul spîn. Nu știa ce-l putuse lega trainic de un matematician. Încerca acum să se lămurească, dar nu reușea decît să întunece amintirile. Împrospăta, însă, o impresie nedeslușită, capricioasă, că adevărul fusese de partea prietenului, iar nu a lui. De ce, și care era „adevărul" prietenului — nu-și amintea. Obosit, se reîntorcea în infernul lui optic, asista livid la descălecarea umbrelor și șerpilor, privea scîrbit, fără puteri, și n-ar fi fost ispitit să șoptească decît: „ce mizerie!...", după cum făcuse dr. Weinrich în biblioteca incendiată.

Peste Cesare treceau zile și nopți, în același convoi incert de întuneric. Șerpii se zbăteau, încercînd o nouă Facere.

*

Domnişoara alerga pe străzi pasionată de păpuşile ce vorbeau, mimau şi se tînguiau în suflet. Din cea dintîi dimineaţă, viaţa ei căpătase un ritm nou, care o îmbăta. Descoperise în Cesare un erou. Era prea bătrînă ca să se îndrăgostească, dar pornirile ei sentimentale îşi împresurau idolul pe zeci de cărări. Îl va îngriji toată viaţa, dacă orbirea va fi definitivă. Îşi va aduna averea, şi îl va îngriji într-un sanatoriu; nu-l va lăsa să piară în singurătate. Se închipuia mîngîindu-l, vorbindu-i, certîndu-l copilăreşte — pe orbul ei. Cesare va fi înţelept şi original, asemenea omului care a trecut prin flăcări ca să scape o femeie, şi flăcările l-au orbit. Ea va fi o soră de caritate transfigurată de sacrificiu. O sfîntă şi un erou. Iar lumea va vorbi în veacuri de Cesare şi de necunoscuta care l-a păzit...

Străzi senzual luminate, trecători grăbiţi, sănătoşi, lacomi de văzduhul îmbibat de respiraţia parcurilor, de femei şi de benzină. Viaţa oraşului se aduna din cartiere spre piaţa cu lac, cu muzică şi sute de vitrine. Domnişoara nu vedea nimic. şi purta eroul cu aceleaşi braţe de prietenă bătrînă agitată. I se părea sarcina uriaşă, şi aceasta o aţîţa. Grăbea paşii, cu cît îşi declama mai apăsat devoţiunea către orb. Ajunsese pe strada principală. Coti fără să şovăie, deşi se îndrepta pentru întîia oară către şeful de serviciu al sanatoriului. Se hotărîse să-l intervieveze în cuibul lui, tăindu-i orice cale, punîndu-i întrebări directe şi neîngăduindu-i nici o menajare.

— Caut pe dl. doctor... Urgent!... Iată cartea mea. Şi spune-i că vin pentru cazul de la Ducele Emanuele...

În vestiar, recunoscu geanta şi paltonul Directorului. Aşadar venise şi el, probabil pentru Weinrich. Era o minune că directorul scăpase, încă, nearestat. Lumea îl învinovăţea numai pe el. Dacă nu i-ar fi îngăduit lui Weinrich să rămînă serile în odaia sa de lucru, numele bibliotecii nu ar fi fost adus alături de scenele dizgraţioase pe care reporterii le ticluiau şi ziarele continentale le reproduceau în prima pagină. Totuşi, Weinrich i-a salvat reputaţia, minţind. A mărturisit procurorului, fără să i-o ceară nimeni, că el şi cu Manuel s-au introdus în bibliotecă după despărţirea de director, pentru că Manuel nu accepta „riturile“ decît în casa Ducelui, al cărui nume

era şi al lui şi care însemna tocmai ceea ce căutau ei, cei trei: „mîntuirea". Procurorul n-a luat în seamă volubila cazuistică a lui Weinrich, care stabilea vina prin filologie şi estetică, pretinzînd că focul a izbucnit din nimic — dar a reţinut dezvinovăţirea directorului, care îi era prieten şi de a cărui onestitate nu s-a putut îndoi. Procesul era, încă, peste putinţă de început; Cesare orb, domnişoara Melania fără cunoştiinţă, iar dr. Weinrich nebun. Singurul martor valid, Manuel, se dovedea tot mai misterios. În casa lui s-au găsit tot felul de curiozităţi, amulete groteşti, toxine şi cărţi desperecheate. Procurorul a adunat din rafturi cîteva duzini de tratate oculte care, deşi nu dovedeau nimic precis, erau cel puţin o dovadă în plus de dezechilibrul prizonierului. Aflînd de aceasta, Manuel a protestat amuzat şi a cerut să se aducă, deasemenea, cărţile de bucătărie care se prăfuiau pe toate mobilele din biroul lui, dovedind că acestea i-au fost ultimele lecturi, dovedind că le citea şi le adnota, în timp ce cărţile magice le cumpărase din snobism, după cum cumpărase şi duzina de *inquarto* luxos ilustrate. Întrebat, însă, dacă poate nega tot ce scrisese în ultimul timp într-o revistă obscură — Manuel a refuzat să discute în absenţa unui specialist, a unui profesor universitar de filosofie. El a fost întotdeauna un idealist şi, aşadar, magia era implicată în sistemul său. Avea argumente ca să-şi susţină atitudinea. Dar era inutil să le exprime în faţa unor incompetenţi. Dacă cele ce a mărturisit în prima zi nu-l lămuresc pe procuror, mai mult nu poate spune decît unor specialişti! Altminteri s-ar amuza de uluirea juriului şi în loc să argumenteze, ar fi fost ispitit să se joace. Procesul incendiului, cît şi cel al actului imoral — nu trebuiau amestecate cu procesul idealismului său magic. Cu dragă inimă ar putea conferenţia asupra acestui subiect. Dar îi repugnă promiscuitatea ideilor, şi va refuza să scoată un singur cuvînt la proces. Procurorul, oarecum zăpăcit de contradicţiile ziaristului, aştepta. Provizoriu, cauza incendiului fusese atribuită unui scurt circuit în depozit.

Portarul protesta, însă, mărturisind că în nici un caz focul n-ar fi izbucnit la acel etaj dacă ar fi fost un scurt circuit. Focul a fost pus în depozit, orice altă posibilitate

era exclusă. Asupra pricinei, nu ştia nici el nimic. Nu fuma nici el, nici bibliotecarul. Luminări, surcele, cărbuni — nu se pomeniseră în depozitul cu cărţi. Caloriferul fusese instalat cu zece ani în urmă, şi de atunci focul nu se aprinsese în nici o odaie. Presa comenta toate aceste declaraţii, iar detectivii ofereau interviuri. Veniseră şi corespondenţi din Capitală.

Domnişoara nu-şi găsea loc pe canapeaua de pluş şi a răsfoit toate cărţile de pe mescioară fără să le privească încai titlurile. De cum a apărut medicul cu directorul palid, s-a ridicat brusc, şi a întrebat.

— Credeţi că va orbi?

— E un caz dificil... Luaţi loc vă rog, o potoli medicul, el îndreptîndu-se către birou.

— Dumneata? Şi Dumneata tot pentru Cesare? se miră directorul. Bietul băiat, bietul băiat... Doctorul mi-a..., doctorul a avut gentileţea să-mi explice tot. Sînt atît de puţine şanse... Şi apoi, presupunînd că îşi va recăpăta vederea, nimeni nu poate şti dacă i se va îngădui s-o păstreze...

— Tocmai, interveni cu un calm prefăcut medicul. Nervul optic e anemiat complet, e mai mult sau mai puţin distrus. Probabil că are şi o retinită forte, cauzată de presiunea sîngelui prin şocul bîrnei incendiate. Dar aceasta nu e tot. Orbirea e condiţionată mai ales de o lovitură transversală între tîmpla stîngă şi etmoid. Chiar dacă retinita va putea fi tratată, slăbirea nervului optic printr-o astfel de lovitură e incurabilă, e mai mult sau mai puţin fatală... Pentru un erudit ca Cesare, pierderea luminii e grea, e foarte grea...

— Dar, doctore, o operaţie?...

— La ce bun? Nu poţi nutri un nerv distrus, un nerv mai mult sau mai puţin mort...

— Atunci?... E posibil?

— Vedeţi domnişoară, filosofă pedant medicul, ştiinţa noastră nu se întreabă niciodată ce e şi ce nu e posibil. Noi, clinicienii, constatăm; din cînd în cînd, vindecăm... În acest caz, însă...

— Bine, dar...

— Un moment... Eu păstrez, încă, speranțe. La început, examinîndu-i rana, am crezut că e pierdut. De ieri, însă, pacientul se plînge de dureri, de iluzii optice. Acestea mă fac să cred că un tratament special i-ar putea regenera nervul și așadar, retina. Pentru cîtă vreme, însă, nimeni nu știe... Cîteva luni sau cîțiva ani... La început va vedea excelent, cu un nerv proaspăt. Apoi mediocru. Apoi... Și atunci orbirea va fi definitivă.

— E crud, e crud, exclamă Directorul. Bietul băiat prepara o ediție critică, era o glorie a orașului... Și cîte lucruri am pierdut într-o zi: biblioteca, cele patru manuscrise de la Leipzig, pe Cesare, pe dr. Weinrich...

— Dar el?...

— E mai bine să nu vorbim, se încurcă Directorul. Dr. Weinrich e un mistic.

— E nebun, făcu medicul jucîndu-se afectat cu un coupe-papir ca o gheară.

— Nimeni nu știe, împăcă Directorul.

— Pentru mine nu e nici un mister; publicul, firește, cultivă senzaționalul. Am fost agitat și eu în prima zi. Acea orgie „pură", cum spune Weinrich, e un lucru rar, în orice caz. Dar am aici pe birou cîteva cărți de la Universitate. M-am uitat prin ele. Ceea ce au încercat să înfăptuiască cei trei, e nebunie curată. Mă rog; dintr-o femeie poți face obiect de voluptate sau de artă, și ești logic, sănătos. Dar să adori un organ sexual feminin și să crezi că prin aceasta faci magie, mă tem că...

— Dar nimeni n-a știut că dr. Weinrich e un magician, șopti domnișoara.

— Eu n-am spus că e magician, ci că e nebun. Sînt atîtea spete de nebunie, știți. Ideile acestea circulă și prin marele public. Se vorbește atît de mult de nebunie, de pluralitatea personalității, de psihanaliză, și mai știu eu ce. Pentru un medic, atmosfera aceasta profanatoare e insuportabilă. Fiecare e puțin informat și rău informat, uzînd de un vocabular tehnic pe care noi, medicii, îl suspectăm. E preferabilă o ignoranță sinceră, pentru că atunci explicația e posibilă. Dar în zilele noastre nu mai ascultă nimeni la un practician de clinică. Se cere o manieră psihologică de a vedea și judeca lucrurile, o cali-

tate volatilă, și așa mai departe. Toate acestea sînt absurdități și de aceea înnebunesc oamenii. E cazul lui Weinrich, care purta din Rusia microbul bolii. Am citit și eu de sectele acelea care oficiază în orgii. Sînt bolnavi, monoideici, dar nu sînt incurabili. O soție sănătoasă, o muncă sănătoasă, îi face oameni la loc. Dar Weinrich e celibatar, a fost în permanentă febră cerebrală de cînd a emigrat, a avut nenorocirea să întîlnească pe Manuel și ceea ce urmează se știe.

— Mai bine zis se ghicește, încumetă Directorul un gînd împăciuitor.

— Dar eu nu înțeleg nimic. Dr. Weinrich mi-a părut întotdeauna un om calm și sănătos, complet devotat cercetărilor sale erudite și rezonabile. Iar Melania mi-a fost prietenă, vă asigur că e rece, e de gheață...

— Tocmai, e tipul care convenea, o femeie frigidă care să nu se tulbure. O statuie, o statuie albă și perfectă pentru Weinrich. Manuel, însă, a văzut cu totul altceva.. Îl cunosc și eu, e o inteligență prodigioasă, scăpărătoare, e realmente interesant. S-a amuzat, cu un nebun și o victimă. Cel puțin acestea sînt concluziile la care am ajuns... Și nu văd altele mai bine.

— Dar incendiul?

— Oh, e simplu. Probabil vreun muc de țigară, pe covor, sau un scurt circuit în depozit. Nu trebuie să exagerăm misterul... Dar pierderea rămîne, firește, și e ireparabilă, oricare ar fi cauzele...

Medicul vorbise cu o liniște reținută, dar era enervat de discuție. De cîteva zile lumea nu vorbea decît de același și același lucru, complicînd faptele și sugerînd ipoteze absurde sau imaginînd orgii. Subiectul se vulgariza, în ziare sau în cafenele, pătrunzînd peste tot, amplificat și senzațional pînă la desfigurare. În fața acestui material descompus, răbdarea medicului se preda, bunul său simț neîngăduindu-i elegii sau tenebre de foileton. El vedea faptul dezgolit de colaborări vulgare sau melancolice, și constatase în cazul bibliotecii Ducele Emanuelle o impresionantă coincidență, cu un dublu și trist rezultat. Regreta pierderea bibliotecii și regreta orbirea iminentă a lui Cesare, pe care îl aprecia pentru creierul său ordonat și modestia lui de muncitor. Îl irita nervozitatea domni-

șoarei, care dovedea pentru pacient o pasiune tardivă, așadar patogenă. Convorbirii i-a pus capăt feciorul, invitîndu-l la cină. Directorul, politicos și afabil, a luat brațul domnișoarei și s-a oferit s-o conducă acasă în automobilul institutului. Dar ea era tulburată de cele auzite, era însetată de libertatea străzii, de cursa pe care o știa lungă și aromitoare, singură cu monologul ei și icoana acelui Cesare orb. Așa că refuză.

•

Treceau nopțile. Bandajul se schimba în întuneric, dar Cesare vedea, tot mai pronunțat, vedea blocuri de cărbune, covoare metalice și zeci de obiecte fosforescente împresurîndu-l într-o dimensiune încă incertă. Se plîngea medicului și acesta îi anticipa corect senzațiile, îi lămurea procesul de creștere al țesutului și etapele noii lui viziuni. Apoi iar treceau nopți de cumplită izolare, cînd ochii priveau înăuntru și creierul se întreba. Gîndurile îl purtau fără noimă în amintiri sau în închipuire, iar cînd îl părăseau — Cesare încerca o stare nouă, depresivă, teatrală și urîcioasă.

Calmul stoic al primelor nopți se măcinase, bucată cu bucată. Întunericul confunda gîndurile așa cum confunda obiectele în cameră. Cesare simțea și înțelegea că o piatră se desprinde de sub căpătîi și începe să se miște la întîmplare. Rezista mut și mîniat, la clătinarea liniei sale. Acea mîndrie potolită, demnă, conștientă a omeniei din el, bibliotecarul, sîngera văzîndu-și parii de îndreptar smulși de șerpii bolii sau roși de gîndurile întunericului. El, care gîndea numai în amurg, era osîndit acum să gîndească noapte și zi laolaltă. Aceasta îl exaspera, gîndirea îl biruia. El care gîndea privind, trebuia acum să gîndească fără țintă, dus de valurile de întuneric din adînc. Oh, obiectele, obiectele și lumina... jinduia Cesare. Nu știa despre care lumină e vorba; pentru el, lumina fizică și cea metafizică erau tot una. Deprins să privească și să înțeleagă, era acum jucăria iluziilor, a împerecherilor promiscue de idei, era macerat de acel proces grotesc al interpenetrărilor visului și luminii.

Cesare se umilea, roşea, se mînia — dar bandajul şi cutia metalică în care i se afla prins capul, continuau să-l ţină captiv, indiferente şi plictisite. Cînd se deştepta din încăierarea cu gîndurile străine, se descoperea un om nou şi cu o întrebare nouă, stupidă, un non-sens care l-ar fi înmărmurit cu o lună mai înainte. Datoria sa, de Cesare şi de bibliotecar, datorie evidentă asupra căreia nu se putuse îndoi niciodată tocmai pentru că fusese una cu existenţa lui — era acum supusă interogatoriilor indiscrete şi brutale. El, Cesare, se descoperea întrebîndu-se de unde ştie dacă aceasta era o datorie, şi ce înseamnă o datorie, şi ce înseamnă a fi om şi care e mijlocul de a rămîne om iar nu de a ajunge maşină. A se deştepta şi a sorbi trei ouă moi la acelaşi ceas şi apoi a citi cărţi, şi a medita pironit pe acelaşi palmier pitic — unde e omul?, unde e viaţa? Înainte, îşi răspundea că tocmai această deşteptare la ceas fix îl califica om, pentru că diminua intervenţia stimulilor externi şi arbitrari — la care răspund şi plantele — şi diminua, de asemenea, trepidaţia fără rost a animalelor, organizîndu-i viaţa dinlăuntru, pe temelii sigure, şi proiectîndu-l pe el, omul Cesare, întreg şi conştient, obiect viu în ordinul obiectelor moarte. Acum, însă, dialectica aceasta i se părea insipidă şi goală, ignorînd tocmai întrebarea din capul unghiului: de unde ştie că mutilarea e viaţa, că o asemenea viaţă e menirea lui?

Bibliotecarul gemea recunoscînd că viaţa nu mai e de acum un dat, ci o întîmplare, o cucerire, o resemnare, orice, dar nu un dat. Dar, cum se întîmplă după orice schimbare care cuprinde omul — revolta această postumă nu răsuna. Era o mustrare prin oglindă, iar viaţa şi întunericul din el stăruiau fără să o ia în seamă.

De ce e întuneric pe lume? se pomenea el visînd. Noaptea, zi, aceasta e ordinea, e viaţă, e ritm. Dar întunericul deplin, în lung şi în lat, era pacoste menită anumitor oameni slabi; sau, cine ştie, poate era încercare pentru cei tari. Dar cine să-l lămurească, cine l-ar putea înţelege dintre cei nepăsători, răsfăţaţi în lumină?

Un simţ nou, supărător de tragic pentru idilicul Cesare, îşi impunea colaborarea, ca să revizuiască viziunea lumii şi să-l încarce cu dureri noi. Nu ştia de unde vine

acest nou simț, stingher dar lacom, pentru că niciodată nu cugetase asupra obîrșiei lucrurilor, și Dumnezeu ori neantul i se păreau absurdități bune pentru filosofi. Dar acum, soliloqviile* îi scuturau făptura, îl năpădeau cu frică și îndoială, îl purtau peste ape — și cînd îl părăseau, Cesare se pomenea altul, mereu altul, în fiecare ceas altul.

După rezistență și dezamăgire, urma o orgie de doruri. Voia să hoinărească, voia să mănînce bucate cu piper mult, să se scalde în toate rîurile, să urce peste tot, să cunoască lumea și să-și piardă timpul. Plănuia schimbări în viața lui viitoare, își făgăduia plăceri fără număr — și apoi iar se moleșea, înțelegîndu-se jucăria instinctelor. Convorbirile cu domnișoara sau cu medicul îl oboseau. Tăcea și implora tăcerea cu mîinile încrucișate.

Dar era dator să vorbească. În acea zi, oameni cu hîrtii sigilate — pe care le citea domnișoara — i-au cerut lămuriri. Plictisit, vorbea.

— Nici eu nu știu cum s-a întîmplat. Lucrasem toată seara, ca să sfîrșesc corecturile. N-am observat de la început fumul...

— Vă rog, vă rog, un minut, glăsui străinul. De unde venea acel fum?

— Nu știu. Nu privesc niciodată în sală. E un obicei al meu să nu-i stingheresc pe lectori. Nu știu... Cînd am văzut fum, am văzut peste tot.

— Vă rog, dar nu v-ați întrebat de unde ar putea veni?

— Nu. E un obicei al meu, mințea Cesare, să nu mă întreb înainte de a înțelege.

— Cum?

— Vreau să spun că nu-mi pierd vremea cu întrebări. Am coborît de pe catedră și am deschis ușa. Aceasta a fost tot...

— Vă rog... Ce-ați gîndit cînd ați văzut focul? Nu v-ați întrebat de unde venea și cine l-a pus?

— Nu m-am gîndit la nimic. Am căutat să scap eu întîi, și am pus la întîmplare manuscrisele în geantă.

---

* Din latină, *soliloquium*, monolog (soliloc-solilocuri, cf. Dicționar explicativ al limbii române) (Nota Ed.)

— De ce ați luat manuscrisele?

— Probabil le socoteam, încă, prețioase.

— Așadar ați neglijat întreaga bibliotecă pentru cîteva manuscrise străine...

— M-am gîndit și la biblioteca noastră. De aceea am telefonat.

— Un moment... De unde știați că odaia directorului era deschisă?

— N-aș putea răspunde. Nu m-am întrebat atunci, ci am încercat să telefonez, *pur și simplu am încercat să telefonez*...

— Dar în cabinetul directorului mai erau *alte* persoane, nu?

— Aceasta am aflat și eu întîlnind în prag pe dr. Weinrich.

— Aaa!... Așa dar l-ați întîlnit în prag?

— Posibil.

— Nu, nu, vă rog să precizați: unde l-ați întîlnit pe dr. Weinrich?

— După cîte îmi amintesc, în prag. Am fost surprins, firește, cu atît mai mult cu cît dr. Weinrich era în déshabillé și apoi am descoperit și pe domnișoara Melania, oarecum...

— Aa!... Acesta e un punct capital. Nu v-ați întrebat ce *puteau face* aceste două persoane în cabinetul directorului?

— Tocmai cînd mă întrebam, uimit, am văzut pe al treilea, și gîndurile s-au încurcat într-atît încît le-am amînat...

— Curios. M-aș fi așteptat să încercați a dezlega enigma...

— Era prea mult fum, mi-era teamă de bibliotecă, în sfîrșit, aceasta a fost, nu m-am întrebat nimic, ci am telefonat...

— Dar cum se face că n-ați știut nimic de prezența celor trei persoane alături de d-voasoră? Mai precis, cînd a părăsit directorul biblioteca?...

— Nu știu. Lucram.

— N-ați auzit pași?

— Repet, lucram; eram adîncit în corecturi...

— Oricît, o elementară curiozitate...

— Nu sînt curios, sau, dacă voiţi, nu eram, pe atunci. Mi-am văzut de treaba mea. Cabinetul, uşile, directorul, toate acestea interesau pe Julius, iar după ce Julius a plecat, n-am revenit asupră-le...

— Dar n-aţi auzit zgomote, glasuri? Unul din martori afirmă că a fost chiar o mică luptă...

— Dacă martorul afirmă, probabil că a fost şi o mică luptă. Eu, însă, n-am auzit nimic.

— Ceilalţi doi martori, însă, neagă lupta.

— Atunci, poate că n-a fost nici o luptă.

— D-voastră ce credeţi?

— De unde vreţi să ştiu? N-am fost acolo.

— Oricît, vă despărţeau numai cîţiva paşi...

— Poate ne despărţea şi altceva. În orice caz, acei cîţiva paşi înseamnă enorm pentru zece pagini de corecturi greceşti.

— Voiţi să spuneţi că eraţi *complet* cufundat în corecturi? E posibil să nu fi obosit„ să nu fi ridicat un minut ochii din manuscris?

— Sînt sigur că am ridicat de mai multe ori ochii din manuscris.

— Aha! Aşadar afirmaţi că *aţi ridicat ochii?*...

— Fireşte. Aceasta mi se întîmplă adesea, ca să-mi amintesc vreun amănunt gramatical sau vreun citat.

— Ei bine! E posibil ca, în *acel minut* să nu fi auzit glasuri alături?... Amintiţi-vă că mărturia dv. e indispensabilă, deoarece, aparent, sînteţi singurul obiectiv, exterior dramei. Ceilalţi trei au depus fiecare declaraţii complet diverse. Justiţia e îngreunată în misiunea ei. Vă rog, *în interesul d-voastră,* să vă amintiţi orice amănunt, pentru ca Justiţia să poată reconstitui evenimentele şi să poată afla definitiv cauzele incendiului...

— E o nefericire că singurul martor obiectiv a fost tocmai un bibliotecar corectîndu-şi o ediţie critică, vorbi Cesare stăpînindu-se. Vă asigur sincer şi definitiv că, deşi mi-am întrerupt cîteodată lectura, am fost atît de pasionat în lucrul meu, încît n-am putut auzi nimic.

— E nemaipomenit? E ceva extraordinar! dar în interesul Justiţiei vă rog să părăsiţi această atitudine. Înţeleg că din respect pentru domnişoara Melania şi dr. Weinrich, ezitaţi să mărturisiţi cele ce-aţi văzut. Vă asigur, însă,

că o parte din scene au fost dezvăluite de martori. Rămîn acum de verificat. Mărturia dumneavoastră e indispensabilă, iar rezerva nu numai deplasată, ci și dăunătoare cazului d-voastră personal...

Cesare nu-și putea stăpîni reflexele de nerăbdare, de furie. Începea să-l exaspereze neîncrederea celorlalți. Și totuși, pentru el, lucrurile erau, încă, limpezi. Fiecare și-a împlinit datoria lui, și astfel s-au ignorat reciproc pînă ce o primejdie comună i-a nucleat într-o singură fiară spăimîntată.

— Nu știu ce aș putea spune întru apărarea mea mai mult decît am spus. Dacă *Justiția* nu poate accepta mărturia așa cum e, eu nu mă apăr; facă-se voia Justiției. Repet ceea ce am spus dintru început; că n-am bănuit prezența nimănui, că nu m-am întrebat și, mai mult, nici acum nu știu ce s-a întîmplat în noaptea incendiului, pentru că nimeni nu-mi spune...

— E posibil? Tocmai dumneavoastră?! *Singurul martor!* Dar știe tot orașul!...

— De ce nu mi se spune și mie?

— E extraordinar!... Mai e nevoie să adauge cineva ceva asupra celor ce-ați *văzut?!* Gîndiți puțin și veți înțelege ce șubredă e ipoteza D-stră: ați fost tot timpul alături și *n-ați auzit* glasuri; l-ați întîlnit pe dr. Weinrich *în prag*, deși unul din martori v-a *văzut* întîi telefonînd; afirmați că n-ați știut nimic de domnișoara Melania, și totuși o scăpați *numai* pe ea. În sfîrșit dr. Weinrich afirmă că domnișoara Melania a rugat pe toți s-o scape și numai d-voastră ați luat-o în brațe. Nu probează aceasta că toți ați fost *la un loc și în același timp?* Nu e datoria mea să trag concluzii, aceasta se va face la proces, dar găsesc necesar să vă avertizez cît de primejdios e alibiul pe care vă încăpățînați să-l rețineți... Reconstrucția scenei e atît de clară dacă *ați recunoaște* că ați asistat la ea...

— Nu înțeleg de ce e necesară mărturia mea.

— Pentru că ceilalți se contrazic, și aceasta se înțelege dată fiind nervozitatea cu care își anticipează fiecare sentința. Dar pentru d-stră e cu totul altceva...

— Mi-e imposibil să înțeleg, mi-e imposibil să înțeleg!, se tînguia Cesare.

— Nu vă agitaţi, şopti celălalt. Îngăduiţi-mi încă o întrebare: *de ce aţi scăpat pe domnişoara Melania?*...

Cesare se cutremură neliniştit, brusc, în pat. Întrebarea străinului era întrebarea funinginei din sufletul lui. Improviză, cu obrajii dogoriţi, tulburat fără să ştie de ce.

— Nu e greu de aflat... Era singura femeie, am crezut de datoria... Aceasta a fost; pur şi simplu *datorie*.

— Dar de ce tovarăşii ei nu s-au încumetat s-o scape?

— Nu ştiu, nu ştiu, de ce mă întrebaţi pe mine? Probabil că au fost mai înspăimîntaţi, probabil că...

— Voiţi să vă spun eu? Pentru că între ei a fost o luptă, urmînd încercării unuia din inculpaţi, iar d-voastră aţi apărat pe domnişoara Melania...

— Aceasta e de necrezut, de necrezut!, ridică glasul Cesare. Repet că nu m-am ridicat de la catedră o clipă. Repet că n-am ştiut nimic. Pe d-ra Melania o cunosc prea puţin...

— Aa! să ne oprim aici. Domnişoara Melania a mărturisit că vă stimează foarte mult, că aţi fost întotdeauna, cum să vă spun, cel visat...

— Am să înnebunesc, am să înnebunesc! răcni subit bolnavul.

Apoi, către străin, cu faţa zgîrcită:

— Marş de aici, lichea!... D-le doctor, vă rog, vă rog! daţi-l afară. Nu-l mai primiţi niciodată! Lichea!

Străinul din lumină se ridică.

— A fost datoria mea, deşi e neplăcut. Scuzaţi vă rog... Se va lumina totul...

Şi dispăru.

Cesare nu-i răspunse, năruit şi orb.

*

Puţine zile în urmă, medicul încercă experienţa cea mare. Odaia era întunecată, asistenţii emoţionaţi, Cesare încă nedumerit de cele ce se pregăteau, dar neliniştit, bănuind o încercare definitivă. Medicul nu-l vestise că va înlătura bandajul. Lucrurile se petreceau ca şi cum ar fi fost o schimbare a legăturii şi pansarea tîmplei.

Rana se închisese complet, cu un semn sfielnic ca un L plecat pe sprînceană.

Cesare aştepta un nou bandaj. Dar medicul îi spuse:

— Deschide ochii...

Bolnavul făcu ochii mari, tremurînd. O emoţie agonică îl purta pe aripile spaimei, în lumea începuturilor. Vinele ochilor pîlpîiau, luminiţele se stingeau, dar întunericul rămînea acelaşi, mai puţin dens, mai amorf, dar tot atît de imens şi de viu ca cel din nopţile lui.

— Nu văd nimic..., gemu.

— Dar şerpii aceia îi mai vezi? întrebă medicul.

— Nu, nu pe ei... Acelaşi întuneric, şi parcă lacrimi...

— Perfect!... Acum...

O dîră feerică se înălţă dintr-un colţ, luminînd albastru şi ireal obiecte de diamant, de oţel şi de mătase. S-ar fi spus un con fosforescent, cu mlădieri de ferigă marină, răspîndind taina duhurilor subterane, cu pitici şi cu lighioane cuvîntătoare. Camera farmaceutică se transforma într-un prolog de feerie, cu proiectorul luminînd ca din pămînt, iar umbrele lipite de pereţi amuţite ca în aşteptarea unei minuni. Cesare holba orbite vinete şi-şi rezema coatele înţepenite pe perne albăstrii. Totul se azurea în juru-i. Răsăreau feţe albastre, mute, care îl priveau temîndu-se că nu-i vede. Dar Cesare vedea, tot mai distinct şi mai tăios, fiecare colţ ascuţindu-se, fiecare dungă adîncindu-se, volumele căpătînd dimensiuni straniu de corecte, adîncimea odăii părîndu-i-se nesfîrşită şi vie. Vietăţile lui optice erau oribile, teşite, mişcîndu-se în două dimensiuni, ca bacteriile privite cu un microscop imperfect. Era acum copleşit de emoţia *adîncimii*, de acea dimensiune dumnezeiască, prin care omul se poate mişca şi apuca *real*. Revelaţia luminii pălea alături de revelaţia acestui simţ care aleargă înaintea ochilor, prin spaţiu, lovindu-se de obiecte, jucăuş şi nepăsător, culegînd răni luminoase şi înapoindu-se cu o ofrandă vie de forme şi culori smulse. Magia liniei care se înconvoaie şi se zvîrle undeva, în spaţiu, unde nimeni n-ar fi bănuit — îl împietrise, îi clătina creierul, îi ispitea nebunia.

Medicul aştepta, încă, iar lumina stăpînea tot mai din belşug în cameră. La început albastră, apoi verzuie, apoi galbenă, portocalie, roşcată — apoi a pălit, a palpitat fumurie şi iar s-a întins, lumină de zi, minune.

Nu vorbea nimeni, dar toţi priveau ochii bolnavului, plînşi în lacrimi, sticloşi şi neumani.

— Cesare! ... chemă doctorul.

— Eu, eu ... îngînă.

În aceeaşi după amiază, Cesare a suferit întiiul atac de nervi. Faptul l-a umilit la deşteptare. S-a trezit în cearceafuri reci, cu broboane pe frunte. Vedea, dar imaginile, i se păreau amintiri sau doruri, într-atît erau de vii, de violente.

— Oh! aş vrea să plec, să alerg! ... Nu ştiu unde voi pleca, dar trebuie, trebuie să plec, imediat d-le doctor. Cum să vă spun ce simt? Nu mă recunosc ... Aş vrea să urlu! ...

Medicul zîmbea, cu aerul celui care ştie şi înţelege prin anticipaţie. Chipul lui arăta în lumina crudă a lui Cesare oarecum osos şi străbătut de riduri vinete, gălbui, cărunte. Părea palid, obosit, ceruit. Domnişoara Marta arăta bătrînă, ghebuită, iar pudra zgrunţuroasă pe obrajii umezi.

Medicul îi vorbi deschis şi cumpătat, faţă în faţă. I-a lămurit cum a fost posibilă minunea, cum speranţele lui deşteptate prin acele iluzii optice s-au verificat observînd vîlvătaia pupilelor cînd proiectorul a luminat acel albastru pal. A urmărit schimbarea culorilor cu toată atenţia, şi înainte de a-l întreba, ştia că vede şi că vede mult mai pătrunzător decît oricare altul din cameră.

Dar mai era un fapt, asupra căruia datoria lui de medic şi de bărbat îi poruncea să-i cheme, neşovăind, întreaga lui atenţie. Îi lămuri primejdia care îl aşteaptă. În şase luni, într-un an, în doi, — *poate* va orbi, şi atunci cu greu se vor mai găsi speranţe. Medicul uză un vocabular ştiinţific, sobru, care dădea adevărului un aspect de piesă clinică. Cesare ascultă cu o linişte înspăimîntată, iar orgia de forme se veştejea în faţă-i şi fără veste un gust sălciu îi bîntui senzaţiile, şi palmă de vînt îi năruia bucuriile.

Termenul acela funebru, asupra căruia medicul comentă savant, lui i se părea ca o vale neagră către care se îndreaptă, în care va intra cu un picior, apoi pînă la brîu, pînă la buze, pînă la frunte, — și apele se vor împleti iarăși deasupra creștetului, zidindu-l viu în întuneric, iar șerpii lați se vor usca sub pleoape, păsările vor amuți, și numai funinginea va ploua, blestemîndu-l. „Anul“ căpăta în minte trup lungueț și Cesare se vedea clătinîndu-se ca să-l treacă, bucată cu bucată, pînă ce va cădea la căpătîi, — iar „anul“ va rămîne buturugă plutitoare în apele lui, peste putință de înțeles și de legat cu viața dinainte sau cu cea care va veni.

— Te sfătuiesc, așadar, bărbătește și prietenește, începu medicul, să *trăiești* acest an sau acești ani, să nu lucrezi nimic, să nu citești.... Bucură-te de lumină. Nu mă întreba cum, căci pentru noi, medicii, bucuria vieții e un fapt fiziologic iar fiziologie cunoști și d-ta... Fii liber!... Nu știu dacă libertatea d-tale e în instincte sau în rațiune. Eu, tot fiziologicește, înclin pentru cea dintîi. Cu cît vei fi mai saturat, cu atît eventuala orbire va fi mai suportabilă...

Cesare se lăsă iarăși stăpînit de furia alergărilor, a libertăților așa cum îi apăruse în cel dintîi ceas de lumină. Vorbi agitat. Mărturisi că, deocamdată, nu știe unde va porni și ce va face. Dar un lucru simte; că nu va putea rămîne, nici în sanatoriu, nici în oraș.

— Mă veți crede nervos, bolnav, dar nu pot rămîne d-le doctor, mi-e peste putință să rămîn. Nici la proces nu pot asista. Ce alte declarații aș mai putea face?...

— Procesul e o chestiune simplă pentru d-ta. Am vorbit procurorului. Nu se opune plecării, dată fiind situația specială în care te afli ... Nu sînt atît de inumani încît să rețină un om în ultimul an... În sfîrșit, ca martor. Și directorul, și primarul au protestat. Procesul verbal al declarațiilor făcute aici, va servi. Dar din țară nu vei putea pleca înainte de sfîrșitul procesului... Cred că aceasta nu e prea grav pentru d-ta. Totul va fi sfîrșit într-o lună, două. Lucrurile sînt simple, și pedepse mai mari decît cele ce s-au dat deja, nu cred că vor fi. Weinrich e demisionat din Universitate, d-ra Melania de asemenea, iar patronul lui Manuel l-a concediat. Ma-

nuel are deja trei săptămîni de închisoare. Ce s-ar putea mai mult? De altfel, Weinrich nu e minor, iar d-ra Melania nu e un copil de şcoală. Chestiunea lor e privată şi nu are nimic de lămurit asupra incendiului care, probabil, a izbucnit dintr-un chibrit în depozit... Vezi dar că nimic tragic nu se va adăuga peste cele întîmplate...

Cînd doctorul şi-a luat bună-seara şi i-a urat călătorie bună pentru cîteva săptămîni, după care trebuia să se întoarcă şi să fie examinat (*poate* s-ar întîmpla ceva); cînd Cesare a îngînat mulţumirile lui de înviat, şi a întrebat, sfielnic, cît are de plătit sanatoriului şi tratamentul devotat al medicului, acesta l-a bătut deschis pe umăr asigurîndu-l că chestiunea se aranjase de către Centrala Bibliotecilor şi el nu va face decît să semneze o hîrtie şi să scrie directorului general din capitală. Domnişoara s-a apropiat atunci de Cesare şi l-a rugat să întîrzie puţin cu ea, pentru o „taină".

Purta aceeaşi rochie alb-roz cu care venea la bibliotecă. Încerca să fie cochetă şi pieliţa roşiatică a pleoapelor tremura în zîmbete, dar Cesare vedea prea mult acum şi, fără să înţeleagă de ce, tovărăşenia acestei fete aproape bătrîne — care îl chema drăgăstos pe nume şi îi apucase braţul cu căldură protectoare — îl enerva şi începea să-l dezguste. Era încă plin de seva dezlegării din întuneric.

Domnişoara îl aşeză pe canapeaua din salon ca pe un convalescent, şi acesta îl înfurie, îl umili. Tăcu, posac şi pus pe ceartă, simţămînt necunoscut lui. Se lăsă dus, fără să încerce să se stăpînească.

— Aşa dar, Cesare...

— Da!, scurtă el, apoi se opri deodată, indispus.

Domnişoara se opri surprinsă. Cu simpatia ei maternă şi clar-văzătoare, ghicise posomorîrea celuilalt şi-şi consolă dezamăgirea spunîndu-şi că sînt „nervii".

— Va să zică, pleci...

Tăcea.

— Faci bine Cesare. Ştii unde să te duci? Întîi la mare şi să te plimbi mult pe plajă, privind tot timpul în sus. În sus m-ai înţeles? Am citit de curînd că cerul de mare e un remediu excelent pentru ochi... Drept să-ţi spun, vrei să mă crezi că sînt fericită, sînt nespus de

fericită?... Știi, acum vezi iarăși, oh! trebuie că par bătrînă și urîtă, nu? Doctorul mi-a lămurit... Dar oricum, prietenia noastră e spirituală, e pură și devotată, nu e așa Cesare?...

— Firește, domnișoară...

— De ce-mi spui „domnișoară"? De mult țineam să te mustru. Aproape că m-am supărat într-o zi. Eu spun peste tot că sîntem prieteni buni, că ne cunoaștem de ani, iar tu, în fața tuturor, mă îmbătrînești și mă respecți cu „domnișoară"!

— Dar cum să vă spun?

— Marta, scurt.

— Te cheamă Marta?

— Cum, te prefaci că nu știai? și îl amenință cu degetul, ca o mătușă, lucru care îl scîrbi și-l făcu să-și strîngă fălcile, ostil.

— Da, da, îmi amintesc acum. Am semnat de atîtea ori pe buletinul d-tale.

— Va să zică „D-tale"?!, și-l privi galeș, mlădiindu-și brațul rezemat alături de al lui Cesare.

Oh! aceasta e insipid, e o declarație de dragoste!, gîndea dezgustat și oarecum alarmat bibliotecarul. Apropierea de trupul mignon în alb-roz, cu fața pudrată și mîinile palide, nervoase — îl neliniștea, ca și cum s-ar fi temut ca un vizitator grăbit să nu năvălească în salon și să judece scena o idilă de prost gust.

— Îmi poți spune *tu*, așa cum îți spun și eu de cînd ne-am cunoscut... Mă respecți prea mult, înțelegi tu Cesare?, mă respecți prea mult, și mă jenează... Nu. Nu mă crede îndrăgostită...

Cuvîntul sună fals și se jenară amîndoi. Cesare, puțin nervos, se trudea să pară amuzat de acest cuvînt. Marta se precipită cu scuze și glume, fără a izbuti să repare. În loc să rîdă, Cesare se ridică de pe canapea și se îndreptă spre măsuță. Văzuse țigări. Nu fumase niciodată, dar acum simțea puternic nevoia să încerce. Aprinse una, spre uimirea domnișoarei.

— Și despre ce taină vrei să-mi vorbești, *Marta?*, apăsă el galant numele fetei în alb-roz.

Descoperise o voluptate nouă, mediocră dar nouă: aceea de a se plimba prin odaie cu pași înceți, de a fuma

gînditor și a juca comedie. Din noaptea incendiului, Cesare se afla într-o panică de descoperiri, era purtat de un iureș de mime și superstiții, se lăsa îmbrățișat de păreri și poze care *nu puteau fi ale lui*, dar care îl surprindeau, îl amuzau și îl cuprindeau cu atîta măestrie încît numai după ce treceau înțelegea că fusese farsă sau închipuire — și atunci Cesare gîndea umilit sau înfuriat, amintindu-și cu nostalgică ciudă regimul lui spiritual dinainte, binefăcător de real și de orientat, compact și viu. Dar ceasurile de întoarcere în el se împuținau, noapte cu noapte, cu cît Cesare recunoștea mai definitiv și mai sincer că viața dinainte fusese construită pe date imaginare, și ireale, deoarece s-a zdruncinat la cea dintîi ciocnire cu un eveniment real.

Se plimba prin salon afectat, desigur stingherit de descoperirea care i se păruse în cea dintîi clipă mîntuitoare, fumînd nepriceput și ascultînd-o pe Marta.

— Da, e într-un anumit sens o taină. Dar nu trebuie să crezi că sînt complice... Nu, am crezut că... *Enfin*, tu nu ești un copil iar eu nu mai sînt la vîrsta confidențelor. Nu crede că conspir cu Melania....

— Domnișoara?...

— Da, Melania mi-a trimis acum cîteva zile un bilet, s-o văd.

— Și?...

— Puteam, spune, puteam s-o refuz? E în agonie...

— De cînd domnișoara Melania e *tot* în agonie...

— Nu vorbi astfel, biata de ea... Nu va scăpa; pneumonie, tuberculoză, plăgi, mai știu eu ce?... De abia vorbește. Doctorii speră, îi fac radioscopia la fiecare trei zile, dar e rău, e pierdută. Vorbea încet, oh! vorbea atît de încet... Nu m-am putut reține, am plîns. Aceasta a mișcat-o mult, biata Melania... M-a întrebat de tine.

Cesare încremeni cu țigarea stinsă între degete — și înțelese deodată cît de ridicol a fost tot timpul plimbîndu-se cu pași mărunți într-un salon de sanatoriu, alături de o domnișoară sentimentală.

— Desigur că m-a întrebat, crezi că mint? Haide, Cesare, e atît de simplu; i-ai scăpat viața, ai fost întotdeauna atît de bun cu noi la bibliotecă, și apoi... În sfîrșit, era chiar *datoria* ei să întrebe. I-am spus că totul

e bine, şi ea a fost tare mulţumită, a zîmbit. Oh! e atroce cît de desfigurată e. Ştii, obrazul ei superb alb şi fin... acum e o bucă umflată, ciopîrţită, e oribil... Şi părul nu-i creşte, e de necrezut... I-am spus că totul merge bine cu ochii tăi şi atunci m-a rugat să-ţi spun că doreşte mult, foarte mult... să vii s-o vezi cînd vei părăsi sanatoriul...

Cesare se fîstîci ca sărutat pe ceafă, de o necunoscută.

— Nu, nu, e inutil. Nu, nu pot. Nu am timp. Ştii că mîine plec. Nu am timp, şi sînt atît de obosit, de epuizat...

— Dar Cesare, nu trebuie să te precipiţi. Fii uman, fii puţin uman. Poate peste puţine zile va muri şi nu o mai poţi vedea Cesare, du-te şi o vezi!...

— Nu, nu pot... Nu mă pot *întoarce*.

— I-ai face atît de bine...

— ...

— ... e atît de aproape...

— Unde e internată?

— Aici.

Cesare fu aproape să-şi piardă minţile. Gîndurile îl năpădeau cu asociaţii ciudate, bolnave, şi nu ştia de ce simţea în jurul lui noaptea incendiului, cu toată atmosfera de mister şi farsă, care îl năruise, îl schimbase în cîteva săptămîni, făcîndu-l dintr-un bărbat întreg şi cert unul cu o sută de măşti, neştiind ce vrea şi blestemîndu-se după fiecare descoperire.

Aceeaşi noapte de hotar, cu nelămuririle ei, cu surpriza ruinătoare şi imaginea albă a trupului Melaniei — învia acum în salonul sanatoriului.

— Înţelegi că nu-ţi puteam spune; te-ar fi tulburat mult; au adus-o două zile după tine, pentru instalaţia radioscopică. Se află la capătul celălalt al clădirii, cu faţada spre parc.

— Nu.

Apoi, îndreptîndu-se către domnişoara înmărmurită, cu mîna întinsă franc şi definitiv, pentru a-şi lua rămas bun.

— Marta, îţi mulţumesc mult, ai fost prea bună. Eu plec. Mai ai ceva de spus?

Domnişoara era zdrobită, jignită de sălbăticia lui, dar recunoştea că se poartă firesc, aşa cum se purtase şi ea refuzînd să o vadă pe Melania, pînă ce a primit biletul cu puţine rînduri aruncate tremurînd pe hîrtia cu efigia sanatoriului. Dar ea nu putuse rezista. Cesare însă... E de nerecunoscut. Cum s-a putut schimba atît, şi cînd? Ea îl socotise tot timpul acelaşi erou din bibliotecă, avîntat pe culmi solitare, puternic şi tragic, cu destinul cîinos neizbutind să-l încovoaie. Îl privea, şi nu-i venea a crede că tînărul încărunţit la tîmple, slăbit, cu ochii strălucind ciudat ca de oţel — era Cesare al ei. Şi totuşi, neuman, rău, stupid — nu se putea opri să nu-l admire. „Personalitatea", pe care o slăvise ea şi cu care îl ispitise ea, se învîrtoşa de acum, semeaţă, tiranică, inconştientă — dar fermecătoare. Abătută, şi plînsă, şi neconsolată pentru Melania — Marta privea pe Cesare cu o nelămurită ciudă admirativă. Începu să regrete că se purtase cu atîta copilărie, aducîndu-l în salon. De acum, va mai putea fi sora lui de caritate?

— Dar nu poţi pleca, aşa, singur în oraş. Şi mîine, nu-mi dai voie să vin la gară?...

— La ce bun, Marta? Ne vom revedea. La ce bun?

Marta se ridică, îmbujorată şi fericită. Era o fericire nouă, nedeslușită. Simţea în faţă-i pe celălalt, zgrunţos şi rău, dar era fericită ştiind că Cesare se luminase în viaţa nouă prin ea.

— Bine, *prietene*... Am să-i spun Melaniei minciuni. Te înţeleg, adică încerc să te înţeleg... Nu, nu, nu-mi strînge mîna, nu mă goni... Taina aceasta a fost numai partea I. A doua, iat-o. Dacă îmi făgăduieşti că *vei citi* aceste pagini, şi nu le vei rupe, ţi le dau... Nu-ţi spun numele, jură întîi... Nu, nu, jură, aceasta e condiţia cu care am primit comisionul... Aşa... Acum ţi-l dau, îl citeşti şi îl arzi; m-ai înţeles?

— Dar ce înseamnă asta?

— Nici un mister. Scrisoare de la Manuel... Mi-a adus-o Julius. E rău din partea mea? Fiecare are dreptul să se explice... Acum fug. Ne vom revedea, nu? Îmi scrii la şcoală. Nu mîna; sărută-mă pe obraji, Cesare...

Rămas singur în salon cu buzele reci, reci de sărut, Cesare se simţi îndată împovărat, izolat. Bucuria plecării, setea de a se lăsa purtat de nebunii, pieriseră.

Cîntări plicul; greu. Scrisul fin şi aplecat, cu iniţialele şerpuitoare şi punctele afectat de groase. Se apropie de lampă şi citi.

„Domnule,

„Toţi te numesc Cesare, dar numele acesta imperial îmi displace, aşa că nu voi uza de el. Probabil că ai şi privit încheierea acestei scrisori neaşteptate, aşa că ştii cine ţi-o trimite. Da, Manuel, unul cu care n-ai vorbit niciodată. Recunosc, nu m-ai interesat, anemic şi bibliograf cum arăţi — iar eu, neştiind greceşte (aşa se spune), nu-ţi puteam seduce atenţia.

A fost o mare neînţelegere din partea amîndurora. Singurele creiere excepţionale ale acestui oraş idiot s-au ignorat reciproc atîţia ani (află că uzajul calendarului în acest mister al izolării noastre, e stupid). Aveam multe de spus începînd această scrisoare, dar acum nu ştiu unde s-au dus. Adevărul e că nu pot scrie privat. Da, sînt ziarist în creieri şi în sex. Cînd scriu, scriu pentru oricine; cînd fac, fac de unul singur. De aceea concetăţenii noştri îşi bat capul să mă înţeleagă. În sfîrşit, confesiunea aceasta e de prost gust. Sînt un om care mă laud teribil. Dacă ai gîndi că aceasta e o dovadă de neîncredere în mine, te-aş socoti neabil în intuiţii şi mi-aş pierde părerea bună ce o am despre D-ta.

Spun părere bună? Excelentă, excelentă! Domnule, eşti unul de care mă tem. E inutil să mă explic. Oricum aş gîndi „cazul“ nostru d-ta apari luceafăr. Ori eşti cel mai victorios prost contemporan, ori eşti un om care mimezi sfinţenia, ori eşti mai vicios decît mine — oricum te-aş reconstitui, d-ta mă baţi la puncte şi întreci aşteptările speţei noastre de mamifere triste; în sfîrşit — eşti Cesare. Îţi pomenesc numele numai o singură dată, dar nu în sens onomastic, ci de privilegiat. Mai e nevoie să adaug că mă iriţi cu enigma d-tale de sfinx latin? Te şi văd zîmbind, amuzat superior, oarecum în sensul premiului Nobel sau al Evanghelistului. Sînt tentat să rup scrisoarea şi să aprind o ţigară înjurîndu-te. Dar

ştii bine că nu pot face aceasta, ştii bine că *trebuie* să-ţi scriu şi să-ţi mărturisesc indignarea mea feroce: nedumerirea şi stima unui Emmanuele. Citesc bine numele: nu Manuel, ci Emmanuel. Ah!... ghiceşti acum de ce m-am împrietenit cu nebunul de Weinrich, şi de ce mi-era foame de trupul Melaniei? Haide, dacă nu ghiceşti eşti un prost şi sînt gata să-mi cer scuze pentru cadenţa mea apologetică.

„Pe scurt, iubite d-le bibliotecar, nu e extraordinar faptul că un rit monstruos, şi divin, şi nemuritor, şi incomunicabil — care va rămîne în istoria continentului nostru alături de episodul lui Iisus — s-a petrecut *alături* de d-ta, şi d-ta n-ai ştiut nimic? Nu e extraordinar că minunea a trei oameni (dintre care unul e geniu sau erou) — singura minune pe care o cunoaşte Europa de la moartea lui Apollonius din Tyana[1] — minunea s-a împlinit în aceeaşi clădire cu d-ta şi d-ta ai fost orb, ai fost o altă lume, şi nu vei *putea mărturisi* pentru ea? Nu e fantastic faptul că ai pierdut spectacolul pe care omenirea creştinizată se zbate de două mii de ani să-l revadă? Cine va scrie, de acum, „Evanghelia“ noastră? Sînt elegiac, dar mă întreb (recunosc, din slăbiciune pentru logică) *de ce* s-au întîmplat lucrurile aşa cum s-au întîmplat? În sfîrşit ce *puteri* te stăpîneau? Eu nu mă înşel în claire-voyance şi te pot asigura că magia d-tale nu e inferioară celei pe care am deslănţuit-o eu. Vezi că *ştiu?* Ştiu că te prefaci în erudit mălăeţ şi trăieşti posac, ca să-ţi împlineşti chemarea. Vezi că nu pot păstra secrete cu d-ta? Altul m-ar crede nebun, dar d-ta mă vei aprecia. Probabil că te va vizita Weinrich. El e cu adevărat pierdut, bietul rus. E cuprins de ceea ce numim noi „elementul lichid“, e mistic, e *traviato*. Aşadar nu-l lua în seamă. Admiră-mă pe mine, care sînt *Emanuel*“.

Cesare zvîrli foile mîniat. Gîndurile îi alergau repezi şi tăioase.

— Hotărît, sînt nebuni! Hotărît, conspiră toţi să mă înnebunească şi pe mine. Ce vrea zănatecul acesta, mag

[1] Filosof grec (c. 4 î.e.n.—c. 90 e.n.), reprezentant al neopitagorismului. (N.E.).

pervers și... În sfîrșit, nu mă interesează. Afectează esoterismul și Dumnezeu știe ce gnoză degenerată. Dar ce făceau ei acolo, Dumnezeule! *ce făceau?* Acesta e singurul lucru pe care ard să-l cunosc și nimeni nu mă poate lămuri. Toți vorbesc cu cheie. Toți îmi arată cu degetul un simbol obscur, o alegorie incertă, o orgie cu tîlc soteriologic[1] — și eu nu vreau decît un singur lucru, un lucru neînsemnat și facil: faptul! Hotărît, conspiră toți să mă facă să cred că și *eu am fost de față.* Dar nu, nu, eu știu bine că n-am fost. Și totuși, trebuie să aflu, trebuie să găsesc pe cineva care să-mi spună numai ce a fost, atît, numai atît; cum a venit Manuel, și ce a spus dr. Weinrich, și ce a răspuns Melania, și, în sfîrșit ce au făcut ei împreună, ce au *făcut*. Doar nu sînt nebuni cu toții...

O sfîrșeală toropitoare îl cuprinse înțelegînd că vorbește singur ca un lunatec și că „faptul" îl obsedează stăruitor, irezistibil, chin. Orice ar fi gîndit, imaginea golașă a d-rei Melania revenea, albă și drăcească, iar alături de ea, limbile de foc din hol și cele două umbre înspăimîntate, cu refrenul inutil: „Vom arde ca șoarecii!..." Trecuseră atîtea peste creierul bietului om, în această zi, încît îi era peste putință să le înțeleagă firul. Dimineața se afla, încă, în patul farmaceutic, cu bandajul ca o cușcă de carne deasupra ochilor orbi. Și apoi a văzut, a plîns, a înnebunit pentru cîteva ceasuri, a aflat paloșul zalmoxian (cum spune medicul) — și acum citește o scrisoare idioată, a unui tînăr care e nebun sau e un geniu al prefăcătoriei.

Mă rog, se întreba blînd Cesare, *crede* el în toate poveștile acestea misterioase și cifrate, în magie și în rituri, în „corpul lichid" și în soteriologia prin carnea Melaniei? (aici, Cesare se înfrigură). Scrisoarea era prolifică, era nesfîrșită. Poate zece, poate douăzeci de pagini, cu referințe ciudate, cu o erudiție zăpăcită, într-un stil dubios și mistificat, așa încît niciodată el n-ar putea ști dacă glumește sau dacă e nebun de-a binelea. Și, în

---

[1] Soteriologie, capitol al dogmei creștine privitor la învățătura despre mîntuire a lui Iisus Hristos (N.E.).

sfîrșit, de ce i-a scris? Ca să-l ispitească, să-l înfurie sau numai să-și bată joc, de stupiditatea lui?

Pentru că, de fapt, a fost stupid, să nu ciulească urechile, să nu audă șoaptele, să nu *privească, să nu vadă* faptul. Oh! faptul acela monstruos pe care îl comentează orașul, cum l-ar fi putut privi, și ce *real* ar fi fost el, cu trupul pîngărit al domnișoarei Melania, și rictusul vicios al lui Manuel, și fălcile păroase ale d-rului Weinrich? Desigur că barba profesorului de slavă se agita femelic și sugativ: da, da, „sugativ" (termenul i se părea *une trouvaille*). Și desigur că tînărul pervers descoperea marmura diavoliței albe, și cine știe ce mîngîieri strecura el, saturat de fibre, și cum priveau ochii lui supți sînii și coapsele... Nu, nu, toate acestea sînt imaginații, sînt farsă mitică. Poate nu a fost așa; poate Manuel își acoperea ochii, iar dr. Weinrich o chema „soră", iar Melania era hipnotizată, sau beată, sau... Dar dacă nici așa nu era? Despre acestea toate urzea orașul. Dar de ce să le *creadă*, de ce să le creadă ca pe orice poveste din cărți?...

Cesare se ridică scuturat de un zîmbet larg și fluid, ce invada mușchii gîtului și se coborî, legănînd, pe trup. Trupul întreg era un zîmbet, uluit ca în fața unei revelații despre care nu știa, încă, ce să creadă, dacă e închipuire, dacă e joacă sau dacă e revelație aievea. Cîteva clipe zîmbetul a evoluat evaziv, acum strangulat, acum clătinîndu-se sub povara rîsului gata să izbucnească. Și în sfîrșit, rîsul s-a pogorît, căldare fără fund, vîlvătaie, gîlgîind și înecînd. Cesare rîdea sănătos, stupid de sănătos și de sincer, atît de mult și de sincer încît nimeni nu i-ar fi crezut sinceritatea, nimeni nu s-ar fi putut opri să nu bănuie că insul se preface ca pe scenă sau la o logodnă ruptă. S-a trîntit pe canapea și a rîs, ștergîndu-și fruntea cu o batistă îmbălsămată farmaceutic.

— Desigur Cesare, desigur! E atît de simplu, de clar, nu vezi? O sută de mii de cuvinte, o mie de idei, o mie de corespondențe și de alegorii, tipuri, personaje, dramă... E o *carte*, o carte care se face, nu vezi? La început a fost un fapt, unul singur mărunt și sideral. Dar cine să-l ia în seamă, și de ce? Dar acum?! Oh! acum toată lumea e interesată, nu mai e o întîmplare, ci un

rit, o semnificaţie, o perversitate gnostică, un simbol, nu? În sfîrşit, magie şi Appolonius din Tyana! Incendiul, scăparea, orbirea — toate i-au conturat subiectul. Lumea îl citeşte, îl discută, fetele îşi oferă de acum virginitatea mai uşor, soţiile au să-şi înşele soţii mai copios, soţii au să caute Melanii albe, iar băieţii au să citească magie, au să se masturbeze şi au să-şi pocească zîmbetul întocmai ca al perversului Manuel. Desigur, de acum faptul poate influenţa, poate îmbolnăvi şi poate fi comunicat. E monedă, e delicios iar eu... Eu am fost stupid să-mi bat capul să dezleg faptul. Cine îl ştie?...

Rîdea, rîdea, apoi lacrimile au început să curgă lin, sfioase şi noi, ca din ochii dăruiţi printr-o minune a Maicii Domnului.

III.

PLECAREA LUI DON QUICHOTTE

Dimineață, și o trăsură pe șoseaua care duce la gară. Plopi umezi se întorceau agale, chemați de oraș. Cesare rămînea mai singur în trăsură, cu un geamantan și o pelerină, fără cărți și fără tovarăși care să-l însoțească.

Nu se gîndea la nimic, nu era nici trist nici emoționat; se lăsa purtat de o hotărîre care îl înflăcărase cu o zi mai înainte. Pleca; unde și pentru cît timp n-ar fi putut răspunde nimănui. Dar trebuia să plece, era frumos să plece, departe, și apoi să orbească... Era interesant, și cartea ar fi citit-o mulți, și Marta ar fi plîns, și cîte alte cititoare...

Nu se dezlipea de nimic din orașul lui. Nu se mai simțea atras, nu-l rețineau amintiri sau cămin, era neutru, era și nu era al lui, de ce ar fi rămas?

Se trezi, sterp și surescitat, aproape de gară. Mașini, tramvaie, autobuze se adunau în piața cu havuzul luminat electric. Numai trăsura lui înainta greoi și geamantanul se clătina pe scăunaș.

Pe peron lume puțină, dar strînsă la un loc și neliniștită. Cesare privea indiferent, întrebîndu-se ce va face în tren, nefiindu-i îngăduit să citească încă jurnale. Să privească magazine ilustrate sau pe fereastră? Poate va găsi un alean în fumat; convorbiri cu vecinii nu era în stare să poarte.

În timpul acesta trăsura se oprise mîndră în fața treptelor lungi și cenușii. Cesare înșfăcă pelerina și vru să plătească. Repezi mîna în buzunar, dar nu găsi monede. Nu avea decît pachetul de hîrtii de o mie, așa cum se

așternuseră în caseta notarului, strînse an cu an, și din care va putea trăi chiar dacă Centrala Bibliotecilor nu-i va acorda pensie. Era stînjenit și ridicol că nu are mărunți și că va trebui să-l trimită pe vizitiu la ghișeu să schimbe. Dar acesta, înțelegîndu-l, îl asigură cu zîmbete și temenele.

— Pentru dumneavoastră nu-i nimic de plată... Vă rog, d-le Cesare... Am primit ordin de la Primărie... Vă rog...

— Ce înseamnă mizeria asta? începu Cesare să se revolte, dar în același moment o mînă prietenească îl bătu pe umăr.

— Desigur, desigur nu e nimic de plată. Tu, Cesare, ești cetățeanul care ai cinstit mai mult orașul nostru.

Primarul, cu joben, afabil și agitînd un ziar proaspăt în mînă — îl tîrî spre peron. Domni și doamne, cu flori, cu aparate de fotografiat, îl înconjurară, îi apucau mîinile, îl întrebau întrebări neînțelese și îl rugau să semneze caiete parfumate. Bibliotecarul simțea cum se dilată peronul, se umflă ca un asfalt vrăjit, tremură și-l amețește. Se rezemă de primar, și șopti înfrigurat:

— Dar ce înseamnă aceasta?

— Ai pierdut două trenuri. Noi te așteptăm de la șase jumătate. Ai pierdut expresul de 6.55 și personalul de vilegiatură. Dar oricum vei putea pleca cu alt personal, la 8.45.

Cesare privea necunoscuții care îl fotografiau.

— Bine, dar... cine v-a spus că plec? de unde știu domnii, că plec azi?...

— Oh!, rîse primarul. Cesare, nu ai aflat nimic de cînd ai fost internat? Ziarele au vorbit tot timpul de tine, au publicat zi de zi buletinul medical, iar azi dimineață au informat despre plecarea ta; și interviul cu doctorul, și fotografia, și biografia... uită-te!

Înspăimîntat, Cesare repezi ochii lui de oțel nou pe pagina cenușie, și-și descoperi numele pe trei capete de coloană, iar în mijloc o fotografie de cerneală, un trup în cămașă albă, o domnișoară...

— Cine e ăsta? se răsti el, presimțind.

— Te faci că nu știi nimic?!, rîse primarul. Tu în spital, și d-ra Marta.

— Bine, dar asta e neruşinare!!, se îmbujară şi pîlpîi Cesare.

— Ssst! nervosule!, acceptă primarul furia celuilalt. Dacă te agiţi de pe acum, ce te vei face în Capitală unde eşti aşteptat de mii de oameni, iar societatea „Meritul" îţi va da banchet de gală, vei fi primit la Palat, decorat şi după cîte aud, ţi se va da post onorific la Arhivele Statului? Eşti glorios, Cesare, şi meriţi. Ai intrat în istorie ca un nou cavaler Bayard. Ai auzit cum am vorbit de tine la banchetul Presei? Te-am comparat cu Uhland[1], mă înţelegi? Dar articolul cel mai perfect...

— Hotărît, visez, bîlbîi celălalt.

— Un moment, vă rog, interveni un necunoscut cu ochelari de baga şi aparatul pregătit. Daţi mîna cu dl. primar. E pentru „Flacăra".

— Nu vreau să fiu fotografiat! strigă Cesare cu glas ultim.

Primarul îi strînse braţul, plictisit.

— Ci stăpîneşte-te omule!, are corespandenţi în străinătate... şi va apare în „Illustration"...

Apoi, schimbîndu-şi brusc agasarea în strălucire şi bunăvoinţă, ridică jobenul şi apucînd strîns mîna bibliotecarului, întoarse faţa către necunoscutul cu ochelari. Cesare se feri, dar fotograful sări doi paşi în lături, cu o agilitate neaşteptată, şi un chip uluit se prinse chiag alături de profilul primarului. Necunoscutul strigă „mersi", puse aparatul în geantă, apoi se apropie familiar cu carnetul.

— Nu încap scuze; noi ştim tot. În ce zi veţi fi în Capitală?

— Nu mă duc în Capitală, şuieră Cesare.

Necunoscutul fu apucat de o bucurie-panică. Apucă umărul tînărului vecin şi-i strigă fără să-l privească.

— Bernard, „nu se duce în Capitală!" Cifrat...

Tînărul dispăru. Reporterul se apropie şi mai mult, cu o curiozitate nestăpînită, şi mai familiar.

— Dar unde credeţi că vă veţi opri pentru sănătate? Unde vă duceţi?

---

[1] Ludwig Uhland (1787—1862), poet şi istoric literar german, reprezentant al romantismului tîrziu (N.E.).

— Au diable, *au di-a-ble!* ...

— Ha! ha! ha!, se dezlănţui celalt. Cea mai bună a sezonului. E Chamberlain!

Voi să mă întrebe ceva, dar fu înghesuit de grup. Cesare păşea hotărît şi întunecat, cu pelerina aruncată pe umăr, cu capul descoperit şi geamantanul trecut dintr-o mînă în alta, nervos ca un om care se simte privit şi bănuit de poză. Se îndreptă către ghişeul de bilete şi, ca să nu pară ridicol, acostă un hamal:

— Hei băiete, ce tren mă duce la frontieră?

— Unde vroiţi să vă duceţi?

— Oriunde, munte, mare, oriunde ...

— Luaţi pe 801. Face legătură cu Simplonul la 21.25 şi vă puteţi duce la Paris.

Cesare îşi repezi pelerina mai sus pe umeri, înhăţă iarăşi cureaua geamantanului şi porni.

— Doriţi hamal?

— N-am schimbat, băiete.

În timpul acesta, cineva alergă în urma lui. Cesare, fără să privească, grăbi pasul. Dar primarul, răsuflînd greu şi ştergîndu-se cu batista, îl ajunse.

— Cesare, ce-i cu tine omule? Unde umbli hai hui prin gară, cînd delegaţia te aşteaptă la restaurant? Şi discursul meu?... Trezeşte-te omule!... Ne facem de rîs în faţa delegaţiei ...

Cesare se opri şi încercă să vorbească politicos ...

— Mă iertaţi d-le primar ... Nu pot suporta nici delegaţie, nici discurs. E mai bine să mă lăsaţi singur. Dacă ştiam aşa, îmi aduceam prietenii. Dar am voit să fiu singur. Nu e posibil?

— Cum să fie posibil dacă e cea mai imposibilă prostie? se uimi, scandalizat, primarul.

— Mă rog, dar cine sînt eu şi ce sînt eu? Viteaz, morfinoman, aviator, geniu?!, ce sînt să-mi daţi banchete şi să mă fotografiaţi?

— Bine omule, trezeşte-te! De cîte ori să-ţi repet că eşti gloria oraşului, că eşti stimat de o ţară întreagă pentru eroismul tău şi, în sfîrşit, că prietenii vor să-ţi spună rămas bun ...

— Dar eu n-am prieteni, d-le primar. Ştiţi bine că n-am nici familie, nici prieteni. Nu cunosc pe nimeni în

gară. Nu-mi pare rău că mă despart de ei, pentru că nu i-am cunoscut niciodată. Iar eu le sînt indiferent. Înţeleg că sînt curioşi ca de o vietate exotică, dar recunoaşte-ţi şi d-stră, cu nervii mei nu le pot suporta curiozitatea. Spuneţi, nu e mai bine să mă lăsaţi singur?...

— Dar discursul? L-am dat la ziare... Aşi! e imposibil... Fii serios, Cesare, şi gîndeşte-te un pic şi la cinstea urbei...

Hamalul apucă geamantanul, secretarul primarului luă pelerina, primarul şi consilierul comunal îi apucară prieteneşte braţele şi, vorbăreţi, îl purtară pe Cesare spre restaurant.

— Nu ne-ai spus unde pleci, cu ce tren vrei să pleci, nu ne-ai spus nimic...

— Nici eu nu ştiu, nici eu nu ştiu, se tînguia Cesare, stins. E mai bine să nu plec de loc!...

— Aşi! fii serios, du-te la mare...

În restaurantul gării, bărbaţi în jachete negre, cu decoraţii, cu eşarfe, unii bărboşi, alţii raşi şi cheli, aşteptau cu vădită nerăbdare pe cel care se refuza sărbătoririi. Cînd Cesare apăru la braţul primarului, fu o generală satisfacţie, manifestată prin aplauze, şoapte şi schimbări de scaune. Primarul îl prezentă pe bibliotecarul în haine vechi cîtorva veterani ai urbei, ale căror nume Cesare le auzise cîndva pronunţate cu respect şi teamă. Cineva dintre ei vorbi despre meritele bibliografice ale lui Cesare, cum a gospodărit el cea mai faimoasă bibliotecă a oraşului, cum a găsit manuscrisul şi cît a muncit pentru editarea lui, operă de care va rămîne legat numele oraşului. Slăvi, apoi, curajul lui civic şi propuse medalia virtuţii, acceptată cu aplauze de delegaţie. Cesare mulţumi, stingher — şi i se păru că vede mai puţin clar, oarecum ca printr-o pojghiţă. Dar impresia nu stărui. Clipi ochii, văzu iarăşi clar — şi-l auzi pe domn încheind:

— Vivat Cesare!...

Voiră să vorbească încă alţi trei membri, unul din partea Universităţii, altul al Camerei de Comerţ, şi al treilea un profesor tînăr, de care oraşul discutase mult în ultimul timp, atît pentru oda lui latinească închinată bibliotecarului, cît şi pentru originalul extemporal supus

clasei a șaptea secundară cu subiectul: „Ce este și cum se definește forța morală, ilustrată prin cazul de la Ducele Emanuele?“ Dar un domn bătrîn, care mărturisise că Cesare a fost destul de nepoliticos lăsîndu-se așteptat de la șase jumătate — aminti că mulți membri au serviciul la nouă și trebuie să-și schimbe hainele. În plus, nu mai era timp de discursuri.

— Pleacă trenul! recunoscu alarmat un altul.

— Să vorbească numai primarul!, hotărî un colonel în retragere.

Primarul, flatat și politicos, păși în mijlocul grupului și, privind pe Cesare, începu emoționat brusc. Dar curînd ru-l mai privi, ci se adresă orașului. În timpul acesta, Cesare asculta și gîndea: „ce bine vorbește primarul . . .“. Se mustră, totuși, că nu plecase noaptea cu un tren de marfă, pe furiș — liber și fericit de evadarea lui. Se mustra că nu are curajul să le spună: hoți! Gîndul acesta violent îl năvăli dintr-o dată, și gîndindu-l pînă la capăt se liniștea, aproape satisfăcut.

De ce s-a lăsat adus, *acum*, cînd știe? Știe că va avea numai un an sau poate numai o lună de văzut. Cesare încercă să *simtă* finalul acesta, ca un tonic împotriva lașității, un ghiont viu în sfîrșeala de care se lăsase cuprins. Se îmbăta de tragic. Se prevedea orb, se exalta de întuneric — doar își va recăpăta curajul și tăria de a pălmui pe primar. Visa un fapt mare, și el ar fi fost lesne de împlinit dacă ar fi avut curajul să simtă finalul și să-și spună franc: „ei și? de acum ce-mi pasă?!“ Cît de mulțumit ar fi fost să se poată ridica acum cînd primarul cita din Uhland, și să-i spună cu vorbe drepte tot ce crede despre primăria lui și despre domnii în redingote; să vorbească lin și indiferent, ca un zeu, și să le spună că sînt fățarnici, farseuri, pierdevară și pungași. Să-i întrebe cu fulgere în ochi: „de ce v-ați adunat domnilor?!“ Oamenii care cred viața o veșnicie pentru că se simt răsuflînd, și închid ochii săturați de lumină pentru că niciodată nu s-au îndoit de ea . . .

Dar nu, Cesare însuși recunoștea ce insipid și mălăieț polemizează cu massa și cît de inutilă ar fi fost ieșirea lui, cît de fals-profetică, de sectară, de adventistă ar fi părut creierelor acestea mediocre dar solide, nutrite de

t-luri, de ambiții, de instincte, — iar nu de vidul acelui fi..al, ipotetic „an" fără sens. Mînia lui se învolbura cu frazele primarului, dar șiragul de gînduri cu bun simț îi vădeau, împotriva răzmeriței, realitatea masivă și sinceră a celorlalți, alături de sticla incertă a sufletului său. De fapt, orice ar fi spus ar fi fost prost sau inutil spus. Omul care va trăi numai un an — ce poate spune celor care au nemărginirea albă îmbiindu-i? Ce-ar putea spune drept oamenilor care socotesc cu zece ani, cu douăzeci de ani, care spun: „peste doi ani" ca un fapt zilnic, fără emoții și fără înmărmurire? Poate și ei, mulți din ei, vor muri, vor orbi, vor înnebuni — înaintea lui! Oh! *dar ei nu știu!* răcnea un ins din sufletul lui Cesare. Ei trăiesc viața și gîndesc gînduri de turmă, — el, poate se află acum mult deasupra-le; dar cine știe de partea cui e dreptatea? Gîndurile lui sînt ale unui am care știe că va pieri într-un an...

Dezamăgit, ca să-și dea singur curaj, Cesare schimbă gîndurile și-și spuse: numai cel care își cunoaște sfîrșitul poate descoperi valorile supreme; ceilalți — vremelnicii, efemeride, efemeride... Rîsul lui lăuntric se manifestă printr-un zîmbet sincer și împăciuitor, pe care primarul îl surprinse și îl reflectă automat, socotindu-l decentă încuviințare și laudă din partea celui sărbătorit...

Dar orația primarului nu putu fi sfîrșită datorită unei apariții neașteptate. Într-adevăr, la mijlocul unei entuziaste evocări a începuturilor tipografice din urbe — ușa se deschise scîrțîind atroce, și un bărbat bătrîn, slăbit, înspăimîntat se îndreptă spre centru, căutînd către Cesare ca spre un mîntuitor. Acesta privi, nu crezu, apoi strigă emoționat, înviind într-o lume nouă.

— Julius! Ce-i cu tine Julius?!...

Portarul se apropie de Cesare printre mese, iar cînd îi atinse mîinile, începu să le sărute lacom și umil ca un cîine.

— Ce înseamnă asta Julius, bătrîne? Scoală-te Julius... Ce s-a întîmplat? Ci răspunde omule!...

Portarul nu îndrăzni să ridice ochii nici să vorbească. Strîngea numai mîinile lui Cesare și le ținea la piept, scuturat ca de friguri.

Primarul se enervă, strigă. Cineva din sală ceru linişte.

— Neruşinare, să ceară de pomană la uşa trenului...

— Mă rog?! ce înseamnă scenele astea? se înălţă colonelul. Afară!!

Cesare nu-i auzi. Încercă să întrebe pe Iulius.

— Mi-e foame. Eu..., începu portarul, şi apoi tăcu brusc, scuturat.

Cesare se ridică, palid, şi-i strînse braţul.

— Haide cu mine...

Nu luă în seamă adunarea în redingote, care îl urmărea cu ochi năuciţi. Primarul, cu prodigiosu-i instinct de a ghici lucrurile şi de a presimţi definitivul, strînse foile şi le vîrî nervos în buzunar. Apoi, adresîndu-se secretarului:

— Telefonează la redacţie că, din pricina plecării, discursul n-a putut fi terminat...

Cesare cu portarul ieşiră prin uşa interioară, iar în urma lor plouară comentariile.

Cesare alese o masă tăinuită şi sili pe Julius să se aşeze. Uitase şi de pelerină şi de geamantan. Comandă tot ce văzu mai de seamă pe listă, şi repetă chelnerului: repede! repede!...

— Dar eu nu înţeleg nimic, Julius, nu înţeleg nimic. Cum se poate una ca asta? De ce n-ai venit la sanatoriu să mă vezi?

— Am fost închis pînă acum patru, cinci zile. Apoi am căzut la pat. Numai ieri am putut umbla, şi domnul Emanuel mi-a dat bani să vă duc o scrisoare, dar la spital nu m-au lăsat să intru...

Vorbea acum potolit, intretăiat de suspine timide, pauze.

— Bine, dar tot nu înţeleg. De ce te-au închis?

— Spuneau că *noi* am pus focul, eu şi dumneavoastră, că vă vor închide cînd vă veţi face bine; că aţi spus tot şi că zadarnic tăgăduiesc, căci tot nimic nu cîştig, căci acum e prea tîrziu, cu sau fără mărturia mea tot la ocnă vom ajunge...

Tăcu o clipă.

— Am citit şi eu azi dimineaţă, adică Sofia a citit şi mi-a spus: „du-te să-l vezi pe dl. Cesare, poate s-o îndura să semneze pe petiţie!..."

— Ce petiţie?

— M-au dat afară... Pensia am pierdut-o. Şi pe băiatul meu l-au dat afară de la primărie... Sofia s-a îmbolnăvit de necaz, după ce nepoata noastră a căzut la examen, pentru că profesoara spunea că bea parfum... de unde, biata de ea.

— Bine, bine, dar e de necrezut! Trebuie să-i dăm în judecată. Trebuie să se facă dreptate Julius!...

Bătrînul aprobă respectuos. Apoi îşi continuă gîndul.

— Eu m-am gîndit să fac o petiţie şi s-o semneze dl. doctor, şi d-ra Marta şi d-voastră, să găsesc o slujbă la biblioteca Universităţii. De aceea am venit... Dar nu m-au lăsat să intru spuneau că sînteţi în consiliu. Mai era unul, străin... m-a fotografiat...

Chelnerul adusese jumări şi friptură, şi văzîndu-le Julius înghiţi în sec, cu lacrimi, şi nu mai spuse nimic. Se sfia să mănînce, deşi ochii îi sticleau aprinşi.

— N-am mîncat de ieri nimic... Laptele pe care ni-l trimite d-l doctor îl las pentru femei... De pîine am mai găsit noi... dar acum s-a sfîrşit tot, tot...

— Mănîncă Julius!..., întrerupse Cesare.

— Băiete, un ceai cu pesmeţi şi unt pentru mine, şi bere pentru domnul. Ai rest la o mie?

Voi să scoată portmoneul, dar privi pe Julius mîncînd, şi se sfii. Desfăcu punga afundînd mîna în buzunarul de la piept şi, cu greutate aproape rupînd-o, scoase hîrtia. Fără să se pripească, firesc şi calm, începu să ticluiască lui Julius o poveste, cum a moştenit de curînd o mare sumă de bani de la o rudă din Capitală, cum viaţa îi e asigurată de acum, aşa că el, Julius, nu trebuie să se simtă jignit dacă va fi rugat să primească bani...

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc şi eu şi Sofia, făcu portarul, umil, fără să ridice ochii. Sofia chiar mi-a spus: roagă pe dl. Cesare să ne împrumute...

— Tocmai, tocmai, împrumut...

Chelnerul aduse restul. Cesare puse banii în alt buzunar, spre uimirea lui Julius, apoi scoase portmoneul şi îl întinse, firesc.

— Aici vei găsi ceva, Julius... Nu, nu, îl deschizi acasă... Eu am cecuri cu mine. Biletul l-am plătit, totul

e plătit. În Capitală voi ridica poate o sută de mii, poate două sute...

— Atît de mult? se uimi sincer celălalt.

— Oh! de acum banii nu mai joacă rol pentru mine... Multimilionar, înţelegi tu Julius, *multi milionar*. Cum să nu-mi amintesc de bătrînul meu prieten?!... Ha! ha! ha!... Fără mulţumiri, Julius.

Tăcură cîtva timp.

— Dar ştii că trebuie să plec?... Te rog, d-ta rămîi aici să sfîrşeşti... Altminteri nu plec de loc. Alege. Ne-am înţeles, nu?... Rămas bun, Julius, şi salutări Sofiei... Nu te mişti de aici, m-ai înţeles?...

•

Cesare alerga înfrigurat şi fericit, tremurind, palid, dar cu o foame necunoscută şi furtunoasă de fapte mari. Nu se putea stăpîni să nu-şi spună: Bravo! — şi cu cît alerga, cu atît bucuria îl îmbăta. Cînd se apropie de ghişeu, zîmbea şi nu-l iritau privirile pe care le întîlnea stăruitoare, mirate. Ceru un bilet pentru trenul care se află în gară, şi spuse numele oraşului, la întîmplare; adevărata lui hotărîre se va lumina pe drum. Cînd primi biletul şi restul îşi aminti de geamantan. Panica îl străbătu o clipă, dar aceasta îi revelă parfumul riscului, al aventurii, şi nu-l răpuse. Liniştit, aşeză biletul în buzunarul de la vestă.

Porni să-şi caute geamantanul, după ce un funcţionar politicos îl informă că trenul va pleca numai într-o jumătate de ceas şi îl asigură că locul va fi păstrat într-un compartiment alături de vagonul restaurant. Porni să-l caute fără nici un gînd precis, mînat de aceeaşi bucurie care îl incendia şi îl purifica de la despărţirea de Julius. În faţa unui băiat cu jurnale se opri şi cumpără toate magazinele ilustrate. Apoi, numărînd banii, îl întrebă într-o doară:

— Ţigări ai?

— Nu avem, dar vă pot aduce.

— Dacă nu ai, găsesc eu singur.

— Greu. Să vă arăt eu...

Băietanul o porni sprinten printre hamali, și Cesare îl urmă bine dispus, privind călătorii și iscodind toate coșurile cu fructe.

Toate incidentele îl amuzau acum. Văzu o reclamă colorată, înaltă cît un stat de om, un golf albastru, cu pini maritimi, nisip de aur și dudui cu zîmbete de sticlă. Viziunea îl emoționă prompt cu fiorii plecării, cu dorul valurilor care poartă scoici și vapoare, valuri verzi și albe. Se hotărîse, de acum, să se ducă la mare.

— Veniți domnule? îl întrebă băiatul cu jurnale.

Țigările se puteau cumpăra în odăița vecină bufetului de clasa I. Cesare privea dezorientat tava cu specimene, le mirosea la întîmplare și le examina etichetele. Se hotărî, în sfîrșit, pentru o cutie elegantă, verde, cu o sută de țigări late și scurte. Dădu cîțiva gologani băiatului, dar cînd fu să iasă își văzu geamantanul și pelerina pe o masă, un om spîn și ciung păzindu-le.

— Extraordinar! e geamantanul meu . . .

Omul îl salută și îi dădu un plic. Pe o carte de vizită, primarul scrisese: „drum bun, nerecunoscătorule!" și alăturase un abonament de cale ferată. Omul îl întrebă dacă e d-l Cesare de la Bibliotecă.

— Eu, eu, firește . . . unde să semnez . . . Extraordinar ce coincidență! . . . bravo piciule! . . .

Și mai dădu băiatului alți gologani.

— Să le duc la vagon?

— Desigur, iute . . . Aa? ia stai! . . . Trenul meu merge la mare? . . .

— Nu . . .

— Păcat . . . Vreau să mă duc la mare . . .

— Luați atunci personalul . . . Dar nu știu dacă mai e timp să cumpărați bilet.

— Nu e nevoie de bilet. Zici că trenul e de mare? Unde e?

— Linia doua. Pleacă acum, dacă n-o fi plecat . . .

— Pas alergător! Hei, hamal! . . .

Cesare se zăpăcise, apucă pelerina, dădu buzna pe ușă, izbi o doamnă și alergă pe peron, întrebînd pe fiecare funcționar: Linia doua?! . . . În urmă, omul ciung cu băiatul, purtau geamantanul.

— Ce-i cu domnul tău?, întrebă omul, scuipînd în goană. Îi moare vreo rudă?

— Aş!, zîmbi celălalt, e logodit! ...

Cesare îi aştepta pe treptele vagonului. Trenul se mişca lin, călăuzit de semnalele cu steguleţe verzi. Oamenii priveau pe ferestri, şi îl priveau. Cesare neastîmpărat şi asudat făcea semne disperate. Cînd băiatul îi înălţă geamantanul, îl apucă aproape răpindu-l şi-l avîntă copilăreşte, gata să lovească oamenii de pe peron.

— Închide uşa domnule de pe scară! auzii strigînd.

— Desigur, desigur, rîdea Cesare, şi-şi trînti geamantanul pe coridor, frecîndu-şi mîinile, iluminat.

IV.

FANTOME

Fereastra pe jumătate deschisă îl purta comod în țara de care se mira că e a lui. Revedea cîmpurile și dealurile, se oprea cu gîndurile în pomi, cobora vîlcele, scutura crengi — și beția ochilor îi ținea de foame. Trecuse nămiaza. Compartimentul era aproape gol. Așezase pelerina și ziarele pe canapea în așa fel încît să nu aibă vecini. Intrarea lui în vagon fusese observată de toți, iar domnul pe care îl găsise fumînd la fereastră se trăda doritor să-l cunoască. De cum orașul se pierduse după dealuri — domnul îi oferi țigări, dintr-o tabacheră de aur albicios. Refuză încurcat, zîmbind.

— Totuși fumați, protestă d-l arătîndu-i cutia proaspăt cumpărată din gară. Și încă țigări turcești.

— Oh! cîteodată, știți . . . reteză Cesare.

Apoi, rezemîndu-și cotul de fereastră, lăsîndu-și fața bătută de vînt și funingine, încercă să gîndească ceva, profund și antrenant, care să-i schimbe expresia zîmbitoare a feței, expresie detestabilă pe care o ghicea fără s-o vadă, numai din destinderea mușchilor și dormitarea sprîncenelor. Simțea că adunase prea multe descoperiri, năruiri, furii și elegii de la despărțirea de gazdă, în zori, și pînă la teatrala lui poză pe scara vagonului — și toate aceste vedenii și strigăte se cereau examinate dintr-un rest de superstițios imperativ al ordinii.

Dar introspecția lui Cesare eșua. Nu se înțelegea, nu se recunoștea, îi era greu să găsească justificări. Atunci de ce să gîndească, pentru cine? Își răspundea cu o urgență suspectă: oamenii trebuie să dea seamă de ceea ce

fac și spun, oamenii nu sînt vite. Dar sînt liberi, răspundea tot el. Liberi de ce? liberați de o povară și de o armură? De sistem, de ipocrizie, de timorantă moralitate și bun simț. Așadar goi, cu un vid imens și veșnic, seci, ușori, fulgi. Nu, nu, protesta celălalt, libertatea nu e o cantitate negativă. Iată, el, Cesare e acum liber — și nu se simte gol, ci pîlnie de senzații și bucurii, arcan de înțelesuri noi, adevărat laborator alchimic al lumii care se face înaintea lui, pe care o va găsi și îl va mulțumi. Descifrarea aceasta îl îmbătă. Libertatea însemna plinătate, rodnicie, cuib gata să primească orice, să asimileze orice — iar nu scoică de zădărnicii.

— Permiteți? întrerupse domnul arătînd magazinele ilustrate.

— Oh! desigur, desigur..., făcu celălalt, scîrbit.

Ce idioți, se răzbună el comod, insultîndu-și vecinul în gînd. Dar firul dialectic al libertății nu-l mai putu înnoda. Privea ca în vid, aceleași dealuri și același cer pudrat. Îi era foame, dar nu se îndura să-și părăsească compartimentul. Ce stupid fusese să nu cumpere cornuri... Aceasta îi aminti de banii pe care îi dăruise lui Julius și de cei pe care îi purta, încă, în buzunarul hainei. Se alarmă deodată. Ce va face cînd va ajunge la mare? De abea va putea plăti hotelul pentru trei-patru zile. Să telegrafieze Directorului pentru leafă? Să scrie Martei? Amîndouă soluțiile îl umileau sau îl enervau. Strînse buzele amărît, fără nici un gînd, fără nici o bucurie de călătoria pe care o începuse într-un iureș de bună voie. Îi era peste putință să se înțeleagă.

Atitudinea lui din gară fusese o serie de acte nesocotite, — acum vedea. Îl jignise pe primar, și totuși acceptase permisul liber pe toate liniile. Acceptase să fie sărbătorit, dintr-o slăbiciune umilitoare și apoi plecase la brațul lui Julius, fără să spună un cuvînt domnilor în haine negre. Și toate acestea pentru ce? Nu avusese curajul să meargă pînă la capăt, să-și manifeste ura sau scîrba — justificate sau nejustificate — pălmuind pe reporter, spărgîndu-i aparatul, insultînd pe primar și dăruind portarului toți banii. De ce oprise restul? De ce năruise prețul actului lui nebunesc, sfînt? De ce se urcase într-un compartiment de clasa I? Făcuse totul instinctiv,

reacționase divers și inconsecvent. Îi lipsea ceva, ceva trainic și ascuns, o axă, o osie de oțel sau de gînduri în jurul căreia acțiunile lui ar fi evoluat cert și categoric ca un cosmos, pe care năvala simțirilor n-ar fi frînt-o, nici gîndurile împrumutate n-ar fi dislocuit-o. Îi lipsea ceva, simțea vidul, simțea nesiguranța pașilor lui și începea să se teamă, să se scuture. Va înnebuni?

Se va tîmpi, călătorind la întîmplare și strîngînd copiii după el? Cum înțelegea acum... cît de stupid fusese să nu înțeleagă pe loc, în plină acțiune... De altfel, de ce nebunia plecării? Ce va vedea, și cît timp? La ce bun să vadă, dacă într-un an... Ce va vedea, ce va înțelege — cînd n-a putut vedea singurul fapt care i-a însemnat viața și i-a menit moartea și nu l-a înțeles nici pînă acum? Amintirea faptului îl enervă; cît timp va dura obsesia ridicolă a întrebărilor? Încercă să se corecteze blînd; de ce nevoia să înțeleagă un fapt? Dar simțea că toate acestea sînt vorbe, că o vietate însetată de taine îl scurmă și îi cere trudă, îl biciuiește, îl neliniștește — să afle, să afle... Nu se putea opri să nu filosofeze, bagatelizînd năravul acesta fără sens, care tulbură viețile și le irosește, — pentru ce, pentru ce?

Îi era foame. Se reculegea în senzația blîndă a nesatisfacției, a lipsei. Cel puțin de acum se află pe pămînt, pe pămîntul cu axă și cu dimensiuni, unde oamenii pot arăta un cer deasupra și o prăpastie dedesubt, unde stînga și dreapta *sînt* deși se schimbă. Cesare se minuna cît de pătimaș iubește seninătatea aceasta indiferentă a globului și solidaritatea oamenilor în spaima față de incertitudine și inconștiență. Din toată afluența de reacții și gînduri, păstrase un singur adevăr, simțit; că ceva s-a întîmplat cu el, ceea ce nu s-a întîmplat cu ceilalți. Aceasta l-ar fi îndemnat să urle: eu sînt — și voi visați; dar iarăși îl ispitea să-și spună: ei vor rămîne, iar eu mă duc...

Doi călători, bine dispuși și continuînd o conversație care se ghicea de mult începută, intrară în compartiment. Unul avea o față comună, insignifiantă, placidă — deși strălucind de mulțumire și toleranță. Celălalt, înalt și deșirat, purta un pardesiu cu vărgi, și un baston pe care nu se îndura să-l atîrne în cuier. Îl purta din mînă în mînă, nervos, ca și cum ar fi fost împedicat să-și satis-

facă un tic. Vorbea inteligent şi copios, dar gîngav, şi Cesare remarcă îndată că îşi afectează gîngăveala.

Intrarea celor doi călători îl necăji, dar îşi propuse să nu-i privească, să nu le asculte vorbele, ci să continue solilocul calmant cu capul întors spre fereastră, preferabil în orice caz unei convorbiri promiscue cu necunoscuţi. Dar discuţia celor doi îi birui încăpăţînarea şi îl tentă să o asculte, viu interesat. Subiectul după cîte putuse înţelege, era destul de curios, iar lui Cesare îi repugnau subiectele curioase, îl nelinişteau gîndurile care se depărtează de acea seninătate şi simplitate celestă pe care o jinduia. Omul bine dispus, contrar părerii pe care oricine ar fi acceptat-o privindu-i faţa, părea a fi un fatalist ciudat. Celălalt se amuza să propună ipoteze fanteziste — asupra unui fapt pe care fără îndoială că îl discutaseră mai înainte, şi pe care Cesare nu-l putea ghici.

— E nevoie să mă repet? întrebă domnul gîngav. Ipotezele mele, deşi paradoxale, sînt singurele valide, mai cu seamă în cazul nostru.

— Pentru că crezi astfel, vorbi celălalt. În realitate, totul e menit, e predestinat; nu există nici libertate, nici putinţă de intervenire. „Agenţii" d-tale sînt închipuiri de şcolăriţă; e o viziune dramatică mai mult sau mai puţin primitivă. Totul e atît de ordonat în cosmos şi în viaţă, atît de vertebrat, de sistematizat, de matematic... E ca la cinematograf: oamenii cred că asistă la o *desfăşurare* în timp, iar adevărul e că această desfăşurare se află în cutia operatorului. Nimic spontan; cum putem deci crede în creaţie?...

Ce banal, reflecta Cesare... Opinia celuilalt îl interesa mai mult. Călătorul gîngav propunea, în locul unui cosmos perfect interdependent şi determinat — o serie de „agenţi", oameni-forţe sau idei, care apar spontan în lume, electrizează, răstoarnă, generează acţiuni neprevăzute, fără ca nimeni să-i cunoască. Acea pătură de oameni care sînt arşi de tentaţia spionajului în cauze, bănuiesc sau inventează fel de fel de explicaţii, dar explicaţia nu o pot găsi — deşi ea nu e supranaturală. Cesare îi aprecia argumentaţia, adîncă şi rectilinie, deşi iremediabil viciată de fleacuri sau paradoxuri.

— „Soarta“ d-tale e de modă veche. Cînd nu poți explica faptele sau cînd nu ai tăria să le sfidezi, conjuri totemul fatalist, cum conjură mătușa-mea pe Voltaire în ultimă instanță. Fatalismul nu explică nimic și e aprioric, așadar îl scuipă. Oamenii sînt mult mai puternici, dacă îi înțelegi. În cazul nostru, am oferit o ipoteză, evident numai o ipoteză, dar mă satisface.

— Acesta e un argument? Oamenii sînt mediocri și palizi, iar d-ta le insufli gînduri de care s-ar speria auzindu-le enunțate.

— Nu crezi că un Manoil așa cum ți l-am descifrat eu e posibil? N-am avut onoarea să-l cunosc, dar un prieten al meu îl cunoaște bine. De la un astfel de om te poți aștepta la orice.

A spus Manoil? se întreba încurcat Cesare...

— ... Și acceptînd ipoteza mea, *numai o ipoteză* (accentuă, gîngăvind afectat), Manoil efectuează un fapt misterios, asupra căruia nu se poate ști nimic, dar ale cărui consecințe sînt imense. Prin simpla lui voință, sau dacă vrei prin forța acelui fapt, un anumit număr de hîrtii vechi sînt pierdute, anumiți tineri nu mai pot scrie cărți erudite asupra acelor hîrtii, un profesor înnebunește deși el crede că a descoperit pe Dumnezeu, o fecioară implicată în fapt contribuie enorm la dizolvarea moralității orașului, iar bibliotecarul...

Cesare păli, și-și rășchiră degetele nervos, dar nu scoase un cuvînt. Se prefăcu că privește pe fereastră. Domnul care îi ceruse gazetele îl țintuia perplex. Toate acestea creeau o situație ireală, incertă, care îl împiedeca prin necunoscute puteri să rupă farmecul, vorbind sau acționînd.

— ... iar bibliotecarul, pe jumătate orb, crede că *el* a făcut minunea salvînd viața fetei, că el a găsit calea nouă în viață, și crede că adevărata, propria lui viață personală începe din acel ceas, care de fapt e ceasul morții omului original din el, și nașterea unui om de paie, creat prin voința lui Manoil. Repet, nu-l cunosc. Dar să presupunem că acest Manoil își propune să schimbe fața lumii, printr-o farsă pe care el o decretează mister. Și nu e? Firește. Nimeni nu știe ce s-a întîmplat acolo. Faptul lui a ajuns mit. Aceasta n-are nici o importanță;

important e faptul că lumea se schimbă sau se va schimba. Deja, cîţiva oameni, direct implicaţi în fapt, şi-au pierdut minţile. Fiecare crede că s-a descoperit pe sine, că şi-au descoperit chemarea pe acest pămînt. Fata se pocăieşte, probabil că se va călugări, deşi linia ei de viaţă era cu totul alta. Rusul a ajuns mistic; crede că a descoperit pe D-zeu; bibliotecarul, după cum spun ziarele, pleacă în lume *căci s-a aflat pe sine*... E ridicol, nu? dar e plauzibil, e posibil şi, *cred*, e probabil. Ei toţi sînt de acum păpuşi electrice, răspunzînd prompt stimulilor electrici emişi de dirijor.

Iar dirijor e Manoil; el se amuză, curios, supraveghind itinerariile roboţilor...

Un vîrtej de rîsuri şi de foame gonea sentinelele lui Cesare.

— ... Acum, să duc ipoteza mai departe. Ce ar fi dacă instituţiile noastre, şi ceea ce pentru unii e religia, pentru alţii ştiinţa, etc., n-ar fi decît rămăşiţe din alte fapte individuale, începutul istoriei, pe care nimeni nu le-a înregistrat, pe care nimeni nu le cunoaşte?...

— Stai că te pierzi în veacuri!, interveni rîzînd domnul cu voie bună.

— Ascultă-mă numai un moment. Eu nu spun că instituţiile, familia, matematica, abecedarul, etc., au fost *date* de acei ipotetici bărbaţi ce căutau să se amuze, ci că au fost *propuse* de ei, mai exact au fost generate de faptele lor libere, sugerate de miturile care s-au pogorît deasupra misterelor...

— Greu să te înţeleg...

— Un moment... Ce-ai zice dacă un bărbat, căutînd să se amuze, a acţionat în aşa fel încît urmaşii, ca să-l explice, au inventat familia? Un bărbat dibaci în violuri, pasionat de răpiri, împotriva căruia colectivitatea reacţionează creînd o instituţie, reglementînd un instinct, instaurînd familia?... Ce e abecedarul dacă nu un breviar de cartezianism şi de revoluţie franceză? Şi ce e libertatea noastră, sau doctrina libertăţii, decît reacţiunea împotriva unor agenţi pe care nu-i putem întîlni, dar care au fost? Şi ce e?...

— Oh! dar aceasta e numai o ipoteză...

— Desigur, o ipoteză, întări gîngavul.

— Fără îndoială, numai o ipoteză, vorbi şi domnul care citise ziarele lui Cesare.

— Ipoteze...

Aşa înnebunesc oamenii, gîndea Cesare. Se adună, trei netrebnici care *se prefac că nu-l cunosc*, încep să discute teorii, apoi, la un semn, aleg *exemplul lui* ca din întîmplare şi-l comentează pervers, îi sugerează sensuri esoterice, idioate, inumane, îl sucesc şi îl răstălmăcesc — şi toate acestea de ce? de ce? Ca să-i surpe temelia, să-i înţepe îndoieli în măduvă, să-i împlînte spaima pe creieri ca un fier roşu — dar toate acestea de ce? de ce? Ce soi de drăcească plăcere pot avea aceşti trei oameni ca să-l chinuie, prefăcîndu-se că nu-l cunosc? Furia lui Cesare se topea în lacrimi şi umilinţă. Domnilor, le spunea el în gînd, emoţionat — eu sînt Cesare, dar nu sînt cel pe care îl propuneţi d-voastră. Nu pretind că mi-am descoperit drumul salvînd-o pe Melania; nu plec în lume cum spun ziarele, ci mă duc la mare pentru trei zile. Ce aveţi cu mine? De ce vă preocupă cazul meu, un caz nefericit şi mărunt? De ce priviţi înlăuntrul sufletului meu? Vă asigur, nu e aşa cum spuneţi că e. Nu sînt eu Cesare, nu-l cunosc nici pe el, nici eu nu ştiu cine sînt — dar în orice caz nu sînt cel pe care mi-l insinuaţi.

De ce faceţi ipoteze asupra-mi? De ce nu mă lăsaţi singur? Vreau să mă înţeleg, vreau să mănînc, vreau să uit. Mi-e foame, mă doare capul, nu vedeţi? Aş vrea să mănînc, dar mi-e teamă să mă duc în vagonul restaurant. Şi acolo oamenii vor vorbi despre mine. Ce să fac? Ce să fac?

Fu uimilit că trebuie să-şi şteargă lacrimile, prefăcîndu-se că funinginea îi înroşeşte ochii.

— Sînteţi imprudent privind pe fereastră în timpul mersului, îl povăţui politicos domnul care-i citise gazetele.

— Mulţumesc! zîmbi prompt Cesare.

Se preface că nu-mi ştie numele! ..., gîndi el cu mînie. Umilinţa trecuse. Era tentat să dea totul pe faţă; să provoace şi să insulte.

— E primejdios, făcu gîngavul, încercînd să deschidă vorba cu acest tînăr posac. Cunosc un caz, o rudă de a mea, care a orbit dintr-o scînteie...

— Adevărat?!, întrebă tainic Cesare, rînjind, cu pumnul înfipt în pluşul canapelei.
— Vă miră?
Cum *ştie!!*... gîndea Cesare. Apoi încercă să se stăpînească, privind dealurile, cu batista la ochi.
— Îmi daţi voie, interveni domnul bine-dispus. Ce credeţi despre discuţia noastră, hai să-i zicem metafizică, asupra libertăţii actelor? Iertaţi-mi îndrăzneala, dar mă interesează nespus părerile oamenilor pe care nu-i cunosc, cu care mă întîlnesc o dată în viaţă... Sînt cele mai sincere: adevăratele taine se spun necunoscuţilor, nu?
Cesare îl privi uluit şi revoltat. Mergea prea departe...
— ... evident, dacă aceasta nu vă indispune.
— Cîtuşi de puţin, minţi Cesare admirîndu-şi politeţea.
Apoi, cu glas potolit, mascat, începu să vorbească. Se prefăcea că nu ştie şi nu bănuieşte nimic de urzeala celor trei, că discută subiectul cumpătat, cîntărindu-şi vorbele.
— Drept să vă spun, amîndouă atitudinile îmi erau cunoscute. Fatalismul d-stră e plin de bun simţ şi, întrucît priveşte *anumite întîmplări* din viaţa mea, îl împărtăşesc. Asupra ipotezelor tovarăşului d-stră (spuse aceasta fără să privească pe domnul gîngav, care-şi muta bastonul nervos, iritat de încetineala vorbei lui Cesare), şi aceste ipoteze îmi sînt cunoscute...
— Din cărţi?, întrerupse domnul rezemîndu-se robust în baston.
— Nu, e ceva ciudat. Faptele nu s-au petrecut de mult... Un prieten de al meu, pe cînd mă aflam la Paris, la École des Chartes, un turc inteligent, obişnuia să comenteze istoria şi, în genere, existenţa, cu aceleaşi valori „eroice", presupunînd adică...
— Îmi daţi voie; spuneţi un turc?...
— ... foarte inteligent. Din nenorocire a murit în război...
— Extraordinar. Nu e Haruni?
Cesare tresări şi se plecă într-un avînt către domnul gîngav. Urzeala se dovedea magică, împletită din ascunzişuri neştiute de nimeni.
— De unde ştiţi? De unde ştiţi că îl cheamă Haruni?

— Extraordinar. A fost prietenul cel mai bun al lui Manoil.

— Cel cu procesul? interveni domnul bine dispus. Dar mi-ai spus că nu-l cunoşti...

Celălalt se fîstîci... Cesare privea neputincios jocul conspiratorilor. Toată tăria şi măsluirea cu care încercase să-şi ascundă taina se prăbuşise, fulgi şi sticlă.

— Oh! nu-l cunosc, fireşte că nu-l cunosc, încercă să se explice domnul gîngav. Dar un prieten de al meu îl cunoaşte bine; şi, apoi, toată lumea interesată de acest personaj straniu ştie legătura lui cu Haruni.

— Vă rog, d-lor!, începu Cesare aproape răcnind. Vă jucaţi cu mine? voiţi să mă înnebuniţi? Voiţi să-mi sugeraţi ideea perversă că Manoil a fost numai instrumentul lui Haruni *împotriva* mea? Sau ce voiţi să spuneţi? Vă rog, vă rog!... am să înnebunesc!...

— Dar nu înţelegem nimic!, se precipită domnul bine dispus ridicîndu-se şi apropiindu-se sanitar de Cesare. D-voastră înţelegeţi?, se adresă el, apoi, d-lui care citise gazetele şi care privea scena uluit, cu ţigara stinsă şi boantă.

— Nu, nu!... e un atac de nervi?

— Ce nervi! ce nervi!, strigă Cesare. D-stră voiţi să mă înnebuniţi, altminteri nu v-aţi fi adunat aici inadins ca să mă vînaţi strategic cu întrebări şi ipoteze...

— Dar nu ne-am adunat de fel. Pe domnul nu-l cunosc, nici pe domnul...

— Spuneţi că *nu vă cunoaşteţi,* nu? Ha, ha, ha!! Cît credeţi că am să îndur batjocura d-voastră? Mă urmăriţi din gară...

— Extraordinar! se aprinse domnul gîngav. Cine sînteţi d-voastră?

— Vă prefaceţi că *nu ştiţi?*

— Dar pentru Dumnezeu, nu vă cunosc!, mărturisi domnul care se ridicase în picioare.

— Daa? rînji Cesare. Atunci de unde ştiţi că numele turcului e Haruni?

— Nici n-am auzit de turc pînă acum, pe onoarea mea! Domnul, cu care m-am întîlnit pentru întîia oară acum cîteva ceasuri...

— Dar domnul de unde ştie?

— Eu... În sfîrşit, v-am spus că ştie tot oraşul.

— Tot oraşul, tot oraşul! Am să înnebunesc auzind acelaşi şi acelaşi refren. E stupid; oraşul ştie întotdeauna tainele mele, şi chiar acelea pe care eu nu le înţeleg. Oraşul ştie de cauza incendiului, iar eu nu ştiu...

— Mă rog, cine sînteţi dv.? Turcul?

— Nu, e absurd; Haruni a murit de mult interveni domnul gîngav, ridicîndu-se şi el în picioare.

— Poate sînteţi Manoil, propuse mai timid domnul cu ţigarea stinsă, încă nedezmeticit de ieşirea lui Cesare.

— Cum aşi putea fi *el* şi *eu* în acelaşi timp? gemu... De ce nu voiţi să încetaţi jocul acesta inuman? Sînt atît de obosit, sînt aproape bolnav. Mi-e foame, nu mai mă pot stăpîni... Vedeţi, sînt un biet om stăpînit de reflexe... Am să înnebunesc dacă nu vă înduraţi de mine. De ce nu vă înduraţi? De ce nu spuneţi?...

— Ce să spunem, pentru Dumnezeu?!

— Dar cine e Domnule? întrebă perplex cel care păruse a fi bine dispus, căutînd spre tovarăşi.

— Ştiţi cine sînt... De ce mă chinuiţi? Ştiţi că sînt Cesare...

— Cel de la biblioteca Ducele Emanuele?

— Extraordinar!, făcu domnul cu baston, trîntindu-se surescitat pe canapea.

— Coincidenţa e într-adevăr extraordinară, mărturisi celălalt. Am vorbit despre d-ta tot timpul într-un compartiment vecin. De la cazul d-tale am evoluat teoretic către discuţia pe care o ştii... Ce coincidenţă! Şi d-ta, se adresă el tovarăşului, nu crezi încă în teoria fatalistă? Cum ai putea explica atîtea cauze convergînd către un acelaşi efect? Extraordinar, nu?

— Extraordinar, confirmă domnul cu baston.

Cesare îşi rezemase, sfîrşit, capul de speteaza canapelei. Faţa lui convulsionată cîteva clipe de spaimă, furie şi lacrimi, trăda acum o linişte bolnavă, un calm care alarma mai mult pe ceilalţi trei. Domnul care stătuse tot timpul în picioare se apropie şi mai mult şi îi puse, compătimitor, mîna pe frunte.

— Totuşi, nu înţeleg criza. Pesemne că atacul din acea noapte, după cum spun şi ziarele, v-a zdruncinat nervii. Nu vă mai gîndiţi... Să închid fereastra?

— Nu, nu, vă rog...

— Bine... Veniţi cu noi în vagonul restaurant. E aproape timpul ceaiului, dar se va găsi ceva şi de la dejun, şi apoi o băutură tonică, răcoritoare... Ce spuneţi?

— Da, da, aceasta e o idee bună, aprobă domnul cu baston, neliniştit, dar trădînd o gînditoare, amuzantă surpriză.

Cesare după ce trecu vîrtejul, se mustră de criză. Începuse să se teamă de el însuşi. Nu izbutea să se stăpînească nici în faţa necunoscuţilor. Evident că fusese o coincidenţă. Oare suferă de mania persecuţiei?...

Cînd toţi se aşezară să-l aştepte, Cesare făcu un ultim efort să-şi recompună faţa şi să-şi adune gîndurile. O nedesluşită sfîrşeală i se cobora în mădulare. Se simţea asudat, rece şi un vid greţos îi împiedica mişcările trupului ca şi corectitudinea gîndirii. Începuse a simţi consecinţele sanatoriului, săptămînile petrecute orizontal, cu bandajul zid împotriva luminii. Îşi aminti că a plecat ca să vadă marea. Nădejdea vîntului de val îl împrospăta, îl împuternici. Întoarse ochii vii către domnul care se dovedise atît de amabil.

— Cînd ajungem la mare? D-stră ştiţi?...

— Oh! spre seară; mai avem cel puţin patru ceasuri... Veniţi în vagonul restaurant. Sînteţi obosit şi surmenat. Nu daţi importanţă...

Toţi patru se aşezară la o masă. Vagonul era aproape gol. Domnul bine dispus, care îşi recăpătase atitudinea iniţială, comandă din belşug, băuturi, ceai, răcituri. Oferi havane şi lichior. Vorbea mult, degajat, ferindu-se să atingă faptul la care se gîndeau toţi — „coincidenţele" şi criza lui Cesare. Domnul cu baston, care se prezentase Felix — un nume bătător la ochi de mincinos — se aşezase lîngă celălalt călător şi discutau, anemic, recolta. Străbăteau acum o regiune văroasă cu ierburi aţoase şi roşietice sub un cer neîndurat.

Cesare privea pe fereastră, incapabil să-şi găsească o mască vrednică de amabilitatea noilor lui tovarăşi. Se întîmplau atîtea lucruri cu el... De ce tocmai cu el, şi de ce atît de precipitat? Lumea se descifra ciudată, capricioasă, inegală şi inutilă, mai ales inutilă. Atîtea acţiuni evident inutile; oameni care îşi pierd trei sferturi din zi

încurcînd pe alții; raporturi inutile, vizite și convorbiri fără noimă, seci, insignifiante. Oamenii depind unul de altul nu dintr-un simț viril de solidaritate în fața haosului spaimei — ci dintr-un vid interior. Fiecare se teme să rămînă singur. Dacă se întîmplă să fie singuri, citesc sau dorm. De întrebat nu se întreabă niciodată; se tem că vor găsi nebunia, în Dumnezeu sau în diavol, amîndoi chipul spaimei omului care nu știe ce vrea. Întrebările din capul unghiului le evită toți. Unii dialectic, alții din prostie. Scopuri, țeluri, idealuri, plăceri; cu acestea își justifică actele. Dar toate acestea sînt pretexte, vorbe fără miez, ascunzînd un singur sentiment, vast și umilitor, pe care îl îndură toți oamenii și nimeni nu îl poate zdrobi: spaima de singurătate, spaima de întuneric. El știe. Șerpii lui s-au ascuns, undeva în cutele memoriei sau ale pleoapelor — dar șerpii sînt încă, mulți și lați, și vor reveni să are cîmpul întunericului cu inelele lor păcătoase — așa cum vor veni cîndva în vederea oricui. Nimeni nu poate scăpa, nimeni. Și atunci — la ce bun strădania, minciuna, flirtul cu lumina și cu bucuriile? De ce toată zbaterea lui și a oamenilor? El va pogorî treptele către fluviu într-un an, alții în zece sau cincizeci. Dar poate rămîne cineva de-a pururi sus, pe mal, cu cerul deasupra? — poate cineva?

... De ce pornesc oamenii în trenuri? De ce se adună oameni în gări? De ce vor să plece? Să plece unde? Pot pleca acolo unde oamenii sorb miere și sînt nemuritori? Ei schimbă numai țările, orașele. Cred că fețele necunoscute pe care le întîlnesc sînt fețele fericiților. Dar cine poate fi fericit — cînd toți se tem? El știe că se tem. Altminteri nu s-ar aduna în vagoane, sau în piețe, sau în cetăți — ci ar viețui fiecare în bordeiul lui, pentru că dacă fericirea ar fi posibilă, ea ar fi numai în singurătate. Dar ea nu e. Nimeni nu rămîne singur.

Mînca în liniște, ascultînd distrat vorba domnului. Știa de acum că numele lui e George, că e director de ziar și, într-o anumită măsură, literat. Călătorea spre același orășel de mare. Dimpotrivă, domnul care se prezentase Felix și se dovedea evaziv în lămuriri asupra meseriei, locului și relațiilor lui cu cazul de la Bibliotecă — mai avea numai un ceas de călătorit. Se oprea la o

stație de țară, la moșia unui prieten. Asupra celui de al treilea, nimeni nu aflase nimic. El își sorbea cafeaua cu lapte neliniștit încă de cele ce văzuse în compartiment, dar silindu-se să susțină corect conversația cu domnul gîngav.

Cesare, fără să fie rugat, începu să istorisească fapte din viața lui de student la Paris, unde a cunoscut și s-a împrietenit cu acel inteligent și original matematician, Haruni. Simțea că numai spunînd, destăinuind, va izgoni simptomele de spaimă și nedumerire care abureau în sufletul lui obosit de coincidențe. Începu povestirea la întîmplare și o povestea domol, supraveghindu-se, rezumînd corect, și, mai ales, evitînd să-și angajeze materialul imens de cazne și revelații personale — puhoi subiectiv și inconsistent, ce năvălea prompt sau se scutura liric — adunat de ciudățenia prietenului turc. În rarele clipe de luciditate, Cesare își intuia perfect capitala-i slăbiciune, acel subiectivism dezaxat care îl împiedeca să contemple sau să se contemple. Nu izbutea să consolideze relația sufletului său cu evenimentele, nu izbutea să recunoască, ferm, distanțele. Timpul cu oamenii se teșeau în același plan alburiu. Dar povestirea, în după-amiaza caldă, cu dichisurile directorului — era calmă și lucidă, contrastînd cu nelinișea nervoasă prin care se relevase, numai un ceas mai înainte, noilor săi tovarăși.

Acel prieten mort închipuise o filosofie a istoriei pe care nu era necesar s-o explice, ea coincizînd întocmai cu cea exprimată de dl. Felix. Singura deosebire era că matematicianul — conformîndu-se științei pe care o cultiva — nu propunea o ipoteză, ci o dogmă. El știa, și nu simțea nevoia demonstrației, că istoria e numai creșterea corectă a unor semințe semănate la întîmplare de anumiți oameni, cu mii de ani înainte, sau numai cu cîteva zile. Haruni nu se împăuna cu dogma lui, nu o expunea în saloane (snob fiind, o bună parte a săptămînii o pierdea în viața mondenă), nici în cafenelele studențești. O discuta mai degrabă cu colegii de la filosofie și cu Cesare, pe atunci proaspăt sedus de arhivele medievale. O discuta ca pe o teoremă, cu acea înaltă și rece pasiune a matematicianului, cu aceeași tensiune cerebrală rectilinie cu care discuta problema quantelor.

Cesare evoca domol, fumînd și odihnindu-și la răstimpuri ochii în vidul ambulant al ferestrelor, atmosfera camerei din Rue Nicelle, unde Haruni își primea prietenii. Era o încăpere obositor de încărcată, cu ornamente ostile și fel de fel de mătăsuri, șaluri, lampioane, alcătuind o prodigioasă mixtură de farsă și budoare, plăcută doamnelor care îl vizitau în cinci zile pe săptămînă — dar contrastînd cu limpezimea gîndirii lui Haruni și cu rafinata precizie pe care o impunea colocviilor prietenești în celelalte două zile. Cesare nu izbutise niciodată să înțeleagă concubinajul sufletesc al prietenului — snobismul lui afemeiat și ipocrizia politeții, cu ascensiunea sinceră în acel plan al gîndirii unde analiza lui străbătea precis și decisiv. Convorbirile lui Haruni aveau însușirea de a răsturna noiane de idei înnăscute și de superstiții comode implîntate didactic prin manuale. Nimic nu rezista analizei lui, nici verva franțuzului de la Belle-Arte, nici erudiția terifiantă a studentului sociolog. Cesare își amintea ședințele de pomină, și povesti crîmpeie din discuția asupra capitalismului. Sociologul expunea fapte, fapte, fapte, — și cita cărți. Adevărul, istoria și bunul simț erau de partea lui, oricine putea vedea aceasta; faptul că istoria modernă nu era decît zbaterea pentru sau împotriva capitalismului; Karl Marx arătase aceasta. Dar Haruni întreba de *origini*. Celălalt pomeni de feudalism. Și iată pe matematician improvizînd o legendă cu un cavaler sau o ceată de cavaleri, acționînd nejustificat, spontan, ca un iureș de munte — și inaugurînd sistemul feudal. Familiile l-au urmat, alții l-au imitat. A urmat reacțiunea, forțe subterane s-au agitat, clase noi s-au alcătuit, disensiuni surde, lupte, nașterea burgheziei etc.

Dar toate acestea ce sînt altceva decît izbucniri sau consecințe ale acelui act prim, necauzat, al unui erou, al unui om care și-a făcut pofta inimii liber și deplin? Prin vorbirea lui Haruni, istoria căpăta alt sens, ochii ascultătorilor vedeau mai departe, treceau peste convoiul de măști și regi, peste evenimentele mediocre ale istoriei — și vedeau aievea actul acelui necunoscut improvizînd o carieră și un sistem de viețuire. Istoria țărilor și a oamenilor nu ar fi decît efortul de a se elibera de sarcina pe care acel necunoscut din negura începuturilor o pogorîse

deasupra generațiilor. Instituțiile, care sufocă și împotriva cărora luptă orice creier ce se dezbară de îmbulzeala instinctelor — nu ar fi decît mitologia unor asemenea fapte de oameni necunoscuți, eroi sau nebuni. Cineva acționase din propria lui vrere, spontan și gratuit; ca să-l înțeleagă, ca să reziste tentației de a-l imita, sau ca să asimileze rodul activării — comunitatea cristalizează în jurul actului său mituri, rituri, legi. Un Alexandru țintește nebunia; veacuri după el, Europa îndură, înlănțuită de consecințe, robia macedoneanului. A vrut ceva precis Alexandru? Nu; oamenii, ca să-l înțeleagă, ca să-l poată asimila logic, să-l apere sau să-l critice — au inventat doctrina lui politică. De unde știm că Alexandru a gîndit așa cum scriu tratatele? De ce să raționalizăm actele lui, care pot fi spontane și nebunești? Și cîte alte fapte nu sînt la îndemînă... Cine poate spune, atunci, că e liber? De cînd învață să citească sau să scrie — e robit prejudecăților și legiferărilor impuse de actele anterioare ale cîtorva necunoscuți. Școala primară și abecedarul sînt o robie, colegiul, împărtășania, presa, familia, costumul, conflictele interioare, revolta chiar — toate sînt generate de un act sau de o pluralitate de acte prime. Viața omului e un continuu efort de a înțelege dușmanul ancestral, acel barbar sau rafinat strămoș care a generat urzeala. Cînd sociologul amintea sistemele totemice, clanurile, și riturile, și necesitățile asociațiilor primitive — Haruni se amuza, cu o iritantă emfază. Acestea sînt imagini răturnate, spunea el. De ce nu gîndește problema pînă la capăt? Toate sistematizările, instituțiile civile sau religioase, nu sînt decît mitologie *posterioară actului* cîtorva oameni care au acționat după cum le-a vrut inima. Toate sînt reacțiuni, codificări, interziceri — dar miezul, centrul energetic, *cauza?* Ei au propus explicații: respectați totemul peşte pentru că e sacru și comestibil! De aici, o serie de instituții și superstiții economico-religioase, care supraviețuiesc încă astăzi. Dar cauza? Un om liber s-a dus odată la gîrlă, a prins un pește, l-a fript și l-a mîncat, și a făcut a doua zi același lucru; iar ceilalți s-au minunat că obiecte stranii ca peștii pot fi mîncați, s-au dus și ei la gîrlă, au *imitat* gestul, au apreciat carnea cu solzi — și mitologia a crescut. Sociologii se opresc la mitologii, la „*cauza cau-*

zată". Dar cauza princeps le scapă, pentru că nu sînt matematicieni.

Cesare, el însuşi, recunoştea că ipoteza prietenului nu e probabilă, nici prin documente, nici prin reconstrucţii compatibile cu spiritul istoric. Dar Haruni observa că înseşi documentele şi, ceva mai mult, însuşi spiritul istoric sînt adiţiuni, creaţii posterioare, încercări de a înţelege sau critica actele prim-motoare ale necunoscuţilor generatori de istorie. Cesare ripostînd că ipoteza e paradoxală, Haruni adăuga că geometria analitică e şi mai paradoxală. Discuţia atingea astfel un punct mort, şi turcul îi împăca pe toţi servind ceai parfumat şi tutun de Smirna. Se însera; bulevardul zdruncina itinerariul lui Haruni. Prietenii se despărţeau, purtînd toţi aceeaşi senzaţie ciudată că matematicianul snob priveşte pe deasupra capetelor lor, dincolo, pe un fundal în alb şi negru unde ideile se aştern cu certitudinea postulatelor. Cesare, rămînînd singur, medita cu bun simţ recolta nouă şi sfîrşea în faţa uşei mansardei grea de cărţi, conchizînd că, în fond, sistemul lui Haruni era numai o ipoteză.

Prietenia lor stăruia, totuşi, în pofida violentei deosebiri de viaţă şi idei. Cesare era lucrător cu ziua la Arhive, lucrător de noapte în cămara de la etaj. Dimpotrivă, Haruni vieţuia o viaţă rău famată, adulteră, implicată în zvonurile budoarelor, clevetită de cercul unui parfumeur mecenat, stridentă şi schimbătoare. Nimeni nu ştia cînd se stabilise în Franţa, cine îi trimitea bani pentru extravaganţele lui mereu împrospătate şi cînd îşi va sfîrşi examenele de la École Centrale. Profesorii îl plîngeau şi îl pizmuiau. Critica lui Dedekind publicată de doi ani în „Bulletin de Mathématique", precum şi acea faimoasă comunicare la Congresul din 1910 asupra exegezei funcţiunilor abeliene, îi creaseră o reputaţie plină de făgăduinţe. Mulţi îl socoteau farseur, explicînd geniul lui matematic printr-o întîmplare sau prin cine ştie ce plagieri dibace. Alţii îl suspectau şi îl exploatau, fumîndu-i ţigările scumpe, consumîndu-i lichiorurile şi contractînd împrumuturi. Femeile îl căutau şi cei care frecventau aceleaşi cercuri mondene ar fi putut destăinui multe asupra turcului impecabil. Nu era frumos, nici magnific, dar vorbirea-i fermeca — fie şoaptele cu sugestii şi irezistibile fantezii, fie

expunerile inimitabile asupra „dogmei" lui, cum îi plăcea să-şi numească tîlcuirea istoriei.

Era dogmă, şi nu accepta revizuiri sau pertractări, iar „experimentarea" îi repugna. Îl acuza pe sociolog de promiscuitate, de perversitate cerebrală — cînd eruditul propunea sau cerea verificări în fapte. Repeta că faptele de azi, fiind ele însele consecinţe ale unor acte libere, nu pot sluji de material pentru experienţe. Oamenii cresc robiţi; ei nu pot fi centri generatori. Cel mult dacă izbutesc să rupă un mănunchi de lanţuri, cel mult dacă pot înţelege cîteva din legăturile superstiţioase şi se pot emancipa. Oh! un om liber, acesta ar însemna ceva... Dar cine e liber, într-o epocă de obligaţii? Oricine ştie citi şi scrie, oricine vorbeşte o limbă care nu e a lui, oricine acceptă să trăiască într-o casă şi într-o familie — e un pion mişcat, un robot electric urmînd corect schema proiectată în veac de către libertatea acelor acte prime.

Într-o seară, totuşi, Haruni acceptă o unică posibilitate de verificare, dar o acceptă cu o dubioasă sinceritate, glumind în stilul lui pudrat şi monden. Expuse posibilitatea unei acţiuni libere, gratuite, monstruoase şi amorale. Conţinutul acestui „rit liberator", cum îl numea el, putea fi oricare; conţinutul nu importă, ci numai forma, actul în sine, neimplicat în rutina birocraţiei, logicii, sentimentelor sau dogmelor moderne; un act spontan şi inuman... Prietenii nu-i urmăreau gîndul, găseau inconsistenţe în această experienţă de creare a istoriei prin agenţi care ei înşişi sînt *creaţi*, sînt condiţionaţi de forme create anterior. Haruni n-a dat lămuriri, poate pentru că era prea obosit de balul din acea noapte, şi adunarea s-a despărţit fără să fie obsedată sau entuziasmată de această curioasă concesie empirică a mult abstractului matematician. Cesare, însă, întîlnindu-l chiar a doua zi — i-a amintit de propunere şi l-a întrebat dacă aparţine seriilor de gînduri serioase sau celor „cotidiene", cum numea el sporovăiala şerpuitoare şi strălucitoare a lui Haruni în tovărăşii mondene.

Ajungînd la această parte a confesiunii — pe care tovarăşii o ascultau cu o sinceră atenţie, ca pe o cheie cu care vor izbuti, poate, să descurce taina omului cu nervi

— Cesare se opri, reconfortat de destăinuire, întrebă de timp și aprinse o havană, cea dintîi în viața lui.

— Sînt realmente nefericit că nu pot asculta sfîrșitul povestirii, spuse dl. Felix ridicîndu-se grăbit. La stația următoare cobor; tocmai cînd acțiunile încep să se explice. Cele ce ați spus despre turc le cunoaștem de la prietenul meu, care e și prietenul lui Manoil. Dar anumite amănunte intime nu le știm. Și apoi, conversația care desigur că a urmat între d-voastră, tocmai această conversație sînt pedepsit să nu o ascult... Poate ne vom întîlni altădată. Ați mai povestit-o cuiva?

— Nu. Nu m-am gîndit niciodată la ea. Nu i-am dat importanță. Acum spun toate acestea nu ca să credeți că sînt convins de veridicitatea lor, ci numai ca să înțelegeți unele din coincidențele tulburătoare, atît de tulburătoare încît m-ați văzut cum am reacționat...

— Păcat. Așadar, Manoil, adică prietenul lui Manoil nu mi-o va putea povesti... Și cu Haruni... Știți cum a murit?...

— Am auzit după război... În Alpi, stupid, intrase voluntar. Se făcuse cetățean francez și se creștinase formal ca să se poată însura cu o cameristă... Era într-un corp tehnic, la o baterie de tragere lungă... A murit în zăpadă, mai mult nu știu.

— Nu știe nimeni... Păcat...

Apoi, întorcîndu-se către ceilalți și strîngîndu-le afectuos miinile:

— Drum bun, domnilor. Am petrecut o după-amiază admirabilă, *de neuitat*... Pe d-ta domnule director, te voi vedea după, cum ne-am înțeles... Poate și pe d-ta, domnule Cesare...

După despărțire, o tăcere nefirească urmă. Cesare se sfia să reînceapă confesiunea. Directorul era nervos, numai ochi și urechi. Celălalt, complet nedumerit, socotind mai degrabă că asistase la o scenă clinică și acum în urmă la o conversație de roman.

Creierul lui fericit evita instinctiv tragicul printr-o fericită despărțire a lumii în oi albe și negre, între fapte și năluci, între oameni cumsecade și bolnavi leneși hrăniți cu vise. El ignora tragicul, fie acel dezlănțuit de destin, fie de ziditor — și de aceea scena la care asistase și toată

destăinuirea lui Cesare (despre care citise în ziare și-l anticipase bolnav) îi apăreau fantezii dubioase sau coincidențe triste (nu știa de ce îl socotea pe turc morfinoman).

Ascultătorul cel mai corect și mai sincer era directorul. El stăpînea acea rară însușire de a putea întîrzia după vrere concluzia asupra unui fapt sau asupra unui om. Spiritul îi era într-o permanentă așteptare; așteptare a ultimei tușe, a ultimei cifre — ca să înțeleagă definitiv și să judece. Nimic, însă, din neliniștea unei așteptări apocaliptice sau neurotice; nu se distingea în el arderea la alb a posedatului de Duh, nici seismograful trupesc al femeii în așteptarea ceasului sexual. Ci o așteptare amuzată, ca a unui om calm la circ, neanticipînd nici o concluzie, neafirmînd nici că e farsă nici că minune — ci savurînd fenomenul pentru el însuși, pentru apariția lui unică și reconfortantă, scoică în care semn ceresc sau bluff cotidian se pot tot atît de bine ascunde.

Directorul nu se neliniștea ca să înțeleagă întîmplarea din tren, nici nu se pripea să conchidă, dar aștepta nervos revelațiile lui Cesare, înfometat de substanța lor tocmai pentru că erau manifestări autentice, pline, compacte, înmărmuritoare și suficiente în ele înseIe. De aceea, temîndu-se că atmosfera de încredere se va risipi și că destăinuirile, în care se antrenase Cesare ca în ghicirea unui leac, se vor opri, poate din oboseală, poate din sfială — directorul își mărturisi nerăbdarea și curiozitatea.

— Oh! da, aproape uitasem, reveni Cesare. Mă îndoiesc, însă, dacă toate acestea vă interesează cu adevărat... Și pe d-voastră? se întoarse el spre domnul care discutase recolta.

— Foarte mult... desigur că mă interesează foarte mult, mărturisi precipitat domnul.

Cesare vorbi, tot mai scăzut, începînd a simți moleșeala lichiorului, fața dogorindu-i, ochii culegînd pînze tot mai stinse, ape de seară pe cîmpul cald, vast și nisipos, cu mărăcini pitici prevestind stepa.

Conversația cu prietenul mort se dezghioca proaspătă și intactă. Prin nu știu ce ciudățenie a memoriei, Cesare își amintea acum fiecare cuvînt și fiecare ton, revedea

străzile orașului pe care aproape îl uitase, recunoștea vitrinele la care se oprise în timpul conversației. El însuși era ațîțat de cele ce spunea și oarecum mișcat de revelația convorbirii uitate. Desigur că Haruni se purtase, în acea zi, ciudat. Mărturisi lui Cesare că „tipul" lui îl interesează prodigios și că, dacă e posibilă o experiență în cîmpul dogmei sale, apoi ea s-ar împlini numai cu un creier „inocent" ca al arhivarului.

— „Dar eu nu cred în toate ipotezele tale, a protestat Cesare, stînjenit de epitet și ușor iritat de faptul că matematicianul îl privea, în acea zi, cu o atenție de examen.

— „Tocmai pentru că nu crezi în ceea ce îmi place a numi ipoteze, tocmai pentru această neutralitate ai cele mai multe șanse de a izbuti. Ignori actul — pe care nici eu nu l-am precizat deocamdată — și ignori forța pe care o poți dezlănțui în timp cu siguranță de proiectil. Nu *dorești rezultatul*, aceasta e de o maximă importanță; nu ești contagiat de patimă, nu ești însetat de fruct, nu ești străbătut de neliniști asupra procesului, nu ai îndoieli pentru că nu crezi — pe scurt ești un *agent* admirabil, rece, indiferent, mecanic, ești... cum să spun? pe plan pur fizic, te miști ca un mobil pe un plan dat, nu ai contact cu neprevăzutul psihic, cu balastul emoțional... Timpul tău e cel matematic, poate fi calculat... Spațiul tău e cel matematic, poate fi neglijat. Ești un agent unic prin impasibilitatea ta, prin extraordinara ta placiditate sentimentală, prin puritatea minții neprejudiciată de metafizică, de dogmă, de teologie. Ai putea face minuni, pentru că nu crezi în ele. Poți cuceri pămîntul, pentru că nu-l dorești. Și prin simplitatea ta structurală, organică, rece — ești un *ales*. Mă înțelegi?, un ales, un om care poate fi liber, care poate acționa liber și dezinteresat, în timp ce noi, ceștialalți, între două lumi..."

Cesare întrerupse dialogul ca să comenteze, cu finețe și amploare, expresia dubioasă a lui Haruni cînd pomenise de „noi ceștilalți..." Se putea ghici o dramă, o imensă dezamăgire sau incapacitate de realizare în sufletul misterios al misteriosului turc? Sau era numai o farsă, o mască pe care celălalt o lipise admirabil pentru seducția inocenței sale? Nu știa de ce, dar Cesare *simțise* atunci că Haruni își bate joc de el, încearcă să-l ademe-

nească într-o acțiune care îi repugnă — nefirească și ineficace — ca să-l ridiculizeze sau să se convingă de cine știe ce experiență în laboratoarele lui de pasiuni. Nu, Cesare nu a acceptat rolul pe care celălalt i-l acorda, emfatic, nici nu l-a ascultat mai departe. A protestat, pur și simplu a protestat — cu creierul lui simplist dar fundamental atașat realităților, cu sufletul lui candid. O șansă unitară s-a împotrivit atmosferei de mistificări și groază pe care Haruni, paradoxal pentru un matematician, încerca s-o ridice în juru-i. Haruni revenea, tot mai aprins asupra calităților de „prim motor“, termen pe care Cesare îl respingea, ca reproșabil abuz de matematicism.

Toată povestea ar fi fost acceptabilă dacă s-ar fi mărginit la colocviile din Rue Nicelle, dacă ar fi rămas ipoteza generatoare de discuții, obiect de gimnastică intelectuală și instrument critic admirabil pentru mentalitatea nu mai puțin abuzivă, a studentului-sociolog. Dar cum să explice pasiunea pe care Haruni o trăda încercînd să-l convingă, și coborîrea aceasta neverosimilă în mister? De ce încăpățînarea unei experiențe — cînd Haruni satirizase întotdeauna experiența ca o superstiție a Renașterii promiscuu standardizată de veacul XX? Cesare se simțea incomod în noua valoare pe care prietenul matematician i-o insinuă, de a fi „omul care e căutat“. Acea izolare pasageră a sa de massa solitară, împiedicarea lui în ace și sfori, așezarea sub cutia de sticlă a specimenului rar și analizat sub o lumină piezișă, concentrată, arbitrară; în sfîrșit faptul că i se exaltă însușiri pe care el le ignoră sau le consideră date firești ale personalității sale — îl umilea și îl enerva în același timp.

— „Ești încăpățînat ca o femeie, se supără Haruni. Deși simt că rezistența ta e simulată, e factice, iar argumentele tale sînt improvizate. Te-am observat de mult, nu te superi că îți spun acestea. E mai bine să dăm cărțile pe față, e mai bine așa... Sîntem prieteni de carte, nu pedestrași sentimentali. Te-am observat de mult și, ți-o spun sincer, m-am gîndit întotdeauna la tine ca la un fenomen inexplicabil prin măsurile comune. Ai o facultate specifică: de a *ignora*. Ignori mediul, ignori veacul, ignori sexul — fără eforturi, fără conflict, pur și simplu pentru că sistemul tău cerebral e cel al *începu-*

tului... Mă înțelegi ce vreau să spun! Că ești mai liber de nenumărate și plictisitoare voluptăți, că ești *mai liber* decît noi, și că te-ai născut astfel..."

Cesare îl rugă să înceteze; e inutil, nu-l va convinge și apoi se va supăra; iar pentru el ar fi păcat să piardă un prieten prețios. Dar matematicianul începuse șarja, socotind, poate, că îl va convinge pe această cale.

— „Vorbești de prietenie ca un colegian. Ți-am repetat-o în nenumărate rînduri că, de cîte ori judeci *lumea noastră*, emiți cele mai suficiente și mai nesuferite adevăruri. Prietenia e oare toleranță reciprocă, convorbiri amabile sau tovărășie de cameră? Te-aș ruga să răspunzi: nu! Prietenia e inchiziție, implicînd o transcendentă și pasivă dragoste, dar o activă, neobosită, inumană ură, ură ce e vierme orb cînd scurmă invidios în ascunzișuri, dar bold creator, forceps dătător de foame cînd se îndreaptă deschis și oarecum impersonal asupra tovarășului. Aceasta e prietenia: ură și viciu. Nu sunt retor, dar m-ai enervat cu platitudinile tale și ridic tonul cu o ostilitate de amvon. Reacționez, pentru că problema nu mai e de acum problemă, ci campanie. Repet că ești *omul meu*, și folosesc această expresie cu emfază, deși știu că te irită. Ești, oarecum, posesiunea mea, făptura care coincide cu forma descoperită de mine. Ești duplicat, ești dependent în acel plan care singur contează, al ideilor. Ești liber numai în viziunea mea; alminteri, ești un arhivar...

— „Niciodată n-am voit să fiu mai mult, răspunse Cesare. E chemarea mea, e locul meu, mă satisface complet, îmi dă prilej să satisfac pe alții și, apoi, arhivistica are o aristocratică izolare care mă măgulește.

— „Turnul de fildeș? întrebă ironic Haruni.

— „Tocmai. Fiecare și-l caută undeva. Tu în „primmotori", eu în arhive. De ce-am schimba rolurile?

— „Nu merge atît de departe scumpe prietene, nu atît de departe. Eu nu propun schimbări de rol, ci justa restaurare a rolului propriu. Al tău nu e în arhive, în istoria făcută. Tu poți face mai mult, poți face istoria...

— „Haruni, nu socoți că te-ai amuzat destul?

— „Tinere, iar emiți reflecții banale. Eu nu mă amuz

decît cu femeile, ştii. Restul existenţei e, pentru mine, chin; înţelege-mă, e chin...

Cesare se oprise uimit. Mărturisirea celuilalt avea o sinceritate dureroasă, şi releva adevărul cu o înmărmuritoare *immediattezza*. Poate nu minţea, nu se amuza cu el.

— „N-am fost fericit nici un ceas în viaţa mea, ştii..." adăugase Haruni.

Probabil că se simţise umilit de destăinuire, căci tăcuse încurcat şi propuse o cafenea, unde ar fi putut întîlni prieteni comuni. Neaşteptata trădare de sine a lui Haruni generase o altă relaţie de nivel, aşa că Cesare nu mai fu asaltat de propuneri eroice. În treacăt numai, Haruni observase.

— „Aşadar eşti iremediabil pasiv, nu?... Păcat... Probabil că nu voi găsi altul care să încerce... Şi totuşi, dacă aş găsi, ce ciudat, nu? ce ciudat...

Nu l-a înţeles şi nu-l înţelege nici acum. Dar acestea, dacă îşi aminteşte bine, au fost ultimele cuvinte asupra buclucaşei propuneri. Deşi s-au mai întîlnit de multe ori, se fereau să pomenească de ea. Cesare meditase multe dupăamiezi asupra ieşirii matematicianului, pe care se obişnuise a-l socoti impecabil dialectician şi excesiv de calm prieten. Îndată după teză, Cesare a părăsit Parisul. Nu s-a mai gîndit, apoi, la acest aspect al prieteniei cu Haruni. Încetul cu încetul, viaţa lui de student se detaşa, cu precizie de panoptic, şi se aşeza în penumbra trecutului. Stabilit în oraşul Bibliotecii, Cesare începuse acea viaţă liniştită şi feroce, asupra căreia nu simţea nevoie să insiste în confesiunea lui. De turc a auzit prea tîrziu; a auzit de moartea lui, în munţi. Afară de aceasta, nimic...

Povestirea se părea sfîrşită. Cesare era obosit, oarecum îngrijorat de cele ce vor gîndi noii lui tovarăşi, puţin distrat către sfîrşitul confesiunii, părînd că luptă cu amintirile şi tentaţia de a le expune integral, de a le comenta. Se abţinuse pînă acum, de la orice comentariu asupra semnificaţiei coincidenţei. Povestise numai faptele, destul de curioase în ele însele, fără să încerce explicarea lor prin cele ce gîndise Haruni. Directorul era, însă, deziluzionat de sfîrşit, deziluzionat de tăcerea lui Cesare

înainte de a-și fi enunțat propriile lui păreri asupra cazului. Ar fi voit să afle cum influențaseră ultimele întîmplări asupra conștiinței arhivarului. Voia să știe, în sfîrșit, dacă el *crede* hotărît în destin, sau în esoterismul nitzscheean al acelui prieten mort.

*

Poate că revărsarea aceasta de mărturisiri nu s-ar fi întîmplat niciodată dacă Cesare ar fi cunoscut gîndurile Directorului înainte de întîlnire. Acesta venise ca să încerce o afacere cu totul gazetărească, inteligentă și originală. Cazul bibliotecarului fusese alimentul zilnic al mai tuturor reportajelor. În acel sfîrșit de primăvară, evenimentele, de orice fel, se împuținaseră, atmosfera politică se limpezea obosită și plată; nici un atentat împotriva Președintelui, nici o polemică între partide, tot mai dubioase sinucideri, tot mai inutile crime. Era un sezon de mediocritate terifiantă. Viața curgea irezistibil, gîndurile cele noi izbîndeau fără trudă, gîndurile cele vechi se acomodau. Erau luni de tăcere, cînd hainele se schimbă fără emoții și fără împotriviri, iar apariția noilor înveșmîntați nu produce comentarii, nici laude, nici încai rîs — ci numai o obosită încuviințare și o simplă luare de cunoștință. Și atunci, presa a descoperit în cazul bibliotecarului de la Biblioteca Ducele Emmanuele o proaspătă și întru totul originală sursă senzațională. Tot timpul cît Cesare a zăcut în camera incendiului, interviuri imaginare cu bolnavul (prelucrate după detaliile obținute de la d-ra Marta), fotografiile eroilor și chiar istoricul instituției cu portretul Ducelui. Reporterii au vizitat biblioteci și au anchetat eruditii ca să dezlege întîmplarea cu taine. Directorii de ziare au trimis corespondenți speciali. Toată acea atmosferă pe care cadența cotidianelor o urzește solidar, se agita, în jurul a patru personaje ciudate, posedate de o dubioasă discreție, de pe buzele cărora nu se putea culege aceeași povestire a faptului și o coerentă tîlcuire a dedesubturilor. Misterul cu care — voit sau nevoit — actorii își acopereau drama, sfîrșise prin a enerva o parte din public. Redacțiile primeau scrisori de protest, cerînd încetarea farsei și a incertitudinii. S-au propus, chiar, comisii particulare, de medici și profesori din Capitală. Cineva a ce-

rut, într-un interviu măsluit, reluarea procesului. Studenţi perspicace au descoperit procese analoge în istorie, şi le-au trimis, gratuit, marilor cotidiene. Unii au înţeles că situaţia nu se mai poate prelungi, că jocul cu gazetele a durat prea mult şi că trivialitatea s-a acomodat prea sincer.

Directorul, care se prezentase George — bărbat inteligent şi întreprinzător, dar cumpătat, poate din pricina acelui balast literar pe care el îl numea „umanism" — venise în oraş cu două zile înainte ca Cesare să părăsească sanatoriul. Nu făcuse imprudenţa corespondentului special de a se prezenta peste tot oarecum ostil, cu carta de ziarist şi cu carnetul. Păstrase un incognito de vacanţe. Venise să încerce o lichidare negustorească, fireşte ţintind numai renumele şi venitul ziarului — a cazului, dar nu mărturisise nimănui în afara secretarului de redacţie.

Petrecuse două zile într-un oraş necunoscut amuzîndu-se să lege tovărăşii la întîmplare, amuzîndu-se că poate gîndi firul unor gînduri începute în tinereţe, înaintea carierei, pierzînd timpul pe şoseaua cu plopi, intrînd în cofetării şi în biserici. Aproape uitase pentru ce venise. Directorul nu se transformase complet într-un robot. Înapoia travaliului financiar, înapoia ambiţiilor politice — se ţeseau fire umane, cuprinzînd bucurii şi deznădejdi, cu virus stins, desigur, mai mult reminiscenţe de inserări în vii şi divagaţii literare. Acestea apăruseră neobservate după cea dintîi zi petrecută în tîrgul necunoscut, cu turnuri inutile.

Domnul George, păşind spre bătrîneţe, se desfătase în acel scurt timp de vacanţă savurînd melancolii şi filosofie personală, oarecum mulţumit că nu poate afla nimic din cele ce dorise (lucru exagerat) şi tolerant cu prezenta-i slăbiciune.

În dimineaţa plecării lui Cesare, el se deşteptase tîrziu şi plictisit. Se făcea tot mai cald. Hotelierul îl enerva, camera i se părea murdară, oraşul insipid. Recunoştea necesitatea confortului şi dorea tinereşte libertatea. Afacerea pentru care venise, îl obosea. Aproape refuzase să o mai gîndească. Răsfoise plictisit vraful de ziare locale şi metropolitane, toate cu acelaşi şi acelaşi subiect.

Propriul lui ziar nu i se părea mai puţin plat şi ridicol, cu fotografia lui Cesare reprodusă oribil după un magazin ilustrat. Directorul încercă acea cumplită senzaţie de greaţă şi iritantă deznădejde în faţa propriilor acte sau posesiuni, senzaţie care, în unele creiere, se dilată pînă la sinucidere. Viziunile care îi aţîţaseră o tinereţe ambiţioasă se dovedeau insignifiante, cenuşii. Melancolia se schimbase în nervozitate, şi aceasta ameninţă să se prefacă în disperare. Duşul rece nu-l reconfortă. Mîncă în silă, refuzînd farfuriile care i se păreau nespălate. O telegramă îl aştepta, nedeschisă, pe masă. Nu era curios s-o citească, pentru că ştia că e trimisă de secretar. Criza aceasta, care îl străbătea tot mai rar cu cît îşi îngropa mai adînc tinereţea — se cerea sfîrşită. Şi domnul George, perindu-şi fericit părul cărunt, se hotărî să plece.

Fireşte, nu putea pleca decît acolo unde ştia că va putea trăi cîteva zile în tihnă. În orăşelul de vilegiatură, risipit în golful fără vase şi fără docuri, dl George stăpînea o vilă. O cumpărase îndată după căsătorie, cea dintîi ambiţie împlinită. Ajunsese în gară la timp. Nu aflase nimic de toate întîmplările care se precipitaseră magnific într-o singură dimineaţă. Pe Cesare îl credea plecat cu trenul anunţat de ziare, plecat spre Metropolă. În compartiment îl întîlnise pe acel tînăr afectat şi bîlbîit — şi apoi apariţia şi revelaţia lui Cesare, cu emoţionanta comunicare a unei soarte triste, a unui destin iresponsabil şi a unei dureri de care bibliotecarul nu era pe deplin conştient. De cum începuse confesiunea în vagonul restaurant, dl George începuse să creadă, obsedant, că bietul om e incapabil să aprecieze vastitatea înmărmuritoare a suferinţei în care căzuse. Acea *amînare* a orbirii, acea reîntoarcere în lumină ca pentru o vizită de un an, caracterul de vacanţă provizorie pe care întîmplările îl acordaseră luminii ochilor — îl mişcau nu atît prin durerea faptului în sine, cît prin inconştienţa bibliotecarului. Acesta părea că acceptă să trăiască şirul de zile în aceeaşi încetineală ca şi restul oamenilor. Nu simţea necesitatea accelerării, a condensării. Un singur tic

îl deosebea de normalitate: nervozitatea, incapacitatea de a se stăpîni și reflecta.

Dar acestea erau comoții neurotice; ele nu trădau groaza animată a *ochilor;* a luminii. Erau nervi, nu erau lacrimi. Astfel reflectă, emoționat și amabil, dl George, tot timpul cît dură confesiunea. Și cu toate acestea, nu știa ce să creadă, nu se putea hotărî să-și angajeze sinceritatea sau punga în noul caz; aștepta calm — deși îl cutremura așteptarea celuilalt. Contradicția, intimă și permanentă, nu-i era străină.

Dar după ce Cesare se opri definitiv, și celălalt comesean părăsi vagonul, după ce becurile se aprinseră anticipat, și pustia se învineți spre marginile cerului — directorul fu copleșit de o adîncă milă pentru tovarăș și simți setea de a-și deschide sufletul, lui, celui care și-l arătase, întîi și nemotivat. Interesul filosofic al confesiunii își pierduse în acel minut strălucirea. El simțea că prețuirea maximă a destăinuirii e, înainte de toate, faptul că e o destăinuire.

În alte împrejurări s-ar fi oprit să comenteze ideile lui Haruni sau coincidențele amuzante și bogate în sugestii. Dar în acel ceas, domnul George nu era nici directar de ziar nici diletant fatalist — ci un om care își descoperea sufletul copleșit de simțiri. Și astfel, oarecum stînjenit de ipocrizia pe care o dovedise la începutul tovărășiei cu Cesare, el începu a povesti de ce și cum a venit în oraș, cum a gîndit ' i intervieveze pe Cesare, să-l violenteze, să afle adevărul — dacă era vreunul — și să facă bani cu toate acestea tipărind în litere și pe hîrtie rodul investigației sale neașteptate. Domnul George vorbea pripit, gîfîind, șoptind, oarecum umilit de tot ce făcuse și gîndise, temîndu-se să nu-i ghicească vecinii taina.

Dl. George arăta schimbat, și nu știa de ce avea impresia că nu vorbește el, directorul, ci tînărul de mult depășit, cineva înecat după căsătorie, dispărut lent și vizibil — așa cum nu fac cei care dispar în continente de peste mări și țări. A spus și el tot, a spus mînat de aceeași poruncă străină care îl silise pe Cesare să vorbească. Un sentiment pe care l-ar fi chemat uman dacă n-ar fi părut straniu, o milă de frate și, mai presus, o necesitate

organică, trupească, în oase şi în sînge — de a *spune*, de a se deschide celuilalt, de a trăi în celălalt.

Povesti — în faţa unui Cesare deşteptat din somn — cum se desfătase neguştoreşte cu gîndul că va descifra enigma celor trei, şi cu cîtă satisfacţie, aproape glorie, anticipase — venind — interviul cu bibliotecarul orb, cu cîtă perspicacitate l-ar fi trîmbiţat, publicîndu-l. Mai mult, însăşi curiozitatea sa personală era angajată în această vizită ce se transformase, neprevăzut, într-o vacanţă. Poate că anumite instincte speculative, pe care meseria nu le secase, care se alimentau din lecturi şi din spiritul său „umanistic" — îl îmboldiseră. Poate... El nu ştia nimic (minţea inconştient, mărturisind aceasta; minţea din nevoia coordonării cu miezul confesiunii, din nevoia ritmului interior care se desluşea straniu de simplu şi uman). Dar trebuia să-i spună toate acestea lui Cesare pentru ca el, bibliotecar bătut de întîmplări, să cunoască pînă în ce nebănuite fruntarii se întinde piaza, fie că o numeşte destin, fie coincidenţe. Întîlnirea lor, urmată de toată ghirlanda de revelaţii şi introspecţii, era — mărturisea dl George — ultima probă că Cesare e jucăria piezei, deşi el încă nu înţelege asta.

Se afla între cei doi bărbaţi mult întîrziind la aceeaşi masă, o inexprimabilă legătură, asemenea nevăzutei frăţii dintre martorii unei minuni sau ai unei monstruozităţi. Creierele le erau stăpînite de aceeaşi mirare, şi poate că sufletele se întovărăşeau înspăimîntate prin taine ce se destăinuiseră firesc şi definitiv. De aceea Cesare nu se miră de confesiunea celuilalt, nici această nou dezvăluită „coincidenţă" nu-l tulbură adînc. Această zi din existenţa lui se dilata spasmodic, creînd timpul cu atita intensitate încît dimineaţa, cu trăsura care îl ducea la gară, i se părea considerabil de îndepărtată, iar dezlegarea lui de întuneric — vreo patruzeci de ore în urmă — era amintire de coşmar peste care ninseseră ani şi se clădiseră coloane.

Între cei doi, fluide sincere şi cutremurătoare circulau. Aceasta îl liniştea, într-un anumit sens, pe Cesare, pentru că echilibra raportul; dar nelinişte pe domnul George. Totuşi, trăiau amîndoi un ceas unic şi firesc, cînd revelaţiile nu mai surprind ci completează revelaţia

anterioară. Apropierea lor instinctivă și neverosimilă se născuse dintr-o întîmplare ciudată. Inexplicabilă, amîndoi evitau s-o cerceteze, și stăruiau în confesiuni. Cînd dl George își încheie povestirea, Cesare — care se mulțumise pînă atunci să aprobe, privind — a vorbit; nu mult, nu adînc; a vorbit cum se obișnuiește între prieteni necăjiți, oarecum consolator, protector, umil și încurcat...

Se înserase deabinelea. Marea se apropia. Deja pustia era tot mai nisipoasă, cu dune luminate pieziș în întuneric. Cei doi părăsiră vagonul restaurant și se întoarseră în compartiment.

Domnul George plătise galant întreaga consumație, schimbînd o bancnotă de o mie. Aceasta era plină de amintiri pentru Cesare. Fără să cugete, fără să se sfiască, Cesare povesti amuzat scena cu Julius, și cum și-a dăruit toți banii, și cît de nesigură îi e vilegiatura, și teama de ce vor crede orășenii despre nebunia lui.

Acest episod proaspăt din cariera donquihotească a lui Cesare, alarmă nespus pe noul său tovarăș. Dl George înțelegea și aprecia fantezia și actele gratuite — dar nu cînd ele sărăceau din senin. Încercă să-și convingă tovarășul despre acest adevăr, dar nu pe față, ci expunîndu-i primejdiile în care încurcase pe Julius dăruindu-i o bogăție ce-i întrecea puterile. Mai mult, continuă domnul George, orașul va vorbi de acum răutăcios despre el, socotindu-l dacă nu nebun de-a binelea, cel puțin bolnăvicios de darnic, maniac, evadat din sanatoriu, sau poseur. Massa pervertește întotdeauna sensul binelui, pentru că o colectivitate e incapabilă să aprecieze binele individual — filosofa dl George. Dar Cesare era neatent, pierdut în gînduri.

De cum intrase în compartiment căutase din ochi geamantanul, și zîmbi satisfăcut descoperindu-l într-o postură schimbată. *Știa* că cineva încercase să-l deschidă, ghicise aceasta de cum se ridicase de la masă, și s-ar fi mirat să nu fie astfel. Desigur că acel străin bîlbîit îl spionase. Dar ce-ar fi putut găsi într-un geamantan fără cărți, fără memorii, lipsit încai și de hîrtie de scris, geamantan sărăcăcios și vechi, umplut în grabă cu rufele curate aduse noaptea de gazdă? Cesare nu cunoștea pe

nimeni; nu va scrie nimănui şi nu va primi scrisori. Nici el nu-şi ştia adresa. Dar faptul că fusese spionat stăruia, sigilat de timp, şi gîndurile nu izbuteau să-l suprime.

Tăcerile lui îl stînjeneau real pe dl George. Oare mustrările, după ceasul de înfrăţire, erau necuvenite, acum, tocmai în pragul despărţirii? Rotilele umanităţii lui proaspăt relevate lucrau prompt în sufletul directorului. Căutase o vacanţă în solitudine, un sfîrşit de săptămînă singur în vila lui; sete de confort şi linişte, de reverii meditative, răcoritoare, cu havane şi pijama, cînd filosofarea îşi pierde mărăcinii şi înfloreşte toleranţa, dulce şi cosmică. Dar, pe semne că apropierea de tînărul demoniac, de necunoscutul care se ascunde şi totuşi destăinuieşte oricărui om ciudăţenii înmărmuritoare ca un asasinat — pesemne că vecinătatea acestui ins zăbrelit de enigme şi bice, comunica fluidul unei fraternităţi primordiale, viperă nefirească ce muşcă pe la spate şi porunceşte năzdrăvănii. Numai astfel şi-a explicat mai tîrziu dl George absurda invitaţie pe care o oferi lui Cesare. El vorbi despre greutăţile insurmontabile în care se afla arhivarul şi propuse cu o violenţă pe care numai o prietenie încercată ar fi justificat-o, ajutor imediat.

— Fii rezonabil, şi nu căuta motiv de umilire în mîna pe care ţi-o întind prieteneşte, dezinteresat, la nevoie, retoriză dl George. E de la sine înţeles că nu poţi trăi nici trei zile cu banii care ţi-au rămas, într-o staţiune de început de vilegiatură... Dar ai să locuieşti în casa mea, cît timp ţi-o place... Nu e nici un deranj, soţia mea va veni în august. Chiar eu nu voi putea rămîne mai mult de o săptămînă. O rudă de a mea va locui o parte din vară... Nu, nu, nu e nici un deranj...

Cesare, care se afla într-un anumit sens pîndit de un nou duşman — spaima de persecuţie şi de spionaj — văzu cu totul altceva decît prietenie în oferta directorului. Cine ştie dacă nu e o cursă nouă? Cine se mai poate încrede? De cum părăsise vagonul-restaurant, o zăpăceală iritată, poate mustrătoare, îi ameţi paşii. Presimţi că tînărul snob îl spionase. Şi, ceea ce îl îngrijora mai mult, simţea că şi dl George cu care legase neîndoioase îmbrăţişări de suflete dezgolite impudic şi feminin

în laică îmbrățișare — îl va trăda, îl va batjocori. Nu putea să alunge piaza aceasta și de aceea murmura șovăind.

Dar Cesare era lipsit, de acum, de puterea împotrivirii. Incapabil să aleagă drumul drept, pășea pe orice drum care iluzoriu îl ducea înainte. Dar această abandonare în voia întîmplărilor nu-l liniștea. El nu avea curajul să renunțe la obiectivele de care știa că se depărtează, ci le purta aievea în suflet, le invoca prezența și tînjea după ele. Slăbiciunea aceasta îl mistuia cu atît mai mult cu cît era una din cele din urmă descoperiri. Era atît de străină făpturii lui anterioare încît Cesare se simțea ispitit să creadă că toate stările pe care le încearcă sufletul nu sînt nici ale lui nici ale unor oameni străini, ci aparțin unei vitrine grotești, patogene, cu schelete și măști, din care trebuie să aleagă și să poarte cu sine ciudățenii sau bibelouri oricine a pierdut firul luminii și bîjbîie într-o lumină filtrată prin trei sute șaizeci de zile.

Și astfel Cesare primi, cu jumătate de inimă, pronunțînd rezerve pentru timpul cît va putea rămîne ca oaspete — dar primi să-l întovărășească chiar în acea seară pe dl George în vila de pe țărmul mării. Învoiala o dădu cînd trenul poposi, cu o blîndă oboseală de fierării, în gara necunoscută. Hamali se năpustiră în coridor. Domnul George îi luă brațul, traversă bine dispus peronul, găsi ușor o mașină. Era noapte de-a binelea, și bulevardul către chei aproape pustiu. Trecătorii purtau pardesie. Cesare se înfioră ușor la primul vînt. Mașina coti dîmbul și porni șuierînd către cartierul vilelor.

Marea se rezema supusă de țărmuri reci.

V.

ZIUA ÎNTÎI

Odaia în care Cesare petrecu acea noapte contribuia la tezaurul său de surprize, proteică recoltă a cîtorva ceasuri. Odaia era sobru și original mobilată, singurele cadre fiind trei xilogravuri. Amîndouă ferestrele se deschideau atingînd parchetul, în veranda din fața mării. De cum aprinsese becul electric Cesare simți că încăperea îi era cunoscută. Aceasta îl făcu să zîmbească fricos. Nu îi era străin sentimentul bolnăvicios al recunoașterilor iluzorii, cînd creierul epuizat și sufletul pustiit se odihnesc alungînd timpul, producînd prodigioasa și terifianta părere că scenele și locurile care se desfășoară acum au mai fost cîndva aievea cunoscute. Se temea de nervii săi, și teama lui, verificată prin atîtea crize — nu mai era trecătoare. Dar Cesare își porunci să nu se gîndească la nimic, ci să se culce. Refuză stăruitor invitația gazdei la un restaurant vecin. Primi numai ceaiul parfumat și cutia cu biscuiți englezești — din care ciugulea distrat, în timp ce se dezbrăca.

Era obosit, dar n-ar fi voit să doarmă. Totuși se dezbrăcă pripit, sfîrși ceaiul în pat, deschise ferestrele și fumă, cu speranța că fumul înghițit în piept îl va ameți.

Somnul îi fu sfîrtecat de vise scurte, din care se deșteptă pentru cîteva clipe, nedumerit. Întîlni pe Haruni și pe tînărul bîlbîit, discuția matematică se dovedi joc de cărți, apoi auzi detunături. Dar află îndată că se înșelase; detunăturile erau numai ciocănituri în ușa camerei lui Haruni; cineva voia să intre. Haruni se ridică de la masă, apucă pachetul cu cărți-de-joc — care se

dovedi a fi numai un bandaj farmaceutic — și deschise ușa. Dr. Weinrich apăru cu o înfricoșătoare expresie de spaimă, și se repezi către Cesare numindu-l „soră“ și vorbind neînțeles. Toți erau tulburați. Haruni întrebă de domnișoara Melania, Cesare protestă înroșindu-se. Urmară scene tulburi, cum se întîmplă îndeobște în vise. Cineva îi vesti că detunăturile fuseseră aievea, căci Manuel se sinucisese. Haruni începu să rîdă, se scuză că are o întîlnire urgentă, arătă ceasul — și părăsi încăperea recunoscînd că „Manuel a pierdut partida...“

Visele se rupeau și se legau. Dar dimineața le risipi izbînditoare. Deșteptîndu-se, neașteptat de bine dispus, își explică amuzat senzația bolnăvicioasă de cu noapte: camera avea o oarecare asemănare cu cea din Rue Nicelle, dar numai o superficială asemănare. Era mai mult o impresie.

Începu să se îmbrace. Descoperi plăceri neîncercate în potrivirea cravatelor, deși se inciudă întrucîtva de sărăcia garderobei. Alese culori tinerești, își examină atent fața în oglindă și aprinse o țigare fericit că arăta încă tînăr, deși cu cearcănul lecturilor întunecîndu-i ochii și cu tîmple cărunte. Gazda ciocăni discret la ușă.

— Așadar nu s-au împușcat? rîse Cesare urîndu-i bună dimineața.

— Cine? întrebă.

— Oh! un Manuel din vis... Închipuiește-ți ce roman polițist am visat astă-noapte...

Îi povesti visul. Amîndoi rîseră bine dispuși și se apropiară de fereastră, ca să recunoască marea. Cesare încercă să exprime o gamă nuanțată de impresii, traforaj dificil pentru fraza lui liniară și vocabularul său tehnic. Se surprinse repetînd cuvintele — spunea „real“, „oedipian“, „indescifrabil“ mai la fiecare propoziție — și aceasta îl irită. Întorcîndu-se către gazdă, improviză o analiză a documentului uman, voind să-și convingă tovarășul că exprimarea corectă a primelor recunoașteri, a primelor impresii și, mai ales, a oricărei experiențe cu conținut revelatoriu — e excepțional de rară.

— Vino la ceai, îl întrerupse amabil d-nul George. Dacă vrei să te ascult, vorbește-mi despre Sapho, căci marea așa cum e, valuri și plajă, o cunosc din copilărie...

Cesare se resemnă fericit. Simţise rezistenţa limbajului în orice comunicare străină cadrelor lui lexice, şi se bucură de sinceritatea d-lui George.

— Sînt într-un anumit sens un băltăreţ, continuă acesta conducîndu-şi oaspetele într-o minunată sufragerie. Aceasta înseamnă că intimitatea mea cu marea s-a durat printr-o ascensiune firească, de la apă dulce la apă amară. Iar ascensiunile fireşti, cred că ai observat, sînt circumliniare, adică nu sînt ascensiuni de loc. De aceea, întotdeauna m-am surprins întrebîndu-mă de ce nu sînt raţe pe valuri.

Apreciezi fundalul meu palustru, nu?... A propos, dacă preferi ouăle cu totul şi cu totul moi, vei avea o deziluzie. Bucătarul meu a revenit la post numai acum un ceas, şi a preparat totul după ritualul ştiut, pentru mine şi pentru M-me George...

Cesare mulţumi oarecum emfatic, pretextînd că n-a gustat niciodată ouă pregătite mai gustos, şi alte vorbiri prieteneşti. Ceaiul se sfîrşi antrenant, amîndoi bărbaţii vorbind mult şi sincer, cu acea frivolitate decentă a dimineţilor. Apoi, oferind lui Cesare cutia cu ţigări turceşti, gazda alese o havană, o mirosi zîmbind şi îi reteză capătul cu dinţii, trădînd în toate aceste mărunţişuri o voluptate încercată şi inepuizabilă. Ieşiră pe verandă cu un teanc de ziare şi provizie de ţigări.

— Nu, nu! aşează-te pe chaise longue. Eu nu pot fi fericit decît pe bancă. Nevastă-mea se amuză chiar să mă numească licean sau conductor... E un obicei stupid, dar pentru că doamna nu e aici...

Aspiră o prodigioasă cantitate de fum parfumat şi gros, pe care îl liberă cu întîrziere şi regrete, pufăind.

— E curios... Iată o influenţă efectivă şi vizibilă a literaturii. Vrei să-ţi spun cum am ajuns un maniac al ţigărilor de foi? Citind romanul lui Thomas Mann, „Zauberberg", mediocru în pretenţioasa mea părere, dar cuprinzînd cea mai bună pagină asupra ţigărilor „Maria Mancini", lirică şi contagioasă... Înainte, nu puteam suferi ţigările de foi. Am început cartea în tren, între Innsbruck şi Zürich. După un ceas, aş fi plătit zece franci pentru o „Maria Mancini". După două ceasuri simţeam că ajung nevropat. Din fericire, un vecin nou venit fuma

ţigări de foi, nu „Maria Mancini", dar oricît... A fost nostim cum m-am prezentat şi i-am cerut una. Iar de la Zürich începe cariera mea de fumător...

Nevastă-mea, care e o matematiciană supărătoare, a socotit că am fumat o avere, ceva mai mult decît vila aceasta... Dar, cred că ţi-am spus, eu nu apreciez matematica...

Convorbirea se dură din spicuiri autobiografice şi umorul gazdei, şi din evadările periodice ale lui Cesare într-o realitate al cărei limbaj îl căuta. Marea stăruia, magică, la cîteva zeci de metri de drumul vilelor. Cesare o privea cu o surpriză care nu trăda nici curiozitate, nici hipnoză, — ci oarecum mirat de vastitatea acestui element lichid pe care îl slăviseră toţi, chiar grecii.

Ce nemărginit potir e sufletul, filosofă Cesare, şi cîte braţe şi ventuze stau încolăcite, flămînde, în acest receptacul uman — şi cît de promt ţişnesc şi flutură, se prind de orice pereţi, se echilibrează în orice poziţie oricît de răsturnată ar fi, şi întotdeauna caută voia bună, împăcarea cu sine şi cu ceilalţi. Cît de comod şi familiar se simte pe această verandă. Cît de trainică se dovedeşte lumea, obiectele acelea din afară, pe care nu le numeşte „natură" de teama că le va însufleţi animist; şi cît de inconstant e raportul omului cu obiectele, cîte divagaţii penibile, cîtă pierdere de vreme şi risipire de nervi numai pentru că viziunea se întunecă, lumina se stinge, se aprinde la răstimpuri cu chemări de far şi apoi iar se stinge, poate pentru totdeauna.

— Iată ceva care trebuie să te intereseze îi întinse gazda un ziar local. Publică lucruri interesante despre D-ta... M-aş mira să le ştii, adăugă el amuzat, zvîrlind mucul havanei peste balustrada verandei.

Cesare citi o coloană şi jumătate cu oarecare interes, dar iritat de tonul misterios al articolului şi, mai puţin, de inexactităţile lui. Era mai degrabă o parodie a ultimelor evenimente, un interviu cu d-ra Marta, cu primarul şi cu Julius. Ajungînd la această parte a lecturii, inima lui Cesare fu cuprinsă de panică. Oare i-a destăinuit portarul nebunia? Citi rîndurile trudindu-se în zadar să-şi calmeze respiraţia. Îşi lăsă capul pe rezemătoa-

rea fotoliului. Oh! Julius, Julius!, instinctul și discreția lui... Bătrînul nu spusese nimic, tăcuse, păstrase mulțumirile, ascunsese surpriza. Cesare începu să laude, elegiac, discreția, sentimentul uman al demnității. Dl George îl asculta viu interesat, antrenat.

— Destăinuirea o înțeleg între doi și numai între ei, urmă Cesare. E un moment irațional, pe care creierul îl acceptă datorită circumstanțelor și apoi îl trece, cu șapte lacăte, sufletului.

— Așadar, crezi în suflet, și d-ta?

— Nu, nu, probabil că nu, nu m-am gîndit niciodată. Dar e numai o licență verbală... Ce voiam să spun? Că orice divulgare a tainelor ascultate e o crimă, e păcătoasă. Lipsește esențialul: momentul. În absența acestui moment, panic sau liric, nici chiar ei doi nu și-ar fi destăinuit nimic. E penibil să te dezgolești. Dealtfel, am auzit că chiar în dragoste, cei doi nu-și dezgolesc trupurile decît noaptea.

— Hm! nu întotdeauna, observă domnul George gînditor.

— În sfîrșit, aceasta n-are nici o importanță... Repet, strigarea la drumul mare a unei taine, a unei posedări sau a unei înfrîngeri, e acțiune de nevropat sau de parvenit. Confesiunea în sine e o mare slăbiciune, o insuficiență morală și nervoasă, dar e provocată de condiții asupra cărora noi nu putem activa. Dar *publicarea*, publicarea e înfiorătoare... Nu știu cum să spun: boala aceasta idioată de a spune tot, de a scrie tot, făcute sau nefăcute... Și toate pentru ce? Pentru o superstiție: glorie literară; pentru o povară: banii — pentru ce altceva?

— Hm! bine spus, observă iarăși domnul George tot mai gînditor.

Cesare împături ziarul și îl înapoie cu mulțumiri. La rîndul său domnul George îi mulțumi cînd îi trecu chibriturile. Amîndoi se lăsară în voia gîndurilor, privind marea. A trecut așa vreun sfert de ceas, voluptos pentru Cesare, vag pentru domnul George.

*
* *

— Şi nu vrei să reciţi nimic din Sapho? apăru vioaie întrebarea gazdei. Nu ştiu o boabă greceşte, dar safismul mă încîntă; e suav şi pur, oarecum asexuat, sau în orice caz hermafrodit, şi bănuiesc că nici în cele mai definitive spasmuri, corpurile nu-şi pierd echilibrul acela sinuos, aerian, adolescent.

— Ai spus „sofism?"

— Nu, cum se poate? „Safism".

— Ah! ...

Tăcu încurcat, parcă şi-ar fi chinuit memoria.

— Ce crezi? întrebă plin de curiozităţi domnul George.

— Drept să-ţi spun, nu-mi reamintesc precis înţelesul cuvîntului. E de la „Sapho", nu?

— Tocmai. E, cum să spun?, dragostea, nu, mai degrabă erotica între... Ce Dumnezeu! N-ai auzit niciodată de safism?

— Probabil că am auzit, dar n-am gîndit niciodată asupra lui.

— Dar nu e nimic de gîndit, omule!, protestă rîzînd, vădit amuzat, dl George. E... între femei... cum să spun?

— Oh! platonismul, ştiu!, se însenină Cesare.

— Nici un platonism, domnule!, protestă iarăşi dl George, de data aceasta puţin iritat de ignoranţa tovarăşului şi dezamăgit că erudiţia lui elenă nu va putea adăuga piese noi muzeului său de curiozităţi şi anecdote erotice.

— Dacă nu e platonism... Drept să-ţi spun, eu am lucrat mai mult în lexicologie şi papirologie, ştii, şi mi-am limitat de timpuriu subiectul... Am lucrat cu deosebire în retranscrierea palimpsestelor, ştii, cîtva timp în hagiografia alexandrină, apoi în urmă asupra lui Johannis Scholasticul...

— E de necrezut! Dar nu e nevoie să fii elenizant ca să cunoşti înţelesul cuvîntului safism, chiar dacă nu-l practici, *chiar dacă nu-l practici,* repetă accentuînd dl. George.

— Ce să practic?

— Tocmai, *aceasta* e imposibil...

— Ah! ..., se miră, lămurit numai pe jumătate, Cesare.

— E perversitate, e tot ce vrei, dar e sublim, artisticeşte vorbind, se înţelege. Numai închipuieşte-ţi ghirlanda, albă sau arămie, dar cînd e brună, mă înţelegi? brună şi adolescentă. Ce crezi?

— Frumos, încuviinţă Cesare, iarăşi nedumerit.

O sfială inocentă îl vestea că „ghirlandele" nu trebuiesc înţelese în sens literal, dar era jenat să întrebe. Paradox unic, puritatea şi inocenţa lui Cesare în orice se lega de anatomia, fiziologia sau poetica sexuală — se drapase într-o sobră demnitate, fără nimic ascetic, fără nimic turmentat, ci demnă şi distantă ca orice atitudine care poartă înapoia-i o desăvîrşită indiferenţă faţă de subiect. Ştia asupra sexului atît cît era necesar higienei şi zoologiei. Restul nu-l interesase, cum nu-l interesau o sumă de alte lucruri după care se prăpădesc contemporanii. Nu era un frigid, nici un pervers, nici un vicios — ci un bărbat care trecuse izbînditor crizele pubertăţii, pentru că ştiuse să evite ispitele şi să-şi aleagă lecturile. Era un bărbat pur, şi epitetul acesta trebuie păstrat integral — împotriva oricărei insinuări medicale sau gazetăreşti.

Poate nu era întîia oară cînd asista la o discuţie sexuală, dar desigur că niciodată nu se aflase *singur*, şi în faţa unei enigme. El care îşi alegea meditaţiile cu scrupulozitate fireşte că îndepărtase acele enigme, care nu-l interesau, care „nu îi erau date". De aceea convorbirea cu care îl asedia gazda prezenta dificultăţi şi atenta, într-un anumit sens, la sobrietatea masculinităţii sale. Domnul George înţelegea aceasta, şi tocmai pentru aceasta stăruia, neîndurat.

— Mă rog, înţelegi cum devine? . . .

— Ghicesc, se umili Cesare. Aşadar o prietenie exagerată, romantică . . . Nu-mi place romantismul . . . E epidemic, iar eu . . .

— Nu, nu, revino la subiect. Spuneai că e frumos; de ce? Lumea clamează că e pervers. Să ne înţelegem . . . Dar mai întîi, spune-mi cum vezi safismul? . . .

— Eu . . . Probabil că nici d-ta n-ai văzut. Asta a fost pe cînd trăia Sapho. . .

— Extraordinar! Atunci n-ai priceput nimic. Safismul, cum să spun?, ştii, în pensioane. . .

— Ce în pensioane?

— Poate te prefaci ca să mă necăjeşti. Dar, iartă-mă, nu mă înţelege rău; sînt un curios îmbătrînit, sînt penibil de curios, mai ales cu străinii. Deşi d-ta nu mai eşti un străin, în sfîrşit, te-am cunoscut abia ieri. Nu mă sfiesc să te întreb... dar, rogu-te, încetează de a te preface...

— Cred că am spus tot ce ştiu...

— Dar nu ştii nimic, te asigur că *nu ştii* nimic, repetă dl. George.

— Atunci probabil că nu mă interesează, încheie filosoficeşte Cesare.

— Dar cum omule? e una din chestiile cele mai arzătoare. N-ai auzit de procesul căpitanului de anul trecut? Trăim într-o epocă tulbure, teoretiză dl. George. Chiar în interesul castităţii e obligatoriu studiul perversiunilor.

— N-am gîndit niciodată asupra acestor chestiuni, mi-e teamă că nu voi putea spune nimic.

— Dar nu trebuie să gîndeşti, repet, acestea nu sînt *probleme*, sînt lucruri care se *ştiu*, aşa, pe nevrute, şi constituie bagajul indispensabil oricărui om cult, care trăieşte şi judecă în civilizaţia secolului.

Cesare se opri oarecum încurcat; gazda pomenise de „om cult", şi poate îl viza. De fapt, noţiunea aceasta era foarte vagă în conştiinţa lui, mai ales acum. Nu ştia ce poate să însemne cultura dacă materialul de perversiuni psihologice şi sexuale îi era indispensabil. Încercă iarăşi să schimbe convorbirea, dar dl George era prea aţîţat şi insistent.

— Nu numai atît, reluă el. Cum poţi aprecia poezia safică dacă nu ştii motivele care au provocat-o? E absurd...

— În general nu apreciez poezia, se apără domol Cesare. Iar dacă Sapho n-ar fi scris în greceşte, probabil că nu i-aş fi reţinut nici numele. Oh! dacă n-ar fi fost o femeie poet, ci un anticar, un glossolog, în sfîrşit, un nume...

— Ai citit vreodată poemele ei?

— Poate, în Universitate. Desigur că am auzit de ea, să nu crezi că... Dar pe poeţi îi citesc mai cu seamă pentru lexic. Sînt foarte utili, şi ajută enorm la asimi-

larea spiritului limbii; de altfel poezia, gramatical privită, e un tezaur... Acum, însă, nu mai mă interesează nici din punct de vedere gramatical. Sînt un apostat, știi...

— Dar aici nu e vorba de gramatică, ci de viață, de dragoste, de sex, de *tot*...

— Desigur, desigur, aprobă comod Cesare. Sînt și eu în dubiu asupra vieții mele anterioare. M-am schimbat mult. S-au întîmplat atîtea cu mine... Cînd am părăsit sanatoriul, eram intoxicat fiziologicește și sufletește. Aș fi sărit de pe glob în cosmos, cam așa ceva, războinic, dionisiac, un soi de frenezie mediteraniană, cuceritoare, greu să spun, pentru că m-am schimbat de atunci. Nenorocirea e că mă schimb din oră în oră; nici eu nu știu cum se face asta. Ceva s-a întîmplat cu mine, desigur că ceva s-a întîmplat. Nu-mi găsesc locul, nu prea știu ce vreau, și nici mulțumit nu sînt. Oh! desigur că m-am schimbat...

— Așadar *incipit vita nova*... Dar dacă te schimbi, trebuie să asimilezi cunoștințele indispensabile timpului. Și mă tem că multe îți lipsesc, dacă ignori lucruri la mintea omului cum e safismul...

Dl. George explică ce e safismul, răspicat, superior, cu oarecare pedanterie ca să-și poată restrînge anecdotele — dar explică tot, cu termeni medicali și cu figuri de stil, nepăsător de stinghereala-panică a lui Cesare, amuzat de îmbujorarea acestui bărbat încărunțit înainte de vreme. Pronunța cuvintele tehnice cu o emfază de medic tînăr și verifica crunt dacă Cesare le înțelege. Domnul George era cuprins de o poftă zdravănă de porcării științifice, de genitologie în limbaj sterilizat — și mai ales de imboldul de a tăvăli alături de el pe castul oaspete, de-a risipi orice taină, de a fărîmița orice urmă de bun simț; sentiment vulgar și bine cunoscut al înfrățirii prin pornografie, cînd unul poate spune „tu" celuilalt pentru că i-a povestit o scenă de bordel sau i-a destăinuit peripețiile celei dintîi experiențe erotice.

— Dacă aceasta înseamnă safismul, izbucni Cesare cu o neobișnuită și sinceră violență cînd gazda își aprinse o nouă havană, dacă aceasta e tot, apoi sînt mulțumit că l-am ignorat. Nu mă interesează. Chiar dacă m-am schimbat complet, chiar dacă sînt convins că existența

mea de arhivar a fost, într-un anumit sens, falsă şi insuficientă, tot nu pot accepta necesitatea acestor porcării şi a patogenei interesări în psihologie pe care d-ta o crezi indispensabilă omului modern... E drept, nu mă voi întoarce niciodată într-o bibliotecă. Am pornit în lume; poate am să ajung departe sau poate mă voi stabili undeva, aşteptînd. Aceasta nu interesează... Dar în lume sînt atîtea altele de cucerit, de cunoscut, de savurat. De ce numaidecît femeile şi bolile femeieşti? Dacă am părăsit biblioteca, oare nu rămîne nimic în lume de întrebat şi de văzut în afară de sex? Cînd doream cu adevărat evadarea, presimţeam lucruri mari, dar nu-mi amintesc să mă fi gîndit la femei. Vedeam globul traversat, mări şi ţări, oameni de tot felul purtînd cu ei tezaure, tezaure veritabile... Prevedeam atîtea porţi, atîtea lacăte, atîtea ziduri, atîtea drumuri, continua înflăcărat şi retoric Cesare. Cînd spun „lume", nu înţeleg numaidecît oraşul cu reclame electrice, baruri şi bordeluri. Văd ghicitori sau epică, da *epică,* şi într-un anumit sens am plecat ca un cavaler; sufletul mi-era pe atunci plin de evul mediu...

Domnul George ajunse iar gînditor. Fuma cu o satisfacţie absentă, preocupat pare-se de implicaţiile tainice, nebănuite, ale confesiunii lui Cesare. Acesta continuă să se explice, să se examineze, antrenat de acel sentiment rar al prizei asupra sufletului. S-ar fi spus că îşi intuieşte lucid întreaga ţesătură lăuntrică şi instinctele care o torc, şi se grăbea să o exprime, să o oglindească, să o fixeze, atît timp cît revelaţia durează...

Se apropia nămiaza, iar cei doi prieteni întrerupeau lung convorbirile, domnul George frunzărind neîncetat aceleaşi ziare, celălalt odihnindu-şi privirile pe zări. În sine, se întreba dacă tot ce spusese erau *încă* valabile pentru proteicu-i suflet — şi se minună cum de se schimbase atît de radical şi organic, încît să-şi poată contempla cu atîta claritate vechea-i făptură.

La unsprezece jumătate, bucătarul — travestit în fecior — îi pofti la prînz. Domnul George proiectase cîteva vizite în oraş — nu de afaceri, se înţelege — şi poruncise masa mai devreme. Feciorul servi corect şi se retrase după ce adusese cafelele pe verandă. Domnul George

arăta neliniştit şi fără poftă de vorbă. A patra havană fu aprinsă cu un ritual sumar. Dimpotrivă, Cesare se simţea extrem de bine dispus, înviorat, deşi cu o dulce toropeală în mădulare. Îndată ce cafelele fură sorbite şi d-nul George consultă ceasul, cei doi se despărţiră; Cesare ca să se coboare pe plajă, celălalt ca să se pregătească pentru vizite.

*
* *

Nu s-au întîlnit decît la ora ceaiului.

Cesare coborîse fără pălărie spre plajă. Lume era puţină; cîteva familii, cu copii mulţi, goi şi gălăgioşi. Mamele citeau romane sub umbrele albe şi roşii. Domnii jucau şah pe nisip, prăjindu-se. Numai cîţiva pasionaţi înotau departe, acolo unde apele se înălbăstresc.

Impresia fu cu desăvîrşire mediocră. Cumpără un jurnal ca să-şi apere capul de un soare necunoscut în oraşul bibliotecii. Căută un loc unde să se poată odihni şi privi în voie marea, unde ar fi putut dormi, deasemenea, dacă ar fi dorit. Şi află un adăpost agreabil, cu nisipul bătătorit ca o pernă. Se trînti fără gînduri. Desfăcu jurnalul ca un coif şi îl îngropă pe jumătate în nisip, ca să nu fie nevoit să-l ţină cu mîinile. Briza era uşoară, caldă. Îşi scoase haina şi se întrebă dacă ar fi îngăduit să-şi scoată şi pantofii. De ce nu? Domnii aceia sînt aproape goi. Cesare răsuflă mulţumit, aşeză haina alături de pantofi şi, cu satisfacţie, începu să privească marea. Ape verzi şi albe,, fără prea multă spumă, apă fără margini, probabil curată şi sărată. Nu simţea în faţa mării nici nostalgia plecărilor, nici povara nimicniciei. O examina pe jumătate moţăind, propunîndu-şi să găsească un subiect de gîndit, iar dacă nu va reuşi, să se culce. Îşi şi făcuse planul unui somn de amiazi, păstrînd banii în buzunarul de sus şi aşezînd astfel haina încît dacă cineva ar fi voit s-o fure l-ar fi deşteptat. După cîteva minute, adormi după cum îşi propusese, într-o poziţie strategică.

Cînd se deşteptă, privi îndată soarele; poate era trei după amiază. Transpirase abundent; haina îi era mototolită, iar el indispus, cu oasele incomodate. Întinse bra-

țele căscînd și privindu-și în același timp picioarele, oarecum scheletice și roșii. Tocmai în această atitudine îl surprinseră două domnișoare în costume de plajă, purtînd pălării albe și săculețe cu cărți, termos și sandvișuri. Cesare văzu toate acestea dintr-o privire înspăimîntată și înțelese cu o crudă precizie poziția penibilă în care se afla.

— Oh!, se minună supărată una din domnișoare vorbind franțuzește, ce neșansă! Tocmai locul nostru...

— Iertați vă rog, se scuză Cesare îmbujorat, cu atît mai mult cu cît d-ra cealaltă îi era o fată cunoscută.

Prima domnișoară nu răspunse nimic și se pregătea să caute un alt loc. Cesare, deasemenea, se pregătea să plece, deși teribil de încurcat, neștiind ce să îmbrace întîi, haina sau ciorapii. Încercă să ascundă pantofii în jurnal și picioarele în nisip. Privirile lui în panică descoperiră pantalonii sumeși și cu dunga răsucită. Se ghicea plin de nisip, cu părul ud și läieț, probabil cu fulgi sau cine știe ce alte murdării de plajă.

Situația aceasta incomodă fu agreabil înlăturată de către a doua domnișoară, care se apropie fără jenă de Cesare și-și liniști tovarășa, tot în franțuzește.

— Pe domnul îl cunosc din tren. Am venit mai mult sau mai puțin împreună, în vagonul restaurant. Fără prezentări, nu e mai bine așa? Adriana, te poți așeza aici, iar dacă d-l își mută haina... Oh! e perfect, perfect... Nici un deranj...

Cum Dumnezeu se spune „n-ar fi mai bine să mă duc?" în franțuzește? — se întreba Cesare, care începuse a-și uita anii de la Paris. Dar cele două domnișoare, probabil plictisite de o dimineață solitară, nu-i dădură timp să gîndească, pentru că se așezară comod, își zvîrliră pantofii și încetară să vorbească franțuzește.

— Cît vei rămîne la mare? se interesă domnișoara din tren, refăcîndu-și buclele.

— Nici eu nu știu, încercă să pronunțe corect Cesare... Dar poate vă deranjez, nu?

— Dimpotrivă, dimpotrivă. Începusem a ne plictisi singure, deși Adrianne e o prietenă admirabilă... Nici cunoștințe, nici șanse de dans... Aș înnebuni să stau singură aici, așteptînd sezonul! D-stră dansați?

— Oh nu!, se scuză iarăşi Cesare.

— Poate aveţi vreun motiv, încercă să anime conversaţia d-ra care răspundea la numele de Maura.

— Se face cald, observă gînditor cealaltă.

— Oricum, aici e vînt de mare, contribui şi Cesare. Apoi, tăcerea. Iarăşi interveni Maura.

— Dacă îmi daţi voie, am să vă întreb ceva. Noi am epuizat subiectul azi dimineaţă, în acest loc. De altfel, subiectul circulă, e o nebunie; e ancheta din „Le Journal", foarte originală. Dacă aţi rămîne singur un an, cu totul şi cu totul singur, care ar fi cele cinci cărţi pe care le-aţi alege drept tovărăşie?, întrebarea sună cam aşa ceva.

— Cinci cărţi?

— Numai. Aici e tot farmecul; numai cinci cărţi, pentru un an, şi acesta poate fi ultimul an, un *anno domini* să-i zicem . . .

— Ah! . . ., se minună Cesare.

— Eu am ales Biblia, Hafiz, Heptameronul, „Zadig" şi „Faust". Duduia, oh! închipuieşte-ţi, a ales numai Shakespeare, şi încă nu dintre cele mai bune.

— Shakespeare e sublim, e neîntrecut. Nu credeţi?

— Îl cunosc puţin, aproape l-am uitat acum, răspunse potolit Cesare.

— E posibil? Ce-aţi citit de Shakespeare?

— Hamlet, cred, şi comedia aceea din Veneţia, cu zgîrcitul . . .

— Vai! . . .

— Oh! termină, Adrianne, cu exclamaţiile! Domnul poate nu e anglofil ca tine. Dar ce credeţi despre Biblie? . . . Eu am ales-o pentru că găseşti acolo totul, iar dacă se întîmplă să ai o criză religioasă în solitudine, te linişteşte . . . Nu zic bine?

Cesare era vădit încurcat, dar cu incapacitatea lui stridentă de a minţi sau a masca lucrurile, nu putea spune decît adevărul.

— Drept să vă spun, în Biblie sînt incompetent, n-am citit decît o evanghelie, în colegiu . . . Nu mă interesează chestiunile religioase decît în explicaţiile lor literare, în papirologie şi celelalte . . .

— Dar bine, aceasta e realmente extraordinar, Biblia se citează zilnic; nu trebuie să fii religios ca s-o citeşti . . .

— Oh! citate şi poveşti fireşte că cunosc, să nu credeţi... Dar cartea n-am citit-o niciodată; e atît de mare, şi nu e scrisă toată în greceşte... D-stră aţi citit-o?

— Nu, recunosc, că... fireşte că n-am citit-o toată, părţi desigur, se încurcă la rîndul ei duduia din tren Dar dacă aş rămîne singură un an, poate ultimul meu an, ce aş putea citi altceva mai bun?...

— Oh! dacă aş avea de trăit, singur, ultimul an, eu n-aş citi nimic, minţi Cesare.

Domnişoarele se întrecură în exclamaţii şi iscodiri. Cesare răspunse corect, păstrînd acelaşi ton sincer şi deschis, singura-i dificultate fiind urmărirea convorbirii, pentru că tovarăşele divagau cu o repeziciune ce-l zăpăcea. Pline de indiscreţii, domnişoarele mărturisiră multe tînărului cărunt — dar nu destăinuiră că se apropiaseră şi-i căutaseră cunoştinţa plăcut impresionate de tîmplele lui albe. Era un farmec inocent pe care îl răspîndea Cesare, din toată atitudinea lui stingheră, iute recompusă într-o mască ce trăda atît indiferenţă cît şi curiozitate pentru lucruri care nu se văd, dar care ar fi trebuit să se vadă *ca lucruri*. Cam acestea erau impresiile domnişoarelor. Cea dintîi, fireşte studentă la Litere, visînd un an la Oxford. Cealaltă, Maura, profesoară tînără în concediu de boală. Ce boală ar fi putut avea? se întrebă Cesare. Nu era prea palidă, arăta arsă de soare, animată de o nervozitate sănătoasă, un exces de tinereţe. Pentru că fetele propuneau plimbări pe plajă în zilele următoare, şi poate chiar vizite în oraş — ele nu cunoşteau pe nimeni — Cesare se întreba dacă nu va trebui să-şi cumpere haine albe şi cămăşi noi, poate chiar pantofi de pînză. Se întreba cît ar putea să coste toate acestea, şi se înroşi gîndind la banii care îi mai rămăseseră.

Dar cu toate situaţiile noi care stimulau vasta lui rezervă de timiditate — Cesare se simţea nefiresc de comod cu neaşteptatele lui tovarăşe. Panica — singurul sentiment care revela lui Cesare sufletul — era acum des repetată, dar nu dura. Se acomoda repede şi după un ceas de convorbire cu domnişoarele, simţi că se poate rezema cum îi place de parapetul de nisip, şi îşi privea picioarele fără nici o jenă, oarecum degajat şi blînd. Se gîndea chiar cît de surprins va fi domnul George cînd va auzi toată po-

vestea. Pentru că, într-adevăr, discuţia se antrenase cu o neaşteptată patimă — Cesare stăruind în prodigioasa-i sinceritate, iar domnişoarele incapabile să-i aprecieze „paradoxurile". Cu atît mai mult cu cît, imprudent, Cesare îşi mărturisise meseria, arhivar şi elenist.

Muşcînd dintr-un sandvici, Cesare se întreba cum va trebui să se poarte cu noile cunoştinţe cînd va pleca, dacă ar fi nimerit să se ridice cu haina şi pantofii într-o mînă sau dacă ar fi mai comod să se încalţe cu fetele de faţă. După ceasul domnişoarei Adrianne ştia că se apropie timpul întoarcerii la vilă. Dar, în acele minute interveni un fapt nebănuit. Maura se înălţă deodată, indicînd zarea cu o precizie puerilă, agitată şi îmbujorată ca la o întîlnire.

— Un vapor! un vapor!...

— Unde? se ridică şi d-ra Adrianne.

— Uită-te la degetul meu, îl vezi? La stînga e o coloană de fum, apoi ceva alb şi argintiu...

— Da, da, oh! da!..., se bucură d-ra Adrianne. Sînt două? Nu, nu, cel de al doilea e coloana de fum, ca un miraj. Vai, e răpitor!

— D-ta îl vezi? întrebă Maura pe Cesare, pentru întîia oară la singular.

— Încă nu... Unde spuneţi că e?

Cele două punctară zarea cu degetele, precizară, îl siliră să se ridice, exclamară, se enervară — gălăgioase şi tinere. Dar Cesare era neschimbat. A privit cu toată atenţia de care era capabil în dezastrul care se vestea, a micşorat ochii, i-a ţintit milimetru cu milimetru pe bucata de zare indicată de fete, fără izbîndă. Ca să curme situaţia şi să-şi odihnească ochii, se aşeză pe nisip, prefăcîndu-se indiferent.

— Nu văd nici un vapor, încheie el.

— Dar e posibil? Acum e clar, definitiv clar. Mai încercaţi...

— Nu, nu e inutil, *nu văd*, răspunse aspru.

— Oh! sînteţi miop? se înduioşă domnişoara care admira pe Shakespeare.

— De ce nu purtaţi ochelari? propuse Maura. V-ar prinde bine, deşi v-ar îmbătrîni oarecum...

— Sînt puţin cam chior, rosti Cesare cu o furie care îl împiedica să plîngă.

— Oh! un accident?

— Nu, m-am născut așa...

— Exagerați, asta vă vine din lecturi. Și vărul meu, medicinist, a trebuit să poarte ochelari după cel dintîi an de Universitaae, pentru că citea mult noaptea; tu îl știi, Adrianne... E un lucru comun cu intelectualii...

Cesare era tentat să-și apuce pantofii într-o mînă și haina în cealaltă — și să fugă peste delușoarele de nisip. Așadar nu vedea, desigur că începe să nu mai vadă, exact cum sugerase medicul numai cu trei zile în urmă. Cîte a văzut și a cunoscut de atunci... Dar ochii au rămas aceiași, minați, legați ca o punte de alge de lume. I se părea ciudată și inexplicabilă senzația. Totul era ca mai înainte, toate lucrurile se aflau la locul lor, numai anumite obiecte, departe, acolo unde ochii sînt fericiți că pot ajunge — numai acele obiecte *nu se văd*. Alții le văd, domnișoarele le văd, vapoare sau sticle verzui plutind pe ape, — iar el nu. Și cu toate acestea, toate sînt ca mai înainte. Aceasta era senzația care îl înăbușe; că anumite lucruri nu le mai poate vedea, că cineva îl fură fără să știe de unde, fără să știe cum.

Cesare nu vedea nici cețos, nici tulbure, nici lumea nu apărea străvezie, palidă sau pătată. Și această spaimă că sînt lucruri mai departe, pe care nu le va mai vedea, îl răscolise cu vedenii și superstiții. Ca prin minune, toate experiențele acestor două ultime zile căzură, se desprinseră ca pielițe uscate — și nedumeririle zilei dintîi îl cuprinseră. Îi era peste putință să vorbească coerent. Tovarășele îl priveau încurcate și compătimitoare.

Tăcuse numai cîteva minute, dar domnișoarele se simțiră nesfîrșit de incomodate. Atunci Cesare se ridică la întîmplare, se scuză bîlbîit și plecă, accelerînd nemăsurat pașii. Părul părea mai cărunt în soare, fața mai palidă, iar fuga îl gheboșa și îl usca. Cu haina la subsuoară, apucată cum se nimerise, nescuturată de nisip, iar pantofii ținuți de șireturi și ciorapii atîrnînd — traversă plaja spre desfătarea domnilor în pantaloni albi și jena celor două domnișoare. Aproape de bufet se așeză fără să se gîndească la nimic, și-și încălță pantofii, nepăsător la perechile care consumau pe terasă. Păstră jurnalul și se scutură cu el de nisip în timp ce umbla. Cînd văzu vila

d-lui George începu să se calmeze şi se miră chiar că se lăsase intimidat de astfel de crize.

— Ceva s-a întîmplat cu mine, socoti el dezolat intrînd în odaie să se spele.

Domnul George îl căută puţine minute în urmă. Apăru în pijama, fumînd, bine dispus.

— Cînd te-ai întors? întrebă Cesare.

— N-am ieşit de loc... A fost prea cald, şi mă simţeam puţin obosit... Am dormit pînă la patru, apoi am scris scrisori... Unde vrei să iei ceaiul? Pe verandă e cam cald...

Începu apoi să-l descoasă cum şi-a petrecut după amiaza. Cesare, reconfortat de liniştea vilei şi de duş, povesti impresiile şi întîlnirea, evitînd să destăinuiască episodul vaporului. D-nul George se însufleţi şi înşiră duzini de anecdote, pe care Cesare le ascultă numai în treacăt, gîndurile lui stăruind — deşi calme — asupra singurului fapt care îl interesa din toată după amiaza.

— Ai fixat întîlnirea pe mîine?...

Cesare scutură capul, încurcat de întrebare. Tot ce vorbi apoi, fu lipsit de orice însemnătate, monosilabe sau mulţumiri. Din acel ceas fu aproape obosit de o întrebare pe care nu şi-o putea formula. Fu atît de obosit încît de abia a putut cina. Domnul George chiar se alarmă, crezu că a răcit la plajă şi aduse pe mescioara de noapte chinină, dulceaţă şi termometru. Seara coborî cu luminile oraşului răsfrînte în mare. Aceasta fu tot ce putu vedea Cesare, fermecat de deochiala apelor. Cînd fu să se despartă şi-şi urară somn bun, Cesare întrebă precipitat gazda.

— Un moment te rog... Vezi ceva vapoare, spune-mi vezi? Poate au coloane de fum... Uită-te bine...

— Unde? întrebă uimit domnul George apropiindu-se de fereastră.

— Eu nu văd, ştii că nu pot vedea clar... Dar d-ta, te rog, uită-te bine, către dreapta şi stînga... Bine de tot...

— Nu, nu, la acest ceas nu vin vapoare. Ştii că portul e fără importanţă. Cursa a venit la cinci jumătate. Ultima va sosi la miezul nopţii... Alte vapoare rar se întîmplă...

Cesare mulţumi liniştit şi ură iarăşi somn bun, deşi nu erau decît nouă ceasuri. D-nul George părăsi camera preocupat, rozîndu-şi unghiile. Ultima sa întrebare fu.

— S-a întîmplat ceva cu d-ta? Spune-mi te rog... Sigur, nimic?

— Nu, nu, ce să se întîmple? se irită Cesare, febril.

Se înveli cu pătura mătăsoasă şi se ghemui către perete. Vîntul se întețea, perdelele tremurau. I se păru că aude ritmuri şi jazz, se încordă să asculte, dar fu înfrînt şi adormi cu uşurinţă de bolnav.

VI.

GLORIA DOMNULUI GEORGE

Dimineaţa îl deşteptă feciorul, aducîndu-i cafeaua. Cesare se minună cît de întunecată era odaia şi fără să-şi încalţe pantofii, păşi grăbit către fereastră. Privi marea şi cerul dintr-o singură ochiadă lacomă. Cerul era apropiat, massă de nouri grei, de zinc. Apele erau tulburi, cu spumă, cu ciudă. Feciorul îl lămuri că noaptea bătuse furtuna.

Domnul George nu se deşteptase încă, şi nimeni nu era îngăduit să-l tulbure pînă ce nu sună. De cu seară poruncise, însă, tot ce trebuia făcut pentru musafir.

Era răcoare şi camera umezită de boarea marină, iritantă pentru Cesare, pentru că purta mireasma halelor, a peştilor zgîrcioşi, a melcilor. Se îmbrăcă în grabă, sorbi cafeaua şi ieşi pe verandă, fără să desfacă ziarele aduse de fecior odată cu cele două perne pentru chais-longue. Se trînti moţăind. Umezeala şi monotonia îl trudeau agreabil, îmbiindu-l cu somn de dimineaţă. Cesare rezista gîndindu-se la prietenii lăsaţi în urmă. Ce va fi făcînd Marta şi directorul, şi medicul cel bun? Îi era dor de Julius şi se surprindea gîndind la Manoil. Scrisoarea stranie şi referinţele mistificate, şi mai ales întreg rolul jucat de tînărul demoniac — erau fapte despre care nu ştia ce să creadă. Simţea numai o nedesluşită părere de rău, şi inima i se înmuie retrăind toate acele crize şi mistuitoare contraziceri prin care trecuse fără voie. Cesare înţelegea iarăşi — de astădată calm, contemplativ — că schimbarea lui era definitivă, că echilibrul îl pierduse pentru totdeauna. Şi simţea că e incapabil să-şi aleagă un scop, că

e prea grăbit ca să scurteze drumul, atît de grăbit și fugărit din urmă încît nu putea face nimic altceva decît să-și încrucișeze brațele și să aștepte. Cum ar putea trăi cineva *un an?* Orice viață e țesută din ticuri, superstiții, pierdere de vreme, riscuri gratuite, nepăsare în risipă — și toate acestea erau acum, pentru el, zădărnicii. El trebuia să aleagă și să oprească numai indispensabilul, să trăiască maximul, să savureze esențele. Dar unde să le găsească, acum? Ar fi voit să plece, dar se răzgîndea întrebîndu-se: unde? de ce? Ar fi fost poate mai bine să se odihnească neștiut de nimeni, sau să-și sfîrșească ochii citind.

Nu se gîndea de loc la stufoasele implicații ale prieteniei cu Haruni. Pentru creierul lui, zdruncinat de vedenii, dar nu mai puțin înfometat de realități, de pămîntul vîrtos și de văzduhul rece — acele confuze teorii eroice, acel diletantism ocult, cu toată ghirlanda de aforisme asupra fatalității și libertății, erau simple distracții vicioase, care îl enervau și îl umileau. Cesare, victimă a unor întîmplări ciudate, nu credea în ciudățenia lor. Pentru el incendiul nu avea dedesubturi; era o taină, o revelație, o palmă personală — așadar un fapt. Pentru ceilalți putea fi orice. Pentru el era *faptul*. Ceilalți îl examinau și filosofau, dar el îndura durerile și toată zbaterea lui era efortul de a se tămădui. Simțea cu o penibilă precizie că teoretica e gratuită și falsă. Cine i-ar putea lămuri, prin vorbe și idei, întîmplarea care se petrecuse lîngă el, stranie și vie?

Cesare era un privilegiat; era cel care suferea. E drept, o suferință neabătătoare, lentă și minimalizată prin disoluția propriei sale conștiințe, — iar nu suferința eroică, mută, tragică, arhitectonică, pe care i-o atribuia imaginația celorlalți. Iată, Cesare va trăi numai un an, gîndise într-un timp d-ra Marta. Va umbla din cetate în cetate, va putea critica înțelepciunea catedrelor, va irosi bestialul optimism al tineretului, va injecta sensul tragic al existenței în oameni, îi va învăța o cale nouă, aerisită, eroică — va fi un mag, un Zarathustra, pentru că lumina e de acum pentru el o hrană, iar nu vid ca la ceilalți, iar apropierea morții îi dăruiește prețuirea adevăratei vieți. Ca un mîntuitor. Cesare se jertfea pe sine. În agonie, va arăta. Orbirea lui va pecetlui adevărul revelat, pentru că nu mai

era un adevăr de gînduri, ci unul de carne şi de sînge — cum spunea un autor favorit al d-rei Marta.

Alţii, printre care se numără şi dl. George în acele ceasuri ale confesiunilor din tren, îl socoteau pe Cesare preţios pentru că verifica sau infirma o teorie. Întîmplarea lui spărgea coaja anecdoticului şi se silueta abstractă, grea de sensuri, cu valenţă universal valabilă. Omul e preţios şi interesant prin ideea pe care o poate promova, gîndise dl. George. Oamenii de toate zilele verifică acelaşi şi acelaşi vechi truism, că pîinea şi somnul sînt indispensabile, iar dragostea inevitabilă. Cîţiva, numai, pot justifica adevăruri mai înalte, iar aceştia trebuiesc păstraţi de societate în celule de sticlă, observaţi şi măsuraţi. A fi sau a nu fi liber, iată o problemă capitală, care se cuvine dezlegată cu material de prima mînă. Viaţa lui Cesare era o fişă vie peste care nici un cercetător nu putea trece. De aceea toţi trebuiau să colaboreze la crearea unui mediu favorabil dezvoltării acestui „subiect". Domnul George era sensibil la indispoziţia lui Cesare — cînd acesta înţelegea că e o piesă de studiu — dar cunoştea răsplata. Oamenii îl vor răsplăti cu glorie. Oare nu se petrece acelaşi lucru cu eroii, cu geniile, cu exemplarele excepţionale ale speţei, mistuite ca să realizeze o depăşire? Nu e destul faima, uriaşă manifestare colectivă, ecou de simpatii telurice, ca să mîngîie izolarea şi arsurile oamenilor mari? Şi Cesare putea fi un astfel de exemplar, prin cruzimea menirii lui; dar trebuia mai întîi să-şi treacă probele, să sufere tragic cu dinţii încleştaţi, să-şi poarte craniul cu tîmplele cărunte în văzul tuturor, să umble împovărat de revelaţie pînă în ziua cînd lumina se va stinge pentru totdeauna, şi va bîjbîi orb, istovit, dar capabil în sfîrşit *să spună* ce e dincolo. Cînd renunţarea la zori şi la amurg va fi pecetluită, cînd oamenii se vor putea convinge, pipăind, că ochii lui s-au stins, că bucuriile lui s-au smuls, că e unul singur, izolat, purificat — atunci Cesare se va putea odihni, iar numele lui va fi rostit respectuos, şi mitul lui va trăi aievea. Cînd toţi ceilalţi vor fi ţărînă, Cesare va trăi — dacă va şti să îndure, dacă semenii vor şti să-l privească. Domnul George credea în glorie.

Cesare, însă, era departe de a-şi intui locul lui în mintea contemporanilor. Faptul că se vorbea despre el îl enerva şi îl umilea, căci oamenii nu vorbeau despre *Contra Procli* — care la urma urmelor putea fi subiect de vorbă — ci de întîmplarea lui personală, de umilinţele lui, de nenorocul lui. Un lucru refuza net, organic, aproape înspăimîntat, să creadă: că nenorocul lui ar putea fi condiţionat de aiurările matematicianului, că înapoia faptului — liber şi spontan — s-ar putea distinge, cuibărită, măsluiala lui Haruni şi a lui Manuel. Desigur că aceste coincidenţe surprinzătoare pot pasiona pe cei care fac din viaţa lui o carte, aşa cum Cesare înţelesese că vor să facă. Dar pentru el această carte era mincinoasă şi inutilă.

Cesare avea, poate, însuşirea de a nu fi conştient de suferinţele lui, cum crezuse dl. George. Dar poate adevărul era mai simplu; poate el se dezinteresa de consecinţe tocmai pentru că se grăbea prea mult să le preîntîmpine. Era atît de atent la cazul lui încît pretexta cel mai neînsemnat motiv ca să-l uite. De aceea îşi trăia ceasurile la întîmplare, mai mult sau mai puţin cumsecade, reîntorcîndu-se în sine numai cînd o nouă revelaţie îi amintea finalul.

Fu întunecat toată dimineaţa, iar de la amiază începu ploaia. Pe mare se încinse hula, apele începură a vui. În verandă ploua îndesat şi Cesare a privit un timp clăbucii. Apoi nu mai avu nici o distracţie în afară de tovărăşia d-lui George. Acesta fusese indispus; dormise peste măsură, deşi deşteptat odată în zori şi a doua oară la timpul ceaiului. Apăru mohorît la dejun, vorbiră puţin, fără nici un interes. Ziua se sfîrşi cu greu, fiecare moţăind în odaia lui. Cînd se întîlneau, un privitor nevăzut ar fi crezut că acei prieteni se suspectează, într-atît era de supravegheată convorbirea. De fapt, Cesare începuse a se socoti inoportun în casa directorului. Dacă ar fi fost la un hotel, la o vilă închiriată, ar fi fost mai liber. Era stînjenit chiar de privirile feciorului. Se jena să fumeze. La ceai înghiţi numai doi biscuiţi, în silă. Dl. George probabil că înţelese aceasta pentru că îl mustră şi încercă să anime iarăşi tovărăşia în această zi de toropeală şi ploaie. Dar nu izbuti. O răceală nefirească se strecură între cei doi. Cesare se închisese în cameră pînă la cină. Aprinse becul

de timpuriu. Se plimbă, privi tablourile cu atenție, examină patul, aranjă lucrurile din geamantan, făcu socoteli inutile — și iarăși începu să se plimbe prin odaie. Ploua, storurile dinspre verandă erau trase. Se plictisea de moarte. Se dezbrăcă de două ori și se trînti pe pat, fără să izbutească a gîndi ceva ca lumea. Își aminti o serie de lucruri inutile, le clasă, exclamă — dar nu fu mulțumit, ci sări din pat mirîndu-se: „ce dracu' am?!"

Cina fu o descătușare. Se spălă cu îngrijire și apăru la masă cu fața unui liberat. Și ceea ce e curios, dl. George arăta el însuși reconfortat, odihnit, sănătos. Dar convorbirea nu atinse sinceritatea și comunicativitatea dimineții dintîi.

În timpul cinei dl. George expuse din nou nesiguranța în care se afla Cesare și propuse o soluție; fie că se informează prin d-ra Marta de Julius, fie că cere de la Direcția Arhivelor banii pe șase luni înainte, motivînd un concediu de boală. Cesare acceptă propunerea. Într-adevăr, nu se simțea de loc bine cu bani puțini. De altfel, ar fi vrut să schimbe localitatea, să plece într-un loc mai retras. Domnul George protestă, lăudînd plaja, temperatura și solitudinea de aici; îi oferi din nou bani, împrumut. Cesare tresări, de astă dată alarmat, și refuză cu zîmbete. Domnul George fu într-adevăr stînjenit. După ofertă, comunicativitatea iarăși tînji. Feciorul se miră aducînd cafelele și văzîndu-i atît de tăcuți, de îngreunați. S-ar fi spus că iar se suspectează. Însăși Cesare observă aceasta, și cea din urmă rămășiță de facilitate, de încredere, îngheță. Domnul George se întreba dacă oaspetele nu cumva *bănuiește*. Acei bani oferiți prietenește și respinși de două ori cu înfiorări aproape carnale — începeau să-l tulbure. Nici el nu știa de ce i-a oferit. Poate ca să se libereze de o stare sufletească nedeslușită, de o ghicire nefirească și mincinoasă care îl chinuia.

După cină, Cesare ieși pe verandă. Ploaia încetase, dar cerul era tot atît de înnorat și marea se auzea mîniată. Umezeala îl sufocă. Pentru întiia oară în memoria conștiinței sale simți că tînjește cerul înstelat, stelele, acele chemări moarte și inocente. Domnul George se retrase îndată în camera lui. Tovărășia ajunsese torturantă pentru amîndoi.

Din nou singur în odaie, Cesare se simţi deşert şi inutil. Ar fi vrut să citească dar, curios, nu găsi nimic în odaie în afară de ziare, care îi erau nesuferite, astfel că fu nevoit să se dezbrace. Stinse lampa obosit, dezgustat, enervat.

Işi propuse să scrie a doua zi Directorului Arhivelor pentru leafă — şi să plece îndată ce va primi banii. Pînă atunci ar putea sta la hotel. În casa d-lui George era peste putinţă să mai rămînă. Simţi că e povară pe capul gazdei. Bănuiala aceasta îl intimida şi îl umilea. Dar nu el era vinovatul. Ştia că refuzase invitaţia. În general, refuzase violent tovărăşia acestui bărbat de la început, după cea dintîi privire în compartiment.

Adormi cu greu numai după ce reexamină cu grijă întîlnirea cu cele două domnişoare şi simţi iarăşi, alterată desigur, emoţia vaporului absent pe pupilă. Se minună, aproape cu părere de rău, cît de încet trece timpul.

Domnul George era tot atît de încurcat. După ce ascultase povestirea lui Cesare cu plaja şi cele două domnişoare, o trudă neînţeleasă îi seca bucuriile ceasului. Mustrări — a căror cauză Cesare nu o putea ghici — îl enervau şi îl copleşeau. Aşadar, tot ce făptuise el în acea după amiază fusese rău, fusese atentat împotriva prieteniei şi omeniei, iar el se purtase tîlhăreşte şi vulgar...

*

* *

Înainte ca feciorul să-l cheme pentru ceai, Cesare părăsi odaia şi se îndreptă către camera domnului George. Umbletul îi era nervos dar fără teamă. Părea mai mult pasul unui om grăbit şi nerăbdător.

— Pot să intru? întrebă el ciocănind atent.

— Dumneata? Desigur, desigur... Dar ce s-a întîmplat? se miră d-l George, ridicîndu-se din pat şi oferindu-i un scaun.

— Hm! ceva ciudat, ai să rîzi..., începu Cesare. Cum să mă explic? Să nu crezi că... Am făcut aceasta ca să-ţi dau o probă de prietenia mea, să-ţi dovedesc că încrederea pe care mi-ai arătat-o...

— Dar în sfîrşit, nu înţeleg nimic; de ce nu te aşezi ca lumea pe scaun?

— Nu, nu! mă aflu bine aşa cum stau, mulţumi Cesare păstînd aceeaşi stranie poziţie pe speteaza scaunului.

— Ai visat iarăşi ceva interesant cu Haruni?...

— Aş! rîse Cesare, visez rar şi nu cred niciodată în vise. Faptul e că am venit să-ţi cer împrumut cinci mii... Se opri zîmbind, dar degetele îi tremurară pe spetează. Apucă un ziar şi se jucă cu el ca să-şi astîmpere nerăbdarea. Domnul George primise cererea cu o schimbare la faţă. S-ar fi spus că bucuria îi era prea mare ca să o poată crede. Nădăjduise de mult că Cesare va accepta ajutorul lui, oferit cu atîta sinceritate şi dezinteresare. Răceala cu care îl refuzase cu o seară în urmă îl chinuise. Se temea că musafirul îl bănuise, şi orice bănuială — ca şi pe Cesare — îl paraliza; de aceea, apariţia atît de nevăzută şi de deschisă a celuilalt, îl învioră. Iar cînd a aflat motivul acestei vizite, îi venea să sară din pat şi să-l îmbrăţişeze. I se părea că Cesare îl iartă, că poate l-a iertat.

Răspunsul lui fu o bîlbîială de fericire şi entuziasm.

— Desigur, desigur... De cînd te-am sfătuit să-ţi dau ceva bani... E imprudent fără, iar dacă ai făcut odată imprudenţa de a-ţi dărui economiile unui uşier... În sfîrşit, sînt fericit, sînt incapabil să-ţi spun cît mă simt de fericit... Nu te gîndi, nu e nici un deranj... Am bani la mine şi la banca de aici cont deschis... De ce nu vrei zece, douăzeci de mii?

Cesare mulţumi stînjenit.

— Nu, nu, mi-e prea mult chiar cinci mii... Cred că nu voi avea nevoie de ei decît pentru o săptămînă, pînă ce vin banii de la Arhive. M-am gîndit că trebuie să-mi refac garderoba, iar dacă plec...

— Perfect, perfect, cum crezi, şi dl. George îşi încălţă pantofii de pîslă şi se apropie de birou.

Cesare se intimidă puţin. Pentru întîia oară vedea pe gazdă în pijama. Şi pentru întîia oară îl vedea deschizînd sertare şi numărînd bancnote. Dar hotărîrea pe care o luase, brusc, în zori — că trebuie să se împrumute, ca să pună capăt răcelii ce stăruia între ei şi pentru care se învinovăţise — hotărîrea izbîndea. Ca să dovedească celuilalt că nu priveşte, deschise ziarul. Dar dl. George se

întoarse înspăimîntat la foşnetul foilor şi, fără motiv, le smulse. Cesare îl privi uluit. Domnul George se fîstîcise complet.

— Nimic, nimic, zîmbi el penibil. Nu e bine să citeşti toate prostiile. Ştii că urăsc ziaristica, de cînd ţi-am ascultat confesiunea. Dacă vrei să răsfoieşti ceva, ia *The Tempest* ilustrată de Dulac. E favoritul neveste-mi... Nu te superi, nu?...

Apoi, cu ziarul strîns în pumn, se repezi la biblioteca turnantă, apucă volumul lui Dulac şi-l oferi lui Cesare încremenit. Îl bătu prieteneşte pe umăr. Cesare crezu că vede o spaimă palpitînd pe faţa gazdei. Toate acestea i-ar fi dat de gîndit dacă n-ar fi fost el însuşi într-o excepţională tensiune. Astfel că scena, cu toată ciudăţenia ei, fu trecută de ambii bărbaţi în cîteva minute — dl. George întorcîndu-se la birou pentru bani (ziarul îl încuie în sertar), Cesare începînd a răsfoi cartea, al cărei autor îl amintea întîlnirea lui de la plajă şi îl făcea să zîmbească. Se întrebă, chiar, ce vor fi făcînd tinerele, şi gîndi că o a doua întîlnire n-ar fi neplăcută, deşi i-ar fi fost greu, acum, să ştie în ce fel şi cu ce motive îşi va scuza plecarea zăpăcită.

Domnulu George reveni cu un teanc de bancnote. Cesare le luă fără să le numere, deşi bănui că erau mai mult decît cinci mii.

— Să-ţi dau o chitanţă? şopti el, penibil.

— Oh! nu, te rog, nu mă jigni, te rog, te rog...

— Iartă-mă, e în obiceiul meu să mă port necivilizat, rîse Cesare. Dar cred că mi-ai dat mai mult decît am cerut.

— Să încheiem discuţia aceasta neprietenească, îl bătu iarăşi dl. George pe umăr. Zece mii nu e mult...

Cesare se tulbură şi aşeză pachetul pe mescioara de lîngă pat.

— Am cerut numai cinci mii, pronunţă el corect.

— Eşti de o încăpăţînare, rîse dl. George palid ca ceara şi tremurînd.

Dar nu avu ce face, şi luă cinci mii înapoi. Cesare găsi încă puteri să umble calm, să aşeze bancnotele în buzunarul hainei şi să apuce volumul lui Dulac. Simţea

că discuţia trebuie încheiată urgent şi franc, altminteri ghici că va înapoia şi restul de bani.

— Iau cartea cu mine; e minunată.

— Oh! da, Dulac e divin. Vrei să-ţi mai dau ceva?

— Nu, e destul pentru astăzi... Vii la ceai acum, sau îl iei singur?

— Cu d-ta, desigur că cu d-ta, se bucură dl. George. Numai cinci minute dacă vei fi atît de drăguţ să mă aştepţi...

— Bun, eu ies pe verandă. E o dimineaţă superbă. Apoi cobor imediat în oraş, pentru cumpărături...

— Excelent, excelent!, făcu celălalt frecîndu-şi mîinile.

Cesare părăsi dormitorul istovit, cu neînţeleasă agitaţie.

*

* *

El cobora fericit spre port. Spaimele, îndoielile, premoniţiile bolnăvicioase s-au risipit în albastru; s-ar fi spus că vede pentru întîia oară marea, cerul care îl înviora. Se simţea iarăşi celulă solidară cu viaţa oraşului de golf; simţea în ritmul său ecoul semenilor, glas reconfortant izgonind singurătatea. Solfegia. Nenorocul lui, dezastrul prin care străbătuse, cel pe care îl aştepta — pieriseră. Nici el nu ştia de ce, şi nu se întreba. Îşi regăsise o linişte vie, pasionată; îşi amintea atîtea zile fericite uitate.

Cobora singur cu adresele date de gazdă. Fusese fericit că dl. George nu insistă să-l întovărăşească la cumpărături, deşi îl vestise rîzînd (rîsul acesta) că va fi înşelat peste tot. Amîndoi au rîs, apoi s-au despărţit.

Toate magazinele îl ispiteau, dar el căuta pe cel notat de dl. George în carnet. Intră. Prea de dimineaţă; magazinul era pustiu. Vînzătoarele îl împresurară dezgheţate. Începu să aleagă cravate, să încerce mănuşi albe şi pălării de plajă.

Dintr-un rest de pudoare masculină nu izbutea să tocmească preţul costumului de baie. Pachetul ajunsese voluminos. Îl mînuia o fetişcană blondă, care privea pe muşteriu cu ochi minunaţi şi fricoşi. Cesare se pregătea

să plătească un cont scump. Dăduse adresa unde să fie trimis pachetul, şi vînzătoarele exclamară în cor, surprinse.

— Oh! sînteţi cu domnul George!...

În acea clipă Cesare auzi glasuri şi întoarse capul.

— Dumneata aici? Mauro, ce coincidenţă! exclamă domnişoara de la plajă, cu ochi nemăsuraţi şi uimiţi.

— Bună dimineaţa domnule... Cesare! rîse cealaltă. Sau, cum să-ţi spunem? Să-ţi mai spunem „domnule" cînd te cheamă Cesare?

— Oh! da, ştim tot acum! reluă cealaltă. Închipuiţi-vă, chiar acum am citit despre dumneavoastră. Şi v-am recunoscut după fotografie. Citisem şi mai înainte; toată lumea ştie. Dar fotografiile erau atît de imperfecte, de unsuroase. Cea de astăzi, însă, e excelentă. Într-o „Flacăra" sînteţi cu primarul, iar în „Opinia" un profil splendid, şi cu un admirabil articol semnat de director, alături de interviu...

— Da, da, atîtea lucruri noi am aflat din interviu! E ceva tragic, e admirabil... Şi nouă care nu ne-ai spus nimic... Păstrezi incognito, precum văd...

Cesare simţi magazinul descleindu-se din forme şi vedenii aiurite, bete, îl împresurau, îl muşcau. Gol.

Fetele şi vînzătoarele erau agitate; desfăceau ziarele, comparau fotografiile, exclamau.

Cesare se rezemă de tejghea, istovit.

— Dar nu înţeleg nimic, repeta.

— Nu te mai preface! protestă mustrător şi intim Maura. Nu eşti d-ta Cesare?

— Nu-l cunosc! se răzvrăti celalt.

— Uf! Uf!... ai pierdut pariul şi te încăpăţînezi să păstrezi incognitul... Te ştie toată lumea. Interviul e clar şi distinct. Domnul George a precizat că te afli aici. Toată lumea te aşteaptă pe plajă, toată lumea te va recunoaşte... Haide, doar sîntem între prieteni...

Vînzătoarele se aprinseră entuziaste, chemau pe patron, îl încercuiau. Dar cele două domnişoare îl înconjurară, geloase.

— De ce-ai fugit alaltăieri?, îl mustra Maura.

Cesare privea năuc stolul de necunoscute. Era tentat să spună atît de multe şi atît de iute, încît nu se hotărî

să înceapă. Îşi aminti termenul: abulie, desigur că aceasta e abulie. Puterile, frăgezimea, încrederea îl părăsiră laş, ostil. Desigur că am să înnebunesc, gîndea el. Dar cuiul de spaimă era acel interviu cu dl. George, cu gazda; prietenul căruia i se destăinuise. Apucă în neştire ziarul. Pe întîia pagină, cu litere groase... Nu putu citi. Literele se dicotomizau împletindu-se cu numele directorului şi cu fotografia lui. Nud, era nud. Gol era înlăuntru, deşert. Nimic de ce să se rezeme. Dacă ar fi putut gîndi şi hotărî... Febra îi umezea ochii, îi convulsiona cu migăleală de seismograf mîinile palide, cu degete lungi, osoase.

Grupul îl privea de asemenea înciudat, pentru că Cesare nu vorbise nimic, nici nu protesta, nici nu se scuza. Rămăsese acolo, rezemat de tejghea, unde îl demascaseră domnişoarele de la plajă.

— Vii la balul de astă seară? se interesă Maura.

Domnişoarele îl conduseră spre uşă, urmate de grupul amuţit al vînzătoarelor, cu patronul fîstîcit de tăcerea eroului.

— Doriţi ceva modele noi? zîmbi patronul.

— Oh! aşadar ai tîrguit, aşadar vii la bal, se bucură Maura.

Cesare vorbi în sfîrşit, mai mult şuierînd vorba lui străină, care îl stăpînea numai în ceasurile grele, cînd era năpustit de împrejurări şi chinuit de oameni. Vorbi puţin, brutal. Încheie pentru sine:

— Aşadar dl. George a făcut aceasta, el a făcut-o...

Îşi pipăi cutremurat buzunarul hainei. Bancnotele erau acolo, înghemuite, minus suma cu care plătise contul. Se scutură. Opri pe patron.

— Hei, domnule! nu mai trimiţi pachetul. N-am nevoie de nimic. Plec azi...

— Cum se poate? Dar, cum se poate?

— Nu-mi trebuie banii, nu cer nimic înapoi. Dar nu trimiţi nimic, m-ai înţeles? Să nu prind pe cineva acasă...

Vorbea şi privea atît de sălbatic încît fetele şi patronul amuţiră. Domnişoarele îndurau a doua oară nedumerirea şi jena din ziua întîlnirii. Cesare opri ziarul şi ieşi singur pe uşă, fără să spună rămas bun. Chemă cel din-

tîi taxi. Izbutise admirabil să se stăpînească față de domnișoare.

— Hei, tinere, șopti el la urechea șoferului uimit de familiaritate. Mă-nțelegi? La d-l. George, știi d-ta... Cel cu interviul la gazetă, știi d-ta!... Ăla cu fotografiile...

Prin vitrină se puteau vedea capetele vînzătoarelor înmărmurite, iar cele două domnișoare de la plajă rămăseseră în prag, stinghere și îmbujorate. Un pachet voluminos aștepta pe tejghea, alături de patron.

* * *

Ajuns la vilă se trezi cu un spasm, plăti, nu așteptă restul, și se năpusti, sărind scările, către camera d-lui George. Gazda se întorcea tocmai de la baie și se afla încă într-o pijama subțire. Cînd Cesare deschise ușa furtunos dl. George își încheie pudic cîțiva nasturi și se retrase palid către fereastră.

— Scuză-mă, începu precipitat Cesare. Cinci mii, nu? Poftim două mii trei sute... Restul îl voi da mîine. Din nenorocire cumpărasem o sumă de lucruri inutile, cînd am aflat... Poftim banii, numără te rog...

— Ce s-a întîmplat? pentru Dumnezeu, ce înseamnă asta?!

— Interviul, cu fotografie, cu Haruni, cu indicații de localitate, cu safism, cu tot ce am vorbit în tren, la masă, aici, tot, tot...

— Dar..., începu directorul palid, stană.

— Cînd l-ai scris, pentru Dumnezeu?! răcni stins Cesare, răgușit și asudat. De ce l-ai scris domnule, de ce l-ai scris frate?!, se crucea el, cu pumnul tremurînd pe speteaza scaunului.

— Te rog un moment... Nu știam că...

— Cînd veți ști domnilor?!, cînd veți înțelege domnilor?!, exclamă teatral Cesare cu o crispată sinceritate.

— Nu te agita, te rog... Așează-te, să-ți explic... A fost numai...

— De *ce-ai spus* domnule, de ce-ai spus? Toți mă văd acum, toți mă știu acum, toți mă arată cu degetul. Sînt gol, sînt despuiat, nu-ți pot spune cît de despuiat mă

simt... Mi-e ruşine, mi-e ruşine, frate!..., începu a se tingui Cesare, năruindu-se.

Domnul George privea scena fără nici o putere, complet stăpînit de durerea celuilalt, incapabil să mîngîie, incapabil să se explice. Bucuria tainei cunoscute, nebunia senzaţionalului îl stăpînise în acea după-amiază, cînd Cesare se coborîse pe plajă. Atunci a scris „Lumina ce se stinge..." A scris tot, inspirat şi grăbit, un manuscris prodigios, o podoabă a portretisticii, o analiză care a zdruncinat calmul secretarului de redacţie şi a entuziasmat Capitala în dimineaţa publicării. Domnul George făcuse din Cesare un erou shakespearean. Aşteptînd întunericul, personajul d-lui George era incapabil să guste şi să savureze lumina. Era incapabil să trăiască, pentru că aştepta moartea. Era un Lazăr înviat, spunea dl. George care-l citise pe Andreew. Era un înfrigurat din cele dintîi veacuri creştine trăind în teama profetică a judecăţii, scria dl. George care cunoştea istoria bisericii. Şi cîte trăsături de tragedie în arhivarul simţindu-se instrumentul lui Haruni... Şi cîtă neputinţă de a se răzvrăti împotriva menirii, şi cîtă neatenţia la viaţă, şi dezorientare în tot ce se lega de viitor, şi cît de adorabilă ignoranţa acestui elenist stimat de Academii, care nu o citise pe Sapho şi nu ştia ce e safismul...

Domnul George scrisese tot, scrisese superb, flagelat de voluptatea destăinuirii, de teama că Cesare s-ar putea întoarce şi l-ar putea surprinde. Scrisese cu o indiscreţie păgînă, povestind jena lui cînd ascultase anecdotele pornografice, povestind scena neverosimilă din tren — scrisese tot, dezgolind, arătînd urîciuni şi taine, neascunzînd nimic, nemascînd nimic. Cesare crescuse nefiresc, proiectat luminat; fals, pentru că era prea sincer; personaj, fiind prea liniar. Publicul fusese fermecat de figura aceasta de veac grec, în luptă cu întunericul dar ignorînd lupta cît şi întunericul, conştient numai de soarta lui, tînguindu-şi numai durerea lui. Cesare avea de acum un stăpîn, un alt Cesare — mai puternic, mai nefiresc, mai frumos — şi actele va să fie de acum dictate de acel nevăzut personaj. Altminteri, lumea va crede că se minte şi încearcă să mintă.

Dar, în timp ce mustra cu durere pe dl. George, Cesare era încă neștiutor de toată gravitatea actului. El își mustra prietenul pentru inumana destăinuire, pentru păgîna sfîșiere a farmecului. Taina dintre ei, ruptă și arătată cu degetul, sîngera ca o rană nefirească de sfînt.

— Să-ți explic..., gînguri dl. George. Nu credeam că te va mîhni atît. Nu mi-ai spus nimic. Iar alaltăieri, cînd te-ai întors de la plajă, arătai atît de bine dispus. Am crezut că... te-am întrebat mereu dacă te simți bine, dacă s-a întîmplat ceva cu d-ta. Nu mi-ai spus nimic... Eram prea mîndru de articol... Ispita a fost prea puternică. Nu știu de ce am scris... Trebuia *să spun*, în public, tuturor necunoscuților și tuturor bestiilor, așa cum știam că nu-ți va place, cum nu-mi plăcea nici mie, dar... a fost mai tare. N-am putut rezista. Dacă m-ai fi ajutat, dacă mi-ai fi spus că suferi, că te dor ochii, dacă ai fi deșteptat omul din mine... Singur, am fost înfrînt. Cineva din mine m-a înfrînt, cineva din mine...

Cesare ghicea că se apropie slăbiciunea cedărilor, a sentimentalelor explicații.

— Dar de ce ai scris, de ce ai publicat tot, acum, îndată după destăinuire, îndată după prietenie?... Cui să mă încred de acum? Am să înnebunesc, azi, mîine. Mă veți înnebuni, cei ce vreți să mă faceți să cred că sînteți prietenii mei! Ce se numește prietenie la voi?...

— Te rog, lasă-mă să vorbesc și eu...

— Și după ce vei vorbi, și vei lămuri, și te vei scuza? La ce bun toate acestea, acum? Unde să mă duc acum?... De ce scrieți frate tot?... se tînguia secătuit Cesare, cu două lacrimi înghețate la colțul pleoapelor.

Domnul George voi să înceapă, dar fraza îi amuți. Cesare îl privea nedumerit. Scena se desfășura tot mai nefirească și mai fantomatică. Cesare se așezase pe scaunul unde, cu cîteva ceasuri mai înainte, încercase să citească ziarul pe care dl. George i-l smulsese atît de inexplicabil. Creierul lui Cesare nu surprinse asociația, și bănuiala nu crescu mai mult. Chiar memoria îi amorțea stinsă, ruptă de viața precedentă, izolată și limitată numai la marele păcat al d-lui George.

Dar atunci interveni încă un fapt, care îi clătinară mai adînc. Cesare, trezindu-se din amețeala care îl nă-

ruise pe scaun, duse mîna la ochi și începu să tremure Fie din pricina lacrimilor, fie din pricina comoției, i se păru că vede mai slab. Gîndul îl paraliză, înspăimîntîndu-l — ca tot ce îi amintea în carne sfîrșitul vestit de medic. Deschise ochii, încolăci odaia cu privirile în panică, se repezi către fereastră și arătă tovarășului marea.

— Spune-mi... vezi ceva vapoare, cu fum, vapoare cu o coloană de fum înapoia-le? Spune!...

— E absurd... Ce vrei să spui? Cursa vine la amiază.

— Sigur, sigur!... Dar e ceață pe mare?, spune, vezi ceață, un soi de negură fluidă, albicioasă, strălucitoare către dreapta și stînga, dar posomorîtă spre centru?... Te rog...

— Nu, azi nu e ceață...

— Nu, va să zică *nu?!*, întrerupse, ca mușcat, Cesare. Așa am văzut și eu, cînd am venit...

— Ce s-a întîmplat?, se temu să ghicească celalt.

— Nu văd..., am început să nu mai văd..., pronunță aiurit Cesare.

Lumina îl bătea din plin, fîșie grea, de aur. Lumină vie și caldă năvălea dinspre mare spre vilă, revărsîndu-se vietate pe ferestre. Ochii lui Cesare se opriseră supți de izvorul necurat, opriți imaterial pe zarea care se transfigurase urîcios, întunecîndu-se și poleindu-se fără noimă.

Apoi se întoarse către dl. George, mut. Gîndurile d-lui George: haide, haide, la picioarele nenorocitului, o îmbrățișare; amîndoi iertîndu-ne; poate mîine nu va mai putea vedea. Salvarea. Medicul va veni. Soneria: ssrr!... E nerăbdător, aproape nervos auzind soneria. Medicul nu așteaptă niciodată, nu sună. El trebuie să afle ușa deschisă. Am să-l aștept eu, la poartă, eu, eu. Am să-l zăresc coborînd din mașină: poftiți d-le medic... prietenul meu... cel mai bun prieten al meu... Dar ce să-i spun frate? Mă vede? *Mai* vede încă?... În proces, procurorul: Domnule, acuzăm... Soția: George! Cum să-i spun, mii de mii de draci"...

Îi atinse brațul, neascultător la șuvoiul de țiuitori care-i răvășeau creierul.

— Bine, dar cum se poate? Azi dimineață... Poate e numai o criză pasageră, ceva praf care te face să lăcrămezi. Să chem doctorul.

Cesare tăcea. Privea biroul, în treacăt, dar ochii își impuneau atenție. Cărțile păreau că se topesc într-un solid neregulat, cu fațete colorate, margine îmbinîndu-se în altă margine, arătînd un tot monstruos în locul părților. Dimensiunile se scofîlceau, se scuturau teșite într-un singur plan, tescuind adîncimea spațiului. Cesare retrăi într-o singură clipă halucinația optică a planului cu două dimensiuni, care îl chinuise în sanatoriu. Dar senzația era acum diferită, atenuată. Vedea obiectele, simțea adîncimile spațiului dintre el și ele, numai că adîncul își pierdea acum prospețimea, se ofilea, se întuneca. Obiectele căpătau margini incerte, adeseori duble și crestate cu lumină, alteori șterse, invalide, ca și cum s-ar fi topit în spațiul ce le învelea. Liniile nu se mai dovedeau nete, nu mai trasau viguros contururi, nu-și mai strigau bucuria individualității — ci se dilatau ca o tușă, căpătînd umbre și penumbre străvezii. Reflexele păreau de acum aievea, pentru că arătau, ca și lucrurile, pete de lumină.

Cesare îndura o spaimă lent și sigur crescută sub revelațiile odăii. Se temea să-și creadă ochilor de cum începuse repetițiile cu umbrele obiectelor, strîngînd pleoapele ca să le corecteze imaginea, fixînd cristalinul printr-o crispare dureroasă, potrivind luminițele și privind printre gene pîlpîite ca un ochean. Cu cît strîngea mai crunt pleoapele și împietrea cristalinul, cu atît tușa obiectelor se risipea și spațiul se adîncea, clarificat. Dar încordarea nu putea ține mult. Lacrimi se adunau la colțurile ochilor și o tulbureală pufoasă îl năpădea.

Cînd se apropia de cărți, distingea muchiile și putea citi titlurile — dar de departe ele rămîneau pete colorate fără noimă, maldăr anonim de hîrtie și carton. Ascunsa patimă pentru cărți, pe care întîmplarea cea mare nu o putuse smulge cu totul din inima lui Cesare, îndura umilită, neputincioasă, experiența. O părere de rău nespusă — începînd a înțelege că despărțirea de cărți se apropie, nu despărțire bărbătească, dintr-o singură smucitură, ci una lungă, otrăvitoare, picur după picur, cu regrete și reîntoarceri și cedări.

Își amintea de fapta Directorului ca de un eveniment de mult trecut, asupra căruia putea reflecta și comenta, dar fără prospețimea și durerea cu care îl împovărase

numai o jumătate de ceas mai înainte. Nu i se mai părea crimă destăinuirea, ci un joc inutil, bun sau rău pentru alții, dar fără sens pentru el. Nu-l mai jignea. Tovărășia d-lui George nu i se mai părea odioasă. Dimpotrivă, neașteptata înourare a lumii îl înfricoșase într-atît încît singurătatea i s-ar fi părut osîndă. Spaima se transforma în placidă prosteală, într-o nedumerire care începuse prin furie și bîiguială și sfîrșea într-o rătăcire de minți și silnică nevoie de a fi mîngîiat, sprijinit, ajutat.

Domnul George urmărea covîrșit descompunerea. Încercase de cîteva ori să-i întrerupă monologul dar Cesare nu aflase răspuns nimerit, nu știa cum să se reîntoarcă la viață, și tăcuse. Domnul George a tîlcuit altfel tăcerea aceasta, a tîlcuit-o exagerat, gîndind că Cesare nu-l aude într-atît e de zdrobit de năpasta lui.

Totuși, scena nu se putea prelungi. Domnul George a sunat hotărît, l-a condus, împreună cu feciorul, pe bolnav în camera lui, și a plecat după medic. În tot timpul schimbării Cesare acționase somnambulic, într-o subconștiență confortabilă, mulțumind aiurit gazdei și apoi, în pat, întrebîndu-se ce s-au făcut banii pe care îi avusese în buzunarul hainei. Teama că s-au pierdut în „învălmășeală" (era incapabil să-și precizeze cînd se petrecuse aceasta) l-a străbătut iarăși, rece și tăioasă. Cîtva timp, gîndurile i s-au amestecat cumplit, pierdu sentimentul prezentului, se crezu la Paris, apoi la sanatoriu, apoi în împrejurări pe care nu le putea situa, nici recunoaște, deși simțea că trecuse prin ele.

Cînd se deșteptă, văzu cu mirare doi străini la căpătîiul patului, iar aproape de fereastră pe dl. George. Îndată ce schimbă poziția brațului, simți că era dezbrăcat, dezgolit aproape cu totul, și o jenă penibilă îi stimulă apatia. Trase cuvertura, cu o aruncătură nervoasă de picior. Aceasta îi învioră pe medicii străini și-i dădu speranțe d-lui George, care se pierduse de-abinelea cînd găsi pe Cesare în semiconștiență și pe fecior zăpăcit, stropindu-l cu apă și dîndu-i să bea rom.

— Ce s-a întîmplat, pentru Dumnezeu?! imploră dl. George pe bolnav, apropiindu-se.

— Nu e nimic, vom afla noi şi fără Dumnezeu, glumi unul din medici. Cum vă simţiţi acum?

— Mulţumesc, bine, răspunse oarecum absent Cesare.

— Să nu vă alarmaţi asupra atacului. Fără linişte n-am făcut nimic. Evident, totul provine din accelerarea spontană a miopiei, după cum colegul meu oculist a putut constata...

Colegul oculist era un tînăr universitar cu prodigioasă carieră, celebru printr-o operaţie care păruse fatală, şi printr-un tratament special al miopiei. Medicul intuise precis situaţia penibilă în care se afla biblotecarul după avertismentul primit în sanatoriu în chiar ziua dezlegării de întuneric. Domnul George protestase în articol împotriva imprudenţei acelui medic şi sugerase chiar un proces medical cu comisie extraordinară. Oculistul îl socotea pe acel coleg bătrîn criminal în sensul doctoricesc al cuvîntului. În primul rînd, grăbise ridicarea bandajului, îngăduind şocurile critice să influienţeze fatal nervul optic. Apoi, îi ruinase întreg echilibrul nervos prin acel exces de sinceritate, descoperindu-i o soartă necruţătoare. Oculistul nu credea în prevestirea medicului bătrîn, o găsea în orice caz pripită, arbitrară — şi socotea că, ştiinţific, orice anticipare e falsă. Ceea ce trebuia să se impună lui Cesare era prelungirea fără termen a şederii in sanatoriu, sub observaţia unui specialist, pînă ce cazul îşi va revela dedesubturile şi, de la un diagnostic sigur, se va putea trece la tratamentul nimerit. Violenta sinceritate a medicului, gratuita „umanitate" — cum satiriza tînărul universitar — l-a adus pe Cesare în pragul neurasteniei şi aproape de orbire printr-o epuizare rapidă a nervului optic. Cîteva comoţii mai mult, şi vederea ar putea fi complet distrusă — îşi încheiase medicul expozeul, în chiar odaia lui Cesare, înainte ca pacientul să se deştepte. Acum era prea tîrziu pentru un tratament lent. Urgent şi indispensabil era internarea în sanatoriul apropiat, unde pacientul va fi la adăpost de şocuri nervoase, unde nu-i va fi îngăduit să citească nici un ziar (medicul aflase de la dl. George cauza tulburării), nici să primească prieteni.

— Nu vă supără o examinare sumară a ochilor? întrebă prieteneşte oculistul, scoţînd din trusă un aparat ciudat, ca un soi de receptor telefonic, prevăzut cu o lupă şi o lampă elctrică minusculă.

Începu prin a-i privi atent pleoapele, pe care le întorcea cu dexteritate, şi care se vădeau purpurii, umflate. Apoi îi examină pupila, urmărind jocul luminilor, pe care le improviză cu o oglindă bombată. Prin aparatul ciudat în formă de receptor, putea pătrunde mai adînc în camera obscură a bolnavului, putea surprinde mai de aproape spasmul tulburat al luminii care palpita agitată în acel cuib de catifea şi oglinzi.

— Totul e provizoriu astăzi, totul e provizoriu şi apt de a fi schimbat radical după consult, crezu necesar să informeze pe gazdă. Dar, în orice caz, domnul nu poate fi lăsat în starea în care se află. Mîine va fi internat la sanatoriu.

— Eu? protestă îngheţat Cesare. Iarăşi la sanatoriu? Pesemne că voiţi să mă înnebuniţi...

— Vedeţi? făcu oculistul către dl. George fără să răspundă imediat lui Cesare, vedeţi în ce stare l-au adus avertismentele umane ale d-lui din provincie?...

— Ce avertismente?

Medicul se prefăcu că începe a-l lua în seamă.

— Dacă îmi făgăduiţi că veţi fi liniştit, vă voi spune. Dar, în interesul d-voastră, stăpîniţi-vă; sînteţi bărbat şi de bărbăţia d-voastră aţi dat deja probă... Dar aţi avut neşansa să fiţi tratat de un retrograd, de un... În sfîrşit, asta nu interesează. Pentru dumneavoastră, acum un singur lucru e de ajuns să ştiţi: că nu sunteţi în primejdie de a pierde vederea într-un an, după cum v-a speriat medicul d-voastră din provincie...

Cesare: poate că banii nu s-au pierdut în învălmăşeală a fost numai un vis, numai o părere nutrită de spaime. Să mă ridic acum, haide! deodată, să mă ridic! Iată cum zvîrl cuvertura, la capătul patului, pe speteaza scaunului. Şi mă îmbrac. Noroc, George, noroc doctore! Haide! haide! Ori poate... Ori poate... Oare nu mă minte...? Chelie albă, sticloasă. Cum să-i spun? Oamenii aceştia nu au nume. Chelii. Cărţi şi instrumente de argint. Doctore!...

Cesare vorbea însuflețit cu mirările lui.

— Desigur, continuă medicul, desigur că toate profețiile și cronologia onoratului coleg sînt iluzii, mostre de... în orice caz de neștiință. *Nu sînt probe;* pînă acum noi nu știm decît de o reciprocă și interdependentă influiență fatal produsă de neîndemînarea acelui domn... Că datorită acestei neîndeminări d-voastră aveți astăzi cinci dioptrii, șase diviziuni, e altă poveste, și vom căuta leac... Dar că veți pierde complet vederea, că această pierdere va veni lent și în decurs de un an, e ceva... oricum, ca să nu spun totul, e copilăresc și e condamnabil...

— Așadar nu voi orbi? pronunță Cesare zăpăcit că nu poate realiza înțelesul deplin al acestor cuvinte.

— Asta în orișice caz, nu!, răspunse ferm medicul.

Nu, nu, și totuși bucuriile unde sînt? unde sînt? De ce-mi pare rău? Să nu-l cred. Nu, nu, n-am să orbesc! Un coșciug; aceasta înseamnă „nu". Iar dacă spun nu, nu, nu, de o mie de ori — mii de coșciuge se îngroapă. Îngropări, ape negre, frunze negre. Oare? Frunze galbene, dar e tot una. N-am să orbesc! Haide, strigă, bucură-te! Iată că mă bucur, cît de mult, cît de mult mă bucur! Să-i mulțumesc? Iar George... Lui ce să-i spun, pentru Dumnezeu! O îmbrățișare. Și după, ce se va întîmpla după? Căci am să mă întorc, desigur, și atunci... Vagoanele, unul după altul, și cîmpia palidă alergînd înapoi, înpoi ... Vagoanele sunt prinse în cîrlige cu mîner greu, de fier. Nu se vor desprinde. Și eu. N-am bilet, d-le, n-am bani. Dar mă *întorc*, domnule, mă întorc! ...

Medicul, silindu-se să întărească bolnavul prin cuvinte stenice, nădăjduitoare, fonisme pline de sevă — fixa în același timp lentile fumurii într-o ramă metalică, și-i prezentă lui Cesare o pereche de ochelari de respingătoare alură.

— Două lucruri sînt urgente și indispensabile, se pregăti medicul de lung discurs; ochelari negri și liniște. E o dublă defensivă; lumina nu va mai putea supăra, și nici evenimentele. Paza de emoții, ca și de forme vii. Un regim filtrat, lăsați totul să se retragă în umbră, să supraviețuiască în cenușă. (Medicul se îmbujoră, antrenat și

inspirat). Uitaţi totul. Nu priviţi nimic. *Tenebris et pulveris*... Mă tem să că prescriu acum lentile dioptrice forte, ajustate cristalinului d-voastră. O ameliorare, totuşi, veţi observa. V-am dat un minus trei care vă va ajuta.

Medicul vorbi cu o caldă şi falsă volubilitate, păstrînd pedant ochelarii cu buricele degetelor. Cesare, văzînd sticlele negre şi cîrligele de sîrmă, se posomorî. O neîncredere superstiţioasă şi o jignire nemotivată. Dar nu ochelarii îl stinghereau ci tratamentul pe care îl întrezărise în calda invitaţie a medicului. Ghicea în acel regim de umbră şi abstinenţe, sanatoriul care îi descheiase omul din el; coridor de întuneric, îmbibat în tincturi şi creolină.

Medicul îi aşeză ochelarii ca şi cum n-ar fi acordat nici o importanţă faptului, ferindu-se să-i jignească sensibilitatea. Eclipsa mohorîse complet odaia; o lumină săracă, lihnită, scursă dintr-un soare răcit şi cafeniu îmbătrinea formele şi unifica umbrele. O profeţie şi un ritm, în această lumină descompusă de sticlele fumurii. Nici o violentare din partea obiectelor, nici o surpriză în spaţiu. Sufletul putea evada oricînd, fără teamă, fără viol.

Cesare zărea marea prin fereastra deschisă, dar marea părea plouată, ştearsă în estompă, lividă. Era o dungă vînătă, fără prospeţimea apelor, fără pieptul valurilor. Cele trei dioptrii pe care le lăudase medicul, nu-i foloseau mare lucru. Stăruia incertitudinea adîncimii spaţiului şi contururile erau tot atît de elastice. Privind cu coada ochilor, la adăpost de sticle, Cesare descoperea o lumină albă, vie, lichidă. Dar jocul pupilelor îl obosea cumplit. Resemnat, privea prin lentile. Doctorii şi dl. George erau înaintea lui, — bărbaţi cu totul şi cu totul de ceară.

Medicul începu să-şi expună condiţiile. Chiar a doua zi Cesare trebuia să părăsească vila d-lui George pentru sanatoriul maritim, admirabil situat la douăzeci de mile nord-vest (Cesare se întrebă unde e nordul în acest oraş). Dacă va fi nevoie, un prieten devotat sau o rudă va fi îngăduit să locuiască în sanatoriu. Dar sub nici un motiv nu-i vor fi îngăduite conversaţii stridente, lecturi, muzi-

că, plimbări sau ceasuri de meditație. Liniștea trebuie păstrată prin orice mijloace. Ca să trăiască, Cesare va fi nevoit să renunțe la existență, la omenie, la gînd — pentru un timp. O existență larvară nu e mai puțin eroică decît una activă, comentă medicul.

Cesare, care refuzase întotdeauna să se gîndească la viața pe care va trebui s-o îndure după orbire — simpla întrebare înmărmurindu-l și răcindu-i pieptul într-atît încît găsea imediat ceva străin și inutil de gîndit — ghici că noul regim al sanatoriului era mai rău decît chiar anii de întuneric definitiv. Acea înmormîntare de viu, cînd știa că poate trăi, încă; acea renunțare la fragmentul de lumină care îi era încă îngăduit; acel post ascetic în care va trebui să-și strunească sensibilitatea și gîndirea, izolarea pe care o va cultiva, prudența timorată și farmaceutică — toate acestea îl înspăimîntau, nu prin simplul lor fapt, ci prin îndoiala pe care o ridicau în conștiința lui Cesare. Dacă medicul se înșeală, așa cum spune că s-a înșelat celălalt? Dacă aceste luni, acest an va fi *adevărat* — iar după el întunericul? Cine *știe*, dintre ei doi sau dintr-o sută? Pe cine să creadă acum, dacă unul s-a înșelat? Franchețea medicului bătrîn, era plină de certitudini. Aducea o spaimă nouă, a limitei, a sfîrșitului perfect obiectizat și fixat — dar era reconfortantă siguranța, amăreala absolutului; un nou fatalism, pe care Cesare începuse a-l descoperi și prin care, poate, puțina lui viață și-ar fi putut găsi liniște și puteri de îndurare. Dar cele ce reexplicase și prescrisese, autoritar, medicul tînăr făcuseră cu neputință orice cristalizare a acestei consolări filosofice.

Cei doi medici părăsiră camera cu amicale sfaturi și strîngeri de mînă. Bolnavul părea conștient de dificultățile cazului și pregătit să le înfrunte respectînd prescripțiile științei.

Domnul George ținu tovărășie lui Cesare pînă seara, dar convorbirea lor fu săracă, mai mult discuții-elogii asupra noului regim de mîine și asupra speranțelor. Domnul George era mai liber în mișcări și mai deschis în gînd cu Cesare decînd medicul îl retrăsese din sfera privilegiată a eroilor, a celor propuși sau invitați la orbire. Cesare era acum un prieten bolnav și nimic mai mult. Noua

experiență care îl aștepta la sanatoriu nu era supraumană pentru că se va sfîrși prin asigurarea și validarea vederii, iar nu printr-o magnifică orbire. Prezența lui Cesare nu-l mai incomoda și nu-l mai paraliza ca prezența unui zeu în facere. Era numai un om care suferă, pe care l-a ajutat și îl va ajuta.

Domnul George nu se mai căina cu atîta rupere de inimă pentru destăinuirea prin ziar; se întreba numai dacă va mai fi valabilă pentru acest nou Cesare fără final tragic, pregătindu-se pentru o mediocră și iremediabilă vindecare.

VII.

BALUL

La fereastra verandei, cu brațele rezemate de drug, Cesare nu se îndura să se hotărască. Nu știa ce oră ar putea fi, dar bănuia — după răcoarea brizei și liniștea străzilor — că se apropie miezul nopții. Erau puzderie de stele, în cer înalt fără lună; Cesare, zărea numai un luceafăr pîlpîind dilatat și alburiu. Prin ochelarii negri întîlnea mai multe stele, dar priveliștea era înfricoșătoare. Noaptea și cerul erau tot una, ca un vacuum prodigios și ireal, întunericul și sticlele fumurii înghițind limitele, ștergînd zidurile, unificînd spațiul. Apucă atunci ochelarii și-i așeză iar în cutia de aluminiu. Tremura fără să-și înțeleagă frica; pentru că trecuseră de acum multe ceasuri de cînd, în singurătatea camerii, depănase și judecase noile întîmplări. Nu mai avea nimic de ce să se teamă. Stinsese becul și privea pe fereastră marea, în noaptea înaltă. Marea se arăta acum pînză incert unită cu un orizont ghebos.

Fusese lăsat singur, pentru că dl. George îl socotea încă doborît de emoții. Aranjase ca feciorul să doarmă pe canapeaua din antreu, iar el însuși făgăduise să viziteze pe bolnav de două ori în cursul nopții.

Se întreba cum să fugă. Se hotărîse îndată ce dl. George îl vestise că a doua zi, *sigur*, va fi strămutat la sanatoriul de plajă, închisoare de piatră și sîrmă, casă tămăduitoare. Ca să nu atragă bănuiala, acceptase, apoi se prefăcuse somnoros, ca să poată fi lăsat singur. În întuneric, gîndi și se socoti, și iară-și îl străbătu setea schimbării, a faptului, a ruperii, izbucnirea în sălaș străin.

Tresări auzind pași de pîslă în antreu. Probabil că dl. George se deșteptase, după cum îl vestise, și se apropia pentru inspecție. Cesare se trînti în pat și trase pătura cu o reconfortantă și tinerească senzație că se joacă, așa cum se joacă internii în colegiu. Bucuria farsei alunga greața nepăsătoare care i se așezase pe suflet. Cînd ușa se deschise prudent, închise ochii și-și normaliză răsuflarea. Domnul George se apropie de pat, aprinse lampa de pe noptieră și îl privi cu aceeași alarmă care îl agitase ziua întreagă. Bolnavul ținea strîns pătura și, lovit de lumină, întoarse enervat capul. Dl. George îi puse, cercetător, mîna pe frunte. Nu ardea, dar fața era, încă, congestionată. Orbitele se adînciseră mult, cu două tăieturi vincte coborînd spre pomeți. Expresia feței se schimbase curios; omul părea că începe să se amuze de propria-i ruină, căci buzele zîmbeau în vis tolerant și detașat, iar zîmbetul de noapte contrasta stînjenitor cu acea umbră ce aluneca de pe frunte pe deasupra sprîncenelor și întuneca povîrnișuri osoase. Dl. George surprinse aceste prodigii în lumină și întuneric; „Hic sint leones", cită în gînd, privind fruntea palidă și umedă. Cesare se întrebă: „ce are de gînd?" Întrebările își pierduseră rezonanța de nervi obosiți și creier obsedat, erau de acum sprintene și spontane.

Domnul George stinse lampa de pe noptieră și se retrase cu aceeași prudență cu care venise. „Ce idee să te scoli cu noaptea în cap", reflectă Cesare aprinzînd lampa și pregătindu-se de fugă.

Neașteptata infuzie de tinerețe și poftă de risc îl ajută mult în simplificarea evadării. Nu avea nimic de luat. Păstră ochelarii, și-și schimbă numai batista, dintr-un tic igienic, fără să știe că — luînd acea neînsemnată cîrpă — anulează fermecarea desprinderii. Încuie ușa. Privi iarăși cerul — negru-căscat, greu de stele ce nu se văd. Cu ușurință încălecă balustrada și păși încovoiat pe verandă, tiptil-tiptil, ca și cum s-ar fi temut să nu fie văzut din celelalte odăi. Teama îi ascuțea luarea aminte și îi asigura pașii. Coborîrea pe parapetul grădinii fu executată cu nebănuit calm, palmele ajungînd ventuze pe zid, oasele improvizînd echilibruri prodigioase, carnea căpătînd masivitate de mineral sau întinzîndu-se arcuri și

suspendîndu-se în gol în ciuda gravitației. Cesare începuse a crede că acele echilibre, care se fac și se desfac cu o siguranță de instinct, sînt atît de instabile încît o aspirare mai adîncă l-ar fi prăvălit. Dar, ca întotdeauna, reflecțiile și nedumeririle se grămădeau după ce primejdia fusese trecută. Cel din urmă efort îl depuse, elastic și antrenat, pe marginea șoselei.

Îl lovi o aripă de vînt, rece și umedă. Atunci își ridică gulerul hainei, ascunse pumnii în buzunare și porni pe șosea, fără țintă, devastat de mincinoasa bucurie a libertării. De-a dreapta, pe dîmb, vila d-lui George stăruia privindu-l, namilă; s-ar fi spus că se însuflețise dintr-un nimic, dintr-o taină.

Erau lumini puține la un garaj, la o mansardă, la un hotel. Șoseaua îl ducea firesc către mare. Cînd nu-l încolăcea vîntul se simțea foarte bine, în răcoarea negustată pînă atunci. La un colț se împiedică de un pietroi alb. Durerea gleznei îl făcu să-și muște buzele și să se blesteme. Ca un convoi, obsesiile luminii îl năpădiră. Se opri din mers, privind în cele patru colțuri. Aproape că se obișnuise cu obscuritatea incurabilă; dar pietroiul alb și lung îi infirmă validitatea adaptării, lumea în care se mișca necorespunzînd întotdeauna cu cea pe care o vedea. Sîngera puțin; osul, însă, păstra durerea cu necaz, așteptînd parcă răzbunare. Cesare ar fi fost ispitit să lovească piatra, s-o biciuiască înjurînd. Altă aripă de vînt îl deșteptă. Potrivi ochelarii cei negri. Vedenia era de astă dată cumplit de cernită, dar mai clară. Porni la drum înfuriat.

Cu greu recunoscu plaja. Valurile se încumetau acum pînă aproape de dîmbul nisipos, netezind grămăjoarele și ștergînd pașii. Prin ochelarii lui Cesare, plaja era acum de gheață neagră, sticloasă la o margine, stinsă și brumată la cealaltă. Se opri, cu brațele încrucișate de frig, și se minună de fotografia ce învia și agoniza sub ochii lui rătăciți. Marile miracole ale sticlelor și ale miopiei erau aceste filme de întuneric, developate capricios, cu săruri de argint, cu gelatină de raze topite; cosmos minuscul și acromatic, în care viața se revela ca prin lamele.

Păși pe nisipul apos strîngîndu-și coatele aproape de piept. Pantofii i se udaseră, răceală lichidă îi înmuia tăl-

pile — dar el păşea fără să se tulbure, minunat şi înfrigurat. Valurile, năruindu-se, se prelingeau suluri spumoase, trecînd peste glezne şi dezgropînd nisipul în jurul pantofilor. Cesare se simţi stropit pînă la genunchi şi începu să ţină tot mai spre dreapta, spre dîmb. Nisipul uscat şi rece se lega acum de picioare ca o povară cleioasă şi zgrunţuroasă. Aceasta îi obosi umbletul, îi înfrigura tot mai mult trupul. Se retrase pe dîmb, scoase cu scîrbă pantofii uzi şi grei, îşi înfundă picioarele în nisip şi oftă, poate de singurătate, poate de somn. Cum sta culcat pe o coastă, cu umărul reazăm capului, îşi aminti ziua întîi de plajă şi-şi aminti că le întîlnise iar pe cele două domnişoare. Nu trecuse, încă, o zi de atunci, dar se simţea cumplit de bătrîn. Timpul, faptă a minţii, ulula întotdeauna pe Cesare de cînd începuse a-l descoperi, cu jumătate de inimă, în sanatoriu. Stătea, şi nu se îndura să doarmă. Se simţea încă neconfortabil şi picioarele îi tremurau nervos în pantalonii uzi. Se simţi umilit şi bătut de întîmplări. Îşi ascunse capul în palme. Vîntul de larg îl mătura ca pe orice piatră îngropată în nisip.

În acele minute de reverie şi necaz, auzi pentru întîia oară precis şi total o muzică pe care i se părea că o aude, ca prin vis, de la coborîrea lui pe plajă. Un soi de vals, sau, în orice caz, o melodie lină şi legănătoare, din Sud, din Argentina. La început crezuse că sînt zizanii de febră — aşa cum auzise cu două nopţi în urmă — şi se temuse. I se părea că oricînd un coşmar simfonic e gata să-l invadeze. Formele şi sunetele se emancipaseră de fusul posac ce le toarce după rînduială şi le împleteşte cum se cade; ele năvăleau acum oriunde, din nimic. Îndoiala de ce vede şi aude, primul instinct revelat de întuneric.

Dar muzica se distingea acum de-a binelea, venind plină de tobe şi jazz. Nu izbuti să-i afle dintr-odată sursa. Numai după ce urcă dîmbul, zări o streaşină luminată, s-ar fi spus de la o clădire vastă, dar zidită pe loc jos, oarecum limitată de grădinile şi vilele împrejmuitoare. Din cele ce-şi amintea de la dl. George, Cesare înţelese că luminile erau ale Cazinoului, iar muzica nu putea fi decît balul pomenit de domnişoare. Se îndreptă spre lumini cu bucuria omului apăsat de singurătate. Ţinu o bună

parte din drum cărarea dîmbului, paralelă plajei. Apoi coti la întîmplare, după o judecată pripită a ochiului, traversă o stradă pustie și se apropie de sala balului.

Clădirea se deschidea maiestuos și feeric cu două rînduri de terase spre mare; în sala centrală, balul în toi; în celelalte camere Cesare distingea grupuri. Se minuna cum se putuse aduna atîta lume deși sezonul era încă la început, iar plaja — cînd o vizitase în acea amiază — arăta aproape goală. Se apropie, ocolind un maidan, de partea pe care o crezu mai interesantă; de veranda comunicînd direct cu sala de bal și coborînd, pe trei spirale de trepte, în grădină.

Se opri stînjenit descoperind cîțiva bărbați, fețe sărmane, care se apropiaseră poate cu altă curiozitate de bal. Cesare voi să se întoarcă, dar fu sedus de posibilitățile de contemplare a sălilor, pe care le avea acel loc, comod limitat de două cărări venind dinspre maidan și admirabil situat în fața porții, a ușii principale și a verandelor. Perechile și orchestra, și bufetul — toată vălmășeala gălăgioasă și amețitoare îl fermeca, îl păstra aproape de lumină și viață.

Se așeză și el, ca toți ceilalți, pe pămîntul cu iarbă puțină și își încălță complet pantofii, pe care îi purtase pînă atunci cu călcîiele în afară. Operația atrase luarea aminte și simpatia celorlalți privitori, pentru că recunoșteau în omul cu ochelari negri un vagabond nevrednic de lume, ca și ei. Cesare, necăjit pe pielea umedă a pantofilor, sîcîit de ciorapii plini de nisip și glod, nu observă acea schimbare la față a tovarășilor.

Unul din ei, unul cu privire rea și cu mîini trudite, îl sfătui.

— Dacă te rogi de bucătar, poate că te va lăsa să-ți usuci ghetele la bucătărie...

— Mulțumesc, făcu Cesare cu cel mai prietenesc glas.

Oamenii îl priviră iar. Cel cu priviri rele începu să-l descoasă, dintr-o dată.

— Ești din partea locului sau ești străin?

— Vin dinspre munte, răspunse.

— În spital ai fost?

— De unde știi? se înspăimîntă Cesare.

— Ești slab ca un ogar, numai piele și os. Cum te-ai apuca de muncă, te înfundă oftica. E mai bine să te întorci la munte. Aici nu e de lucru; loc păcătos; și nici marea nu-ți priește.

— Nu lucrez nimic, îl liniști Cesare privind distrat terasa luminată. Nu prea văd bine...

— D-aia porți sticle negre?

— D-aia.

— Adică prin ele vezi?

— Puțin.

— Mare păcat... Și cum ți-a venit asta, din senin? din născare?

— Din născare. Am umblat la școală cu ei. Acum m-am învățat, parcă nici nu știu că-i am!

— Dar noaptea vezi?

— Văd și noaptea, dar mai puțin...

— Dar luna cum o vezi?

— Lună. Numai că e mai fumurie și mai pitită...

— Nu e verde?

— Nu, ca fumul, dar tot lună e.

— Și tot rotundă?

— Tot rotundă, cînd e lună plină cum se zice...

— Dar fără sticle vezi?...

— Greu.

— Ia scoate-le oleacă... Acum ce vezi? Pe noi ne vezi?

— Vă văd... Și casa o văd, că e luminată. Numai înapoi nu văd, că e beznă...

— Aș! e beznă pentru tine... Eu văd ca ziua...

— Și eu văd, făcu tînărul zgribulit. Văd toate stelele, pînă la una. Și cît e steaua de mică, dacă e senin, tot o văd. Frate-meu nu vede așa ca mine.

Oamenii tăcură, ocupați să privească sala cea mare, unde dansul se începuse. Cesare își ascuțea privirile și, prin boarea nedeslușită, încerca să recunoască perechile. Fără îndoială că l-ar fi amuzat mult să întîlnească de departe pe noile sale tovarășe, de la plajă. Nu ar fi vrut să le vorbească, să le strîngă mîinile — ci numai să le vadă, să-și asigure prezența, să alunge senzația de izolare care îl înghețase. Le căuta împotriva tuturor evi-

dentelor, le căuta deşi i-ar fi fost peste putinţă să le vadă, cu ochii lui tulburi prin sticlele negre.

— Mă!, îi reteză gîndurile acelaş om, ia spune-mi, cîte degete am aici?

Cesare se întoarse şi-şi văzu vecinul întinzînd palma deasupra capului, cu un zîmbet straniu de milă şi batjocură.

— Trei? vorbi la întîmplare, fără să privească.

— Aş! Cinci! Toate cinci...

— L-a înfundat, făcu tînărul zgribulit către un vecin. E orb de-a binelea...

— Păi dacă nu vezi la doi coţi, ce-oi putea vedea acolo?

— Mai nimic, răspunse Cesare calm.

— Păi de ce te uiţi?

Cesare nu răspunse, dar îşi plecă iar capul şi începu să-şi cureţe ciorapii şi marginile pantalonilor.

— Lasă-l, mă, săracul... vorbi un altul. L-a bătut destul Dumnezeu...

Se părea că Cesare îşi sfîrşise curăţatul ciorapilor, pentru că ridică iar privirile şi le îndreptă către sala de dans. Se mişcau umbre în lumina globurilor, se înlănţuiau, se străbăteau perechi perechi — şi muzica nu înceta o clipă. Cesare nu putu vedea pe cele două domnişoare părăsind sala şi traversînd terasa cu mese spre vestiar. Nu le putu descoperi în grupul agitat care-şi îmbrăca pardesiurile şi se strecura, gălăgios, spre curtea cu maşini. Nu le-a văzut nici cînd s-au urcat în maşină. Maşina a părăsit curtea printre cele dintîi, şi claxonul a răsunat ostil şi fără rost în faţa grupului de gură-cască. Domnişoarele rîdeau amuzate şi rîsul lor Cesare l-ar fi putut recunoaşte; dar nu l-a recunoscut. Numai, destul de curios, cînd maşina s-a pierdut după pomii bulevardului — în suflet i s-a pogorît o îndurerată, definitivă pace. I se părea că, neizbutind să-şi recunoască tovarăşele, izolarea lui e zidită pentru totdeauna. Se ridică şi îşi dezmorţi genunchii cu palmele.

— Te duci, mă? îl întrebă omul.

— Mă duc. Mi s-a făcut somn.

— Unde dormi?

— La un domn cu stare.

— E boier?

Cesare clătină capul, potrivindu-şi gulerul şi înfundîndu-şi miinile în buzunare.

— Şi te lasă să umbli noaptea?

— Mă lasă... Adică, el nu ştie nimic, că nu dorm cu el...

Cesare se îndreptă spre maidan, dar spre capătul care cobora la mare.

— Mă!, îi strigă omul, acolo e marea, mă!

— Ştiu, dar îi drumul mai repede.

— Fii cu ochii în patru, mă, că de... cum nu ai vederile limpezi, ferească...

— Aş, apa o văd eu bine, n-ai teamă, mulţumi rîzînd Cesare.

Rîdea pentru întîia oară în acea noapte. Teama omului îi sugeră o legiune de gînduri pe care nu le-ar fi bănuit înainte. Cele două mări se asemănau; amîndouă erau negre şi reci. Marea întrevăzută în sanatoriu şi cea recunoscută cu puţine ceasuri în urmă, erau tot una; ape fără margini, fără rost. Numai că cea din urmă îl cufundă dintr-odată, ca să-l poarte apoi ucis şi umflat — în timp ce cea dintîi îl vrăjea lent şi sigur, legîndu-i mîinile, împiedicîndu-i genunchii, scurtîndu-i pieptul...

Cesare se apropia acum de problematica sentimentală şi terifiantă a sinuciderii. N-ar fi putut spune dacă cruzimea vagabonzilor îl jignise. Ceea ce îi împingea acum gîndurile către hotarele nebuneşti ale pieirii în ape — era un sentiment de vastă izolare, de sălbatică singurătate. Cum se întîmplă în orice cufundare profundă, el simţea că starea de acum va rămîne pentru totdeauna astfel, că niciodată un fascicul luminos sau simpatic nu va străbate în gheţurile lui, că orice speranţă de comunicativitate, de îmbrăţişare, e absurdă. Iar sentimentul acesta îl muncea într-atît şi îşi căuta cu atîta hotărîre o albie, încît vorba vecinului de la foc, rostită ca un sfat, fu asimilată dintr-odată şi-i trezi conştiinţa.

Cesare era incapabil să decidă dacă sinuciderea era sau nu o laşitate, o gafă morală sau o impoliteţe faţă de creştinătate — prin simplul fapt că nu se gîndise nici la moarte, la Dumnezeu, la originea vieţii şi la celelalte puncte cardinale în „filosofie“, cum numise el

orice cugetare gratuită străină meditaţiilor de bun simţ.

Coborînd spre plajă, intoxicat de viziuni, propuneri, contrapropuneri, ipoteze — nu întîlnea printre măştile şi gesturile sub care se manifesta marea ispită, nici o întrebare etică, nici o ezitare, nici o curiozitate legată de bine sau rău. Firesc, sincer, organic — Cesare se întreba şi stăruia asupra confortului sinuciderii într-un anumit sens, asupra eficacităţii sale. O foarte curioasă reminiscenţă se amesteca în aceste gînduri; anume, îndoiala dacă o suprimare de felul celei propuse, e *legală*, adică dacă este conformă cu structura lui, cu orientarea sa legitimă. Şi puternice reacţii îl străbăteau din intime şi obscure zone spirituale, vestindu-l că sinuciderea nu-i aparţine, că nu-l interesează, că această activare îi e indiferentă, neavînd nimic de a face cu rosturile şi necesităţile lui, îndoindu-se dacă i-ar putea satisface încai imensa solitudine care-l mîna acum spre mare. Conflictul nu se dramatiza violent, şi de aceea soluţia nu izbucnea — ci se prelungea, se dicotomiza, se repeta, fără acea senzaţie sfîşietoare de simultaneitate, ci mai-de-grabă ca o succesiune de propuneri vizualizate, contradictorii dar tot atît de interesante, care îl reţineau şi il captivau pe rînd, fără invidie, fără dueluri. Era o suferinţă manifestată pitoresc, şi Cesare îşi asculta actorii cu o cumplită dezamăgire, începînd a ghici că nu va fi o victorie finală a unui gînd — ci tot el, ca om, ca bărbat, detaşat, indiferent de gînduri şi suflet, va avea să aleagă.

O dungă alburie, netezită de valuri line, se pierdea ca o pîrtie de scoici pînă în negurile unde ochii lui Cesare nu puteau străbate. Plaja îngheţase, resemnată, aşteptînd zorii.

Frigul şi umezeala îi precipitară hotărîrea. Păşi vioi şi traversă plaja. Se descălţă nerăbdător şi se înfrigură cînd atinse pîrtia umedă, pufoasă. Dar curînd valul îi udă penibil marginile pantalonilor, şi senzaţia neplăcută de apă bătută cu nisip, îl indispuse. Se opri, cu valul înfăşurîndu-i fluierele picioarelor, şi-şi sumese pantalonii grei pînă deasupra genunchilor. Făcu aceasta cu multă atenţie şi satisfacţie, ca în împlinirea unei datorii. Pipăi, apoi, cu piciorul drept, nisipul din faţă. Era pe acelaşi plan, şi înainta fără teamă, aproape fără să ob-

serve că apa îl stropește pînă la piept. Se întreba cît de departe trebuie să meargă pentru a găsi o groapă prielnică unei scufundări brusce și eficace. Cînd apa îl cuprinse pînă la brîu, își scoase mîinile din buzunare și le lipi de umeri, încrucișîndu-le. Astfel înaintă încă puțini metri. Apa era de acum mai densă, și echilibrul lui mai puțin statornic. Încerca acea senzație a clătinărilor lente, a unei surpări de temelie care îndeamnă trupul să-și părăsească poziția perpendiculară și să se zvîrle curb înainte, înotînd. Neștiind să înoate, Cesare nu se încumetă să-și riște pieptul încă ferit de apă. Înainta, fără să gîndească nimic. Numai o părere de rău palidă ca o aluzie; „mă duc să mă înec, ... mă voi îneca ..." Se mînia că nu găsește, încă, motivul sinuciderii, că făptuiește un fapt ireversibil aflîndu-se încă, în dilemă. Dar era prea tîrziu ca să se mai concentreze. Hotărîrea o luase omul din el, omul care nu se numise niciodată Cesare, care nu citise și nu gîndise.

Dar cînd incertitudinea poziției sale ajunse intolerabilă și grețoasă, în Cesare se produse o schimbare care-i modifică încă o dată itinerariul. I se păru că se trezește, ca dintr-un descîntec, și cel dintîi gînd care i se ivi în lumina înțelegerii fu Manoil.

— Drace, se pomeni el exclamînd un cuvînt pe care nu-l rostise niciodată. Aceasta e prea mult! ...

Asociația dintre numele lui Manoil și starea disperată în care se avîntase era anevoie de explicat pe căi normale, iar lui Cesare îi repugnau misterioasele mistificări, luminile alături de drum; așa că, întorcîndu-se spre plajă, renunță la explicație și se preocupă numai de un confort fizic. Spatele îi era complet înghețat, mîinile roșii de frig, jumătate trup ud și plin de nisip. Niciodată n-ar fi bănuit că o noapte de mai poate fi atît de friguroasă. Dar, ciudat pentru întreaga lui stare și pentru setea lui de odihnă pe loc uscat, în loc să se îndrepte dintr-odată spre plajă, o luă paralel cu malul, alegînd acea fîșie de apă caldă, unde valul e calm și mai jos de genunchi. Umbla cu mîinile frecîndu-și pieptul și umerii, cu oarecare surprindere dar fără o prea violentă satisfacție că se salvase singur de la înec. Toată

scena, în care se antrenase iresponsabil, deși prezenta o seriozitate evidentă, deşi avea conștiință deplină de ea nu-l sugruma, totuși, cu mari emoții, cu întrebări obsedante. Renunțase cu o bolnăvicioasă ușurință de a rezolva asociația Manoil-sinucidere. Renunțase, deasemenea, să înțeleagă pînă la capăt nebuneasca lui încercare, venită din senin, nejustificată. Ceasul în care se hotărîse să piară ar fi putut fi tot atît de bine cel de ieri sau de mîine; nu ceasul mare, unic, revelant — ci metrul de timp cenușiu, uscat, presat, numerotat. I se părea că se antrenase într-un rol străin, uitînd că nu și-a jucat, încă, rolul propriu. I se părea că mersul lent spre adîncul apei era o mișcare de pioni, fericită pentru adversar, dar surprinzător de incongruentă cu jocul său, cu interesele sale. Înțelegînd aceasta, se liniști, aducînd pionul înapoi — și schimbînd direcția mișcării. Cesare, nepriceput în psihologie și ignorînd toate capriciile și cadențele unei conștințe dezaxate — privea faptele prin care trecuse așa cum erau: simple abateri nebunești.

Umbla pe dunga de apă puțină să obosească, fără nici un gînd de întoarcere pe plajă. Poate trecuse un ceas de la încercarea ciudată. Cotise mai multe dîmburi mari, și pășea acum în fața unor delușore calcaroase, cu tufe pitice pe creștet, cu stînci albe strivind valurile. Cesare nu vedea decît duna pămîntie de-a dreapta și marea sură de-a stînga. Marea era tot atît de neagră, de rece, și aceasta îl alarmă, începuse a crede că timpul se diluează, că tot ce se întîmplase de la bal încoace s-a precipitat într-un ceas, pentru că nu zărea nici un semn al zorilor. Prin sticlele lui, ceața alburie a marginilor se pierdea în același sur fundal. Iar pentru sufletul lui de orășean, pentru emotivitatea lui de bibliotecar — deșteptarea insensibilă a împrejurimii, strania transfigurare, din întuneric în lumină, rămînea tăcută, mută, surdă. Limitat, dispensat, fără ajutor din afară, fără punte de comunicație cu misterele — Cesare ignora minunile altora și nu și-o înțelegea pe a lui. Trecea alături de zori, disperat de întunecarea sticlelor, de eternitatea nopții.

Atunci fu deșteptat la umanitate de un glas venind de pe plajă.

în cearcănul vînăt-negru ce stăvilea apele, pe o piatră scobită, se afla un bărbat, un noctambul sau poate un pescar nerăbdător de zori. Glasul îl auzea desluşit şi aproape, cu toate că valurile se tulburaseră. Omul îl chema, pe jumătate surprins, pe jumătate mustrător. Cesare, fericit că fermecarea singurătăţii se risipise, scuturat de chemarea de pe mal, schimbă pasul şi apucă de-a dreptul spre colina nisipoasă. Acolo, ireal şi proiectat viu între umbre, îl aştepta omul necunoscut.

— Bună dimineaţa! vorbi omul, de departe.

— Dimineaţă? se miră înveselit Cesare. Unde e, să mă bucur şi eu?

— Încă nu s-a luminat bine, dar e pe aproape, explică omul. Mă mir cu nu vezi zorii...

— Unde sînt?

— Dumnezeu ştie unde ar fi, reflectă celălalt, dar se arată la capătul de la miazăzi, la marginea ţărmului...

— Unde?, întrebă agasat Cesare, neizbutind să deosebească străvezimea dimineţii în pînzele de cenuşă şi negreală pe care le străbătea de ceasuri.

— Dar ce porţi la ochi? Sticle? Poate d-aia nu vezi... Ia scoate-le...

Cesare îşi aminti de ele şi se bucură ca de dezlegarea unei ghicitori sau de amintirea unei glume. Uitase de ochelari îndată ce gîndul sinuciderii îl străbătuse. Îi descoperi cu bucurie, şi îi ridică de pe urechi. Erau stropiţi cu sare, asimetrici, şi arătau vechi, obosiţi.

Fireşte, zorii erau încă sfioşi, şovăitori, incerţi — dar prezenţa lor se lămurea pretutindeni, vestirea luminii se înteţea şi se revela chiar lui Cesare. Lumina se strecura de-a lungul celor două zări, şi dacă Cesare ar fi priceput tainele dimineţilor, ale deşteptărilor şi tăcerii aşteptării — ar fi recunoscut lumina în faţă-i, printre tufele colinei calcaroase, pe stînci, pretutindeni. El, însă, era însetat de lumina fizică, deplină, netăgăduită; era înfometat de obiecte, de certitudini. Poate numai spaima umbrelor, a gropilor, a iluziilor îl îndemnase să-şi aleagă drumul de apă, călcînd într-un mediu dens, care-şi impunea precis şi evident echilibrul.

Greaţa şi ameţeala care îl înăbuşiseră, deşteptîndu-l, cînd valul îl bătu în coşul pieptului, se atenuară îndată ce paşii descoperiră un teren mai ferm, şi picioarele începură să calce o apă mai puţin agitată.

Cu timpul, umbletul la cîţiva metri de plajă i se păruse cel mai nimerit pe o noapte atît de lungă şi bîntuită de coşmare. Cu cît trecea noaptea, fără să mijească ziua, nerăbdarea şi setea pentru lumină îl îndurerau. Întîmpinarea străinului şi limpezirea zării îndată ce smulse ochelarii, îi uşurară dintr-o dată mohorîrea şi solitudinea. Cesare uitase, în bucuria regăsirii, că înlăturînd acele sticle întunecate şi posace, lumina va topi formele, va îneca marginile într-un fundal de bumbac, iar ochii lui scurtaţi vor dibui obiectele.

— Vin dinspre port... Caut vreo gară mică, o staţie secundară cum se zice... Nu mi-ai putea spune d-ta pe ce drum aş ajunge mai repede? Mi s-a urît să umblu prin apă...

Străinul îl privi puţin mirat.

— Poate ţi s-a întîmplat ceva, vreo nenorocire. Arăţi mistuit, nu arăţi ca toţi oamenii, se pripi el cu întrebările.

— Da şi nu. Ieri nu. Alaltăieri da. Adică, stai, în ce zi sîntem azi? Dacă e dimineaţa e miercuri, nu?

— Şi dacă e noapte, nu e tot miercuri?!

— Azi noapte nu, azi noapte era marţi, dar *azi noapte*, adică noaptea care va veni, e miercuri. Adică, stai; în ce zi a fost balul?

— !...

— N-a fost joi? Desigur!... Luni, marţi, miercuri, joi... Cum se încurcă omul... D-ta ce zici?

Străinul îl privea puţin înspăimîntat.

— Şi e departe gara? reveni Cesare la seriozitate.

Pe drumul ăsta e departe, dar îţi spun eu cum să ajungi... Vezi fumul de la capătul dealului?

— Văd, minţi Cesare.

— Ăla e fum de la maşina de apă, că pe la noi se scoate apa cu maşina. Maşina e la marginea satului. Dar

pînă la sat ai să întîlneşti o bostănărie. Poţi întreba şi acolo de drum, că sînt oameni buni peste toată partea locului. Din sat, o iei pe şosea. Să nu mergi ziua în nămiază, că nu e fir de copac pe drum şi te loveşte soarele în creştet.

— Am înţeles... Dar gara?

— Gara e la trei kilometri de sat.

— Şi trenul care duce la port, opreşte acolo?

— Unul se opreşte, ăla care vine noaptea.

— Perfect!... Mulţumesc d-tale. Drum bun...

— Ia stai!, strigă străinul din urmă, nedumerit de toată întîmplarea. Stai să te odihneşti o leacă; ăi pleca în urmă. Arăţi obosit şi bolnav.

— Bolnav? ai spus bolnav, nu? urlă Cesare cu o mînie care amuţi pe străin. Adică sînt nebun, spune, nu aşa că arăt nebun, bezmetic? Uită-te la mine, de cîte zile nu m-am bărbierit, şi azi noapte n-am dormit, şi nu ştiu de cînd n-am mai mîncat...

Cesare se opri mirat, necăjit că speriase un biet om care nu gîndise de loc că e nebun. Dar îndoiala pe care o ghicea mijind în privirile celuilalt era atît de contagioasă, încît simţi el însuşi acea îndoială ca o gheară scurmîndu-l. Acea fluidă incertitudine care se leagănă între două perechi de ochi, descoperind goluri, enigme.

— De ce mă priveşti? de ce mă priveşti aşa? Ce vezi în mine?

— Mă uitam... Arăţi... Oi fi ostenit de drum...

Cesare simţi deodată oboseală sfîşietoare în mădulare. Trupul îi tremura ca în febră, cu dureri reumatice la glezne, cu frig în piept. O sfîrşeală bruscă îl năpădea din coşul pieptului, secîndu-i răsuflarea. Tentaţia de a se trînti pe nisip şi a dormi îl învăluia ca o strigare sălbatică, aromitoare, dar se temea că, adormind aici pe plajă, va fi suspectat de celalt şi poate pescari sau trecători îl vor întîlni şi îl vor aduce în vila d-lui George. De aceea, cu o încordare care-i pleznea vinele feţei şi îi rănea muşchii, se înălţă, privi văgăunele şterse de unde se risipea dimineaţa, şi-şi aşeză ochelarii. Lumina se topi iar în negură, dar partea de nisip calcaros se limpezi în faţă-i. Cesare porni să ureze drum bun străi-

nului. Acesta îl privea cu frică şi nu se încumeta să-l mai cheme înapoi. Pasul lui Cesare era clătinat şi violent, trădînd o vastă slăbiciune biciuită de nebunie, de voinţă. Trupul înţepenit ostil, în ochii străinului, se moleşi după puţine minute, dar nu se abătu. Spatele rămase tot ferm, coatele strînse.

Numai capul se pleca agale către umăr, către piept — şi genunchii ezitau. Necunoscutul contemplă astfel multă vreme lupta lui Cesare cu febra şi somnul. În limpezimea zorilor, departe, el îl văzu cotind spre colina albă. Silueta lui Cesare: un trunchi fără cap, cu coatele strînse, cu genunchii legănaţi; o haină prea largă pentru pantalonii sumeşi şi uzi.

I se părea că picioarele se topesc, năluci, ca şi cum s-ar coborî în calcar şi ar izbucni albe, uscate. Se cruci. Dar apoi îşi înţelese iluzia. Cesare umbla desculţ.

VIII.

INEC

Curînd după plecarea lui Cesare un eveniment surprinzător se petrecu la Cazino. O maşină luxoasă năvăli cu claxon violent în grădină şi stopă în faţa scării principale. Se coborîră doi bărbaţi agitaţi, unul din ei trădînd o reproşabilă neglijenţă în costum, purtînd un fular de mătase neagră în loc de guler şi un pardesiu scurt cu dungi. El se îndreptă direct către sala de dans. Celălalt, îmbrăcat cuviincios şi modest, se aşeză să-l aştepte rezemîndu-se de portal.

Cum era aproape două ceasuri după miezul nopţii, omul îşi stăpînea anevoie moţăiala. Fusese deşteptat în puterea nopţii de stăpîn cu exclamaţii şi insulte. Fusese trimis să aducă maşina unui vecin şi porniră la locuinţa medicului. De acolo, maşina se îndreptase spre bal — fără ca domnul să-l lămurească, şi fără ca el să aibă curajul să-l întrebe. Cursele acestea prodigioase în noaptea rece erau neaşteptate şi neînţelese.

Faptul că acel musafir ciudat şi bolnav dispăruse în împrejurări atît de comice nu explica panica stăpînului; cu atît mai de greu de priceput erau cursele la medic şi la bal. Feciorul nu înţelegea folosul pe care l-ar avea cercetînd astfel de oameni; mult mai eficace ar fi fost o vizită la poliţie. Fugarul ar putea fi prins înainte de zori dacă s-ar fi desfăşurat o razie la gară şi pe chei. Oraşul era prea mic pentru ca un om străin să se poată pierde, neobservat, în cîteva ceasuri.

Domnul George, însă, credea altfel. De cum descoperise fuga — pătrunzînd pe fereastra din mansardă,

căci ușa rămăsese zăvorîtă — se alarmă. Se insultă cu jumătate de glas — în timp ce feciorul se îmbrăca zăpăcit — că nu a luat toate măsurile de precauție cu un bolnav în plină criză, că l-a lăsat să doarmă singur în cea din urmă noapte a libertății sale. Totuși, nu se putea hotărî să anunțe poliția. O jenă nelămurită, poate responsabilitatea pe care și-o însumase în neștire, îl împiedica să comunice oficial neverosimila dispariție. Simțea că trebuie să informeze mai întîi pe medicul cel tînăr.

Într-un ungher al minții se zbătea nădejdea că poate Cesare înnebunise sau fugise într-un acces de somnambulism — și cu întunecarea din urmă, păcatele stîrnite de dl George ar fi pierit. Din dimineața în care Cesare năvălise în odaie dl George se afla într-o combustie perpetuă și aceasta îi revela pretutindeni gustul cenușii, leșietec, uscat, surpător de instincte. Niciodată n-ar fi crezut că un fapt de nimic, cum era publicarea acelui interviu, putea avea asemenea urmări. Domnul George era devastat de mustrări, era îndemnat către ispășire, era atît de străin cu sine însuși, atît de schimbat — încît întreaga sa conduită i se părea alertată și ireverențioasă ca într-un coșmar. Ceva din demonismul blînd care agita destinul lui Cesare se comunicase, în acele puține zile de tovărășie, și antitragicului domn George, în conștiința căruia fatalismul era estetizant și distant, în patimile căruia nu se revelase niciodată păcatul...

Feciorul simțea că frigul și somnul îl vor răzbata dacă nu fumează. Găsi la buzunarul de sus al vestei două țigări răsucite de cu seară. Pipăi haina, după chibrituri. Le uitase acasă, și șoferul mașinii arendașului nu fuma. Zări, însă, la cîțiva pași de poartă, jăraticul la care se încălzeau acei puțini gură-casă printre care se amestecase Cesare cu un ceas mai înainte. Coborî dezghețat treptele și se apropie.

În timpul acesta, dl George cutreiera sălile căutînd pe medic. Era prea tîrziu ca să poată fi luat în seamă, deși intrase cu pardesiu, fular și pantofi cafenii în sala de dans. Descoperi pe medic tocmai cînd acesta se pregătea să plece. Domnul George îl apucă de braț și-l scoase din grup cu o inexplicabilă impolitețe.

— Ştii, a plecat Cesare! A fugit, pe fereastră... Închipuieşte-ţi, ca un somnambul...

— Ce l-a apucat se miră medicul, scandalizîndu-se brusc.

— Nu ştiu. Cînd l-am văzut, pe la unsprezece, dormea. Acum un ceas am încercat să-l văd iarăşi, dar uşa era zăvorîtă... Am intrat prin balcon şi am găsit camera goală...

— Cum se poate? întrerupse iritat medicul. Ce, e nebun? Nu-şi dă seama de gravitatea cazului? Ce înseamnă escapadele astea?

— Dar a fugit, nu înţelegi? A coborît pe burlan, probabil, şi a sărit zidul grădinii... Dumnezeu ştie unde o fi acum... Ce să fac?

— Telefonează la secţie, urgent. Vom vedea apoi ce e de făcut.

— Dar eu? se tînguia dl. George.

Apoi, dezmeticindu-se.

— Nu, aceasta e inutil, *acum*. Trebuie să-l găsim *noi*, şi d-ta trebuie să mă ajuţi...

Medicul se convinse de urgenţa cazului şi întovărăşi pe dl. George. Se hotărîră să inspecteze străzile din cartierul vilelor spre diguri şi spre gară, anunţînd în acelaşi timp, direct, pe poliţaiul portului.

Coborînd scările, dl. George observă absenţa feciorului şi aceasta îl înfurie brusc, o furie care îl înăduşea şi-l împiedică să judece. Îl chemă de două ori, răcnind. Şoferul claxonă. Dl. George se impacientă. Medicul dîrdîia timid de frig, mirîndu-se că e abia două ceasuri din noapte şi totuşi somnul îl ispiteşte.

Feciorul alergă dinspre foc cu trei bărbaţi, cu cei trei care vorbiseră lui Cesare şi-i comentaseră aparenţele.

— Unde-mi umbli măgarule? îl întîmpină dl George din cupeul maşinii.

—A fost aici! domnul Cesare a fost aici, acum o jumătate de ceas! Să vă spună oamenii şi arătă pe cei trei, agitaţi.

— Noi l-am văzut, un domn cu ochelari negri, credeam că e muncitor, că părea sărman...

— Cînd? Cînd l-ați văzut? se precipită dl. George coborînd din mașină.

— Să tot fie un ceas, poate mai puțin, răspunse bărbatul întunecat.

—O jumătate de ceas, poate mai puțin, preciză feciorul cu importanță.

— Nu te amesteca!, îl corectă dl George.

— Știți bine că era el? se interesă medicul.

— Dumnealui a fost, nici o îndoială, vorbi iarăși omul a cărui față păruse rea lui Cesare. Venise să se încălzească la foc. Spunea că nu vede bine; nu vedea nici pînă aici. Spunea că vede luna, dar Dumnezeu știe... A plecat cum a venit. Spunea că se duce acasă, la boier, dar a pornit spre mare, doar l-am văzut și i-am spus-o...

— Cum la mare? Ce l-a apucat? se nedumeri iarăși, scandalizîndu-se, medicul.

Dar dl. George tăcuse deodată, năruit. Asociații fricoase, altele temerare și injurioase, tăiau cercul de lumină în care dl. George respiră certitudinea, sentimentutul prezentului, global, imediat, netăgăduit. Teamă, teamă, nebunia escapadei. Fugă pe bulevardul pustiu. Îl bate vîntul. Dezgust. Safism, ignoranță, întuneric. Nu are pe nimeni. Nu cunoaște pe nimeni, toate sînt fără rost, fără miez, fără înțeles. Toate sînt inutile. Nu a trăit niciodată. Lumina a văzut-o prea tîrziu, după ce a știut că o va pierde. Laude: ce inutil retorizez... (dl. George zîmbi amuzat). Astfel am trăit întotdeauna: dintr-o eluzivă contemplație, exprimată perimat, fără categorice; un caiet liniat, pagini ce așteaptă caligrafie. Asta a fost tot. Iar Cesare a trecut înainte. Unul, doi, unul doi. Plaja o vedea; marea-cea-de-taină. Atît. Cine a spus „atît", într-o carte (în tramvai?)... *Quand même*, Cesare a văzut marea; apa se simte, rece, umedă — ce Dumnezeu? Unul, doi, unu...

— Ce e de făcut? întrebă medicul, mai puțin scandalizat.

— Trimite un om la comisariat, urgent! se răsti dl. George ca deșteptat din somn.

— E mai bine să-l căutăm noi, acum, hotărî pașnic cel care vorbise întîi cu feciorul și povestise scena.

— Dar nu avem felinare, nu sînt bărci, nu sînt oameni, exclamă medicul. Cum să-l găsim, presupunînd că s-a înecat? Unde s-a înecat?

Domnul George știa; un trup înalt, cu spate zgribulit; merge, merge; valul amețește la început ca un leagăn. Prostii. Înecuri. Înecul. Pierre Loti. S. O. S. Și mai înainte: bălțile sug apă din fluviu. Cît timp ca să treacă fluviul! Înot, plută, corp viu ca o bășică purtat. Apa îl împinge de jos în sus cu o greutate egală a volumului dislocuit. Așa, sau poate ilustrația liniată din cartea de fizică? Gimnaziu; vacanțe; luntrea pe apa caldă a canalului; drum, sau tub din baltă? Iacob, stupid: „să bem, să bem, căci vinul e dulce!“ Iacob sta la cîrmă, inutil și tolănit. Leneș. Băieții strigau: „fum“. Băieții: Ioan, Bill, Greierele-borțos, Dum-Dum. Luntrea patina, se scurgea cu apele. Volumul apei dislocuite; nu. Greutatea apei; a volumului apei dislocuite. Bîldîbâc, bîldîbâc; dislocuită. Stă în aer? Nu, se răstoarnă peste om, îl apasă, îl îndeasă. Iacob, stupid (stupidul Iacob) Wallenstein. *Ich bin der Generale Wallenstein!* Hohoho! De ce rîzi mă? Wallenstein... După nuferi; barca se învîrtește în loc, spre păpuriș. Calul dracului, bîzz, bîzz. Se topeau apele; argint viu, fierbinte; țipenie. Somn, nămiază. „Luntrea pe valuri lunecă ușor“. Taci mă!

— Un om la comisariat! Care se duce? vorbi dl. George.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebară domni și doamne din mașinile vecine.

— Mă duc eu domnule! se hotărî tînărul zgribulit.

— Unde frate? se auzi glasul doamnei cu șal frez.

— Ia mașina, iute!

Vagabondul ezită. Mutre. Humor. Să-l înhațe de guler și să-l scuture: „îți arde de glumă, sărăcie?!“ Poate e nespălat; păduchi, puncte. Toate plutesc. Toate pot pluti, cu greutatea apei dislocuite; a volumului de apă — sau invers.

— Pas alergător, băiete! îl îmbrînci dl. George în mașină. Să aducă felinare. Nu, stai; să trimită șalupa portului, cea cu reflector, m-ai înțeles? Spune că s-a înecat...

— Era argat?

—Boule, era Cesare! Ţine minte: Cesare de la Biblioteca Ducele Emanuele. Adică, stai; spune numai Cesare, că ai să te încurci. Ştie dumnealui; cel de care vorbesc ziarele, că va orbi.

— Ştiu eu.

— Urgent, cu reflector.

— Unde frate? se auzi iarăşi glasul doamnei.

— S-a înecat! şopti o domnişoară.

Claxonul învie ostil cînd maşina coti rondul de flori. Acelaşi claxon; bulevarde, globuri incendiate, cinematograf. Cine dracu m-a pus? Nebun, un nebun, unul, doi. Cu greutatea invers proporţională. Legea gravităţii, a avortului, a protecţiei minorelor. Crxxctz!... Şoferul-e nebun. Dar maşina nu e a mea. Ce-mi pasă?

— Cine frate? se enerva doamna cu şal frez.

— Cesare, Madam, îl cunoaşteţi? aţi auzit de el? Cel care va orbi...

— Într-un an, desigur. Dar ce s-a întîmplat, pentru Dumnezeu!...

— În sfîrşit, nimeni nu ştie... Probabil că a încercat să se sinucidă, explică politicos dar absent dl. George.

— A dispărut azi noapte, pe fereastră, se lăsă întrebat grav medicul cel tînăr. Automatism, desigur, poate ambulatorin. Poate chiar un acces de somnambulism...

— Vai! se emoţionă doamna.

— *Maman*, e tîrziu, să mergem...

Mai mulţi domni ascultaseră explicaţiile scurte, iar vestea se comunică spontan în saloane. Cei care rămăseseră încă pentru dans se precipitară spre verandă. Dl George ajunsese luceafărul privirilor. Mulţi îl recunoscură, îl asediară. Maşinile se îmbulzeau. Dl. George, cu medicul, cu feciorul şi o gloată de curioşi, porniră către maidan. Cîţiva şoferi îi întovărăşeau cu lămpi electrice. Medicul, cu capul păzit de pluşul pălăriei, cu mîinile în buzunarele pardesiului, explica sumar şi în limbaj popular interelaţiile dintre nervi şi ochi. Dl. George, posomorît.

...Atunci era nămiază în toi. Barca: felie deşartă cu miros rînced de miel, de paie putrede, de sac ud în care s-au învîrtit peşti şi gîndaci... Bucătărie. Patul slujnicii. Cîndva a păşit bîjbîind, noaptea, temerar (numărase

palpitînd: unul doi; trei... trebuie! unul, doi...), bolnav de friguri.

Revelațiile erecțiunii, nutrite cu sînge roșu, sărat, zvîrlit cu pompa, sînge presat de spaimă, supt din toate ungherele și fiert în coapse. Palid. Ușa. A prins-o deodată cu brațele, coate reci peste sîni umezi. Trupul mirosea, cald și ucigaș. „Ce faci conașule?" Mîna deodată, acolo. Opriri. „Mă omoară boierul!" Tîmpito! Îi plăcuseră sînii. I-a văzut odată, albi și fermi, sex. Visase: îi va dezgoli, îi va prinde în palme, îi va suge. Acum, nu. Îndată jos. Pulpele, foarfec. Trecerea dintîi. Țipătul lor, fecior și fecioară. După; mirosul ca o pătură pe piept, pe podul palmelor; rînced (păduchi?), a untură și a păr. Să se spele; spele, stele, thele, telethe, thé, the. Huo! Pute. Dacă spune, o omor!...

Același miros rînced în barcă. Trunchiuri albe, rumene, adolescente. Văpaie din cer, pe piepturi goale, înădușite, vii.

Aceasta a fost începutul: toți sufereau de căldură și de mirosul greu, sleit. Agonizau. Nimeni nu putea dormi. Wallenstein!! Propunerea, distracția. Acolo, spre par, toți deodată. Parul se zărea în mijlocul bălții, braț uscat înălțîndu-se din ape stătute. Înot cu rîs, toți deodată. Termosul cu șpriț înghețat, premiu. Tăiau apa caldă cu brațele, pernă în formă sub pintec, sub piept, rostogolită cu zvîcniturile umărului.

Înotul de la barcă spre par se marcase dîră vie în amintirea d-lui George. Și cum înainta posac spre plajă — convoi de amatori fără Salvare — dîra se adîncea, se desfășura în lumină, chemîndu-l și aducîndu-i sufletul în viața moartă de mult, în zilele rătăcirilor pe baltă.

Domnii care se antrenaseră cu entuziasm și devotament pentru nefericitul Cesare, pripeau pașii, febril și emfatic, spre mare. Parcurseră drumul în cîteva minute. Coborîră alergînd pe plajă. Se adunau grupuri de doi-trei, se împrăștiau, căutau în toate părțile, fără sens, privind marea și nisipurile cu aceeași scrutare inocentă. Medicul se impacientă cumplit văzînd anarhia salvatorilor. Ridică brațele.

— Vă rog, domnilor! Puțină ordine și metodă... D-stră domnule, domnul de la stînga, vă rog... Domnul se în-

toarse oarecum amuzat ca să asculte sugestiile medicului.

— Vă rog! continuă acesta. Pînă ce vine șalupa cu felinarele electrice trebuie să cercetăm metodic numai plaja...

Dl. George îl asculta supus. Îi mulțumi în gînd că și-a luat rolul de căpitan al cetei pestrițe. El era de acum gîtuit de vedenia întîmplărilor din adolescență. Posesiunile în odaia slujnicei, pe pat murdar, în după amiezile cînd toți dormeau la umbră — se învălmășeau cu acea lungă escapadă de-a lungul fluviului, pe canal, în pustia bălții celei manghiftuită de pește și stuf. Cuvinte și gesturi și amăreli de atunci se iveau în prag cu o promptă continuitate și prodigioasă frăgezime. Dintr-un nimic, dl. George se desprinse de prezent și călcă acum pe tărîm uitat.

— Nu umblați în toate părțile, vocifera medicul cu aceleași brațe ridicate. D-stră cercetați malul, pînă ce veți descoperi urmele, se adresă celor trei vagabonzi care se întovărășiseră cu șoferii ce purtau felinare.

— Dar cum sînt urmele d-lui? se miră unul.

— Căutați urme proaspete. Atenție!...

...Dîra prin apa bălții se putea prelungi sau scurta după voie. Instinctele d-lui George o foloseau drept supapă a amintirilor. Îi plăcea să retrăiască acea cursă — înălțări și rostogoliri monotone, cu efort minime — și să întîrzie asupra momentului suprem. Domnul George contempla acel moment cu o intensitate și simpatie care îl covîrșeau; scena nu se mai desfășura undeva înapoia pleoapelor; nu o mai vedea și nici nu o trăia. S-ar fi spus că o toropeală suprafirească îl fixa în mijlocul curgerii amintirilor, schimbînd timpul în amețeală, tăindu-i orice comunicație cu trecutul și împrejurările, strîngîndu-l ca un clește cu acele imagini: parul din baltă, apa caldă, înotul săltat în ambiția premiului. Vacuitatea universală accentua mai violent realitatea înfiptă în spațiul bălții.

Nu mai exista nimic altceva. Voința d-lui George se irosise în transa care îl năpădea. Orcine i-ar fi putut porunci, orice. Erau lucruri pe care nu le mai înțelegea. Fuga lui Cesare nu mai avea sens. Medicul nu mai era

medic, ci acel institutor din orașul de pe malul fluviului. Cesare nu fugise. El venise de bunăvoie spre mare, spre largul ispititor, moarte. Venea să se încece. Liberat de cleștele contemplației, un moment din aventura nautică a adolescenței — baltă, baltă — gîndirea d-lui George se repezea precis și direct la fapte. Nu-l mai atrăgeau ipotezele și nici frică de realități nu simțea. Cesare murise, înecat. Desigur. O moarte în apă, în noapte. Ar fi gîndit: o moarte ca a lui, dacă întîmplarea cea mare nu s-ar fi petrecut la amiază în baltă. Subterane asociații îl conduceau: moartea lui Cesare, moartea pe care o știu, prin care am trecut... Și totuși sînt viu, acum, sînt viu de douăzeci și șapte de ani, am înviat de atunci. Paradoxul, absurditatea, amețeau pe dl. George. Ridică și scutură capul. Grupurile se agitau. Domnul cu zîmbet amuzat (trecuseră numai cîteva minute de la episodul cu medicul vociferînd) își comunică descoperirea.

— Cesare s-a înecat!

Domnul venea către grup cu perechea de pantofi uzi, lăsați de Cesare pe mal. Felinarele se îndreptară curioase către acei pantofi deformați și grei de nisip. Luminile roșietice și fasciculele lămpilor electrice se jucau sperioase, surescitate, schițînd cercuri și prelungind fantome. Umbrele alergau spre apă. O tăcere scurtă și deplină, privind urmele piciorului gol. Pași hotărîți. Unul doi.

Pantofii vorbeau d-lui George. Năpasta. Întîi pe cel stîng, stînd într-un picior, cocostîrc cu lentile negre, între mare și mare. Apoi pe cel drept, stînd pe piciorul gol, stîngul, talpă albă înfiptă pumn în piftia de cenușă. S-a aplecat ca să-și păstreze echilibrul, puțin ghebos. Apoi a intrat, baie fără spaimă, faptă fără întrebări. La început, volumul de apă dislocuit — apoi moartea.

O răceală bolnavă îngheță în vine. Domnul George știe. S-a desprins de pe par și a cotit drumul apei, spre păpuriș, ca să ajungă barca din coastă. Ceilalți înotau voinic, pe drum drept, sub soare. Barca împietrise pe oglindă. Wallenstein înălțat cu un humor simbolic pe banca de la cîrmă și proiectînd termosul cu șpriț. În jurul lui, aureolă meridiană. Cald și miresme putrede, păpuriș bîntuit de libelule. Simți iarăși, acum, golul cu

greutatea de stană, munte-fără-ființă, la inimă, între coaste, înlăuntru. Stop. Să respire; înecăciune. Să înghită aerul din gură; apă buznă pe nări; urechile se astupă troznind. Gura clăbuc. Întinde mîinile; cărbuni și plumb, cad late. Picioarele se destind, cîrcei metalici. Glumă? Ochii văd; păpurișul de-a dreapta, barca în apropiere, cu statuia lui Wallenstein. Rîde. Păleală rece, căci trupul se cufundă, perpendicular, înfipt în apă ca un par, trunchi ud și cap uscat, totul și toate sub soare. Acum, acum. Dacă mă mișc, inima se sparge, arcuri de pipotă vînătă, vietate roșie printre mațe și grăsimi. Acum, acum. Dacă nu mă mișc, stîrv greu. Apa se însuflețește, se înrăiește, îl ține și îl trage. La început, baltă caldă și prefăcută. Mincinoasă. Acum, babă cu arțag. Așteaptă băiețel, așteaptă bunătatea mea. O dislocuiește, încet, încet. Să strige. A strigat — apă plesnindu-l în ochi. Sunetele nu le-a auzit. Balta îl ia, cu inima prinsă în chingi. Inima. Dacă se mișcă, se sparge. Știe. A încercat și cuțitul s-a învîrtit înlăuntru. Aceasta a fost: inima. Poate cîrcel, poate slăbiciune. A deschis ochii în apă; vedea ca la bazin, cînd înota sub apă ca să prindă mijlocul Aurorei. Porcării. Nimeni nu știe. Ar vrea să spună acum. Ridică mîna în sus și gîndul strigă: „am sărutat sînii Aurorei sub apă!“ Aude un răcnet.

— George Washington! Jorj!

De frică zîmbește. Pe el, pe el îl cheamă. Îl cheamă Iacob, statuia, arc cu șpriț, aureolă.

O poveste lungă și adevărată vede și aude. Dar o uită act cu act, precum se desfășoară. Știe din cărți: omul cînd deschide poarta morții, în acele clipe, își amintește viața. Așadar moare. Un înecat. Moare din inimă. Moare fără să spună că a sărutat sînii Aurorei, sora lui Iacob. Ei îl vor crede înecat.

Și nu îi e scîrbă de apă; frică, dar calm.

— George Washington!...

După aceasta nimic...

— Ce-ai domnule? se sperie medicul.

Dl. George privea zîmbitor marea. Întindere curată și mironosiță, cu ritm potolit, odihnindu-se pentru dimineață.

— Ce ai domnule?

— Aşadar...
— E pierdut, e pierdut!...
— Şalupa, vine!...
Dl. George fu bolovan în panica salvatorilor. Oameni trecură prin apă, urmînd dîra paşilor lui Cesare. Şalupa îşi oprise motorul şi sfîrîia spume. Reflectorul — ochi alb, mort — se aprinse îndreptat spre plajă. Oamenii se feriră, orbiţi. Ceata se agita, felinarele şoferilor părînd acum opaiţe. Medicul era incapabil să păstreze disciplina. Reflectorul se mişcă agale, indiscret şi stăruitor luminînd, tăind canale verzi, aurii, în pînzele întunecate.
— Acolo, acolo...
— Spre dreapta, puţin spre dreapta...
— Dar de ce, frate?
— Era un geniu...
Domnişoara, agăţată de braţul domnului voinic, suspină. Doamnele se cutremurară.
—Ştia că are să orbească...
— Mare păcat...
— Ce curaj! exclamă admirativ doamna cu şal frez, care urmase convoiul şi-şi scîlciase pantofii de bal pe nisipul răscolit.
— *Maman*, mi-e frică!
Medicul era surprins de emoţia pe care o citea pe faţa pămîntie a d-lui George. Prieteni; au fost prieteni buni. Dl. George făgăduise să-l trimiată la sanatoriu. Iar celălalt... Ce a fost? Probabil somnambulism. Doamnele acestea inculte care apreciază curajul unui nevropat...
Încercă să-l consoleze pe director, personaj binefăcător şi sentimental, nevrednic să protejeze un nerecunoscător. Dl George arăta cu adevărat năruit, cu un gol imens în ochii fără priviri. Medicul citea orice, scrutînd numai faţa pacientului. El ştia.
— De ce te consumi inutil? A fost un atac neaşteptat, isteric, ambulatoriu, în orice caz un atac maladiv. D-ta nu ai nimic de imputat. Conştiinţa d-tale...

Dl George zîmbi obligat şi strînse mîna medicului. Făcu toate acestea fără să gîndească. Convoi de anticipaţii. Ziarele vor scrie iar. Ziarul lui va publica aceeaşi fotografie. Secretarul de redacţie va cere telegrafic un articol nou. Biografii. Discuţii. Manoil în faţa Justiţiei.

Coincidențe. Dl. Felix, spălîndu-și mîinile: „un amic de al meu îl cunoaște". Arendașul: „care, domnule?!" Domnișoarele de la plajă. Tragedie: a fost la bal, a fost la întîlnire, și-a ținut cuvîntul și a murit. Shakespeare. Plîngeți copii ai patriei. Corpul va fi găsit la far. A murit pentru... Pentru ce a murit? Cine l-a omorît? Eu sau el? Să recunosc, să țip acum: eu l-am ucis, așa să știți! De ce nu țip? Taina, taina...

— Să așteptăm zorii sau să-l căutăm înainte?

Reflectorul se stinse. Noaptea se coborî iarăși, mai puțin dură, mai curată. Stele. De-a dreapta și de-a stînga, tăcere, viață. Oamenii dorm. Ce bine eram singur, fără el... Cine m-a pus, domnule? Dar întrebarea nu-și mai avea puterea dinainte. Dl. George nu se mai simțea revoltat de inepțiile ultimelor zile, de plictiselile și crimele în care se antrenase stupid. Se simțea liberat — dar legat de altceva, mai mare, mai aspru, poruncitor, necunoscut. Simțea că se pierde, că va cădea pe nisip dacă nu se sprijină de medic. Acesta îl privi tot atît de surprins. Domnul George plecă grumazul. Uitase de el însuși. Uitase că nu avea pălărie. Dar încerca să și-o scoată. Palma pipăi stînjenită creștetul și se opri, suspendată. Domnul George simțise în preajmă sufletul mortului Cesare, și rosti.

— Dumnezeu... să mă ierte!...

CUPRINS:

Redactori de carte: Dinu T. Constantinescu, Ina Bardan
Tehnoredactor: Marin Bocăneală
Corectura: Magdalena Voiculescu

Bun de tipar: 26 august 1991

Tiparul executat sub comanda 251,
la Imprimeria „ARDEALUL", Cluj,
B-dul 22 Decembrie nr. 146, Municipiul Cluj-Napoca, România

MIRCEA ELIADE

Această carte fantastică, în care se găsesc, poate, și cîte lucruri – reale, de astă dată:

Mircea Eliade

Lumina ce se stinge...

**

CASA EDITORIALA ODEON

Coperta **VICTORIA VLAD**

ISBN 973-9008-11-9

MIRCEA ELIADE

LUMINA CE SE STINGE

Roman

Casa Editorială „ODEON", București

Actuala reeditare reproduce textul volumului publicat de Editura „Cartea Românească" în anul 1934 pe baza manuscrisului elaborat de autor în anii 1930—1931.

Față de această ediție am adaptat ortografia păstrînd formele lingvistice specifice autorului.

Casa Editorială ODEON

VOLUMUL II

IX.

EMMAUS

Soarele se ridică posomorît. Smocuri de nori vineții îl așteaptă, ploduri apoase și reci. Marea e acum verzuie, bătută, iar din larg se repede vînt straniu-mirositor, densitate certă, herghelii ce au rupt coaja apelor năpustindu-se din adînc spre văzduh, iureș, risipiri, alge nutrite cu limfă. Mireasma începuturilor. A apelor, peșterilor, visului. Cesare pășește în neștire. S-a desprins din viața lui odată cu înălțarea împărătească: Soare, — jăratec, la început zeu, apoi alegorie elenă, zorzoane. A privit răsăritul năuc, surprins, deși îl aștepta disperat de ani. O pată de lumină, un glob, o imagine. Nimic mai mult decît o imagine. Dacă întinde mîna, nu o apucă; dacă închide ochii, nu o mai vede. Dar simte soarele chiar fără ochi. Numai dacă ar muri nu l-ar mai simți.

Se înalță, atotvăzător.

Osteneala lui se crispă în avînt. Întoarse capul către străin (îl întîlnise acum, acum cîteva clipe, îi aude încă răsuflarea în urmă) să-i spună „bună dimineața!". Plaja brumată, pustie. Înaapoi, încă o dată. Trunchiul gîtului pivot pentru observație. Ochii lunetă. Caută, străpung. Se întorc iarăși, spre mal, spre mare. I se pare că vede un vapor; iată coloanele de fum. Domnișoarele n-au fost la bal, l-au mințit. Una a citit din Shakespeare, cealaltă a fumat pe canapea, răsturnată. Solitudine. Hamlet — poate l-am citit. Desigur: „vorbe, vorbe, vorbe!'. Bun. La mănăstire acum, la mănăstire Ofelio!. . . Străinul s-a înecat? Nu-l vede. Cînd a dispărut, pentru Dumnezeu?

(Lasă pe Dumnezeu!... Idiotul!) A plecat, fugind pesemne. Altminteri l-ar vedea.

Iar lăcrămează de efortul cristalinului. Batista e udă și sărată; noaptea întreagă a umblat prin ape. Iisus Christos? Fleacuri... De ce ai plecat domnule? *Singur,* — dar să nu-mi fie frică, să nu-mi fie!... Ce m-a apucat?... Osteneală, desigur, epuizare nervoasă, glutinoasă, domnul doctor știe mai bine. Să vă spună dumnealui!... Haide idiotule, trezește-te! Ăla a fugit. Mama lui. De ce îl înjur?... Dar sînt *singur,* înțelege-mă! Fleacuri!...

Porni iarăși la drum, ațîțat de soare și de frică. Dacă se trîntește pe nisip, va rămîne singur. De ce mi-e frică, în definitiv? Superstiții; ziua în amiaza mare, iar acolo satul cu mașina de apă. Oameni buni, faceți-vă milă... Ce oameni buni... (Se înduioșează; ar plînge). Acolo sînt ei, acolo întotdeauna; ei nu pleacă. N-au curajul, n-au curajul responsabilității!, al *responsabilității.*

Eu! Eu am fugit de oameni! La urma urmelor, am fugit și nu-mi pasă de nimeni. Ce vor? Le voi scuipa în față: porci!

Soarele intră în nori. Cesare se oprește, cu răsuflarea deșartă în piept. Se face frig, deodată. Iarăși se întoarce, agil și nervos. Dacă străinul se ascunde, îl va putea surprinde. Face cîțiva pași, silindu-se să pară netulburat, natural, un om ca toți oamenii, care își vede de drum. Apoi sare deodată înapoi. L-am prins, piticul! E acolo, pitit după stîncă. Mă observă. Crede că sînt nebun, licheaua...

Așează ochelarii cu mîinile tremurind, și îi presează spre ochi, pupilele sorbind sticlele. E acolo, sînt sigur... Așteaptă, fixînd piatra. O piatră. Nimeni. Vîntul. Ce mă fac? ce mă fac?...

Porni iarăși, hărțuit de singurătate. Norii, pînză peste zi. Responsabilitate. Piedicile în drum, hop peste ele. Voiau să mă pună în azil, orb și nebun. Noi, primarul urbei etcetera. Cesare al nostru — vivat! Iar eu în azil. Că n-am bani...

Pauză. Umblă totuși, minune. Trupul îl simte ca pe un sac grețos. Știe că dacă se oprește din mers, dezgustul de durerea cărnii îl va îmbolnăvi. Umblă împins din

urmă, negura necunoscută unde s-a ascuns străinul. Aa! Știu acum. Nu s-a ascuns, nici nu s-a înecat. A stat acolo, locului. Dar nu-l văd, aceasta e tot, *nu-l văd*. Omul invizibil. Dacă mă atinge, mă sperii, leșin... Stai la un loc! Unde-ești domnule? V-ați-ascunselea, hai?... Nu-l văd, nu-l văd... La un metru dacă'e, îl văd, căci e om. Luna e mai mare și de aceea o văd pe cer, mai palidă și mai murdară, dar tot lună, tîmpita. Iar el nu se poate ascunde la un metru, căci la un metru văd, ce Dumnezeu?! La doi metri? Văd. La trei? Văd. Patru, cinci, văd, văd, văd! Douăzeci și cinci de mii? Ha-ha-ha! nu-mi pasă; asta înseamnă că a fugit. Dar nu e lîngă mine. De ce să mă sperii? Un braț la stînga, unul la dreapta, o pasăre pe nisip, și nimic nu mă poate atinge; nu mi-e frică. Noli me tangere!... Buun.

Umblă cu brațele răschirate, iar vîntul îl suflă dinapoi. Ajutorul acesta neașteptat îi ușurează povara. Picioarele se mișcă aerian și curb. Toate încheieturile îi sînt dezarticulate, dezordonate — dar nu le simte. Simte numai o umflătură enormă în carne, peste tot, ca o bubă ascunsă. O jenă gîdilătoare la coada spinării, care îl excită și îl enervează — și o greață dilatată la toate simțurile. Automatismul asociațiilor îl depărtează iar de frica omului ascuns. Brațele cad, tot mai curbe, moleșite. Le descoperă surprins bătîndu-i coapsele. Ce sînt astea? Mîini. Brațele mele, mîinile mele, degete, unghii. Încearcă să le fixeze în buzunare. Dar mîinile se emancipează, se desfac și se destind pe șolduri, cu neputință să rămînă încarcerate. Cu cît Cesare le privește iritat și cu cît încearcă să le stăpînească, mîinile cu atît mai mult se enervează și se zbat. Tremur filiform. Ale mele? Par șerpi albi. Au tot ce le trebuie: trunchi, capete, ochi, și sînt rele. Stă în loc să le privească. Nu înțelege nimic. O amețeală: care e la început? eu sau ele? Dar vîntul îl împinge. Le trîntește; mîinile se bălăbănesc, legănate, amuzate. Cesare nu se aștepta să le vadă revenind la echilibrul prudent și comod, spînzurînd de aceiași umeri. Să sfîrșesc cu atîta analiză! Exclamația îl reconfortează și pornește la drum întărîtat.

Soarele e de-a binelea în nori. Răcoare; vînturi din larg, dinspre cîmpie.

* *
*

— Să-ți mai dau, mă, brînză?
— Dă-mi, dar nu caș. Cașul e nesărat și mi se apleacă.
— Dar costiță vrei?
— Dă-mi!
— Mă, de cînd n-ai mîncat? spune drept!
— O fi o zi, poate ar fi două...
— Și dacă te duci în sat, de ce n-ai luat-o pe șosea, că e drumul de-a dreptul?!
— M-am rătăcit.
— Ziua în nămiază?!... De cîte sute ai băut, spune drept?!

Cesare se căzni să înțeleagă, dar tîlcul sutelor băute nu i se lumină. Privea plin de îndoieli pe omul scund, în pantaloni largi și surtuc albastru, care îl ospăta la umbra de rogojini, în bostănărie. Nu-l cunosc, jur că nu-l cunosc! Atunci cum îmi dă de mîncare?

— Mă, cînd am venit eu aici? întrebă brusc pe paznic.
— Acum vreo două trei ceasuri, ce, ai uitat?
— Trei ceasuri? Dar ce am făcut tot timpul?
— Ai dormit, ca omul frînt.

Nu-și amintea. Negurile din care venise, care stăruiau în jurul capului — să-l cuprindă iarăși, poate pentru totdeauna — îl înfricoșau. Îi era frică, o frică de animal amețit, sentiment haotic, terifiant.

— De necrezut, de necrezut, murmură el.
— Ce e de necrezut? întrebă omul curățînd un castravete și presărîndu-l cu sare.
— Adică să nu-mi amintesc nimic?
— Fugi mă, că ești beat!
— Zău nu. Cum am venit aici? Singur?
— Cum te văd.
— Aa! asta-i bine. Atunci, el s-a înecat!
— Cine să se înece, mă?!, întrebă surprins paznicul, cu castravetele crestat în patru și atîrnînd bleg, ud de sare.

Cesare nu-l auzi și nu-i răspunse. Zîmbea cu o satisfacție vădită, zîmbea aproape răutăcios. Toată lupta lui cu străinul nevăzut, se încheiase de acum. Nu-și amintea de nimic altceva, decît de un străin pe care îl întîlnise în zori și care îl urmărise de atunci cu o voință aprigă, ascunzîndu-se pretutindeni, lăsînd să i se audă numai pașii și să i se vadă numai umbra.

Incercase de atîtea ori să-l descoasă, de nume, de vreri. Străinul era mut, era stană de îndată ce îl întreba. Cînd pornea la drum, îl auzea și pe celălalt. Cîteodată rîdea. Cesare sărea mușcat înapoi. „De ce rîzi mă?". Dar nu i-a răspuns niciodată. Și asociațiile bolnave căutau răspuns. „N-o fi umbră?" se întrebă el, obosit de căutare. „Desigur că e umbră. Nu mai mă gîndesc!". Dar străinul stăruia să-l urmărească în ciuda hotărîrilor lui. Și nu-l urmărea ca o umbră, ca o închipuire — ci ca om ascuns, sau poate înger.

Dar lupta o uitase. Ajunsese la bostănărie cu ochi speriați, cu sînge șiroind la genunchi, buruieni ghimpoase. Ceruse apă. A băut ciineşte, apoi, cînd l-a întrebat paznicul dacă mănîncă, a răspuns „da", și s-a culcat.

— Și știi bine că s-a înecat?

— A căzut în mare.

— Cînd?

— După ce am venit aici.

— Păi să te duci să spui jandarmului.

Cesare privea atent o namilă cafenie la capătul ogrăzii. Urs nu e, dar nici ciine nu e, căci e prea mare. Căută ochelarii. Îi găsi, aproape rupți de atîtea priponiri dibuite și nervoase.

— De ce pui sticle mă?! nu vezi?

— Nu văd în soare.

— D-aia sînt negre?

— Hm!... E ciine, e dulău...

— La el te uitași? De ce nu m-ai întrebat pe mine?...

Umilințe. Să-i spun? să nu-i spun?

— Te pot întreba toate? Te pot întreba dacă e senin sau întunecat, sau dacă e primăvară, sau dacă a plouat? Ce să fac atunci cu ochii mei?

— Păstrează-i mă, păstrează-i...

Cesare își sfîrși bucata de slănină rezemîndu-se tot mai comod de cocenii umbrarului. Descoperise acea voluptate a membrelor liberate de bun simț și corectitudine. Era zdrențăros, fără ghete, însîngerat, și cu fața nebărbierită, cu părul încîlcit, sărat. Se întinsese, lung, cu un braț la căpătîi iar cu celălalt pipăindu-și băbește coapsele. Evalua durerile senin, fără să se mire sau să exclame. Își recunoștea trupul zdrobit și scrijelit, dar un irezistibil sentiment de plinătate și împăcare îl purta. Durerea se cobora de acum în carne, în oase, și coșmarul străinului ascuns începea să-l lase. Se grăbea și el către peștera izmelor și duhurilor, de unde scăpaseră musafirii din noaptea trecută. În locu-i, o durere omenească, localizată, ucigătoare, fără febră; sarcină de plumb de-a dreptul pe oase, sau carnea bătută cu vergi, icnind.

Stătea sub umbrar ascultîndu-și sîngele, și fără să gîndească nimic. Durerea reală îl înviorase. Mirosul de slănină, de pîine uscată, de brînză și bostani — începea să-i împrospăteze asociații corecte, cu gospodării și grădinării. Își întindea mădularele și se lăsa purtat de închipuiri ocazionale. Sînt stăpînul unei grădinării. Niciodată nu mă voi duce la oraș. Mă deștept în zori, pe malul mării, o carte, un far. Asini trec pe plajă. Înapoi e mașina de apă. E mult praf, alb și gros, decor de nisip, deșert. Trec agale șiruri de cămile. Egipt. Orient, fuga copilului sfînt, la Beth... Bethleem sau Beetleen? În sfîrșit, în Palestina. Tablouri lucrate cu mîna: ieslea cea sfîntă. Și dacă vine înapoi, dacă vine încă o dată, pe asin, cu raze și palmieri?...

Soarele se cobora. Să fie două ceasuri? Nu-l întreb. Cum poate ști el timpul mai bine ca mine? Chiar dacă ar avea ceasornic. O duzină de rotile și gumilastic: arată timpul. Ieri n-a fost ieri. Nu 24 de ore, ci 240. Și azi; azi a fost întîi iarnă, apoi primăvară, iar acum e vară. Ce absurd lucru, ceasornicele..., — filosofa Cesare căutîndu-și neostenit o poziție mai puțin dureroasă. Omul îi adusese castraveți curățați și sărați de-a gata pe un taler de lemn, negru și mustind. Era sătul. Feliile albicioase și sticlind de sare, tăiate cu briceagul, nu-l ispiteau.

Să mă duc în sat acum, sau să rămîn noaptea aici? Noapte cu stele, tot atîtea candele oglindite în mare. Nu; cădelnițe. Le pleacă vîntul, pe un val, pe altul. Cădelnițe, verzi sau aurii. Departe. Singure, și nu gîndeso niciodată nimic. Nici nu simt, nici nu mor. De piatră; de foc; la urma urmelor, numai o imagine, rece și verde, pîlpîindă. Ce greu e să filosofezi... Prostii... Să mă duc în sat? E departe, e cald. Au să rîdă oamenii de mine, că sînt desculț. Un vagabond; din Caucaz, din California? N-am fost la război, n-am fost. Ce-am făcut? În arhive. Porcii — m-au ținut să le păzesc arhivele. N-am fost în război, acesta e păcatul meu. Haruni a fost, și a murit. Nu era mai bine? Istoria prin explozii, cum spunea el. Ce bine era atunci... Bani destui, nu mi-era teamă de ochi, puteam face orice. Liber. Atunci eram liber — sau acum? Asta înseamnă că pot face ce vreau. Orice. Numai să gîndesc că e bine, și fac. Numai să știu că îmi place. Asta înseamnă libertate. Orice. Am fugit, și fug. Nimeni n-a avut curajul...

Soliloquiul devenise acum monoton, fără nici o ordine, simplu registru de amintiri și imperative care treceau prin conștiința adormită. Rămas singur, Cesare acceptase tentația somnului, fără nici o rezistență. Părul i se răvășise pe braț. La tîmple era cărunt, aproape argintiu, dar fața — cu toată osteneala — arăta tot tînără. Numai orbitele se adînciseră scheletic, albastre și mate. Oasele feței și fruntea îi străluceau. Pieptul îi sălta, încă, agitat de osteneală. Genunchii îi tremurau insensibil.

Atunci un trecător se opri sfios la poarta de spini a grădinăriei, uitîndu-se pretutindeni după cîini. Cum sta sub umbrar, singur, Cesare îl zări și, la început, se sperie. Fără voie își aminti de străinul din febra lui. Așeză din nou ochelarii. Atît cît putu judeca din depărtare, drumețul nu arăta ca acel străin din zori. Îl aștepta să intre, păstrînd ochelarii și acoperindu-și picioarele cu un sac.

Omul venea cu pas nesigur. În mîna dreaptă avea un baston simplu, iar cu pumnul stîng își susținea legătura din spate. Avea barbă neîngrijită, ochelari de muncitor și bocanci. Fața lui arăta speriată, deși ochii înotau într-un calm și o bunătate nefirească. Cesare aștepta pe

necunoscut în capul oaselor privind vag prin pupilele micșorate.

— Pot avea puțină apă? întrebă omul.

Glasul i se păruse cunoscut. Dar nu cel de azi dimineață. Nu era nici de la vila d-lui George. Mai de mult, mai de mult, înainte de întîmplare. Îl străbătură fiori ca în așteptarea dezlegării unei surprize. Omul îl privea, așijderea.

— Cesare!, șopti el cu o prodigioasă încetineală.

— Cum de știi? sări Cesare din culcuș. De unde știi că mă cheamă astfel?...

Omul înghiți în vînt, de emoție sau de bucurie. Își lăsă sarcina jos. Taina lui irita nespus pe Cesare.

— Nu spui? se pripi Cesare, nerăbdător.

— Sînt Jacob, vorbi celalt simplu.

— Care Jacob? Nu cunosc!, se răsti Cesare cu aceeași violență care îl cuprindea întotdeauna în împrejurări necurate.

— Mă cunoști bine, reluă celalt. Jacob de la Bibliotecă...

Cesare se lumină. Îi apucă mîna, o mînă care își păstra încă eleganța feminină.

— Dr. Weinrich, dr. Weinrich...

— Dr. Weinrich a murit, nu știi? Eu sînt Iacob Weinrich, fratele Jacob...

— Dar bine, e de necrezut să vă întîlnesc tocmai aici...

— Ssst! făcu celălalt cu taină în ochi. Pe tine te căutam. Nu vezi semnul?...

Ochii lui erau blînzi și lăcrimați, dar pe Cesare îl neliniștiră. Vorba profesorului avea nelămuritul misticilor sectari, al oamenilor hrăniți cu evanghelii răstălmăcite sau viețile sfinților. Privirile lui nu se opreau asupra obiectelor nici nu se adînceau în ochii celuilalt, ci alunecau ca pe un val de zări. Sorbite de o depărtare vagă și iluzorie, nu aveau fixitatea contemplației, a ochilor care recunosc lumea global, static. Erau priviri infirme, femeiești, obosite și exaltate. Pe Cesare îl indispuneau și îl înspăimîntau, ca orice ademenire de boală.

— Te căutam să te vestesc: sora noastră moare! Înțelegi? moare!, vorbi șoptit dr. Weinrich.

— Care soră? se feri Cesare să înțeleagă.

— Sora Melania, știi bine. Are să moară în spital. Doamne, Doamne, o tortureazā! grozav o torturează in spital. Nu ți-e milă?...

— Melania?

Veneau, ropoteau, amintiri nebănuite, senzații fragede, de ieri, întrebări și doruri, marea enigmă a focului și a Melaniei goale. Melania, — numele acesta de fată dădea un sens tuturor ultimelor întîmplări, care altminteri ar fi fost numai fapte fără rost, neverosimile, fapte închipuite din cărți. Viața lui ar fi roman, fără numele Melaniei. Și a uitat-o. A plecat, s-au întîmplat toate cum s-au întîmplat. A uitat, și nu s-a mai gîndit, nici un ceas, la cheia întîmplărilor, la începutul vieții. Acum gîndea, fugărit de părerea de rău. Gîndea la toate deodată — și gîndea mai ales că era prea tîrziu, că zilele au trecut, boala a crescut, iar pe fata cu numele de Melania a uitat-o.

Pe ea am scăpat-o. Nu știu de ce; mi-a plăcut, și am urît-o în același timp. Cît de mult am urît-o, și o înjuram. Păcătoasă, curvă — sau poate, cine știe? Eu n-am putut afla nimic. De atunci încep toate. N-am înțeles, și am plecat să înțeleg. Am lăsat pe Melania. Aici e păcatul meu. Am lăsat-o, am voit să uit. Dar ce am eu cu ea? Ce am?...

Întîlnirea cu dr. Weinrich era plină de coincidențe, dar mintea lui Cesare nu încercă să le examineze. Se oprise asupra Melaniei. Și-o închipuia în spital, în agonie. De ce o chinuie? de ce o chinuie? Poate toți o socotesc păcătoasă. Și nu e? Dumnezeu știe...

— Vii cu mine, nu-i așa? Și trebuie să vii repede. Moare știi?! Și mi-a spus: Vreau să văd pe dl. Cesare. Așa mi-a spus...

De ce-am plecat? de ce-am plecat? Își amintea că Marta îl chemase în același fel, chiar în seara plecării. Cînd s-a petrecut asta? Un an, doi... Totul pentru ea, tot ce am făcut am făcut pentru ea. Melania! Nu îi știu fața, nu am văzut-o niciodată. Am strîns-o în brațe. Părul ardea: fîss, fîss! Miros greu, de grăsimi, de sex. Am adus-o în curte, Melania! De ce am lăsat-o?! Mi-a fost rușine de ei, ăsta e adevărul. Mi-a fost rușine să le spun:

iubesc pe Melania! Dar nu, nu, — de unde ştiu? Vreau s-o văd, asta e tot. Vreau s-o văd, căci de la ea au venit cele ce au venit. Ea e începutul. Secretul, ea mi-l va da.

— Cum ai venit aici? începu Cesare să-l descoasă.

— N-am avut bani destui. Am luat bilet două staţii mai puţin. Am venit pe jos, drumul nu e lung.

— Dar de unde ştiai că sînt în oraş?

— Manoil mi-a spus. Voiam să mă duc în Capitală. El mi-a spus: nu e în Capitală. Şi apoi mi-a spus unde eşti.

— Dar Manoil de unde ştie? întrebă aspru Cesare.

— El ştie întotdeauna, răspunse netulburat dr. Weinrich.

În timpul acesta, paznicul veni din bostănărie cu miinile murdare de pămînt, purtînd unelte şi curele într-o găleată. Privi pe noul venit cu mare uimire. Nu se aştepta să-l găsească vorbind atît de prieteneşte cu primul lui oaspete, sosit ca o furtună dimineaţa şi posac tot timpul.

— Nu te odihneşti oleacă?

— Aş vrea să beau, lămuri dr. Weinrich.

— Nu prea e rece, dar e bună, arătă paznicul butoiaşul cu apă, pe jumătate îngropat în nisip, la umbră.

Dr. Weinrich se îndreptă spre el. Avea ghete largi, cu urechile de postav blegi. Trupul îi era slab şi bălăbănit. Cesare îşi amintea zvonurile legăturii lui cu Melania. Cum l-ar fi putut place, cu atîta păr pe faţă, uscat şi antipatic? Se trezi gîndind plin de invidie, şi se înroşi. Simţea totuşi că sufletul lui era ataşat de cel al Melaniei altfel decît prin simpatie sau antipatie. Chiar dacă domnişoara Melania l-ar fi urît, legătura ar fi stăruit, ca o taină. Era un fapt, o unire iresponsabilă ca un destin, cu neputinţă de satisfăcut, dar vie, obiectivă şi evidentă. Oricum ar fi gîndit asupra relaţiilor lui cu Melania, trebuia să ajungă aici.

— Încotro ţi-e drumul? întrebă paznicul pe Iacob Weinrich.

— Mă duceam spre oraş, dar acum mă întorc. Nu mai am ce căuta în oraş. L-am găsit pe el, şi arătă mulţumit pe Cesare.

Paznicul se opri din lucru nedumerit. Cesare încercă să-l liniştească.

— Va să zică pe el îl căutai? şi arătă luminat pe Cesare.

— Chiar pe el. Îl caut de mult. Şi acum sîntem grăbiţi.

Jacob Weinrich privi cerul, parcă s-ar fi pregătit de plecare. Cesare se hotărîse să refuze. Ar putea face orice pentru Melania, dar nu putea să suporte tovărăşia lui Weinrich acum, cînd era zdrobit, încă, de marşurile lui. Nu voia.

— Acum nu mai aveţi timp de plecat, că se întunecă. Mai bine rămîneţi noaptea aici, şi veţi pleca mîine în zori, vorbi paznicul.

— Nici nu pot face altceva, mărturisi Cesare, întinzîndu-se în culcuşul de sub umbrar.

Îl privi pe dr. Weinrich. Se aşeză cu o timiditate bolnavă, cu o grijă enervantă de a nu tulbura pe nimeni. Pe Cesare îl chinuiau manierele lui de sfînt.

— Ci te aşează ca lumea, se răsti el.

— Mă aflu bine aşa cum sînt, rosti Jacob cu simplitate, victorios.

Cum se preface!... E bolnav, şi se preface în evlavios. Sau, poate e cu adevărat un mistic? „Calea umedă", cum spune Manoil în scrisoare. Se uită la el, atent şi dubios, sigur că îi va surprinde încheietorile măştii. Pentru Cesare, expresia nouă a celuilalt nu avea nimic firesc; isterie, psihoză, misticism. Aceasta e *acum*, dar mai înainte? Dumnezeule, ce *făcea el* mai înainte, acolo, cînd era sănătos?

Ce aş putea afla de la un bolnav? Iar Manoil e farseur, şi Melania e în agonie. Cum aş putea-o întreba? Pe cine, atunci?

Închise ochii ca să nu-l mai vadă pe Jacob Weinrich privind potolit cerul. Se simţea schimbat ca printr-un semn magic, schimbat de apropierea acestui profesor sălbatic care purta încă amintirile zilelor de la bibliotecă şi vorbele şoptite de domnişoara Melania în sanatoriu. Weinrich era calm, fără nici un efort; totul i se părea firesc, nespus de firesc. Toate întîmplările triste, şi fuga lui Cesare, şi întîlnirea lor neverosimilă într-o bostănă-

rie — erau fireşti. Seninătatea bolnăvicioasă, mireasmă de sfînt bizantin — lătra batjocura în creierul lui Cesare.

Se înseră. Amîndoi rămăseseră pe acelaşi loc, fără să vorbească, fără să se întrebe. Amîndoi erau plini de aceeaşi taină. Cesare ardea să afle, Jacob Weinrich se umilea. Dar nici unul nu vorbeau. Cesare moţăia, cu picioarele goale atîrnînd osoase şi prăfuite pe saci. Jacob Weinrich se rezemase de parul afumat şi privea cerul. Nici un nor. Amurg senin. Se auzea marea, clar şi calm. Nici un trecător. Nimeni. În singurătate, doi bărbaţi; şi nu-şi vorbeau.

Au trebuit să vorbească după ce a venit paznicul. Au mîncat tustrei şi au rămas în jurul focului. Paznicul le-a povestit prăpădul din vremea războiului, dar nu-l ascultau. Cesare era ostenit, mai ostenit decît în timpul zilei. Jacob se gîndea cum va ajunge Cesare pînă acasă, fără ghete. Bani nu aveau, nici unul, nici altul. Vor ajunge la gară, iar de acolo va telegrafia. Va găsi undeva bani, în tot oraşul.

Melania, cu obrazul ars, alb-roz, ochi umflaţi fără gene. Vorba ei e anevoie de înţeles, căci buzele îi sînt crăpate, scoarţe, şi cînd se ating o dor. Plînge, de usturimea gurii, a ochilor. Desigur că îşi aminteşte multe. Melanio! păcătosul de mine! De ce ne-am întîlnit? De ce ne-am adunat?

Jacob Weinrich suspină. Cesare se întoarce şi-l măsoară bănuitor. Dar îl surprind ochii celuilalt, blînzi şi izbăviţi.

„Se gîndeşte la ceva, îşi spune Cesare. La ce s-o fi gîndit?“

X.

OMUL CARE A FOST IERI

Ei plecară dimineața, destul de tîrziu, căci paznicul grădinăriei, îi oprise să le fiarbă lapte. Îi asigurase că pînă la amiază vor ajunge nu numai la sat, ba chiar la gară. Jacob întrebase de oficiul poştal. Cesare îşi privi veşmintele, pantalonii pătaţi, putreziţi, haina roasă şi murdară. De cînd venise la bostănărie, nu scosese hainele. Se îmbăiase în mare îmbrăcat cum era. Nisipul i se uscase în buzunare, şi-l riciia pietros la încheieturi, pe piept. Dar ceea ce simţea mai mult, era lipsa ghetelor. Tălpile îl dureau, umflate de drumul în neştire, zgîriate, crestate. Usturimea o simţise de abia noaptea.

Iacob Weinrich vorbi aproape comic, tocmai în clipa plecării.

— Am o pereche de ghete, spuse scotocind în sac. Poate n-or fi prea strîmte.

— De ce n-ai spus pînă acum?

— Credeam că nu le vei primi.

Erau prea largi şi Cesare n-avea ciorapi, dar le primi. Încălţat şi cu pantalonii suflecaţi, părea un lucrător fără lucru. Mulţumiră paznicului şi porniră.

Drumul nu era greu, vîntul din larg păstra răcoarea, şi încă nu se ridicase praful. Jacob Weinrich păşea plin de viaţă, cu gîtul descoperit şi cu şapca de vînător lăsată pe ceafă, încărcat cu traista lui şi cu fructele dăruite de paznic. Dimpotrivă, Cesare şchiopăta, plecase capul şi înlănţuise braţele pe piept. Dr. Weinrich umbla înainte, Cesare rămînea tot mai înapoi. Weinrich se oprea la răstimpuri să îl aştepte. În conştiinţa lui Cesare mai

licăreau, încă proaspete, sticliri de zeflemea. Care e Sancho Pancha? Care e mai nebun dintre noi doi? Dulcineea e a lui, e în spital... Se încruntă. Nu; aceasta e sacrilegiu, să glumească, chiar în gînd, despre Melania. Ea e întotdeauna ea, neprihănită şi ursită, dincolo de atingere, a mea sau a oricui. O iubesc — dar e în mine, eu trăiesc în ea, sîntem realităţi, noi doi, sîntem aievea atît timp cît sîntem împreună; altminteri, izolaţi, de capul nostru, sîntem nebuni, iluzii umbre. Umbre japoneze; proiecţii ale celorlalţi. Eu a d-lui George, a domnişoarelor. Ea... Se opri. Ea fusese păpuşa altuia... O sfială nefirească, ucigătoare, o toropeală coborind din creştet. Dar nu e iubire, nu o iubesc. Atunci, ce-mi pasă cine s-a jucat cu ea?...

Ridică ochii. Jacob Weinrich îl aştepta sub un pom. Rămăsese mult în urmă. Jacob îi zîmbea. Se pregătea să vorbească fireşte.

— Şi ce-ai spune, frate Cesare, dacă în drumul nostru s-ar ivi deodată îngerul Domnului sub chip de om, ca toţi oamenii şi ne-ar spune în limba noastră: „bună dimineaţa!?“...

— Prostii, făcu plictisit Cesare.

Jacob nu răspunse nimic, ci grăbi pasul, cu capul plecat. Soarele se ridicase mult, dar era răcoare şi roua încă nu se topise. Cerul albastru-alburiu, deasupra-le. Cesare păşea grăbit, cu ochelarii negri plivind cărarea de incertitudini.

— Şi ce-ai spune tu, frate Cesare, dacă acelaşi înger sub chip de om ne-ar cere din pîinea noastră şi din apa noastră? Dumnezeu încearcă oamenii la nevoie.

— Se face cald, Jacobe!, găsi cu cale să răspundă Cesare.

— Şi va fi tot mai cald, pînă la apus. Dar tot nu-i cald ca în văpăile Iadului. Îţi aminteşti?...

— N-am fost niciodată în Iad, vorbi răstit Cesare. Şi n-am să mă duc, căci Iadul e din închipuire, şi cînd închipuirea piere, pier toţi dracii şi clădirile lor!

— Frumos vorbeşti, încuviinţă Jacob Weinrich.

Apoi, după un răstimp, întrebă iarăşi:

— Dar de focul cărţilor îţi aminteşti?

Cesare sări ca muşcat. Se opri în loc.

— Ce-i cu focul? Cine l-a pus?

— Dracul. Oglindire a Iadului. Cine altul să-l pună?

Cesare se enervă.

— Nu Jacobe, vorbeşte cuminte. Lasă focul Iadului cît eşti viu.

— Eu l-aş lăsa, dar nu mă lasă el pe mine, vorbi Weinrich cu un prodigios calm, de înţelept sau bolnav.

— Uită-l pentru o jumătate de ceas... Te întreb serios, te întreb pentru ultima oară. Ştii?

— De foc? Nimic. Poate Manoil ştie ceva, dar nu spune, căci e îndrăcit.

— Dar Melania?

— Ea nu ştie.

— Nu, nu te întreb de foc. De unde ar putea şti ea? Te întreb: ce făcea Melania acolo, cu voi, în mijlocul nopţii?!...

Cesare rostise întrebarea tremurat, precis ca o formulă, şi ochii i se prinseră de privirile lui Jacob Weinrich. S-ar fi spus că trăieşte ceasul său cel mai de seamă. Aşteptarea îl încorda dureros, sufletul era în faţa Sfinxului. Aştepta. De luni, de săptămîni, închipuise clipa cînd martorul îi va revela taina. În minte se lărgi vidul, clar şi omogen. Sta în mijlocul drumului, şi mîna păstra încă gestul cu care apucase haina lui Jacob cînd i-a pus întrebarea. Soarele ardea deasupra lor.

Jacob Weinrich îl privea la început ca şi cum n-ar înţelege. În creierul lui strivit şi zămislind închipuiri, curiozitatea lui Cesare pentru un fapt *pe care îl văzuse*, i se părea ireverenţioasă şi penibilă.

— Păcate fără număr. Şi atunci a izbucnit focul...

Inima lui Cesare primi cuţitul şi-l lăsă să intre, adînc, în dreapta şi în stînga. Sîngera — dar nu lăsa pe celălalt să ghicească. Se prefăcu că nu înţelege, că vrea mai mult.

— Nimeni n-a fost vinovat, ci orbi, toţi *patru* am fost orbi...

— Ce vrei să spui? se întunecă Cesare. De ce *patru?*

— Tu doară ai fost cu noi.

— Minciuni! Aţi înebunit cu toţii, strigă înfuriat brusc. Cesare.

Jacob Weinrich îl privea senin. De ce-aş minţi? Eu nu mint, dar minte el — sau poate a uitat, bietul Cesare. Doar l-am văzut, deschizînd uşa tocmai cînd ea se dezbrăcase. Vai, vai! Cu ce ochi ne-a privit! Nimeni dintre noi n-a putut rosti un cuvînt. Manoil a spus: „Linişte! Îl voi lămuri eu". Dar uşa era zăvorită. Zăvorîse uşa ca să nu-l găsim noi. Şi n-a deschis-o. El a salvat-o pe Melania. El a făcut toate. El ştie totul. De ce-aş minţi? Dar de ce minte el?...

— Toţi îmi spun acelaşi lucru, aceeaşi neghiobie: că am văzut! Ce fac eu, joc teatru? Nu înţelegi că n-am văzut nimic, că nu ştiu nimic? se tîngui Cesare cu duioşenia care îl cuprindea întotdeauna îndată ce îşi amintea de tragicul situaţiei sale. Jacob, frate Jacobe, crede-mă! Spune frate...

Jacob Weinrich apucă mîinile pe care Cesare le întinse ca pentru ajutor, şi le strînse în ale sale, fără să rostească un cuvînt. Închise ochii. S-ar fi spus că se roagă. Cesare se dezmorţi şi-l întrebă iarăşi.

— Îmi spui?...

— N-a fost nimic mai mult, răspunse Weinrich.

— Nu minţi. Ştiu că a fost şi altceva...

— Doar ai văzut.

— Am văzut cînd a izbucnit focul.

— Aia a fost *a doua oară*...

— Eşti nebun, eşti nebun de-a binelea! şoptea Cesare năpăstuit, cu neputinţă să-şi controleze furia.

— Dacă sînt nebun, de ce mă întrebi? Ce vrei să-ţi spun? Poveşti ca ale tale, ca ale lui Manoil? Dacă sînt nebun, de ce umbli cu mine?...

— Atunci pleacă singur, du-te de unde ai venit, ţipă Cesare.

Jacob Weinrich porni singur, dar după vreo zece paşi se opri, se răzgîndi şi veni înapoi. Cesare se prefăcu că nu-l vede.

— Frate, începu Jacob firesc, sînt nebun dar trebuie să viu cu tine. Melania moare. Şi m-a trimis după tine, înţelegi? Mi-a spus: unde e Cesare? Şi dacă te-am găsit, cum să-i spun că nu te-am găsit.

Cesare se înduioşă.

— Jacobe, tu crezi că *am văzut!*

— Nu, nu cred asta. Cred că n-ai văzut nimic, vorbi Jacob înspăimîntat.

„Şi totuşi ai văzut!!", gîndi el, de îndată ce întoarse capul spre cîmpul ce-l aveau de străbătut.

Porniră, fiecare cu paşii lui, fiecare cu taina lui. Nu vorbeau. Umblau pe drumul prăfos, pe marginea mării, sub soarele dimineţii.

*

* *

Prin ce minune vede, dacă a orbit odată? se întrebă Jacob Weinrich. Să fii cufundat de-a binelea în întuneric, şi apoi să vii iar la lumină, ăsta e semn. Prostul. El nu vede semnul. Să i-l spun eu? Mă crede nebun. Ce-mi pasă? Nu mă necăjeşte. Adică, poate sînt? Ei şi?...

— De ce rîzi, întrebă Cesare încruntîndu-se văzîndu-şi tovarăşul hohotind din senin.

— Rîdeam şi eu de prostia mea! se smeri Jacob, potolit deodată.

S-a tîmpit! e pierdut de-a binelea, cugetă Cesare plictisit. Să mergi cu un nebun, ce soartă! Şi ce om fin şi erudit, mai înainte. Şi-o mai fi amintind?

— La Universitate păstraţi aceeaşi catedră, dr. Weinrich? întrebă Cesare politicos.

Jacob Weinrich se întunecă deodată. Răspunse fără să-l privească.

— Nu. M-au dat afară, şi pe drept. E mai bine aşa.

— Dar cărţile d-stră, lucrările Seminarului şi conferinţele de la Sorbona? improviză Cesare, căci nu auzise niciodată de dr. Weinrich conferenţiind la Sorbona.

Acesta răspunse cu aceeaşi mohorîre:

— Le-am lăsat pe toate. La ce bun?! Cărţi peste cărţi, hîrtie înnegrită, slujbă şi pensie. La ce bun? Mi s-au deschis ochii, prea tîrziu, dar mi s-au deschis.

— Dar erudiţia d-stră?

— Am uitat totul. E mai bine aşa. Mi-a luat Dumnezeu toată migăleala, aşa. Am ajuns un prost.

Cesare zîmbi. Se preface, sau e nebun de-a binelea?

— Ruseşte vă mai amintiţi?

— Pot vorbi, limba o pot vorbi, desigur, afirmă Weinrich convins. Am vorbit-o treizeci de ani. Dar istoria şi

lingvistica și literatura, Dumnezeu știe unde au intrat toate. Nimic n-a mai rămas în cap. Sînt năuc, dar mă simt bine. Nu mai mă gîndesc la trecut, aici e leacul.

— Dar poți? iscodi Cesare așteptînd răspunsul cu un interes vădit. Eu nu pot...

— De ce? Nu se uită toate?

— Cînd vom muri; dar pînă atunci?

— Nu e prea mult. Eu sînt mort pe jumătate. Iar tu.. Manoil spunea că nu vei trăi mult, căci vei orbi, și aceasta e de neîndurat, iar atunci vei prefera moartea.

Cesare se opri iarăși în drum, și iarăși apucă brațul lui Jacob Weinrich.

— A spus Manoil asta? A spus-o?

— Desigur. Toți știu că Manoil se gîndește ades la tine.

Cesare simți deodată că îl urăște crunt pe Manoil, îl urăște ca pe o durere fizică, insuportabilă, care prin însăși prezența ei, iscă ură, fără excepție și fără întîrziere. Spontan i se descoperi făptura drăcească a lui Manoil, seducătorul Melaniei și autorul moral al nebuniei bietului Weinrich. Vicios și laș, căci în noaptea focului alerga înspăimîntat, urlînd după ajutor. Iar apoi, cînd victimele încă agonizau, Manoil scria scrisori de carnaval și făcea pronosticuri asupra morții fiecăruia. De ce e omul ăsta rău? se întrebă Cesare cu ură, dar în același timp cu un nedezmințit interes, aproape pasionat, pentru ascunsul Manoil.

— El mi-a spus: „fugi repede dacă vrei să-l găsești, *încă viu!*" Și astfel am plecat, în goană. N-am avut nici bani destui.

— Dar de unde știa el, de unde știa că voiam să mă înec?

— El o spune, dar nu spune de unde știe, răspunse gînditor Jacob Weinrich. Dar e adevărat, nu? E adevărat tot ce spune el, deși e îndrăcit...

— Nu e îndrăcit, nu vorbi copilării! șopti repede Cesare. E rău, e un om rău, blestemat să fie rău, viperă, nu știe altceva: mușcă, mușcă, scuipă, și pe cine mușcă și pe cine scuipă, moare. Ucide cu venin și cu dragoste,

asta e. Nu e îndrăcit; e vierme veninos. Şi pentru că e vierme, nu-l striveşte nimeni...

— Melania îl iubea...

Cesare fu cuprins dintr-o dată de o nestăpînită disperare. Voia să fugă, să alerge pînă ce şi-ar pierde răsuflarea, să nu gîndească nimic, să nu simtă şi să nu-şi amintească. Inima să i se oprească: iar capul în pămînt, groapa să şi-o facă cu braţele; salt în lut, în adînc. Să uite. Gură de foc. De ce-ai vorbit, de ce ai vorbit Jacobe? Gură de aur, gură de aur, viperă. Cum de ştie? Ce să fac acum? De ea nu pot scăpa, de ea sînt legat. Dacă plec, pier. Nu mi-e teamă că pier, dar nu vreau. Vreau s-o văd pe ea, s-o aud pe ea. De ce ai spus frate, de ce?...

— E adevărat? il iubea?

— Il iubea mult. Dar acum îl urăşte. Aşa mi-a spus: Jacobe, e laş, e tîlhar, e înşelător. Il urăsc, cîinele! îl urăsc...

Cesare zîmbi, extenuat. Ei şi? l-a iubit, odată, l-a iubit mult ca să facă toate...

Umblară iar, o bucată bună de drum, fără să vorbească. Trecuse amiaza. Cald; vîntul scăzuse de tot. Erau tentaţi amîndoi să se scalde — marea, albăstrie, calmă, ispitind cu clătinarea-i rece — dar se sfiau unul de altul, ca doi asceţi creştini. Nici unul n-ar fi putut suporta goliciunea celuilalt.

În cele din urmă, Jacob se opri sub un salcîm sălbatic de pe marginea drumului şi se trînti pe iarbă după ce o mătură cu mîna.

— Ai obosit? întrebă Cesare răsuflînd greu.

— Nu atît de mult, dar mi s-a făcut foame.

— Iar mie mi s-a făcut sete, spuse Cesare aşezîndu-se la umbră.

Jacob deschise traista şi scoase bucata de caş dată de grădinar, două ouă răscoapte şi pîine uscată. Cesare privi merindele cu sincer dezgust. Aştepta sticla cu apă. Jacob i-o puse la îndemînă, dar după cea dintîi înghiţitură Cesare se scutură şi scuipă.

— Sărată! Asta e mai degrabă ciorbă, nu apă.

— Jacob Weinrich se lumină întristîndu-se:

— E greşeala mea, eu am umplut sticla. Pesemne că am luat din butoiul cu apă de mare.

Cesare tăcu. La ce bun? E nebun, ştiam de mult că e nebun. Poate a voit să mă otrăvească? Poate mă ucide la noapte. Frica se accentuă. Îl privi mîncînd, cu degetele fine apucînd caşul murdar.

— Cuţit ai, mă? ezită Cesare.

— Nu.

— ... ca să tai pîinea, se pricipită Cesare.

Celălalt zîmbi, înţelegător.

— Pîinea e în felii, de-a gata. Să-ţi dau? Dar de înjunghiat nu te înjunghii, n-ai teamă.

— Nu vorbi copilării!, îl certă Cesare cu ochii plecaţi.

Atunci un trecător se ivi la colţul drumului şi, văzîndu-i, se apropie îmbărbătat către ei. Amîndoi tovarăşii tresăriră. Cesare aşeză ochelarii cu sticle negre, ca să-l vadă mai bine. Era un simplu călător de drum scurt, fără desagi şi fără cizme, numai cu un băţ inelat şi un pachet învelit în hîrtie în mînă.

— Bună ziua, se apropie el de tovarăşi. Mă rog d-stră, nu aveţi puţină apă?

Accent străin şi căutătură fricoasă.

— Apă e, dar e sărată, e din mare!, rîse amuzat Cesare. Isprava dumnealui.

Jacob se sfii, zîmbind.

— E greşeala mea, iartă-mă. Dar satul nu e departe.

— Eu din sat viu, vorbi omul. Cam vreo cinci kilometri.

— Cale de două ceasuri.

— Şi mai puţin, dacă e bărbăţie, crezu celălalt. El se aşeză acum la umbră alături de cei doi. Jacob îşi înveli merindele şi le puse în traistă. Cesare păstră, încă, zîmbetul amuzat. Şi el tot după apă venise! Şi ce faţă ciudată... Dar ce-mi pasă? Omul lui Dumnezeu... *El?* Dacă vine din sat, nu poate fi *el*. Mare minune unde s-o fi dus. A dispărut, prodigios, în pămînt, în nisip. Asta a fost ieri. El e în oraş acum. A ajuns ieri seară. Dar ăsta, de ce m-o fi privind ţintă şi fricos?

Într-adevăr, călătorul nu-şi putea lua ochii de la Cesare. Încercă să spună ceva, dar tot şovăia. Cesare în-

cepuse să se simtă stingherit, și făcu semn lui Weinrich să se ridice.

— Dumitale nu ți-e foame? întrebă Jacob pe străin.

— Mulțumesc, nu. Puțină apă, asta e tot ce voiam, răspunse el privind tot atît de inciudat pe Cesare.

— Apoi noi ne ducem, hotărî Weinrich.

Își urară bună ziua și plecară, Cesare grăbind pasul, iar Weinrich urmărindu-l cu oarecare greutate. După ce se depărtară bine, Cesare își mărturisi îndoielile asupra străinului. Jacob se părea că nu observase nimic.

— Pe omul ăsta l-am mai văzut undeva sau el m-a văzut. Nu se poate... Prea mă privea țintă. Se ținea să mă întrebe ceva, sînt sigur.

— Și ce frumos ne-a cerut apă, întrerupse Jacob din urmă.

— Întîi credeam că e *el*, omul de care m-am despărțit ieri.

— Și ce-ai spune să fie înger? întrerupse iarăși Jacob Weinrich.

Cesare grăbi pasul săltînd din umeri. Weinrich era maniac, și se înrăia pe ce trece. Îngeri în chip de om, bătînd drumul mare și cerînd apă.

— De ce n-ar fi? își continuă Jacob gîndul. Căci după vorbă vezi că e străin.

— Mai degrabă o fi omul care a fost ieri, căci mă privea numai pe mine.

— Care? se miră Jacob, trezindu-se.

— Omul de ieri. Ți-am vorbit mereu de el, nu-ți amintești? M-a întîmpinat pe plajă, dimineața. A umblat o bucată de drum alături de mine, apoi a dispărut, Dumnezeu știe cum.

— Și ăsta a dispărut, omul de adineaori! observă Jacob Weinrich întorcînd capul și privind șoseaua deșartă.

Cesare se înfricoșă iarăși.

— Ești sigur? strigă el apucînd brațul tovarășului. Ești sigur că a dispărut? Nu vezi nimic? Nici o umbră, nici coloane de fum, fum alb, gros, adică praf, pe sub pomi, înapoia stîncilor?

— Nu. Țipenie. A dispărut. A fost un semn, n-a fost om. Cum ți-am spus eu de la început.

— Poate o fi vreun drum la dreapta, prin cîmp. Poate vreo potecă ce duce mai repede în oraş.

— Poate, încheie paşnic Jacob Weinrich, reluîndu-şi mersul.

Cesare îl urmă năruit. Ochii lui vedeau şi mai puţin, acum. Şi cu cît simţea că i se retează privirile, cu atît spaima creştea în el, o spaimă ca o gheară, de carne, de oase, reală, de-a dreptul în sîn, în măruntaie. Spaimă de umbre, de cele ce nu poate vedea. Omul de ieri şi cel întîlnit acum îşi schimbau rolurile fără nici o noimă, în faţa lui. Amîndoi se făceau unul, iar din fiecare doi, trei. Jocuri bolnăvicioase, de friguri rele, clătinau mintea lui Cesare. Ca să nu gîndească nimic, ca să nu simtă scăderea vederii — el grăbi paşii, cu capul plecat. Întrecu repede pe Jacob Weinrich, care îl striga din urmă:

— Frate! frate!...

Cesare nu-l asculta. Umbla, cu picioarele desculţe şi şchiopătînd în ghetele prea mari, cu jiletca scurtată de apă.

— De ce ţi-e frică? îl liniştea Weinrich. Nu e om, e înger. Nu face nimănui nimic rău...

*
* *

Dar întîmplarea neaşteptată se împlini cînd ajunseră în sat.

Umblaseră acei cinci kilometri fără să vorbească. La cea dintîi curte, Cesare se opri şi ceru apă. O femeie îi aduse găleata şi cana, privindu-l cu teamă. Cînd sfîrşi, mulţumi şi plecă înainte, fără să aştepte pe Weinrich. După cîteva case, pe uliţa cea mare — se opri împietrit pe loc, şi nu-i veni să-şi creadă ochilor. Weinrich îl ajungea alergînd din urmă. Omul cu care se întîlniseră pe şosea, cel cu accent străin, îi salută politicos şi îmbie pe Cesare să vină să bea apă. Cesare nu găsi puteri să refuze, nici să mulţumească. Weinrich privea scena cu o satisfacţie nelămurită.

Cele ce urmară i-au surprins pe amîndoi. O maşină sosi prăfuită dinspre şoseaua comunală. Cineva strigă.

— Cesare! Cesare!...

Un jandarm apăru dintr-o curte şi întrebă pe necunoscutul cu vorbă străină.

— Asta-i mă?!

— Asta.

— Aţin-te mă!

Îl prinseră ca pe un curcan, jandarmul înaintînd spre el cu centironul în mîna dreaptă, iar străinul cu un alt drumeţ tăindu-i scăparea din două părţi.

Cesare ghici şi ţipă, pălind.

— Ce aveţi cu mine? De ce mă prindeţi?

— Lăsaţi-l domnilor, n-a făcut nimic, e prietenul meu, interveni blajin Weinrich.

Dar jandarmul îi repezi brutal. Jacob Weinrich se rezemă ostenit de gard. Din maşină se coborîră un ofiţer, un domn necunoscut şi domnişoara Marta. Weinrich îi privi năuc. Toţi strigau: Cesare!

El recunoscu pe dl George şi pe Marta, şi-l cuprinse deodată o furie oarbă că e prins în capcană, că iar îl vor închide — şi umilinţa îl biciui; oamenii îl vor crede de acum nebun. Îşi zări ruşinat, picioarele goale în ghetele prea largi ale lui Weinrich.

Dl. George se apropie agitat şi prieteneşte.

— Ce-ai făcut, pentru Dumnezeu?! Te credeam înecat. Vorbesc toate ziarele de tine. Te plîng toţi!

— Dar niciodată n-am crezut că Cesare s-a înecat, spuse d-ra Marta rîzînd şi plîngînd în acelaşi timp.

— Ce vreţi de la mine? Ce aveţi cu mine?! strigă Cesare, trîntindu-se în praf, cu mîinile la ochi.

Pierea, pierea... Lumina se stingea văzînd-o, minune, pîlpîind, felii, felii de cenuşă se îngrămădeau în văzduhul lui. Sticliri şi pumni îl năpădeau pe la tîmple. În faţă îi jucau necunoscuţi, doi, o mie, şi apoi iar doi.

— Ce-am făcut? Ce-am făcut eu? urlă, furios şi plîns.

Se adunase lume. Jandarmul şi ofiţerul ţineau cordon. D-ra Marta plîngea cu hohote, iar dl. George vorbea franţuzeşte:

— Aduceţi-l în maşină! de ce-l chinuiţi?!

— Repede, în maşină, vorbi dl. George în franţuzeşte.

D-ra Marta gîndea: ce soartă?! E un geniu! Apoi se alarmă; Doamne, Doamne, cum am să-i spun? Cum am să-i spun acum?... Privea pe dl. George şi plîngea iarăşi

Voia să-l ajute pe Cesare, dar nu știa de unde să înceapă. Nimeni nu știa de unde să înceapă. Jandarmul se sfia să uzeze centironul, căci ofițerul se răstise la el. Cesare rămăsese în praf. Cine avusese dreptate? Medicul bătrîn sau medicul cel tînăr? Nu mai văd. Dumnezeule, nu mai după o lună! Nu mai văd, nu mai văd!

Se ridică deodată în drum și vorbi tuturor, ca o revelație.

— *Nu mai văd!*

Domnul George înlemni. Domnișoara Marta se rezemă de mașină. Șoferul se coborî și apucă pe Cesare de braț. El se împletici ca beat, dar se lăsă dus. Mașina porni într-un nor de praf.

După ce lumea se risipi, Jacob Weinrich — care stătuse tot timpul rezemat neputincios de gard — se găsi față în fața drumețului cu vorbă străină. Se apropie de el hotărît. Acesta îl privi, palpitînd încă de cele ce văzuse. Era un om timid și fricos. Se pregătea să explice cum a recunoscut pe Cesare după cele ce scriau ziarele, cum a luat un drum mai scurt și a alergat să vestească jandarmul, cum acesta a telefonat în oraș, iar dl George s-a întîmplat să afle dintr-o dată vestea. Dar Jacob Weinrich nu-i dădu timp să vorbească. Se apropie semeț și îl pălmui pe amîndoi obrajii.

— Fără nici un motiv, m-ai înțeles?

Omul îl privi împietrit. Weinrich îl pălmui iar, repezit, din sec. Omul se clătină palid sub lovituri.

— Fără nici un motiv...

Și porni spre gară, împăcat și senin, ca un bărbat ce și-a împlinit datoria.

XI.

AVENTURA DOMNIŞOAREI MARTA

Domnişoara Marta a suferit o adevărată criză de neurastenie şi insomnie din ziua cînd Cesare a părăsit oraşul. Omul care pleca în lume, eroul aşteptat în Capitală şi reprodus fotografic pretutindeni — era necunoscut d-rei Marta; apăruse deodată, după experienţa medicului din camera obscură şi după destăinuirea soartei care îl aştepta. Un străin pentru ea, acest Cesare însetat de libertate, de aventuri şi de viaţă. Dar tot atît de ataşabil; sufletul ei de domnişoară bătrînă fusese violentat de neaşteptatele descătuşări ale eroului, se apropiase însă iarăşi de el, îl explicase psihologic şi îl asimilase. Cesare crescuse acum altfel în închipuirea ei, lectoră cu vizualizări prompte. Mai întăritat, mai ferm, mai masculin, deşi mai puţin tragic. Orb, orb — ar fi fost cu totul altceva. Orb de-a dreptul, la treizeci şi opt de ani, pentru că scăpase o femeie. Delectări romantice, din care d-ra Marta se scutura agasată, pentru că domnişoara încheiase de mult socotelile cu romantismul şi trăia de acum în conştiinţa modernă, fluid prodigios şi eroic, animat de mari curente, de reforme, de religiozitate, prospeţime cerebrală şi revanşă etică după stupiditatea veacului trecut. De cîte ori descoperea atitudini sau nostalgii sentimentale în suflet, d-ra Marta le mătura amuzată sau le considera non-romantice. Cesare, însă, poseda o particularitate revelantă: aceea de a fi unic, episodic, real şi ireductibil. Din bibliotecarul asexuat şi placid, izbucnise mascul diamantin şi subtil, crescut apoteozic sub umbra

destinului. D-ra Marta nu cunoştea mai mult. De aceea după ce se despărţise de Cesare, fu cuprinsă de nelinişti şi îndoieli. Aştepta cu spasm scrisoarea lui, şi spera.

Chiar în seara plecării, Julius venise şi istorisi toate întîmplările din gară. Primarul, de asemenea, bîrfi conduita bibliotecarului, aşa că pînă a doua zi tot oraşul cunoştea că Cesare, în urma repetatelor atacuri nervoase, înebunise subit şi se pregătea să plece cu trei trenuri deodată. Ziarele, totuşi, nu reproduceau zvonurile; aşteptau scene nedezminţite, iar pînă atunci se mulţumeau să comenteze vag pronosticurile autorităţilor asupra viitorului lui Cesare şi să insinueze, ca numai pentru iniţiaţi, răutăţi privind alura donquichottească a bibliotecarului.

D-ra Marta suferea sincer văzînd întorsătura pe care o luau evenimentele, şi pe eroul său scăzut în ochii opiniei publice. Ea îl voia un revoltat, un profet şi oţelit cuvîntător — dar nu un personaj de care lumea începe să se amuze în absenţă, socotindu-l inofensiv şi oarecum decorativ şi în discutarea căruia nu e indispensabilă seriozitatea. De aceea, ca să nu agraveze zvonurile, d-ra Marta îl rugase pe Iulius să nu şoptească un cuvînt asupra banilor. Iulius făgăduise şi dădu d-rei pachetul de bancnote, ca să le înapoieze prin Bancă lui Cesare, îndată ce îi va afla adresa.

În a treia zi, d-ra Marta s-a dus la sanatoriu, să o vadă pe Melania. A găsit-o aproape în agonie. De abia a izbutit să vorbească; mai mult plîngea. Aflînd de la soră că Cesare părăsise oraşul, d-ra Melania înţelese că nu îl va vedea niciodată. Disperarea îi înrăi durerile, îi acceleră boala. Medicul de serviciu se îngrijoră. Se adună iar consultul şi iar se verifică vechea dispută: că nimeni nu putea afirma definitiv sau valid cauza pentru care agonizează d-ra Melania. Inima îi era tot mai rău. Plămînii nu se îndreptau. Iar medicul bătrîn se temea de cancer. Totuşi, dintr-un foc *nu trebuiau* să rezulte atît de multe maladii, gîndeau cei patru domni ai consultului. Desfigurarea, chiar palpitaţiile, erau fireşti. Dar tuberculoza, inima, cancerul, într-un trup perfect şi de o sănătate perfectă — erau enigme.

Melania îşi întrebase prietena de Cesare. D-ra Marta roşi, se tulbură, dar nu putu minţi. În cele din urmă plînse cu multă sinceritate şi abundent. Amintindu-şi,

însă, că se poartă ca o eroină din Henri Murger, se încruntă și participă instantaneu la conștiința modernă. Intr-adevăr, printr-o simplă scuturare de umeri sau clipire din ochi, d-ra Marta era capabilă să vadă și să simtă faptele așa cum își propusese să le vadă mult timp înainte. Se putea reîntoarce oricînd în oceanul ei de senzații momentane și sentimente difuze, de filigrame și șocuri electrice, unde totul era acceptat — de la barbari la decadenți — unde totul era prețuit și înghițit. Prin acea subită *volte-face*, d-ra Marta se dezgusta aievea de episoade sau priveliști care o emoționau cu puține minute mai înainte. De aceea îi erau insuportabile scenele de la sanatoriu, din odaia Melaniei. O mișcau și o iritau în același timp

Melania, însă, întreba prea mult de Cesare și plecarea lui o abătuse stînjenitor de vizibil. D-ra Marta se simți ea însăși stînjenită. Nu e prea mult? Nu se gîndește prea mult? De altfel, Cesare, n-a observat-o niciodată, la bibliotecă; iar după aceea, nu i-a pomenit niciodată numele. E firesc să nu o poată suporta. Icoana celor ce vor veni. Va orbi pentru ea. De ce-ar suporta-o? Și totuși, Melania stăruie; îl cheamă, e hipnotizată de numele lui, îl așteaptă. S-ar spune că însăși fărîma de viață ce i-a mai rămas, e pentru el. Să trăiască numai pînă ce s-o întoarce. Dar Cesare e liber, e plecat pe drum necunoscut, va pleca tot mai departe. De ce îl așteaptă?... D-ra Marta simțea că se sufocă. Mă gîndesc prea mult, chiar eu mă gîndesc prea mult. De ce n-ar face ea același lucru? Doar i-a scăpat viața... Dar argumentul plutea în aer. Gîndul veni și plecă fără să o liniștească. Nu, desigur că nu e recunoștință... Aproape o urî, cînd o privi, trup schilod, păcătos, față scorojită și umflată. Dragoste? D-ra Marta ar fi fost tentată să țipe și să rîdă, apoi s-o sugrume. E o glumă proastă. Nimeni nu-l poate iubi pe Cesare. De ce l-ar iubi? Respect, adorație, teamă — e de-ajuns, e de-ajuns pentru ei. Și tocmai Melania, după toate cele ce a făcut... Ce-a făcut? Ce a făcut?... Nici d-ra Marta nu știa prea mult, dar aflase îndestul ca să se scuture și să scuipe. A scuipat vulgar, ceea ce nu făcuse niciodată înainte, aflind de Melania goală, cu cei doi alături... In orice caz, dragoste din

partea trupului răscopt de jăratic și umflat de boală, e de neînchipuit — gîndi d-ra Marta mută, privind lacrimile bolnavei.

A trebuit să plece, îndată, căci o chinuia tovărășia Melaniei, și atitudinea sorei, și atmosfera odăii. Străbătu absentă grădinile sanatoriului. Se opri la marginea de vest a clădirii ca să contemple pavilionul unde fusese internat Cesare. Vălmășeală de gînduri. Zile eroice. Planuri de viitor, cărți pe care le va citi lui, vila în soare. Fleacuri! gîndi brusc d-ra Marta, și răsturnă cu genele panorama de închipuiri pe care o ridicaseră nădejdile acelor săptămîni. Porni la drum insultată, grăbind ostil pașii și neprivind pe nimeni. În stradă îi întîlni pe Manoil și pe dr. Weinrich, cel dintîi cu aceeași gură drăcească și mîngîindu-și obrazul stîng cu același vechi tic. Dr. Weinrich, posomorît, rău îmbrăcat — îl asculta vorbind. Amîndoi o salutară cu vădit respect și chiar cu o bucurie surprinsă, ca pe o veste bună. Dar d-ra Marta le ignoră salutul și traversă bulevardul în aceeași ofensivă. S-ar fi spus că cei doi bărbați se pregăteau s-o urmărească, să-i vorbească ceva însemnat și urgent. Dar d-ra Marta nu le luă în seamă pornirea. Manoil se plecă spre urechea lui Weinrich și șopti, probabil un cuvînt de duh, pe care îl savură sigur, căci Weinrich rămase tot atît de posac și cu ochii după trecătoare.

D-ra Marta petrecu în mare neliniște ziua, gîndind mii de planuri, unele de-a dreptul absurde, altele romanești și puerile. De cîte ori se trezea, se ridica iritată de pe canapea și își căuta de lucru. Dar nu găsea nimic de făcut. Luă din raft o sumedenie de cărți, le răsfoi, citi pagini — dar de cum ridica ochii de pe rînduri, aceeași neliniște o cuprindea. În cele din urmă se îmbrăcă și se duse în grădina publică. Spectacolul burghez și emfatic o calmă. Rămase pînă seara tîrziu.

Dimineața își aminti că are ore de la zece la douăsprezece. Stătu mult la îndoială dacă trebuie să se ducă sau să telefoneze directoarei. Șovăia. Lipsise atîtea zile, și motivele erau întotdeauna dubioase. Dar directoarea îi era camaradă. Totuși, totuși... În acel timp, medicul sanatorului sună tulburat. D-ra Marta palpită văzîndu-l. S-a întîmplat ceva lui Cesare? Zări trenuri deraind, va-

luri rupînd zăgazuri de beton, încălecări de şine asurzitoare, torent, electricitate, paralizie, sinucidere. Panorama se ridica iar, agitată, diabolică, amuzîndu-se de spaima singurului spectator, mintea d-rei Marta.

— Aţi citit asta? întrebă medicul despăturind ziarul cu interviul d-lui George.

— N-am citit ziarele de azi, răspunse tremurînd d-ra Marta.

— E de necrezut cît de anormali sînt unii oameni, reflectă tulburat medicul, în timp ce d-ra Marta parcurgea cu ochii coloanele. Profanii, păcatul civilizaţiei. Oriunde e o cultură tehnică, specializată, colcăie profanii; şi de cea mai rea speţă, semidocţii...

D-ra Marta nu ştia ce să răspundă, ochii fiindu-i sorbiţi de vorbele lui Cesare, pe care le recunoştea întocmai. Citea pe sărite şi se emoţiona cu cît dl George îşi completa descrierea tragicului personaj. Domnişoara, crescută în cultul frumosului, nu opunea nici o rezistenţă emoţiei, pe care inspiraţia scînteietoare a d-lui George o ridicase. Era într-adevăr o izbucnire dramatică, în negru şi alb, şi domnişoara îşi recunoştea victorioasă pe Cesarele ei, lucrat în piatră, ursit.

Medicul se impacientă.

— Vă las ziarul, îl citiţi pe urmă. Dar citiţi asta...

Arăta pasajul unde dl George îl osîndea că a lovit mortal pe Cesare comunicîndu-i direct termenul orbirii. Ieşire violentă şi victorioasă, dovedind din însăşi conduita şi mărturisirea lui Cesare dezaxarea lui fatală, existenţa lui neverosimilă între două lumi, în aşteptare.

— Ce spuneţi? întrebă medicul. E măgărie sau inconştienţă? Domnii de la ziare cred că au dreptul să spună orice şi să se amestece oriunde. Omniscienţă. E mai rău decît ignoranţa crasă, e bătaie de joc. Talentat, puternic, dar semidoct, spoială, îţi sare în ochi, după modul cum aplică dramaturgia în cazul bietului Cesare, un caz nenorocit unde am încercat să aduc puţină viaţă luminînd lucrurile aşa cum sînt. Domnul îmi porunceşte că era mai bine să mint. Fără argumente. Să facem medicina cu teorii gazetăreşti sau cu psihanaliză, metanaliză, pseudoanaliză... Farseuri!...

Medicul vorbise neobişnuit de agitat, neglijîndu-şi complet vocabularul altădată atît de îngrijit şi tehnic. Domnişoara, deşi îl înţelegea, nu-i înţelegea furia. Mintea ei era robită de „Lumina ce se stînge...", de prometeul înlănţuit al penei d-lui George. Îl acceptase pentru că nu mai era uman, nu mai avea scăderi nici asperităţi, nu mai era mediocru nici schimbător — ci tragic, cumplit şi tragic, linie. Medicul vorbi de o intervenţie prin Asociaţie, sau chiar de un proces. D-ra Marta, deşi palpitînd încă de surprize, se hotărîse să plece şi să întîlnească pe Cesare. Acum ştia unde să-l afle. Ştia că nu are bani. Ştia pe cine întîlnise în tren, ce amintiri povestise. Încă nu citise atent confesiunea anilor de la Paris. Erau lucruri noi, surprinzătoare pentru ea.

Medicul îi atrase atenţia enervat.

— Iar Cesare, Cesare... îşi pierde minţile, băiatul! Citeşte memorialul cu Haruni, un oriental dubios, probabil eteroman şi vicios pînă la măduvă, pe care nepregătirea bietului Cesare îl încoronează matematician. Citeşte ca să te convingi cum activează amintirile asupra unui creier dezorientat.

Dar d-ra Marta era nerăbdătoare. Împături ziarul şi mulţumi medicului. Era zăpăcită. Oferi ceai, deşi se apropiau ceasurile zece. Renunţă să se ducă la şcoală. Mărturisi medicului gîndul de a pleca şi de a-l întîlni pe Cesare. Era nevoie urgentă. Arăta banii pe care Iulius îi lăsase. Medicul o felicită, entuziasmat. Regretă că spitalul nu-i îngăduie să plece imediat, dar va încerca, va încerca. În nici un caz nu se va lăsa insultat în ziar la sfîrşit de carieră. Va întîlni pe primar. El a venit la d-ra Marta pentru că îl cunoştea bine pe Cesare şi îl îngrijise tot timpul în sanatoriu. Un martor excelent, d-ra Marta, cu reputaţia ei în oraş. Ea se codea, mulţumea roşind. Cu ce tren să plece? Era atît de emoţionată încît nu putu telefona la gară. Medicul ceru biroul de informaţie tuşind. Un accelerat la unsprezece. Tocmai timp de împachetat o valiză, de trimis băiatul cu telegrama pentru dl George şi apoi, imediat, o trăsură. Plecarea precipitată o împiedică să gîndească. Alerga prin cele două odăi, alarmată. Să-i spun Melaniei? Să-i scriu din gară? Să-l iau şi pe Julius?

mai bine ca el să vină cu doctorul. Nimic de citit? Găsesc în gară. Cîteva cornuri, fructe, ziare — pînă seara nu e mult. Tremura de emoție gîndind că va rămîne singură şi va putea citi şi reciti pe îndelete interviul, il va putea asculta pe Cesare.

Medicul se scuză, spitalul, sanatoriul. Aproape zece. D-ra Marta îl conduse îmbujorată pînă în curte. Apoi, sărind scările, se reîntoarse în cameră, încuie uşa şi imagină o toaletă primăvăratică. Se pudră cu luare aminte. fără să observe de data asta umbrele rozacee ale pleoapelor şi pielița plisată la colțurile buzelor. Patruzeci? Nu, nu, mult mai puțin; treizeci şi şase. Dar, Doamne, Doamne, cîteodată arăt atît de tînără!... De ce m-aş mărita?

Tainele d-rei Marta.

* * *

Cu acelaşi tren călătorise şi Jacob Weinrich. D-ra Marta nu l-a observat.

Ajunse foarte devreme la gară, ocupă un compartiment pustiu de cl. I, şi începu să citească interviul. Nu rezista mai mult de un paragraf. Atenția se preda, apoi, şi începea să viseze cu ochii duşi pe fereastra vagonului. Aceleaşi dealuri cu vii. Nu le vedea. Vedea tot felul de lucruri frumoase şi odihnitoare, şi ea se dovedea pe rînd eroină de multiple cărți. Începea să se facă tot mai cald. Coborî storurile şi începu să moțăie. În cele din urmă încuie uşa şi se culcă. Noaptea nu dormise mai deloc. Împăcată, ajutată de căldură, d-ra Marta adormi. Fructe şi ziare pe cealaltă canapea. Nimeni. Se deşteptă aproape de amurg, abundent transpirată şi cu dureri de cap.

În timp ce d-ra Marta dormea fără nici o teamă, un personaj incert se ivi pe culoar. Avea o valiză de piele şi un baston pe care îl purta într-o manieră ciudată, la spate. Se părea că îşi caută un loc retras, pentru că privea cu atenție fiecare compartiment. Se opri cu surpriză în fața celui al d-rei Marta. Perdelele erau trase, totuşi putu privi şi se părea că o recunoaşte. Încercă zîmbind clanța. Deşi încuiată, uşa cedă după cîteva miş-

cări foarte atente. Tînărul privise culoarul, şi apoi descuiase uşa cu un passe-partout. Nici un zgomot. Închise uşa la loc. Domnişoara dormea adînc, pentru că nu tresări cînd tînărul luă valiza din plasă, nici cînd o descuie. Căută, căută, apoi aşeză valiza, cu aceeaşi atenţie. Cînd fu să plece, domnişoara oftă. El o privi palid, cu mîna în aer. Apoi zîmbi. Luă două pere din pungă, ieşi şi încuie uşa. Pe culoar, începu să umble tot atît de plictisit. Se opri pe o banchetă, curăţă perele cu un briceag elegant şi zvîrli gînditor cojile pe fereastră. În cele din urmă îşi şterse mîinile cu batista, îşi luă bastonul şi plecă. La capătul vagonului întîlni pe controlor. Acesta se scuză şi îl întrebă de timp.

— Patru douăzeci şi cinci, răspunse calm tînărul.

Vorbea puţin gîngav, dar controlorul nu se putu opri să nu reflecteze că îşi exagera fără rost defectul.

*

* *

Domnişoara Marta ardea de nerăbdare cu cît se apropia de mare. Cînd se înseră, îşi pregăti lucrurile şi ieşi pe culoar să aştepte. Nu putea privi. Întreba mereu, pe oricine, cîte minute mai sînt. În sfîrşit trenul opri. Domnişoara se hotărîse să petreacă noaptea într-un hotel-pensiune, apoi să viziteze prin surpriză pe Cesare, dis de dimineaţă. Alese o cameră cu ferestrele la mare şi îşi ceru cina pe verandă. Cîteva familii în pensiune îşi culcau copiii şi se dovedeau foarte nerăbdătoare, consultîndu-se asupra toaletelor, copleşind slujnica cu nervozităţi. D-ra Marta se irita de atîta zgomot. Se învîrtea pe chaise-longue, privind cerul înstelat ca să se calmeze. Mai multe domnişoare, în toalete străvezii şi pantofi de mătase, îi trecură prin faţă. Ea le privi distant şi intelectual. Bal sau logodnă? Căuta cu ochii farul. Doar un opaiţ verde, privit de pe verandă. Probabil că luminile sînt concentrate toate spre ape, gîndi d-ra Marta. Apoi, spre stînga, bulevardul spre docuri, cu globuri mari. Unde e centrul? Se zăreau profuziuni de lumini sticloase printre pomi, printre clădiri. N-o fi vreun bal astă seară? Ce idee, să mă duc la bal acum ...

Camerista îi desfăcu patul și aduse apă într-un clondir de cristal roz. Fără gust, hotărît fără gust într-o cameră modernă, crezu d-ra Marta. Dacă aș întreba-o?

— Ce sînt luminile alea, fată?

— Cazinoul, „Central" cum îi spunem noi...

— Oh! da, da, își aminti d-ra Marta.

— Astă-seară e bal, șopti camerista.

Domnișoara zîmbi. Se apropiau zece ceasuri. Nu putea dormi. Rămase mult timp cu privirile duse spre mare, spre zări. Cînd se întări vîntul, se retrase în cameră. Somnul o cuprinse anevoie, și numai pentru un răstimp. Începea să distingă zgomotul valurilor, și aceasta o înciudă. Aprinse lampa, privi ceasornicul; aproape două. Nu avea nimic de citit. Își aminti de Cesare și, instinctiv, se coborî din pat, luă cheița din poșetă și descuie valiza. Căuta înfrigurată plicul cu bancnote, banii lui Cesare dați de Iulius. O străpunse frica, negăsindu-i la întîia cercetare. Tremura, iar buzele i se întredeschiseră, albe, uscate. Trînti toate lucrurile din valiză pe pat, și le scutură unul cîte unul. Nicăieri. Unde? Unde? Furați, dar cînd? De unde? Au fost acolo, i-am văzut. Toate se învîrteau. Huruit de roate, ritm de leagăn; carnea mîinilor se umflă, pipăie ca pe vată. Vată, tot ce atinge e vată. Se împleticește.

— Banii lui Cesare! Mamă!...

Nici o cenzură în gînduri. Se roagă, se închină, promite pomeni și daruri bisericilor. Toată averea lui, toată averea. Hoață. Ce motiv, ce motiv?... Plînge cu puiul de pernă la gură.

În tren, desigur că a fost furată în tren... Țipă, bate cu pumnul în perete. În cele din urmă sună. Camerista sosește somnoroasă.

— Mi s-au furat o sută de mii! strigă d-ra Marta.

Camerista nu înțelege. Căutare inutilă, sfaturi. Vine și o doamnă bătrînă. Se aprind becurile pe coridor. Proprietarul vine în haină de noapte. Camerista explică tot, căci d-ra Marta plînge în pat.

— În tren? așadar *nu aici*, ci în tren? răsuflă ușurat proprietarul.

Apoi se oferi prompt să telefoneze la poliție. Se coborî în birou, alergînd. Lumea se întorcea de la bal. Doamnele întrebau, compătimeau, aduceau sticluțe cu săruri și asigurau că banii vor fi găsiți a doua zi de dimineață.

— Banii lui Cesare!, repeta abundent d-ra Marta. Banii lui, a ajuns un cerșetor acum . . .

— Care Cesare? se nedumeri o doamnă.

Proprietarul întîrzie mult în birou. Veni abătut.

— Nu e polițaiul acolo. L-am cerut de trei ori. Numai sergentul de post și schimbul de noapte . . .

— Dar unde e frate? se irită d-ra Marta plîngînd. Mă duc să-l găsesc. Să telegrafieze, să facă ceva . . .

— Pe polițai nu-l puteți găsi acum, explică proprietarul. Au plecat toți, un caz urgent, un nenorocit s-a înecat . . .

— Cînd? cînd s-a înecat? se neliniști domnișoara.

— Asta nu o știu. Probabil acum cîteva ceasuri. Îl caută, încă. Și șalupa e acolo . . .

D-ra Marta se trînti iarăși în pat.

— Ce șansă! ce șansă! . . ., se blestema ea.

Cesare orb, cerșind. De unde să găsească atîția bani? Dacă aș vinde casele? Și Mihai, și ceilalți? Trebuie să le vînd; de unde să găsesc o sută de mii? Doamne, Doamne . . .

— Nu vă alarmați, o consolă proprietarul. Voi telefona iarăși, în zori, dar acum vedeți și d-voastră, e vorba de viața nenorocitului ăluia, dacă o mai fi trăind . . . Voia să se sinucidă . . .

O fi avînd cu ce să plătească noaptea asta? se întrebă el privind aspru valiza micșoară a domnișoarei.

Plecau toți. Camerista grămădi lucrurile în valiză, ștergîndu-și lacrimile, pentru că plînsese și ea. S-a înecat un om. Stîrvul e întotdeauna umflat, pielea lucitoare și obrajii buhavi. Ochii nu i-am văzut, ochi de om înecat. Dar dinții sînt tot albi, de piatră . . .

*

* *

Cum să-i spun?, fu cel dintîi gînd al d-rei Marta dimineața, cînd se deșteptă umilită că dormise după o astfel de nenorocire. Ar fi fost tentată să fugă, să găsească banii și să-i înapoieze lui Cesare telegrafic. Începu să plîngă. Cercetă poșeta și socoti că are îndeajuns bani pentru hotel și pentru întoarcere. De ce nu mi-a furat pe ai mei, sceleratul!, se lamenta domnișoara. Dar se hotărî să se îmbrace. Camerista îi aduse un ceai fără lămîie și cu biscuiți dulci, pe care domnișoara nu-i atinse. Ascultă absentă povestea înecatului, pe care camerista o explică în detalii. Cum el a fost la bal, și a vorbit cu acei oameni, apoi a mințit că se duce acasă, dar s-a dus pe malul mării, s-a descălțat, s-a suit pe o stîncă și s-a zvîrlit în mare. E o stîncă, acolo, de pe care s-au sinucis atîția. Cine se zvîrle, nu mai scapă. Apa e ca într-o căldare, fierbe printre stînci.

Să mă înec și eu? Lașitate, lașitate. Cerșetoare, dar am să adun banii. Poate hoțul va fi prins, poate e deja prins. Domnișoara se clătină sub îndoieli și speranță.

Era tînăr, continua camerista neîndurată. Credeam la început că e argat, așa spusese el. Dar dl George . . .

Domnișoara tresări, deodată. Lăsă ceașca de ceai pe tavă, pălind.

— Care dl George? Directorul?

— Cel cu „Vila Lucia".

— Dar ce căuta el acolo, cu sinucigașul?

— Era prietenul lui, sta cu el . . .

— Cesare!!

O sută de mii? Casele nu se vînd, n-am să-i spun nimic lui Mihai. Vai! vai! Cesare . . . Nu, nu, e absurd. E o confuzie. După un interviu superb, ce l-a apucat? Cesare mort. Ca în spital, nemișcat, fără flori căci s-a zvîrlit în mare. Cum e? Galben, hainele îi putrezesc, în păr se strecoară melci. Moarte. Tremura, tremura. Un tunel, prin adînc, perna saltă în ritm de roate. Doamne, drumul ăsta nu se mai sfîrșește. Și dacă un alt tren vine, pe la celălalt capăt, mașină cu un singur ochi? Fiuu! . . . Nu e timp să oprească. Stop. Alarma. Prea tîrziu, desigur. Cîți morți? Îi vor număra în hambar. Toți în ham-

bar, răniţi şi morţi. Nu mă ţine strîns, nu mă ţine strîns!... Oh, domnişoară, e numai mîna mortului...

— Ce aveţi domnişoară?!

— Vai, fetiţo! pe el îl căutam...

— Şi banii?

— Lasă-i, lasă-i...

Nu spun nimic. De ce să spun? S-a înecat. Ştie Julius, şi el mă va crede. Banii din poşetă, plata camerii, apoi înapoi. Ce tragedie!

Se deşteptă gîndind absurdităţi. Era cu adevărat dezgustată de jocul minţii, joc neverosimil de optimist şi egoist, chiar acum, aflînd vestea morţii lui Cesare. Domnişoara se enervă. Încercă să plîngă cu hohote, dar izbuti numai să icnească. Gîndurile o purtau într-o horă de dryade, înapoi pe ziduri şi biserici văzute pe cînd era studentă, înapoi printre colege de pension, acasă, în vacanţe, în libertate. Năvală grotească şi asurzitoare, în mijlocul cărora chemarea ei pentru Cesare pîlpîia fricoasă şi stîlcită. Cesare! Cesare!... Ce Dumnezeu, sînt nebună?! A murit, mort, mort, n-am să-l mai văd, n-am să-l mai aud vorbind! Mort, mort... Cîteva lacrimi. O undă de tristeţe reală, dar liniştită, împăcată. E revoltător, e revoltător!... Mi-a murit singurul prieten, singurul bărbat pe care... Minciuni, minciuni, de ce spun minciuni? Amfiteatrul din Siracuza. Oh! da, da, şi el era tînăr, iar eu... Soare din plin, orbitor, dimineaţă intoxicată de acacia şi zorele. Arhitect? Era încă la Şcoala din Roma. Iar eu, eu... Cît m-a sărutat atunci... Mîna lui în păr, răsturna capul. Cine te-a sărutat pînă acum? Nimeni, nimeni, tu, tu... Rîs, hohote, tunet pe zid. Scutura capul, pumnul stăpînind risipirile de cosiţe. Ce face, pentru Dumnezeu?!... Ce are Dumnezeu cu dragostea noastră?... Şi s-a însurat. În alt oraş, trei copii, maşină, soţie blondă... Mizerabilii... Cesare, Cesare!...

Dar nu putea plînge. Camerista o iscodi, plină de curiozităţi. D-ra Marta era incapabilă să se apere de întrebările ei, şi incapabilă să-şi stăpînească gîndurile. Reflecta mental: mort, mort!, şi imagina scene sfîşietoare. Sufletul îi rămînea împietrit. Înapoi, bucurie dezlănţuită, sălbatică şi inumană. Începu să se insulte, să se mustre.

împăcarea, calmă şi saturată, stăruia. Peste putinţă să se despletească în disperări şi plîns. Lăcrima absent, şi-şi freca ochii pentru că nu ştia ce să facă cu mîinile.

În cele din urmă se hotărî să întîlnească pe dl George. Plecă abătută, cu o faţă compusă, şi număra paşii ca să nu-i privească în ochi pe locatarii hotelului. Proprietarul o chemă în birou, şi domnişoara dădu indiferentă detaliile furtului. Omul se minună de schimbare.

*

* *

Îl întîlni pe dl. George cu multă greutate, numai după ce dădu feciorului un bilet în care lămurea că a fost prietena lui Cesare. Aşteptînd în salon, domnişoara citea cu inima strînsă reportajele ziarului local. Sfîrşi, însă, repede lectura ziarului şi începu să admire mobila salonului. Observă cu uimire că poate gîndi detaşată şi calm asupra faptului că Cesare trăise cîteva zile în vilă. Zîmbi şi reflectă; toate trec, acelaşi continuu heracletian. Toate trec, nimic nu rămîne. Numai nebunia oamenilor, de a se da trup şi suflet întîmplărilor, numai nebunia aceasta nu va trece, totul se uită. Am să încep să trăiesc iarăşi, am să citesc cărţi noi, mă voi ataşa de oameni noi. Se regăsea. Descoperea în seninătatea ei promptă vechea indiferenţă contemplativă şi pasiune momentană repede stinsă de o pasiune ulterioară. Nu se bucura de această reîntoarcere, dar nu o regreta. Era la ea acasă, într-un suflet cu mii de ochi pentru mii de lucruri infinitezimale — dar scutit de realitatea aspră şi permanentă a unui singur obiect, acelaşi an după an, crescut în suflet şi umbrind luminile cu chemări ale vieţii.

Domnul George apăru, palid, nedormit, nebărbierit. Pe domnişoară o impresionă plăcut părul cărunt neglijent răsfirat pe craniu. Un bărbat superior. Potrivit prieteniei lui Cesare.

Domnul George fuma necontenit, şi vorbea numai la răstimpuri. Domnişoara îi rezumă relaţiile ei cu Cesare, exagerînd. Dl. George o întrebă dacă decedatul pomenise vreodată de intenţia lui de a-şi curma viaţa cînd orbirea va fi iminentă. D-ra răspunse negativ. Dl. George

tăcu. Domnişoara se jenă, şi îl întrebă dacă s-a găsit corpul.

— Nu încă, răspunse acesta gînditor. Se vor trimite echipe pe mal, aşa am fost informat de agentul portului.

— Oh! da, vorbi d-ra Marta.

— Intenţionaţi să rămîneţi în oraş pînă ce corpul va fi găsit? întrebă dl. George.

— Desigur, răspunse hotărît d-ra Marta.

— Va avea funerarii naţionale, cred, vorbi iarăşi dl George.

D-ra Marta îşi şterse lacrimile. Ce salon frumos, ce stil de primăvară! Să citeşi Gourmont pe canapea, cu marea în faţă. Oh! Doamne, Doamne . . .

— Sînteţi singur aici? întrebă sfioasă d-ra Marta.

— Soţia mea va sosi azi sau mîine, răspunse dl George.

— Veţi avea atunci pe cineva care să vă consoleze! . . . crezu d-ra Marta.

— La ce bun acum?, vorbi trist dl. George, zîmbind.

Domnişoara începu să plîngă.

— Nu vă consumaţi inutil.

Apoi, după o pauză.

— Am să vă telefonez imediat ce primesc veşi, dacă vor fi. În caz că se găseşte corpul, trec să vă iau cu maşina de la hotel.

— Foarte gentil din partea d-voastră, mulţumi d-ra Marta.

Dl. George socoti interviul sfîrşit, şi aştepta ca domnişoara să înţeleagă aceasta. Ea înţelese, repede. Se ridică, scuzîndu-se.

— Cred că veţi scrie ceva frumos, cu prilejul morţii lui, sugeră ea aproape de uşă.

— La ce bun, acum? reflectă trist dl. George.

— Aşa e, vorbi d-ra Marta, şi deschise uşa. Păşea prin curtea cu pietriş. Cînd ajunse pe şosea, observă două domnişoare care ezitau să intre. Una din ele plîngea nesocotit. Ce brunetă frumoasă!, reflectă d-ra Marta, privind-o cu simpatie.

— Mauro, ţi-ai pierdut minţile!, certă cealaltă. Nu intru cu tine dacă plîngi . . .

D-ra Marta întoarse capul surprinsă. Fata plîngea în neştire, rezemîndu-se de grilaj. Şi ele tot pentru Cesare or fi venind? se întrebă d-ra Marta.

*

* *

Petrecu ziua într-un gol imens, aşa cum se întîmplă cu cei care îşi află subit calmul. Nu ştia ce să facă. Stătu pe chaise-longue, vegetînd. Comisarul o informă că s-au luat toate măsurile pentru prinderea hoţului. De altfel, furturi se întîmplă regulat în acceleratele de vilegiatură, pe linia aceasta. Desigur că e o bandă organizată, informă comisarul. Mulţumesc. Cesare. La ce bun? Gol, gol, nimic nu mai are sens. Pentru ce trăiesc? Laşitate, nimic. Cesare a avut curajul. D-ra Marta se ridică şi privi marea. Aşa se întîmplă sinuciderile, cînd se epuizează seva vitală. Cenuşie şi ternă. astfel apare cîteodată viaţa. Şi trecutul apare cu adevărat visuri. Nimic de ce să mă leg . . . Se întoarse deprimată în cameră.

Spre seară, auzi zvonuri că Cesare nu s-a înecat. Un om venit în oraş spunea că l-a văzut umblînd prin apă. Probabil că a înebunit, aşa spunea omul. Zvonuri. Telefonă la dl. George. Dl. George nu ştia nimic. Numai un zvon, gîndi domnişoara. Petrecu noaptea în chin. De cum închidea ochii, mii de imagini o copleşeau, o secerau. Spaimă. Şi sînt singură aici, se îngrozi d-ra Marta. Aprinse iar lampa. Văzu o icoană. Nu credea în Dumnezeu, dar luă icoana, o puse pe piept, şi trase plapuma.

Dimineaţa plecă să-l întîlnească pe dl. George. Nu-l găsi acasă. Se întoarse abătută, cumpără toate ziarele şi citi cele ce scriau despre Cesare. Numele ei se afla adesea pomenit. Se făcea cald. Intră în restaurantul hotelului cu o faţă devastată. Trebuie să le arăt că sufăr pentru bietul Cesare, gîndi ea; apoi se revoltă că gîndise astfel. Se aşeză într-o boxă, şi comandă un dejun copios. Mînca îngrijit şi absent, cînd chelnerul era de faţă. Dar îndată ce rămînea singură se servea din plin şi înghiţea vorace. Apucă o spinare de găină cu mîna. Ce nesimţită sînt! Dar e admirabil aici, răcoare şi bine gătit. Castraveţii n-au oţet suficient, buni pentru familii, reflecta ea amu-

zată. O felie de castravete alunecă pe fața de masă. D-ra Marta o apucă cu degetele, o înghiți, și șterse pata cu șervetul. Apoi așeză solnița deasupra, să nu se cunoască.

*

* *

O mașină se opri în cursul după amiezii în fața hotelului. Dl. George se pregătea să urce scările, dar d-ra Marta tocmai ieșea.

— Cesare trăiește! strigă dl George fără respirație.

— Doamne! se lumină brusc d-ra Marta.

Nu-i dădu timp de întrebări. Mașina alerga nebună pe șoseaua prăfuită. Cum? Cum? D-ra Marta era acum alta; uitase împăcarea de sine și filosofia efemerului. Se dăduse trup și suflet veștii. Dl George, sobru își rodea numai unghiile. Trăda o mare neliniște, cu bărbăție ascunsă. Mai mult din jumătăți de frază, d-ra Marta înțelese cum s-au întîmplat lucrurile. O bucurie proaspătă, nebună, panică. Ar fi dat maximul vitezii, ar fi trecut prin căruțe și peste cîmpuri, să-l vadă, omul înviat din morți. Cum am să-i spun? Cum am să-i spun *acum?* Mihai, casele. Înviat din morți, Christian Science. Oh! ce prostii! Nu s-a înecat, n-a avut curajul.

— Dar cred că e nebun, șopti dl. George neliniștit.

— Oare? se cutremură d-ra Marta.

Mașina înghițea nori de praf. Nu vorbiră, nici unul, pînă ce intrară în sat.

XII.

NEGRU

...Dacă închide un ochi, întunericul se strivește în acea parte. Cînd îi închide pe amîndoi, e noapte. Cu ochii deschiși, parcă ar vedea ceva, pe la coada pupilelor, zdrențe luminoase asemenea petelor de ulei în soare, cîteodată lucioase și impenetrabile, altădată pestriț colorate, murdare. Exercițiul îl obosește, dar îl reia neîncetat, imaginînd posibilități și minuni, sperînd de fiecare dată că va întîlni lumina ridicînd pleoapele. Cîteodată le ridică brusc și le pîlpîie speriat, ca să se convingă fizic că a deschis ochii. Nimic. Altădată le ridică numai pe jumătate, lent și atent, încercînd să privească printre gene, spionînd fiecare colț, gustînd o senzație nouă și nedezvoltată, a fixării mentale în diverse puncte din spațiul lui negru. Nimic. Întoarce capul, se ridică pe jumătate din pat, caută bandajul cu mîinile bîjbîind. Niciodată nu-l găsește. D-ra Marta, sau dl. George, sau sora, i-l aduc de pe mescioară și îl prind în copci la ceafă. Cu bandajul scurt pe orbite poate gîndi în voie, cinematografiind evenimentele și contemplîndu-le. Altminteri, ar fi tentat să deschidă ochii să încerce iarăși, căutînd, sperînd.

E liber aici, mai liber decît la celălalt sanatoriu. Poate face ce vrea. Se poate coborî din pat și la brațul d-rei Marta sau al sorei, se poate plimba prin grădină sau dormita pe chaise-longue. Vîntul e sărat, uscat. Poate ghici sigur dacă e senin sau înourat, chiar fără să iasă

din cameră. Şi e mulţumit că nu i se vorbeşte prea mult. Ordinul medicului cel tînăr. Vorbele ce îi vin din spaţiu îl sperie. Localizează precis persoana şi o recunoaşte. Vorbele le înţelege, dar ele îl trag în afară, în spaţiu, şi s-ar rătăci în întuneric. Îi e frică să iasă din cinematograful lui, cu film, perpetuu, întotdeauna nou şi revelant. Nu face altceva decît să privească. Nici gîndurile nu-l copleşesc. Sînt ceasuri cînd nu gîndeşte nimic, nici chiar la actele filmate în faţă-i. Cîteodată nu-şi aminteşte anumite scene pe care le cinematografiază, şi le soarbe cu surpriză, mirîndu-se că le-a trăit cîndva atît de nepăsător încît le-a putut uita. Şi iarăşi, sînt împrejurări pe care nu le mai *simte*, care apar acum simple gesticulaţii formale, deşarte de conţinut, atonice. El ştie tonalitatea indescriptibilă care pătrunde toate actele vieţii sale, şi prin care se recunoaşte nemijlocit, se simte, solidar de multiplicatul Cesare, în tot ce vede acum.

Dar în adînc, undeva în gropile sufletului, stăruie o vastă şi ciudată neînţelegere. Sentiment inform, difuz, pe care îl trăieşte fermecat, mirîndu-se şi mut. Ceva, ceva straniu, neaşteptat. Nu înţelege, pur şi simplu nu înţelege cum de s-au întîmplat toate ca într-un vis, ca într-o carte. Încearcă să alunge orice gînd, orice amintire şi orice senzaţie parazită — şi se cufundă atent în trăire. Încearcă să trăiască, să se asculte trăind, să se pipăie mental şi să se convingă. Dacă ar fi totul un vis? Nici o probă că lucrurile acestea sînt aievea. Se grămădesc nerăbdătoare, se încalecă, se sfîrtecă unul pe altul. Totul s-a contrazis, totul s-a schimbat. E altul, şi totuşi se nedumereşte cum poate rămîne acelaşi. Unde e viaţa? O caută; respiră ritmic şi atent, şi încearcă să se surprindă, ar vrea să strige: e, e! Dar după fiecare respiraţie, observă că gîndul îi e tot gol, tot fixat în aşteptare. Clipa a trecut pe lîngă el, prin faţa lui. Gîndul a privit-o fără să o simtă, fără să o înţeleagă. Aşadar e ceva nelămurit, neînţeles. Unde? unde? De ce n-ar fi un vis, şi toţi ceilalţi umbre? Probe, dacă aş avea probe... Ce e o probă? Ceva, ceva... Proba prin înmulţire, proba prin împăr-

ţire. Logica: manual cu scoarţe albastre, iar pe tabla sinoptică subliniase „modus operandus". Latineşte, latineşte, instrument logic. Probă... I se învălmăşesc gîndurile.

... Acelaşi lucru cu toţi, toţi sînt fermecaţi de o minciună invizibilă, în ei şi în afară de ei, pe care nu o poate iscodi nimeni. Nu au cum s-o pipăie, e atît de înlăuntru încît se sperie să se coboare, e atît de transparentă încît o străbat fără să ştie. Atunci e indescriptibilă, fără început şi fără sfîrşit. Fără rost; cine înţelege că nimic nu are rost, se apropie de minciuna aceea centrală, sămînţă ascunsă din care răsar vegetaţii de închipuiri, de speranţe, de idealuri. Dar e greu. Zădărnicia se abate o clipă sau un ceas, moaie sufletul, îi descoperă inutilitatea obştească — apoi se pierde. Mă scutur, toţi se scutură. Ceasul adevărat se trece. Mă culc, alţii dorm sau beau. Şi iarăşi se deşteaptă, prinşi în pînza de păianjen. O pînză invizibilă, dar înlăuntru, în adînc — niciodată în afară. Iar păianjenul ţese. Cînd se opreşte din lucru, pînza se înfioară în vînt, ochii văd tulbure, şi în afară, pe străzi, oamenii apar umbre. Şi iarăşi încep. Eu, eu...

Cu cît mai mult se adînceşte în taina lui, cu atît e mai nedumerit şi fermecat. Undeva trebuie să afle miezul, cheia tuturor faptelor în care s-a trezit antrenat deodată. Se gîndeşte la tot ce a vorbit înainte de incendiu, şi se îndoieşte dacă a fost farsă, joc, sau le-a crezut aievea. Pînă acum îi apăreau drept vorbele unui străin, necunoscut lui — dar acum le judecă asemenea vorbelor unui inconştient, unui om care visează. Şi faptele lui după plecarea din sanatoriu, toate vorbele rostite şi chiar gîndurile care le-au străbătut — sînt de ceară, păpuşi sau iluzii. Nu au sevă; ba au, dar le lipseşte ceva, nevăzut, neauzit, dinlăuntru... Sînt goale. Simte fascinaţia terifiantă a golului lor. Scutură capul, răstoarnă gîndurile, dar sentimentul indiscutabil al golului îl înfruntă iarăşi, se obiectivizează placid în fantoşele palide. Prezenţa lui e reală şi calmă, nu-l ameţeşte ca o prăpastie, nu-l întristează ca un trecut. Nu e moarte, înţelege precis că nu e moarte, ci gol, vacuitate efectivă, neexaltată. Sentiment nou dar fără ezitări, revelat global şi imediat, inundîndu-i întreaga conştiinţă. După un timp nici nu-l mai

deosebeşte în suflet, pentru că întregul suflet îi e înveninat de el. Dar Cesare stăruie căutînd cheia, numele acelui nevăzut şi neauzit nod în jurul căruia s-au învîrtit toate pînă la un timp, apoi s-au oprit brusc, fără sens, lăsîndu-se contemplate în inexistenţa lor evidentă şi veşnică.

... Bendieff, Balaief sau Bendeleieff? sau cu M? — Mendief? Tînăr supt, cu faţa veştedă, cu calviţie precoce. Îi caligrafiază mental numele: cu M sau cu B? Printre cei dintii la bibliotecă, dar era slav şi înscris la Filosofie, amîndouă caractere dubioase. De ce mă gîndesc la el? Un ghiozdan plin cu cărţi, în fund ţigări. Cărţile cu coperta nicotinizată. Haide, haide, dar de ce mă gîndesc la el? În ultimul an şi-a pus ochelari; începea să semene a neamţ. Cu B, cu B. Caligrafiază îngrijit. Desigur, cu B. Frunte înaltă, rotundă. Schopenhauer? Dar e cu B, şi în ghiozdan sînt numai cărţi groase, citite şi subliniate. Oh! da, ceilalţi spuneau: il a compris le mystère! Ce prostie. Farsă? Cum de a înţeles? Poate a citit nopţile cărţile lui groase, în cercul de lumină al lămpii, subliniind. Şi în cele din urmă a înţeles. Bărbaţi cu robe şi picioarele goale, umblînd pe cărarea cu pietriş, la umbra Academiei. Tot ce au gîndit ei, şi alţii, şi alţii, unii în mănăstiri — rafturile de-a dreptul în zid, reci, de piatră — alţii în Universităţi, în colibe, el a înţeles, citind cărţile cu creionul albastru. Se minunează, invidios, cum a putut pătrunde el în adînc, şi cum a atins nodul tuturor, l-a ridicat în lumină cu acelaşi creion albastru şi a rostit: acum ştiu toate, am înţeles totul... Poate a înţeles numai pe alţii, fără să se coboare în adînc. Cum s-a coborît? Strînge ochii; respiră lent; nu gîndesc nimic, iată că nu gîndesc nimic, dar mă cobor. Alunecă vertiginos, de-a lungul anilor lui, pînă ce nu-şi mai aminteşte nimic. Dar acesta e trecutul, e numai trecutul meu, nu e în adînc — se dezamăgeşte. Încearcă iar, respirînd timid, ca temîndu-se să nu sufle miracolul coborîrii. Stă, stă ca în aer. Nu gîndeşte nimic. Întuneric, în adînc ca şi în înalt, de-a dreapta şi de-a stînga, în faţă, cinematograful filmează cu zdruncinături şi pauze. Gîndeşte acum cu totul altceva. Se reîntoarce, biciuind gîndurile ca pe o herghe-

lie şi înhămîndu-le să poarte o singură idee. Dar şi ea dispare. Ce gîndeam? Ce Dumnezeu gîndeam? Ceva ascuns, ceva indescriptibil, incomprehensibil — iar toţi ceilalţi beţi. De ce numai eu mă deştept? De unde ştiu că mă deştept?... Desigur că atunci visam. Nu, nu a fost vis. Păcăleală, sau exces de încredere, mulţumire de sine, copilărie. Nu a fost vis...

*

* *

Domnişoara Marta a fost acceptată să locuiască în sanatoriu, dar nu i se îngăduie să stea tot timpul cu Cesare. D-ra şi-a adus cărţi din oraş, pentru că nopţile suferă de insomnie. Citeşte sub umbra verzuie a globului ce înfăşoară becul electric. Nimeni n-ar spune că e nebun, şi totuşi e nebun. Ce calm arată... Nebunie de om superior, aşa a spus medicul cel tînăr. O nebunie fără leziuni organice, o boală subtilă, aşa cum suferă misticii, neurastenicii şi ceilalţi nevropaţi superiori — aşa a spus medicul. Deştept băiat, pasionat de meserie. El ştie tot. Atîtea discuţii cu domnişoara asupra literaturii, întotdeauna victorios, katharsis, libido, insurgenţa subconştientului, şi o logică perfectă, o claritate cristalină. Ea înţelege acum în detalii de ce a înnebunit Cesare. Şi tratamentul îl apreciază, pentru că medicul e plin de speranţe. Să fie liber, netulburat, dietă, nici o cenzură în viaţa mentală, şi muzică în sala de sus, armonii clare, primăvăratice, repetate lent în fiecare dimineaţă. Însuşi nebunul simte influenţa pacificatoare. D-ra Marta a fost atît de neliniştită la întîia plimbare prin parc, cu un nevropat orb la braţ... Dar el nu vorbeşte. Se îmbată de miresme, şi stă mult cu faţa spre mare, parcă ar privi-o. Dar toţi ştiu că el nu vede. Se construieşte o nouă conştiinţă, se ard resturile conştiinţei normale — aceasta e. De aceea stă cu faţa spre mare. Parcă şi-ar aminti ceva, dar de fapt nu-şi aminteşte nimic precis. Mai tîrziu, cînd tratamentul îşi va fi făcut efectul, atunci el îşi va aminti puţin cîte puţin totul şi va recunoaşte glasurile, va identifica persoanele. Nici o teamă. E inofensiv. E un nebun superior, înnebunit de propriul lui

subconştient ce a invadat prin şoc cercul luminos al conştiinţei.

Domnişoara scutură capul şi alungă profuziunea de gînduri parazite. Se reîntoarce în lectură. Şi totuşi, nimeni nu ar fi crezut. Cesare era atît de calm, atît de sănătos, izbăvit de crizele conştiinţei moderne. Iar cînd a plecat, clocotea viaţa în el. Un cavaler, un profet, aşa era. Dar a înnebunit. Domnişoara se scutură iar. Omul se zbate, în cămaşă albă, lungă, de cînepă. Dă-i drumul d-le, n-a făcut nimic! E nebun, coniţă... Ce prostii! Cesare e superior, e poate un geniu... Cum o fi gîndind el acum? Nu gîndeşte nimic, pentru că e nebun. Numai oamenii sănătoşi gîndesc. Dimpotrivă, dimpotrivă. Acei nebuni gîndesc prea mult, am citit eu undeva despre asta. Monoideism, aşa îi spune? O singură idee, una şi aceeaşi, zi şi noapte. Peste tot, ei văd acelaşi lucru. Dar el nu vede. Ce are a face, vede sub pleoape. Aşa o fi? Strînge pleoapele. Întuneric, apoi izbucnesc planete incendiate, o aureolă boreală, feţe, clădiri, un univers. Dar dacă e orb?! Adică nervul optic... Nu, nu, am să întreb pe medic: ce vede el? Nu are amintiri. Şi nu poate gîndi, pentru că e nebun. Ba nu, o singură idee. Idee, idee — o amoebă albicioasă. Eu sînt ideea. Una singură. Dar cum o vede? Nu, e în creieri, o gîndeşte numai. Una singură? Doamne, Doamne, de aceea a înnebunit.

... Omul se suie, se suie. Muntele e înalt, iar pe cel mai înalt pisc sînt nouri, neguri. De acolo se zvîrle, înghiţit. Lac negru, adînc. Cade, cade, şi prăvălirea nu se sfîrşeşte niciodată. Unde să cadă, pentru că totul e în gînd? În adînc, în adînc, printre negurile de jos. Jos şi sus, unde? Toate, absolut toate sînt în gînd.

D-ra Marta se înfioră. Închide cartea. Dacă aş citi ceva religios? N-are a face, nu e nevoie să crezi. În ce să crezi? Dumnezeu şi Fecioara Maria şi toţi ceilalţi sînt... Întoarce capul şi vede fereastra deschisă în noapte O închide, cu friguri. Nu e nevoie să polemizez, dar nu cred. Totuşi, cărţile religioase pacifică mintea. Caută, dar nu găseşte decît cărţi bune de citit ziua, în soarele dimineţii sau la umbra coridorului, pe chaise-longue. Nu îi e somn, hotărît că nu îi e somn. Frică?

De ce mi-ar fi frică? Lasă-mă domnule, sînt în cămașă! Ei și? El tot în cămașă e. Idiot. Cesare, nebun superior. Și totuși, nimeni n-ar crede...

Adoarme cu greu, rugîndu-se, tremurînd sub plapuma de vară.

Mașina aleargă spre oraș pe șoseaua de deasupra plajei. Dl. George e fermecat de revelațiile d-rei Marta asupra banilor lui Cesare. I-a dezvăluit in detalii, pentru că dl. George auzise vag despre furt de la comisar. Dar acum cunoaște toate amănuntele, și cu cît le meditează cu atît o bucurie neînțeleasă îl farmecă. Banii furați, banii lui Cesare. O nădejde. Ceva pierdut, poate am acum prilejul să-l recapăt. Liniște? E altceva. Dl George răsuflă greu. E altceva ce îl apasă din noaptea fugii lui Cesare. Aproape că nu trăiește în această lume. Soția e atît de îngrijorată. Un atac de nervi? Dacă ar fi numai atît... Dar dl. George trăiește din acea noapte într-o viață stinsă, cine știe de cînd. Trăiește printre fantome și încai nu se sperie. Depresiune nervoasă, așa au spus medicii. L-a iubit prea mult pe Cesare. Idiot. nu l-am iubit niciodată, reflecta trist dl. George. Pe atunci... Cînd a fost asta? Numai cîteva zile, o săptămînă, două. Niciodată n-ar fi gîndit că un bărbat cult și superior, ca el, poate fi hipnotizat într-atît de o idee. O idee: păcat. Păcatul cui? Eu l-am înnebunit. Adică? Dacă aș fi știut că are să-l influențeze atît... Cine ar fi crezut? Romantic, Cesare, și cu trecut misterios; mii de coincidențe au colaborat la soarta lui. Ales, firește că e un ales. Și am scris tot, asta a fost. Am scris tot ce am crezut despre el. Dreptul; dreptul îl are oricine. Să scriem. Cine poate scrie, frumos și înaripat, are toate drepturile, să scrie orice... Parcă ar exista morală?!... Scriu ce cred și ce am auzit. Tot. Așa sîntem noi, modernii, fără perdea și fără reticențe. Adică, parcă ar exista o morală universală?!... Unii spun una, alții alta. În fiecare veac, morala se primenește. Noi, modernii. Cine să mă pedepsească? Păcatul, mizerie creștină. Sînt liberat, sînt liber...

Dl George răsuflă iarăşi greu. Ce copilării gîndeşte. Şi le gîndeşte într-una, din acea noapte, ca şi cum el ar fi păcătosul. Nu există păcat. Ba există. Ei spun că nu există, dar eu ştiu. Dacă aş fi ştiut mai înainte... Să fumez pe verandă, fără grijă, necitind nimic, nescriind nimic. Secretarul de redacţie? Sînt plictisit d-le, lasă-mă în pace. Liber, în pace. De ce am scris? Cine mi-a dat dreptul să intru în sufletul omului, să arăt tuturor ce am văzut? El m-a primit: frate, frate. Iar eu, cîineşte, tîlhăreşte... Fugi că exagerezi, George. George, să mă cheme George! Ce nume tîmpit... Nu cadrează cu un păcătos. Dar n-am făcut nimic, d-le, ce am făcut? Am scris un articol. Dacă a înnebunit, înseamnă că... Picătura de apă rece, în creştet, pe fiecare minut — aşa am fost eu. Eu, sus, torn apa cu compte-goûte. El, jos, în camera înfierbîntată. În care cameră? Ce comparaţie stupidă! Tatăl lui Hamlet, cum Dumnezeu îl cheamă? Pe el l-au ucis turnîndu-i otravă în urechi. Ce cruzime. Prin urechi, iar omul dormea în pace, în grădină. El a înnebunit. Ce calm, ce nebun cuminte. Nu prin urechi, dar prin creieri. O otravă ciudată, cu totul şi cu totul din gînduri. Gîiînduri... Nu se mai sfîrşesc, niciodată. Cît trăieşte omul, vin, vin... Termină d-le cu prostiile!...

Încearcă să privească arăturile. O nădejde. Banii furaţi. Dacă aş da ceva, parcă, parcă... De ce n-a vrut el să ia bani? Dacă ar fi luat bani... Să ştiu că i-am dat, că l-am ajutat, că fără mine murea de foame. Să-i fi dat bani, să ştiu că a primit bani de la mine. Un picior în spate, şi sănătate flăcăule! Du-te acum, marş!... Ce năroade gînduri... Dl George încercă să se batjocorească. La ce bun? E ceva mort în el, şi îşi poartă mortul în suflet din acea noapte. S-a schimbat? E acelaşi, dar cu un mort mai mult. S-a întrebat pînă acum de nenumărate ori: ce s-a întîmplat cu mine d-le?! George, să mă cheme George!... Să-şi schimbe numele, ce prostii. Ce-are a face numele cu mortul? Pardon, acum e nebun. A fost mort, şi era mai bine. A înnebunit, eu... De ce eu?

Ce i-am făcut? Nu-şi poate identifica păcatul. Dar ştie şi simte că ceva nelegiuit a făcut el, dl George de la Vila Lucia. În zadar se gîndeşte şi se răsgîndeşte, căci nu-i află numele nici forma. Se supără şi se antrenează, dar faptul rămîne acelaşi. Se înjură, dar nu poate rîde. Hotărît că nu poate rîde. Cînd rămîne singur, cu totul şi cu totul singur, scormoneala e neîndurată. Închide ochii şi înghite lung fumul ţigării de foi. Mizerie, mizerie, se lamentează dl. George. Dar ştie că totul ar fi putut fi bine. Mirajul binelui care ar fi putut fi, îl chinuie. Dacă n-aş fi făcut asta, dacă nu l-aş fi întîlnit... Sau, chiar întîlnindu-l, să nu-l fi chemat la mine, sau chiar dacă, numai să nu fi scris... Dacă, dacă... Dacă nu m-aş fi născut... Ce absurd! Toate sînt absurde pentru dl. George. Şi întotdeauna sfîrşeşte prin a recunoaşte absurdul la capătul gîndului, pe orice drum ar fi apucat. Dar acum mijeşte nădejdea. Maşina aleargă, şi dl. George visează, tentează în vis pe Cesare. Banii sînt furaţi, aşa a spus d-ra Marta, sfîntă asexuată. Probabil că şi ea iubeşte pe Cesare. Sau, în orice caz, o prietenie incertă de fată bătrînă. Doică, soră de caritate. Nu mă priveşte, dar banii sînt furaţi. Domnişoară, să aranjăm ceva pentru Cesare, dar nu te superi. Cu plăcere, dl. George. Lui să nu-i spui nimic, mă înţelegi? Desigur, dl. George. Banii sunt furaţi, pierduţi, nenorocitul va muri de foame. Vai! Vai! Nu vă consumaţi inutil, d-ră. Să scurtăm vorba. Franc, vreau să înapoiez acea sumă lui Cesare. E posibil, dl. George?! D-voastră nu spuneţi nimic, aranjez eu totul. Cele o sută de mii nu mă sărăcesc. Vreau să-l ajut pe bietul Cesare, eu care am contribuit indiscutabil la nenorocirea lui. Nu protestaţi, toţi protestează, dar adevărul e acesta: eu l-am înnebunit. Nu merge atît de departe, George. Fata se sperie; apoi, noaptea, regîndeşte tot ce am spus, şi poate procurorul, medicul, cine ştie? Frumos, la Justiţie, învinuit de atentat moral, dar mă apără toţi. Pentru dl. George, vivat. Achitat... Unde am rămas? Reîncepe corect dialogul cu domnişoara şi se contemplă vorbind în gînd. Ce frumos vorbeşte despre prietenia lui

cu Cesare... Dar lui să nu îi spui nimic. E nebun, dl George. E un nebun superior, în orice caz. Nici îndoială. Ce soartă, săracul. Dar eu îl ajut, trebuie să-i ajut. Cele o sută de mii, și el va fi îngrijit ca lumea. Lui să nu-i spui. Numai o chitanță: bani primiți în numele lui Cesare, pentru tratamentul lui Cesare, semnez eu, Marta, căci Cesare e nebun, și pentru tratamentul lui Cesare, Cesare, Cesare...

— Hopurile, idiotule! Sfarmi mașina!...

Mă ucid idioții. Privește cu ură șoferul. Își suflă nasul plictisit și agasat. Răsuflă iarăși lung, parcă ar ofta Dar i-am dat banii lui Cesare. O sută de mii, dar i-am dat. Ce mai vreți acum d-lor de la mine?! Lăsați-mă d-lor în pace!... O sută de mii, o sută de mii. Am chitanță de la Cesare, pentru tratamentul lui Cesare Am chitanță pentru o sută de mii.

Mașina intră mîndră pe poarta vilei.

XIII.

MEMORIILE LUI MANOIL

Sînt un exemplar curios şi, cel puţin în acest veac, unic. Secretul meu e terifiant: sînt gol, sînt complet deşart; vacuitatea mea e vastă şi predestinată. De aceea am putut încerca fapte care ar covîrşi pe alţii. Anumiţi prieteni au început a se interesa sincer de destinul meu, iar acum în urmă numele meu s-a acuplat oficial cu cel al binemirositorului Cesare. Relaţia personală a unor anumite evenimente din viaţa mea va fi, sînt sigur, un document rar în arhivele moderne. Ceea ce scriu nu e un jurnal, dar tot ce am scris, pînă acum pot fi considerate pagini de autobiografie. E o consecvenţă fatală a vacuităţii. Am scris întotdeauna ca să arăt cum am păcălit pe alţii asupra acestei irealităţi a făpturii mele, sau să exprim cele optsprezece nuanţe (atît am putut număra) ale sentimentului autoafişării. Sînt un maestru al bluffului şi, ajutat de structura mea, am putut creea chiar o metafizică din acest vid incomprehensibil. Metafizica mea, a nulului, nu era cu totul nouă. Prin dialectica identităţii contrariilor m-am putut apropia de Pseudo-Areopagitul, de Upanişade[1] şi de binecunoscuţii teologi ai misticii creştine. E instructiv de ştiut că posedînd o bază de felul celeia a mea, orice mi-e îngăduit, orice poartă mi-e deschisă. Dacă ar exista Raiul, m-aş duce în Rai. Nu am păcate; sînt inconsistent, unde să pot purta păcatele? Nici memorie nu am. Îmi amintesc evenimentele vieţii

[1] Comentarii filosofico-teologice ale „Vedelor" cele mai vechi scrieri sacre indiene (N.E.).

mele ca şi cum mi-aş aminti paginile unei cărţi citite. Nu *simt* că sînt eu acolo. Nu mă simt niciodată, nici în trecut nici în prezent. Acesta e un rar privilegiu; să trăieşti fără memoria vieţii, să trăieşti ca un ceasornic, cu fiecare secundă crescută din vid şi pierdută în vid, fără continuitate organică, fără eu.

Am scris mai multe cărţi, un mare număr de poeme şi o estetică culinară. Motivul acestei munci nu-mi este, încă, limpezit. Cîteodată voiam să fac scandal. Zgomotul e alimentul meu, împreună cu sacrilegiul. Altădată îmi era milă de mine. Mila e treapta întîi a josniciei, şi de acest instinct nu scapă nici elita. Fiindu-mi milă de mine, uram şi înveninam pe ceilalţi; nu pe toţi, pentru că nu toţi merită a fi invidiaţi. Dar sînt unii: institutorii, jockeii, pescarii cu undiţa şi milionarii necăsătoriţi.

Nu cred în nimic. De aceea supravieţuiesc, pentru că dacă aş fi crezut în ceva m-aş fi sinucis de desperare că nu-l pot atinge. Nu cred în nimic, şi totul mi-e indiferent. Mulţi spun acelaşi lucru dar în tovărăşiile mele am întîlnit zeci de oameni cumsecade sau nu, care cred într-o infinitate de idoli. Unul din ei credea în vagin, pur şi simplu în vagin, deşi se socotea liberat de orice. Se liberase de dragoste, se liberase chiar de voluptate, dar instinctele lui îi păstraseră un idol, un receptacol al devoţiunii şi superstiţiilor. Numele acestui tip e Adolphe R. Trăieşte în Trieste. O inteligenţă prodigioasă. Poate dovedi tuturor inexistenţa tuturora. Un creier buddhist, nihilist. Cîştigă enorm cu violoncelul şi probabil cu prostituarea soţiei sale. Cineva m-a acuzat că tovărăşia imoralului şi mult viciosului Adolphe m-a influenţat. Acestea sînt stupidităţi împotriva cărora nu simt nevoia să mă apăr. Adolphe e stricat, dar crede în vagin. A inventat o serie de infinită de practici pentru cultul lui. E murdar, e genial, dar nu mă interesează. Am pomenit de el ca să ilustrez confuziile ce se fac în jurul meu.

Trebuie să fiu considerat drept ceea ce sînt: un exemplar natural, nu degenerat. Aşa am fost întotdeauna. Nu sînt nici imoral, nici vicios — pentru că nu simt şi nu înţeleg nici viciul nici virtutea. Sînt într-un anumit sens deasupra lor sau, modest, alături de ele. Dacă aş fi nemuritor, aş fi zeu. Sînt calm ca ei, adică sînt

imens, disponibil, rece, gol. Nu pot iubi şi nu cred că există crimă care să mă intimideze. Nu am fost niciodată timid, nerăbdător, entuziast sau suficient. Nici un instinct al umanităţii nu m-a crestat. Şi nu-mi pare rău de aceasta. Viaţa mea, deşi nu m-a făcut fericit — pentru că m-am născut fără superstiţia fericirii — a fost foarte interesantă. Am putut-o contempla cu un regesc calm. Nu m-am pierdut niciodată pentru că n-am avut ce pierde. De aceea cîţiva m-au considerat excepţional de plin şi deasupra pierderii de sine. Aceeaşi poveste a identităţii contrariilor. Dar nu regret că sînt astfel şi nu cred că condiţia extrem opusă e superioară.

Cazul Ada (un caz pe care nu l-a înţeles nimeni, pentru că l-au citit toţi ca pe un roman). Era fecioară; adică, aşa spunea ea, pentru că lucrurile acestea nu m-au interesat niciodată. Era frumoasă şi arbitru în şaluri. Astfel o ştia lumea. Ne-am întîlnit de multe ori; la început în expoziţii, apoi în redacţie, apoi a venit la mine. Nu mă iubea. Nu m-a iubit niciodată, şi i-am mulţumit. Odată, seara după ceai, am dezbrăcat-o, nud, nud. Corpul ei pe canapea, arămiu. Mi-a plăcut. Fumam şi priveam. Începea să se tulbure, să se jeneze. I-am dat rochiile: „du-te acasă, Ada".

S-a înfurit. A venit, goală, la mine.

— Mă insulţi!

— Eu? Ce idee! . . .

— Eşti frumoasă, Ada. Dar eşti goală; ai să răceşti.

— Nu vrei să mă iei?

— De ce?

— Nu-ţi plac?

— Fireşte.

— Ia-mă.

— Asta nu.

— De ce m-ai dezbrăcat?

— Ca să te admir.

— Asta e tot?

— Nu e mult?

— Bine. Ai să mă iei. Vreau să fiu a ta, nu înţelegi?! . . .

Se lipea de mine. Mă plictisea. Am pus cartea pe masă. O carte admirabilă, probabil Meredith.

— Vreau să citesc, Ada. *Acum* vreau să citesc!

— Şi după?

— După am să mănînc, ştii, omletă cu fructe, dineul meu, şi după am să citesc iar, şi, dacă nu mă sinucid nici în noaptea asta, am să mă culc.

— Bie, ai să te culci cu mine?

N-am răspuns. Am citit pînă la cină. Ea, pe canapea, plîngea. Nu m-a înţeles. Eu, pe ea, o ghiceam. Inconştienţă morală: să o iau, pentru că am văzut-o goală, pentru că mi s-a dat ochilor, pentru că s-ar fi ruşinat să mă întîlnească, apoi, pe stradă. Frică de sine.

Am chemat-o la masă.

— Nu, mulţumesc. Un pahar de şampanie.

— Nu te îmbraci?

— Dorm cu tine.

— În acelaşi pat?

— Da.

— Dacă vrei tu.

Mîncam abătut. Mă gîndeam: ce sarcină neplăcută, în fiecare zi la şase, nopţile nu voi mai fi liber, îmi va citi cărţile scobindu-se în nas, va veni în biroul directorului, se va certa cu editorul. Aproape că mă înfuriasem. Voiam s-o gonesc. Dar am găsit-o plîngînd. Mi-am spus: mîine dimineaţă. M-am dezbrăcat. Ea a băut şampania ca pe un pahar cu ceai de muşeţel, bun de tuse înainte de culcare. Prima noastră noapte. Ea ca o mireasă, mireasă în sensul veacului trecut.

Eu am rămas acelaşi. N-am gonit-o, pentru că aveam bani destui pentru doi, pe atunci. Dar o ignoram. Cînd venea, dacă citeam ceva interesant, o rugam să aştepte. Fuma şi bea lichioruri. Cîteodată plîngea. Altădată făcea scandal; scene, neurastenie. Într-o zi a spart călimara şi papagalii de mozaic. În cap mi-a trîntit tocuri cu peniţe.

— E pentru ultima oară, i-am spus eu.

— Eşti inuman, eşti de piatră, de teracotă, nu vezi?

— Poate, am vorbit eu pansîndu-mi fruntea. Astea nu au nici o importanţă. Important e să nu mai am scene de felul acesteia. Sînt nervos.

— Eşti tu? mă întreabă ea în englezeşte, probabil pentru că vorbea mai bine decît mine. Eşti nervos? Haide să te văd!

Eu citeam. I-am oferit ţigări, excelente.
— Ştii ce-am să fac?
— Nu sînt curios.
— Ai să fii cînd o să afli. Mă culc cu colegul tău. secretarul.
— Rău ales, vorbii eu. E prea gras, şi chel. Şi alte amănunte.
— De unde ştii?
— O femeie ne-a spus. Ştie tot oraşul. Neşansă, pentru întîia experienţă.
A fugit trîntind uşile. Am crezut că nu va mai veni. O insultasem? Mi-am căutat liniştea, ca să pot sfîrşi cartea.
A doua zi a venit.
— Nu eşti gelos?, m-a întrebat pălind.
— De ce-aş fi? am întrebat-o eu, oferindu-i bomboane.
— Crezi că glumesc?
— Deloc. Am fost informat de ieri noapte că ai ales compania secretarului.
— Şi ce-ai făcut?
— Mi-am scris articolul pe îndelete, pentru că ştiam că secretarul va veni cu un ceas întîrziere.
— Eşti insuportabil! (plîngea).
— Nu te felicit pentru formulă, spusei eu în treacăt, privindu-i bluza.
Îmi plăcea. Am chemat-o. Goală, se rugă s-o iert.
— De ce Ada? Nu sînt supărat pe tine.
— Atunci mă iubeşti?
— Nu, de ce-aş minţi?
— Mă placi?
— Desigur, dar nu în sensul său. Te plac ca pe o carte inteligent scrisă, ca pe un lichior, ca pe o zi frumoasă. Gratificaţii. Dar nu m-aş sugruma pentru tine. N-aş renunţa la omletă pentru tine. Dacă ai muri, mi-ar părea rău, desigur; dar pentru puţin timp. Probabil că te-aş uita într-o săptămînă.
— Încetează! pentru Dumnezeu, încetează! Tremura, goală, inspăimîntată, la capătul canapelei. Căuta, căuta. Găsi epitetul, livresc.

— Ești un monstru!!

— De ce monstru? N-am superstiții, asta e tot, Ada, sînt liberat de superstiții. Sînt liber, absolut liber, zero, absolut! Hahaha!...

Am rîs și m-am îmbrăcat.

Într-o zi a venit cu un revolver. Probabil că era încărcat, dar nu-mi era teamă. Mort sau viu, nu prea pot spune care e deosebirea. M-a întrebat:

— Mă iubești?

Eu i-am spus adevărul: într-un anumit sens. În sens absolut nu iubesc nimic, nici pe mine.

— Atunci de ce trăiești?

— Pentru că mi-e indiferent.

— De ce nu mori?

— Pentru că e același lucru, perfect același.

— Și dacă te ucid eu?

— Nu voi avea timp nici să-ți mulțumesc, nici să te blestem. Orice, e același lucru. E secretul nemuririi, Ada. E un secret oriental, chinez. Placiditatea, mai mult decît Olimpul, placid și teracotă, cum spui tu...

— Dar ei au suflete, au inimi!

— Oh! oh! asta e deosebirea, vezi? Eu nu am nimic. Sînt absolut liber, gol, permanent.

Ea și-a luat revolverul de la pieptul meu. Cinematograf? Am aprins amîndoi țigări.

— Știi că sînt o femeie pierdută? mă întrebă ea elegiac.

— Pierdută? De ce? mă interesai eu.

— Am fost pură, fecioară, liberă, iubeam pe un pictor la Paris, ne scriam săptămînal, trebuia să ne logodim la toamnă. Ce-ai făcut din toate astea? O femeie de noapte. Ce vrei să faci mai mult?

O priveam, fără să înțeleg unde vrea să ajungă. Se înecase cu fumul țigării, și tușea, plîngea, violent. Am mîngîiat-o.

— De ce nu vrei să fiu soția ta? mă întrebă, blînd.

Am sărit deodată, depărtîndu-mă. Am pus țigara în scrumieră, calm. Cred că eram puțin palid.

— Asta e o cursă, Ada.

— Numai?, a șoptit ea, stins deodată.

Ceea ce a urmat e prodigios. Revolverul era pe măsuță. L-a privit și i-a privit încărcătura. A deschis poșeta a schimbat gloanțe, l-a încărcat.

— Ce faci, Ada? am întrebat-o eu.

— Gloanțe, pentru noi doi!, a răspuns ea.

— Ce idee! Toate astea sînt ca în romane.

Dar în clipa cînd gîndeam confuz la situație, o detunătură. Voită, sau greșeală de încărcător? Sub sînul stîng. Era furioasă, cu gura plină de sînge. Am telefonat. Procurorul și ambulanța au venit prompt. Lume în odaia mea, lume pe stradă. Mă simțeam incomod. Mă întrebam dacă mai pot fuma. Îmi pierdusem deja libertatea? Am spus totul cum s-a întîmplat. Dar Ada mințea: „el m-a împușcat! el m-a necinstit și m-a asasinat!!" Începui a rîde. Cum de poate cineva minți, cînd moare? Așadar zicala seninătății și gurii de moarte, e și ea iluzorie. M-am dus în birou, să însemn minciuna Adei. Dar un domn mi-a spus.

— Interzis, vă rog. Sînteți arestat.

— Pot fuma? l-am întrebat eu.

— Cît voiți!

— Perfect.

Ea a murit în ambulanță. Dar mie mi-au dat drumul. Era evidentă, împușcătura. Iar asupra legăturii noastre, cine ar fi putut interveni? Secretarul m-a concediat; o iubea. Cineva de la Paris mi-a scris, desigur logodnicul ei. Mă numea „vampir". Nu m-a intimidat, dar a trebuit să părăsesc orașul. Am avut cîteva săptămîni de glorie. Femeile îmi scriau, mă urmăreau în cinematografe. Am primit intoxicante, fotografii, cărți prohibite. Mă socoteau un vicios de rasă, un criminal sadic, exemplar de clinică sau buduoar, amant neverosimil. Ostenisem. Devoțiune de neurastenici și degenerați sexuali. Am plecat.

În tren, discuție inteligentă cu o miss brună. Se ducea în Chypru, insulă paradisiacă, spunea ea. Amurgul cel mai frumos din toată acea perioadă a vieții mele. Îmi cunoștea cazul, și elaborase o teorie îngrijită ca să mă explice. Dar multă, foarte multă mistificare, taină afemeiată, electricitate cu pisici negre în cameră obscură. Spunea că sînt, virtual, un criminal. Și mă întreba dacă aș putea ucide.

— Oh! iarăşi Gide, iarăşi Lafcadio, act gratuit, experienţă, libertate, galvanotropisme!... De ce aş ucide? Libertatea o simt, nu mi-o dovedesc. Şi sînt atîtea altele de încercat, împotriva cărora se opintesc instinctele... Sacrilegiul, acesta e un act demn de realizat. Sacrilegiu, adică revoltă împotriva comunităţii, a sacrului; instantanee descărcare de forţe, electrocutizare prin simplă atingere, magie. Sacrilegiul care trebuie pedepsit cu lapidarea, pentru că a ajuns el însuşi o forţă sacră. Act de curaj, dincolo de bine şi de rău, cosmic, creator, rit. Păgînitate. Auroră păgînă irizată de forţe, de voinţă, de magie — acesta e singurul mediu care îmi convine. Zeu eu însumi, nu caut admiratori nici victime, ci prilejuri să-mi reafirm divinitatea, momente de autoafirmare. Nu spun nimănui. Ei sînt toţi îmbîcsiţi cu ideile creştine ale Dumnezeului invizibil şi monoton. Iar zeii înseamnă pentru ei, diavoli. Pentru că au puteri, pentru că sînt ei înşişi, indiferenţi de Demiurg...

Am gîndit multe şi multe aş avea de scris asupra apoteozei, dar mi-am propus să evit aici teologia. Altminteri, notele auto-biografice s-ar schimba repede într-un tratat „De natura Deorum". Dar am mărturisit călătoarei — spre Chypru, insula paradisiacă — de ce nu mă simt tentat de farsele lor literare, de viciul lor inconsistent şi de amoralismul lor factice.

Fapte care îi înmărmuresc pe semeni — terifiante, sălbatice, inumane — şi tu să le întîmpini calm, global, neclintit. Aceasta e semnificaţia ritului monstruos, al sacrificiilor umane, al sîngelui ce înroşeşte altarul. Se provoacă un principiu, se întărîtă omenescul, maternul. De aici sacrificiul copiilor; palmă mult lăudatului instinct matern, liberare. Liberare prin sacrilegiu — aceasta fac zeii de la începutul timpului. Zeii care nu sînt nici simboluri, nici reminiscenţe barbare, nici visuri, nici statui — ci trupuri de energie, magnetice, clare, orbitoare. Ca să descoperi zeii trebuie să te descotoroseşti de misticism, de morală creştină, de mistificările metafizice, teosofice sau eteromane. Să vezi lumea aşa cum e: gol imens şi solitar, solitudine de gheaţă, de cremene. Populaţie de forţe, enigme, mute, care nu te vor ajuta. Eşti singur. Să ai curajul să *simţi* că eşti singur, definitiv şi complet

singur, că tovărăşiile au fost iluzii, comuniunea cu alţii proiectarea obiectivizată a propriei tale slăbiciuni. Nonalteritate. Singur într-un ocean de visuri. Acesta e primul semn al zeilor. În curînd îi vei vedea. Roiesc în jurul meu, lumini, fulgere, candele. Fiecare pentru sine. Noi toţi, pentru fiecare din ei sîntem umbre. Şi ei toţi, pentru mine, sînt forme, iluzii. Sistem închis, zero. Milioane de nuluri, fiecare din ele fiind un cosmos autolimitat, în care nimeni nu va putea, niciodată, intra.

E reconfortantă viziunea aceasta de păgînitate, bare de argint viu şi rece, după teroarea blîndă a creştinităţii. Dar trebuie să fi, păgîn absolut, absurd de păgîn. Adică zeu; liber, sacru, participînd la justiţia lapidării. Sacrilegiul — jocul zeilor. Joc, dans, tehnică — nimic altceva. Jocul, cel mai sigur instrument de liberare, privilegiu divin. Dar zeii nu se liberează abandonînd, ci posedînd, creiînd; dansul lui Shiva. Universul creeat de paşii lui, de arcurile picioarelor lui creiînd spaţiul, de ghirlanda braţelor creind ritmul, timpul. Ce simplu, ce simplu! ... Dar trebuie să fii enorm, nelimitat, unul şi acelaşi, oricînd tu însuţi, fără valuri, fără ezitări, fără mustrări — vacuitate, non sens, dincolo de categorii. Eu, eu.

... Acea miss care călătorea spre Chypru, insula paradis, a cunoscut detaliile spaimei în compartimentul gol, în amurg. A fost o capodoperă unirea noastră, ea urîndu-mă, eu indiferent. Dar nu o operă artistică, literară, romancieră, ci tehnică, artă, adică meşteşug — unire de meşter cu materialul, creaţie, ritual. A urlat, dar i-am numărat primejdiile la care se expune, şi a tăcut. Trenul trecea alături de fluviu, cu spinări de munţi de-a dreapta. Erau încă zăpezi pe înălţimi, şi turbare de ape galbene, culese din văgăuni şi mireasma tare a crepusculului. Ştiam cît are de ocolit trenul. Nici o staţie pînă la pod, aproape jumătate de ceas. Uşa compartimentului, zăvorîtă. I-am dovedit, ei, că asasinatul nu e cel din urmă lucru, că sînt alte fapte mai mari, mai neprevăzute — şi făptuitorii se ucid cu pietre; asta e totul, sînt ucişi cu pietre pentru că sînt încărcaţi de puteri sacre, şi oamenii se tem de atingerea lor ca de trăznet ...

Despărţirea a fost revelantă. Se dezlănţuise o forţă între noi. Cineva se robise, mistic. Acea unire, ritual cu-

rajos, o încercuise cu o forţă impersonală, obiectivă, din afara noastră a noi doi — şi mi-o dăruise. Miss renunţa la Chypru. Voia să meargă cu mine, oriunde. Cerea şi ea absurdităţi, ca Ada. Dar nu s-a împuşcat, nu a ameninţat. Şi-a urmat călătoria, iar de la fereastra vagonului îmi făcea semne, cu o batistă albă cu monograma. Gara era pustie, dimineaţa îngheţată. Eu stam pe acelaşi geamantan vişiniu. Îmi amintesc că eram abătut.

N-am mai văzut-o, apoi, niciodată.

*

* *

Dacă existenţa ar avea un sens, sensul ei ar fi să ne schimbăm, să uităm, să începem întotdeauna altceva, nou, neaşteptat — şi să uităm complet, complet, trecutul. E evident că astfel ar trebui să fie viaţa. Dar nimeni nu e atent la ea. Trăiesc eminamente gregar, bicisnic. Iar cei care au prilejul să trăiască diversul, straniul, neaşteptatul, impermanentul — sînt iremediabili sentimentali. Creează filosofii, lirică, dramaturgie — asupra pasagerului vieţii, asupra geniului ei. Se plîng de viaţă, după ce o cunosc. Sentimentalism, maladie intenţională, difuză, splendidă. Trăire pentru cei morţi, pentru cele trecute; cultul prietenilor, devoţiune pentru morminte, pentru amintiri, respectul logodnicei altuia, platonism, forţă morală, elegia ruinelor — peste tot falsul şi idiotul sentiment al demnităţii umane, al purismului moral, al superstiţiei supravieţuirii, ca şi cînd *toţi* oamenii ar supravieţui!...

Luaţi aminte, luaţi aminte! (e singurul gest din predică sau din Zarathustra, pe care îl accept), eu nu vorbesc de „schimbul" filosofilor, creaţiune prin adiţiune, minge de zăpadă, aceiaşi şi mereu alta, fluviu al cărui ape sînt pe fiecare clipă altele. Schimbare nu în sens de viaţă, ci de moarte. Nu se adună nimic, pentru că nu există serii. Vacuitate, discontinuitate; tic-tac, iar cînd spun „tac", „tic" a pierit, în haos, în mine; l-am uitat, nu l-am adăugat noului meu suflet. Nu am amintiri, dar pot gîndi asupra amintirilor, pot gîndi trecutul fără să-l simt. Ca pe un episod impersonal, de întotdeauna. Nu

spun detaşare, pentru că e mai mult; n-am fost ataşat niciodată. Schimb — păpuşă cu maşinărie, care se învîrteşte ritmic, iar cu fiecare pas e alta, şi nu ştie niciodată dacă e alta sau aceeaşi, dacă e trecut sau prezent, pentru că întotdeauna *este*, e ea însăşi, păpuşă fără suflet, fără memorie.

Basta! fac prea multă filosofie. Şi nu cred în ea. Tot ce scriu, teoretic, e dubios. Poate cred sau poate nu cred. Nu cer nimănui să ghicească. Privilegiul celora care s-au simţit şi au fost odată zei, e că se pot îndoi oricînd de realitatea divinului. Şi îndoiala aceasta nu dizolvă faptul; e de al doilea ordin, vine *după* fapt, trece pe deasupra lui ca un curent electric. Vreau să spun: îndoiala, dogma, teoretica, dialectica, sînt momente secundare, sînt fără importanţă pentru că n-au contribuit la creaţie, la realitate. Amuzament; mă amuz contrazicîndu-mă, zeflemisind propriile mele afirmaţii, dar ştiu că zburdălnicia aceasta nu poate evacua faptul, obiectul, posesiunea mea. E însăşi vacuitatea. Cine mi-ar putea-o lua? Numai eu însumi, convertindu-mă.

Obscur? Desigur. Şi greu de înţeles. Eu nu sînt ca voi, adică nu sînt articulat, nu simt nevoie de şira spinării. Am braţe, antebraţe, milioane de braţe. Sînt eu, oricum mă priveşti. Dacă mă ridici din cot, tot eu. Dacă mă răstorni, eu. Sînt nimic, am scris cărţi dar ele nu preţuiesc nimic, am citit mult dar mai puţin decît oricare dintre universitari. Oricum m-ai privi, sînt nimic, zero. Şi totuşi, prezenţa mea e simţită, vacuitatea mea stînjeneşte realitatea voastră, *sînt* peste tot, şi trebuie să mă acceptaţi. De altfel, lucrul acesta se întîmplă. Am întîlnit soţii care vieţuiau pentru dragostea soţilor, altele cu progenitură, altele evlavioase, asexuate, bisericoase, cultivate. Soţii, soţii, recunoscute de birou, păzite de sigiliu şi de Solomon, uşi încuiate, uşi de cristal, izolate, angajate, protejate — am fost, am cunoscut, am trecut pretutindeni. Nu mi-au plăcut. Le-am avut, posesiune detaşată, ofertă gratuită, rit. Nu m-a întîmpinat nimic. Morala şi biserica lor, copiii şi logodnicii, nu m-a întîmpinat nimic. Inconsistenţi, aşa cum sînt toţi cei ce acceptă realismul. Golul lor nu e efectiv şi atotcuprinzător, nu e temelie nici îndreptar, ci e ocazional, momentan. Cad şi se ridică,

proştii. Se iartă între ei ca vitele. Păcătuiesc deşi nu sînt păcătoşi. Păcătuiesc pentru că îşi pierd minţile pentru o zi sau pentru o lună. Păcătuiesc cînd n-au bani sau distracţii. Păcat porcesc. După, îşi spală gura, se închină, se destăinuiesc, se iartă şi se interbinecuvîntează. Gol omagional. Cînd se epuizează prilejurile, se solidifică moraliceşte. A pierit golul, a pierit păcatul. Sîntem oase şi carne, sîntem coroană de oţel, bravi şi caşti, propovăduim. Impotenţă. Închistaţi, cremene, bătrîni. Cîştigă soliditatea şi stabilitatea în pragul pieirii. Sîntem sperioşi. sîntem înspăimîntaţi de moarte. E marele vid. Vor rămîne singuri, acolo. Ar prefera o a doua moarte.

*

* *

Mă contrazic. Ei şi? N-am afirmat niciodată, ca să pot infirma apoi. Diferenţele acestea logice nu mă încîntă. De altfel, nu le dau nici o importanţă, şi le pomenesc aici pentru că adversarii mei le repetă victorioşi. Sînt mulţi, companioni şi legionari. Dacă sînt nul, de ce mă atacă? Eu le-am mărturisit de la început: fac răul; să-mi pună binele în faţă. Nu sînt însetat de izbîndă. Nici nu-i cunosc satisfacţia. Eu îmi continui jocul meu. De ce nu întîmpin rezistenţa materialelor? Nimeni, nimeni. N-am întîlnit nici un bărbat calm, nici o femeie castă. Arma lor e insulta şi ura, dar dacă eşti dincolo de insultă şi ură, sînt dezarmaţi, sînt captivi. N-au nimic dinlăuntru, obiect ireversibil; nu participă la sfera solidelor. Sînt solizi prin împrejurări; de asemenea, firesc, orice altă împrejurare îi desolidifică. Cînd îi apropii, îi descopăr: nimic; cuvinte şi insulte, apoi palme, pumni, baston; cîteodată idei. Ei şi? Dar nimic real, obiectiv, *să fie*, să nu poată pieri, peste care nu poţi trece. N-au stînci, n-au prăpăstii. Dacă ar trăi, cel puţin.

*

* *

Mă acuzau că nu sînt trist (geniu şi melancolie, ştiţi; superioritatea patogenilor, a invalizilor, a limfaticilor). De ce aş fi? Vacuitatea mea, e singura cale care conduce si-

gur la bucuria integrală, înghețată, calmă, detașată, joc. Dacă afirmi vacuitatea totului și consistența propriului tău eu — aceasta e o atitudine negativă, pesimistă, e izolare neputincioasă, metafizică, definitivă. Aceia sînt triști și inactivi. Își trec viața în contemplație iluzorie, pentru că ce ar putea contempla în formele iluziilor? iar pe ei cum s-ar contempla?... Dimpotrivă, eu afirm vacuitatea mea, și aceasta e pozitiv, e optimist. Pot pătrunde oriunde, pot asimila orice. Nu întîmpin rezistență, nu am carapace, nici trecut. Mă joc cu ei și nimeni nu mă poate ucide. Abur deasupra apelor, a sufletelor; creație. De ce aș fi trist? Dar nici bucurii panice nu mă străbat, pentru că nimic nu mă surprinde, iar posesiunile nu mă schimbă. Sînt totdeauna același, ca oricine care nu are memorie...

Una din cărțile mele a fost asupra solitudinii. Oamenii nu pot fi singuri, nu pot rămîne singuri. Singurătatea lor e în doi: femeie, amintire, Dumnezeu. Proba focului: vacuitate, tu, tu însuți, nu gîndi nimic, taie simțirea, singur, singur... Blegii înnebunesc. Majoritatea se culcă și au vise erotice.

...Și dacă toate acestea ar fi iluzorii? Dacă *ei* ar fi în adevăr, iar eu în minciună?... Iată o specie de îndoială: tulburătoare, eficace, filosofică — dar nimic dedesubt, nimic alt decît o propoziție și o gratuită efuziune de cugetări. Absența certitudinii unei realități, e argumentul capital al realității ei. E dincolo de înțelegerea mea. Mă îndoiesc. Ei și? Există, există, chiar cînd nu cred în ea, cînd nu cred în nimic. Și de fapt nu cred în nimic, niciodată. Aceasta e singura mea dogmă, dar fiind negativă e adogmatică. Vacuitatea. Cînd o ai în suflet, cînd știi și simți că nu ești nimic, că nu poț face nimic și ești singur, iar toți Dumnezeii devoțiunii sînt iluzorii și afemeiați — cine se poate încumeta să se măsoare? Atunci înțelegi: eu.

*

Oamenii, ca să mă înțeleagă, mă citesc ca pe o carte. Cîteodată, acea carte e Antichristul, sau cine știe ce altă farsă literară, Gide sau Nietsche, impotenți care au scris

în cărţi gîndurile pe care nu le-au putut trăi în viaţă. Prietenii — tineri care îşi exercită curajul şi jemenfichismul social strîngîndu-mi mîna pe stradă — mă explică aflîndu-mi filiaţia literară: Ai citit cartea aia? Eşti tu! — îmi spun ei. Poate. Am citit multe cărţi (deşi nu atîtea cîte cred ei), dar n-am citit niciodată cărţile de unde mă arată ei cu degetul. Am citit multe asupra artei culinare, asupra sporturilor şi numismaticii. De asemenea, o cantitate considerabilă de romane pioase, romane anglosaxone şi producţia romantică. Nu m-am recunoscut nicăieri, pentru că e lucru dobitocesc să crezi că te poţi recunoaşte într-o carte. Şi totuşi, de la proces încoace, ei nu fac altceva decît să-mi deducă originile. Nu vor putea dormi pînă ce nu se vor convinge că am fost influienţat de Wilde, un farseur cu talent care-şi obosise sexul şi în loc de mănăstire a ales homosexualitatea. Tinerii sînt murdari. Mă amestecă în toate speciile vicioase, tocmai pentru plăcerea ce o găsesc de a se scălda ei în apele viciului. E vechea poveste a predicatorului care predica abstinenţa în termeni genitali, tocmai ca să-şi asigure permanent prilejul de a gîndi şi pronunţa sexul. Se spune că sînt vicios, dar nu mă gîndesc niciodată la viciu şi nu-l practic. Repet, nu cunosc voluptatea. De ce-aş păcătui atunci, fără tentaţie şi fără satisfacţie? Existenţa mea e real detaşată de viciu. Ceea ce înţeleg ei prin acest cuvînt nu e, în cazul meu, decît exerciţiul spiritual al temperamentului meu. Înfruntarea massei nu aduce nici un risc, pentru că massa e inconsistentă. Ei mă pot bate, mă pot închide sau spînzura, dar cu aceasta nu mi-au schimbat o linie din cele ce cred. Anarhist? Întrebare idioată. Nu mă interesează formele. Îmi urmez pur şi simplu drumul meu. Fiecare e dator să şi-l urmeze pe al său. Sînt viitorul umanităţii, nu sînt revoltat împotriva societăţii, nu predic un mai bine şi urăsc renăscut vacuu, nu făcut. Mi s-a dat şansa de a transcende semi-soliditatea conştiinţei moderne. Să fiu zeu. Sînt. Aceasta e afacerea mea personală. Cînd îi ating pe ceilalţi, nu eu sînt vinovat că nu întîmpin rezistenţă. E ilustrarea promptă şi validă a deosebirii dintre oameni şi zei.

Supraom! vor exclama unii. Poate. E de remarcat, însă, că nu-mi exalt voinţa şi nu scriu imnuri pentru brutala

transcendere a moralei. Toate acestea îmi sînt perfect indiferente. N-am precedență, pentru că vidul nu se poate naște de nicăieri, nici chiar din vid. E el însuși, de la începutul începuturilor. Cînd apar exemplarele rare, participă spontan la acest vid. Actul de participare nu e în timp; numai manifestarea lui e.

...Şi acum, nu abuzeze de filosofie și polemică? Desigur că o fac. Irit și nu mă pot dezbăra (nu vreau) de obiceiul ăsta nici pentru scutirea anonimului cititor al memoriilor de față. Cine va fi? Probabil binemirositorul Cesare (dacă va avea ochi să citească) sau insipida domnișoară Marta. Iertați D-ră. Știu toate epitetele cu care mă definiți. Sînt șapte, nu? Veți rupe aceste pagini și nu i le veți citi lui Cesare, deși el arde de dorință să știe ritul *celuilalt*. Le veți arde. Ei și? O copie e cu mine, alta cu un hoț de trenuri luxoase, bun prieten al meu. Sînt prudent? Nu, pur și simplu conservator — o singură dată în viața mea.

Conservator, pentru că *ei* mi-o cer, ei vor să știe cele ce s-au întîmplat în noaptea de 24 aprilie.

Începusem aceste memorii ca un pretext de a scrie integral semnificația acelui rit. Acum gîndesc dacă se cuvine s-o fac eu, săvîrșitoul și izbînditorul ritului. Numai un martor o poate face. Și singurul martor e Cesare, prodigios bibliotecar, adormit alături de miracolul veacului său. (Mă antrenez. Încep a scrie ca și cum foile acestea ar fi pentru tipografie; scriu iritat și amuzat, amuzîndu-mă de iritarea cititorilor. Dar nu vă temeți. Scrisul meu e farsă, o știți).

La scrisoarea mea, Cesare n-a răspuns. Probabil că nu a citit-o pînă la capăt. Îi ceream, ferm, să răspundă, lămurindu-mă. E singurul lucru pe care nu l-am înțeles, și *nu pot uita că nu l-am înțeles*. Iar implicațiile merg mai departe. De fapt, Cesare e singurul care *știa* semnificația acțiunii mele. Ceilalți doi au fost instrumente. Weinrich, un biet profesor cu urechile deschise oricărui mister (care a aflat, acum, Revelația!) — iar Melania, o fată frigidă, moleculă glacială și indiferentă, perfectă. După, acești doi au uitat totul și s-au cufundat în nenorocul lor. Sentimentul și faptul i-au înghițit. Nu aveau nici pregătirea, nici forța de a se înălța deasupra lor prin

ele. Valul a venit, magnific şi terifiant. Şansa de a transcede, au avut-o. Dar n-au ştiut să se lase *urcaţi* de val. S-au lăsat purtaţi de el, duşi de el, sfărîmaţi. Aceasta e cheia pierderii lui Weinrich. Dintr-un sacrilegiu, el a făcut o revelaţie divină. A descoperit păcatul acolo unde nu fusese decît curaj, nudă făptuire. E mistic, adică iremediabil pierdut în sentimentul prezenţei celuilalt, hipnotizat de alteritate, biciuit de figura altuia pe care a ridicat-o din propria-i impotenţă. E plecat pe „calea umedă", mistică; devoţiunea. Acesta e riscul actului meu. Nu există decît o singură poartă: victoria, realizarea, stăpînirea. Eşuarea înseamnă nebunie sau prostraţie. Numai incendiul i-a scăpat, pe ei doi, de nebunie. Dar i-a trîntit tot atît de rău.

Şi totuşi, Cesare ştia. A petrecut anume acea noapte în bibliotecă. Nu ca un spectator. Venise să constate numai rezultatele unei acţiuni pe care nu avusese curajul să o împlinească. Teoria o ascultase el altădată şi probabil că nu a uitat-o. Haruni — creierul cel mai curajos în trupul cel mai laş, erou satisfăcut cu matematică, ascet spiritual şi personaj adulter, personalitatea cea mai mixtă pe care am întîlnit-o pînă acum — Haruni i-a destăinuit, lui *întîi,* experienţa. Pentru că, deşi s-au scris atîtea asupra „misterului", nu e decît o simplă experienţă, curajoasă şi explozivă, desigur, dar nimic ocult, nici misterios. Un rit, aceasta a fost. Un rit prin care se divinizează, se „fixează" funcţiunea cea mai incertă a speţei, sexul. Anularea voluptăţii, aceasta am încercat şi verificat eu. Voluptatea care violentează, care posedă masculul, îl scoate din sine şi îl batjocoreşte înecîndu-l în inconştient. Am vrut să suprim voluptatea din actele mele, să o stăpînesc, călcînd-o sub călcîi, asemenea balaurului călcat de Arhanghel. Nu pentru că e imorală, (nu cunosc cuvîntul) ci pentru că vine din afară, năpusteşte sufletul, dizolvă trupul, dezmembrează conştiinţa. Voluptate, adică pierdere de sine (în sens metafizic, prin prezenţa *altuia* alături de eu), violenţă, robie. A nu fi robul funcţiunii, şi totuşi a nu renunţa la ea, acest simplu adevăr e misterul din care toţi au făcut un roman detectiv. A stăpîni funcţiunea nu prin asceză, ci prin calmă, concentrată transcendere. Nu renunţare fricoasă, castrare sau morală —

ci posedare. Ceea ce înțeleg contemporanii mei prin posedare e numai o licență verbală. Ei nu posedă nimic, ci se lasă posedați de propria lor plăcere, apoi zac abătuți și decapitați, vite sacrificate. E o taină pretutindeni, pentru că dintr-o funcțiune obscură, eu am făcut un rit. Păgîn și zeu, nu mă mulțumesc să gîndesc consonant, ci activez ca un păgîn, creez ca un zeu. Transcendere prin însuși trupul, nu prin strivirea lui — vechi secret pe care nu-l mai practică nimeni, tocmai pentru că toți se tem de el. În acțiunile mele, rup podurile de retragere. Practic, numai acel fapt în care supraviețuirea înseamnă victoria, prin care mă pot ridica sau pieri, dar din care numai mă pot întoarce *om*. Pentru că toate celelalte acțiuni, în care retragerile nu sînt tăiate, se sfîrșesc cu același trist și mediocru rezultat. Și singurul mijloc de a păstra demnitatea e, atunci, trecerea în tabăra adversă printr-o conversiune de scandal à la Papini. Noi am avut o convertire, dar din întîmplare Weinrich era deja nebun cînd s-a convertit. Nu poate fi o pildă edificatoare.

Și totuși, el știa. Haruni îi propusese o experiență de creare, dar conform cu absurditățile lui istorice, îi insinuase o experiență fără sens. Cesare — exemplar unic, detașat firesc de mondenitate și păstrînd în el forța indiscutabilă a castității și participației în real. Singurul bărbat realist, adică socotind obiectele așa cum sînt, iar nu relațiile lor pasagere, pur de intelectualism și degenerescența filosofiei europene, Parsifal în zalele indiferenței. Misterul lui — indiferența, rutina, mediocritatea conștientă, modestă, efectivă. Un om care trăia sincer și firesc în alt veac. Un om fără amintiri, fără familie și fără tristețe. Niciodată violentat de pasiuni. Superior, nu s-a îndrăgostit niciodată.

Trăia într-un concept antic, roman, pierdut conștiinței moderne: datoria lui, lucrul lui. Fericirea prin păstrarea intransigentă și firească a castei. Un om fără tentații. Un om neatent la trăire; secretul nemuririi. Un om care gîndea cu orar fixînd un palmier. Miracol.

Poate au fost și alte cauze care l-au împiedicat să făptuiască. Poate filosofia mistificantă a lașului Haruni l-a dezgustat. Cesare, creier liberat de dialectică.

Haruni mi-a spus. El rîdea, pe atunci.

— Am propus unuia singur, arhivarului Cesare. E din țara dumitale. Îl vei recunoaște repede, fără semnalmente. Cel mai prodigios tînăr din cîți am întîlnit, om fără ambiții și fără tentații, spirit, act pur. Mediocru, e izbăvit de personalitate, și forța lui e subterană, e informă. Dacă aș putea-o dezlănțui...

Și aceasta nu pot uita, nu pot înțelege. El a știut. Inconștient sau semiconștient, nu mă interesează. El singur putea. Ignora ritul, dar el singur l-ar fi putut împlini, omul de gheață. Și totuși, nu înțeleg, iar aceasta tulbură tot calmul și forța adunată în mine de faptul împlinit. L-am împlinit, dar *altul* îl putea împlini, tot atît de bine ca mine.

A venit, a asistat la el surd și orb, va rămîne de-a pururi mut asupra minunii veacului său. Dar însăși coincidența aceasta e terifiantă. Detașarea lui e superioară. E detașat nu numai de funcțiune, ci și de orice încercare de a o transcende. E calm, perfect calm. E mai sus ca mine. Eu m-am ridicat, el era de mult acolo. Mă privea suind. Nici o tentație.

Stă, în el însuși, în realitatea lui mediocră dar ireductibilă. E ireductibil, e diamantin. Peste putință să-i înțeleg forța, dar o simt, în jurul meu, în lăuntrul meu. Și forța lui e miracol, căci un realist mediocru cum e el n-ar fi trebuit și n-ar fi putut-o avea. Așadar, e un ales. Iar datoria mea, acum, e să-l suprim. Și-l voi suprima prin însăși voința lui. Îl voi tenta.

*

* *

Nu sînt credul și nu cred în simboluri, dar orbirea lui Cesare își are un tîlc. A orbit pentru că n-a voit să vadă, sau pentru că a scăpat viața Melaniei, a unei jertfe pe care nu se cuvenea s-o atingă. Toate aceste curiozități dovedesc indirect izbînda activării mele. Dar nu le adun într-o apologie. Poate sînt simple coincidențe, și atunci datoria mea e să le anulez. Nu consider decît aspectul nud al faptului. Astfel, întîmplările recente care l-au înghițit pe Cesare nu pot avea decît o singură ex-

plicație: asistarea lui la ritualul sacrilegiu. E un om fără rost, acum, așa aflu. E aproape nebun, deși nu în sensul nebuniei medicale. I s-a ridicat soliditatea pe care călca, i s-au zdruncinat dogmele și cum nu se mai poate întoarce înapoi (e prea bătrîn pentru a mai fi elastic), a rămas în aer. Unul singur îl poate scăpa: eu. Numai eu am puteri asupra sufletului lui. Dar dacă el supraviețuiește, neînțelegerea mea va stărui. Noi doi sîntem legați, căci unuia i s-a făgăduit, și a refuzat, iar celălalt a cucerit făgăduința. Eu sînt vacuu și inconsistent, și totuși el singur din tabăra adversă mi-a putut rezista. Noi doi sîntem, ursiți, unul altuia, unul să piară prin celălalt. Iar el piere, zi după zi, prin dezlănțuirea forței mele. Cînd va fi mort, om mort, carne rece, galbenă — desigur că voi simți golul solitudinii. Nu tristețe, ci sentimentul că sînt singur, fără *altul* care ar fi putut face același lucru ca mine. Sentiment reconfortant. Numai după moartea lui voi putea activa iarăși. Pînă atunci, trăiesc din fructul ritului vechi. Ezit în săvîrșirea altora. Nu mi-e teamă, dar nu le simt ispita. Sufletul meu întreg e ispitit de pieirea lui Cesare. Moartea va fi precisă, pentru că amîndoi sîntem anti-romantici. Prin el însuși, prin voința și mîna lui. Sinucidere — altă jertfire pentru unul singur. Doi, trei, o mie — promiscuitate numerică. Unul singur; toate pentru el; lui toate jertfele. Așa am învățat din istoria existenții mele.

* * *

Cesare e acum în grota medicinală. Încerc să-l văd, dar nu mi se îngăduie; cerberii și diplomația d-rei Marta. Sanatoriul e dezastruos pentru nervii lui, dar așa vor medicii. Nu pot afla nimic despre el. Probabil că trăiește viermiform, în compania d-rei Marta. El, singurul martor. E acum aproape orb. Cine se va încumeta să-i citească memoriile acestea? Și, totuși, el trăiește numai pentru a mă înțelege. Viața lui e sfîrșită de mult, din noaptea incendiului. Trăiește în așteptarea dezlegării. Ce alt sens ar avea existența lui agonică, neverosimilă, în mijlocul nevertebratelor compătimitoare? N-am încercat niciodată mila. Dar pentru Cesare un sentiment mai adînc

şi mai bărbătesc aş nutri în sufletul meu. El, izolat în nedumerirea dintîi, jucînd roluri străine şi caraghioase, oaspetele unui imbecil şi prietenul unor studente.

Tragicul lui, de a se comporta ca oamenii după ce şi-a incinerat cel din urmă nucleu uman în el. De aceea povestea lui e ridicolă, e dezamăgitoare. Nimic mare, nimic extraordinar şi nefiresc în conduita lui. A umblat în trenuri, a dormit în vile şi a fost internat în sanatoriu. Oamenii se răzbună că i-a întrecut. Îl silesc să rămînă alături de ei. Îl iubesc, îl întărîtă, în internează şi îl cumpără.

Aceasta e viaţa lui, acum: devoţiunea oamenilor. Dar sînt aproape de el. Îl voi scăpa. Îi voi reda libertatea. Îi voi spune: Comedia e jucată, frate vitreg. Taina nu o poţi descifra. Închide-te, Cesare!

El, poarta dinspre nevăzutul celorlalţi spre nevăzutul meu.

Închide-te, Cesare!

XIV.

PORŢILE

... Mă primeşte, nu mă primeşte..., mă primeşte, nu mă primeşte?!. Două rînduri de petale aşteaptă, petale reci... Ce poftiţi, domnişoară? Nu răspund. Eu am bilet de la dl. George. Bolnavul numărul...? Nu îi ştiu numărul. Regretăm, e imposibil. Dar nu e închisoare aici! ... Bietul băiat, bietul băiat...

Maura palpită. Uşa salonului se deschide. D-ra Marta, fecioară uscăţivă, cu jurnal împăturit evantai în mîna stîngă.

— Ce poftiţi, domnişoară?

Aşa a spus? Doamne, aşa a spus, ori mi s-a părut? Ce urîtă e şi se pudrează şi e bătrînă...

— Îl pot vedea?

A răspuns? Aceasta e d-ra Marta, sînt sigură, — dar a răspuns?

— Am aflat că îl pot vedea.

— Pe Cesare?

Ce mă priveşti aşa, urîto?! Fată bătrînă, îndrăgostită — cum l-o fi sărutat ea pe Cesare? l-o fi sărutat? Respingător...

— Desigur.

— Va fi atît de greu... Cesare e încă în criză...

— Poate mă va recunoaşte.

— ... Cesare e încă în criză, doctorii sînt foarte stricţi. E vorba de succesul întregului tratament...

— Dar oricum. dl. George...

Se încăpăţînează, fetiţa. Ce ochi de şcolăriţă amoroasă. Unde l-o fi întîlnit? Ce idee, să-l vadă nebun...

Idol. Aşa sînt toate, se pierd după excentricităţi. Va zvoni întreg oraşul: Eu l-am văzut pe Cesare, pe eroul nebun, pe geniul orb, etcetera. Dacă aş avea voinţă: Marş! fetiţo... Dar dl. George, interminabilul dl. George.

Şi cum mă priveşte... E geloasă?

— Cînd l-aţi cunoscut?... Dar de ce nu vă aşezaţi?

— Mulţumesc. Suntem prieteni buni... Oh! da... L-am întîlnit la plajă, dar îl cunoşteam de mult, din ziare...

Cum minte...

Un domn interesant, urît şi sugestiv, oarecum misterios, oarecum sarcastic. Întîlnirea lor neaşteptată şi capitularea. Tînărul îşi freca obrazul stîng, parcă s-ar fi sfiit să-şi mărturisească încurcătura.

Îl căutaţi pe Cesare, nu? Cum de ştia... Şi el încercase să-l vadă. Vechi prieteni. *Trebuie* să-l vadă, dar direcţia sanatoriului e atît de strictă... Ei au inventat mitul nebuniei lui Cesare, ca să-l izoleze. Bietul băiat, bietul băiat... Tînărul o conduce spre grădină. Mă încred în d-stră, duduie... Aşa de curînd?... Un mister; desigur că un mister leagă pe tînărul urît de nefericitul Cesare. O străbat îndoieli şi speranţe. Ceva ascuns se va întîmpla. Ceva ciudat, despre care vor scrie iar ziarele. Să mă încred, duduie?... De unde ştie că voi face, întocmai, ceea ce vrea el? că îl voi asculta? Sugestie, poate capriciu — dar fac, fac... Tînărul îi încredinţează plicul. Aici sînt însemnările mele, fapte pe care el nu le cunoaşte, dezlegarea enigmei care îl macină. Cîte cuvinte mari, şi ce retorism înflorit cu mister... Ceva îi leagă, pe ei doi. Să îl ajut, să nu îl ajut?... La urma urmelor, am bilet de la dl. George. Îl voi vedea pe Cesare. Şi numai atît am de spus: aici sînt însemnările unui martor de la incendiu. Martor. Cine ar putea fi? Cine sînteţi?...

— ...îl cunoşteam de mult, din ziare, de la un prieten...

— Aşadar...

— Îl pot vedea, nu?

Oh! impacienta... Ce va spune medicul? Medicul repeta: linişte, solitudine, demenţa întîi şi apoi tratamentul orbirii. Ce importanţă pot avea doi ochi, cînd creierul

e zdruncinat și noaptea e înlăuntru? Martiri; oh! noi doi sîntem martiri, medicul și cu mine. Cîtă dragoste, cît devotament...

— Cu cît devotament și dragoste îl îngrijim noi aici, iar medicul întîmpină atîtea greutăți... Ce voia tipul? Negreșit, însemnările i le voi da.

— Numai să-l văd... Nu-l voi obosi de loc.

Înțeleg atît de bine...

Să-i dau hîrtiile ei? Ea le va citi, dar trebuie să i le citească lui. Pe marginea patului — camera e albă, cretă, săruri — ea va citi și Cesare... Iar ce scrie el pe patruzeci de pagini? Plicul e greu, e mai de grabă un manuscris.

— Mai e ceva... Un prieten al său mi-a încredințat hîrtiile acestea. Veți avea bunătatea să le citiți lui Cesare...

Ce idee, comisionul... Bietul Cesare, nebun... Admiratoare cu scrisori voluminoase...

— Dar, duduie, lucrul e peste putință, peste putință...

— Le veți citi mai tîrziu. Prietenul său...

— ?

— Nu știu cum îl cheamă, dar i-a fost prieten intim...

Cum mint, cît de mincinoasă sînt... Dar nu mă prinde. O privesc în ochi, iată că o privesc în ochi. Vezi ceva?

— Și a scris aici *adevărata* poveste a incendiului...

— Care incendiu?

Se preface că a uitat... Se preface fără rost și fără eleganță.

— Un moment, te rog... Mă cheamă medicul...

Oh! da! da! da!... Oh! da! da!... o cheamă medicul, o cheamă medicul...

Maura se ridică de pe canapea îndată ce s-a închis ușa înapoia d-rei Marta. Singură. Cabinetul e salon, dar lumina bate din plin și revistele medicale capătă o frivolitate pariziană. Mă sufoc, mă sufoc!, rîde ea. Dar nu va dura mult timp. Îl văd, *bonjour, bonsoir, et fillons Nanette!*... Nu e o femeie aici, nu e o mînă delicată, să așeze vazele așa, să întoarcă turnanta așa, să evacueze

insipidul bust al... al domniei sale... domnului... oh! oh! e fondatorul azilului...

Apucă un coupe-papier şi-şi scarpină ceafa, apoi îl petrecu prin păr, mîngîietor. Ce zi e azi? Patru zile de cînd mi-am spălat părul, şi e atîta praf, atîta praf... Se trînteşte pe canapea, visătoare. Tipul e interesant, dar pozează. De ce atîta mister? Ştie? nu ştie? — desigur că nu ştie nimic asupra incendiului. Nu poate fi profesorul, căci nu are barbă, iar Manoil în orice caz nu e, pentru că nu arată deloc satanic. Diavolul! Ada, Ada... A murit... Ada în odaia cu flori, şi fratele la Paris... Plîngea; poate a plîns, singura, sincer moartea Adei. Pe atunci era şcolăriţă, cu şorţ bleu şi părul scurt, prietena mică a minunatei Ada. O iubea, îi scria scrisori şi conversaţii în „Jurnal". Belle-soeur, belle-soeur. Fratele la Paris, logodiţi. Ce fericită aş fi putut fi, cu Ada lîngă mine. Sourri, de ce m-o fi poreclit sourri? Şi a murit... De la pension, alerga pe străzi, cu vîlvătaia în obraji, sub pleoape: moare Ada! Nu au lăsat-o înăuntru. Iar după ce a început că ţipe, au luat-o în braţe — halatele lor albe îmbîcsite în tincturi — şi de atunci n-a mai văzut faţa Adei. A aflat totul, după, de la colege, din ziare. Îl numea satir, criminal, îl căuta pretutindeni, să-l ucidă, să-l ucidă...

Apoi... Pagina din „Jurnal" îndoliată cu tuş. Ultimele violete presate...

Dar duduia întîrzie prea mult cu incoruptibilul medic. Vazele fără flori, şi atîtea flori în grădină. Faţa tipului nu e prea regulată. Prietenul lui; Cesare are atîţia prieteni... Şi plicul cu sigiliu misterios... Unii oameni au ceva, ceva, întipărit pe faţă. Antipatici, urîţi, dar plac, plac... Îi fugeau ochii în lături, dar nu a fost timid. Cînd m-a privit, o dată, o singură dată... Să mă încred? Formula. Fiecare îşi are formula lui. Dar în definitiv, ce voia tipul?

Cîntăreşte plicul în mîini.

C'est trop, mademoiselle Martha! Îi accentuează numele în franţuzeşte, amuzată. Se ridică de pe fotoliu şi priveşte pe fereastră. Nu se aude nici un zgomot. Pustiu, sanatoriu.

Aude paşi pe coridor şi se precipita, palpitînd, în fotoliu. Cuminte, Mauro. Fă-ţi datoria, Mauro...

Medicul deschide uşa, lăsînd să intre pe Cesare la braţul d-rei Marta. Ochelari negri, faţa mai suptă, mai palidă — şi fruntea mată cu aceleaşi tîmple cărunte. Doamne, cum a îmbătrînit... E nebun?

— Excepţie, adică insubordonare, spuse medicul zeflemist. Nu, domnişoară, pe celălalt fotoliu, departe de lumină. Aşa... Aşază-te, Cesare.

Cît pare de indiferent... Bietul băiat, bietul băiat. Invalid, şi o imbecilă senilă cu aere protectoare...

— Îi pot vorbi, doctore?

— Recunoşti glasul, Cesare?

Medicul întrebă, barînd cu degetul efuziunea vizitatoarei.

— E domniaşara Maura, e ori nu e?

— Bravo, Cesare!

Tîmpitul; complimente de circ. Şi el crede că sînt nebun. Ei şi?

Pacientul zîmbeşte, cu aceeaşi indiferenţă placidă răcită pe faţă.

A zîmbit! Nu e nebun, mă recunoaşte. Dumnezeule!... Vrea să vorbească, dar degetul medicului o opreşte iarăşi.

D-ra Marta asistă plictisită.

— Îţi aminteşti în ce timp ai cunoscut-o pe domnişoara, Cesare?, întrebă strategic medicul.

Desigur că mă privesc toţi şi doctorul ia note, pentru tratament. Nimeni nu mă crede zdravăn. Ei şi?... Zîmbeşte iarăşi?

Nu-şi aminteşte! cugetă victorios medicul.

— Se poate să mă fi uitat, Cesare?! se precipită Maura, ignorînd semnele medicului.

— La ce bun, domnişoară? Îmi amintesc perfect toate, *toate,* dar domnii cred contrariul. La ce bun?...

— Nu te tulbura, Cesare!, intervine d-ra Marta.

Mania persecuţiei? Se agravează, se agravează. Specie rară. Caz interesant.

— E inutil! *E i-nu-til!*...

— Cesare, sînt sigură că tu n-ai nimic! sînt sigură că eşti sănătos...

— Domnişoară!, se enervă medicul, ridicîndu-se.

— Oh! sînteţi sigură? sigură?, rîse Cesare, amuzat pentru întîia oară în zilele de captivitate.

Se sperie, duduia! Avea ochi frumoşi, şi cocheta. Pe atunci...

Maura palpită iarăşi, îmbujorată. Să-i dau plicul acum? Niciodată n-au să mă mai primească. Acum, acum...

— E bine să ne retragem, Cesare.

Să-l pălmuiesc! E aşezat lîngă birou. Să-l pălmuiesc şi să mă dea afară. Nebun inofensiv... Ce au să-mi facă? Puţin curaj, puţin curaj, doi trei pumni, ţipete... Au să înceteze muzica la etaj şi în celulă n-are să mă tulbure nimeni. Ce-mi pasă?

— Dar nu i-am spus de ce-am venit, imploră Maura.

— Un comision, zîmbi răutăcios d-ra Marta.

— Absolut interzis, duduie, absolut interzis! Noi avem regim şi reguli, reguli absolute! se impacientă medicul.

— Oh! fără zgomot, fără zgomot, d-le doctor!, se înăspri Cesare.

— Cesare!

— La urma urmelor, *m-am plictisit!* mă'nţelegi?

Spune, spune mai mult! Spune că toţi sînt dobitoci şi laşi. Primarul a fost întîi, medicii şi medicamentele... Spune mai mult!

— Dacă credeţi că sînt nebun, închideţi-mă!

Catastrofă. Ce imprudent, ce imprudent am fost să ascult pe domnişoara. Dar dl. George plăteşte. Dl. George aduce banii, luni. Dl. George, dl. George... Bietul băiat e mai rău decît credeam, e pierdut, e violent...

— Vai, Cesare!

— Vorbeşte, domnişoară... Ce comision?

Aşa, aşa? Dacă mă pot purta aşa tot timpul, au să-mi dea drumul. Ce vor? ce vor?

— Un domn care te cunoaşte mi-a dat plicul acesta...

Medicul priveşte perplex, fără voinţă, fără iniţiativă. Nu intervine. Maura vorbeşte firesc şi categoric. D-ra Maura surîde indiferent.

— Un domn care ţi-e prieten. Memoriile lui sau ale altuia, nu ştiu. Dar sînt însemnări veridice asupra incendiului...

— Domnişoară!
— Spune, Mauro!
— ... toată povestea, *adevărată,* asupra ...
— E Manoil!
— Nu, Cesare ... Nu putea fi el.
— El singur ştie, el e. Dă-mi scrisoarea.
— Nu e o scrisoare, Cesare.
— Citeşte-o.
— Ce faci, domnişoară? Aici e sanatoriu!
— Citeşte, *am spus!*
— Îţi va citi d-ra Marta.
— Dă-mi mie plicul. E de la Manoil, ştiu. Numai el cunoaşte. El îmi va spune ...

Manoil, Manoil? Acelaşi ... E absurd. E absurd! Visează. Ada!

— E de la Manoil, repet!

Ada! ... Şi el e nebun. Bietul băiat, şi el e nebun.

— Sînt treizeci-patruzeci de pagini, Cesare.

Ţi le va citi d-şoara Marta ...

— E interzis, domnişoară, nu mă înţelegeţi?!
— Am sfîrşit, d-le doctor!
— Dă-mi scrisoarea, *mie!*

Răcneşte. O criză, desigur.

Soneria ţiuie. Medicul apasă pe buton, nervos, privind în lături. D-ra Marta se pierde. Cesare se apropie, bîjbîind, de birou.

Dumnezeule, ce va face? Ce-am făcut, Ce-am făcut! ...

— Dă-mi scrisoarea. E ...

Soneria răsună strident pe coridoare.

— E de la Manoil, ştiu ...
— Nu, Cesare, nu ... Manoil e un criminal, a ucis pe Ada, îl cunosc, nu e de la el ...
— Citeşte repede ... Mauro!

Soneria răsună de doisprezece ani. Doisprezece ani o sonerie metalică într-un coridor alb, lung, tunel de teracotă. Vuiesc şinele. Interzis să priviţi pe fereastră, domnişoară, e tunel. Cît timp va ţine, Dumnezeule! Drumul ăsta nu se mai sfîrşeşte. Şi dacă un alt tren ... Soneria, doctore, mă înnebuneşte ...

— Te rog, te rog ...

Cesare se împleticeşte, dar ţine strîns cu pumnii speteaza fotoliului.

— Au să mă închidă, Maura!

— Cesare!

— Au să mă închidă în beci... Nu ţi-e milă? Nu ţi-e milă? Nu ţi-e...? Citeşte!

Incendiu. Melania, goală. El ştie, numai el. El cunoaşte totul. Să-l ucid, dar după ce-mi va spune. Melania!... Începe să plîngă, dar lacrimile nu i se văd. D-ra Marta se apropie să îi ia braţul. Maura e încremenită la capătul canapelei. Două vaze cu flori, numai două vaze. Sînt atîtea flori în grădină...

Soneria s-a oprit. Pauză.

— Vei citi pe urmă, Cesare. Îţi va citi d-ra Marta. (Repede, plicul — domnişoară Marta).

— *I l-am dat,* Cesare, să nu crezi că nu i l-am dat.

Se retrage spre uşă.

— Cesare, plicul e cu d-ra Marta.

— Citeşte d-ta!, de ce nu vrei să citeşti?

Ce-am făcut eu? Ce aveţi cu mine, toţi? Ce aveţi cu mine?...

E nebun inofensiv.

Se deschid două uşi. Maura fuge. Două vaze, şi turnanta... Bărbaţi în halate albe. Unii oameni au ceva, ceva întipărit pe faţă... Cesare nu se zbate.

E nebun inofensiv. Medicul îşi şterge fruntea. D-ra Marta plînge cu batista la gură.

— Porţile!

— Dar nu-l închideţi, pentru Dumnezeu!

— Lasă pe Dumnezeu, domnişoară. Nu vezi ce face? De unde o fi venit, nefericita? Ce plic ciudat... O fi de la Manoil? De ce-a venit, Dumnezeule, de ce?...

— Porţile, am spus!

XV.

BUDOAR

O testea de hîrtie albă a fost tăiată în sferturi, corect, fără margini pufoase. Foile sînt păstrate în sertarul încuiat, în cartonul unui album. Domnişoara Marta şi-a reluat obiceiul însemnărilor intime. Intime — voluptate narcisiacă, oglinzi. Perversă dăruire unui amant absurd, asexuat, alb. Foile — absolut mat, protoplasmă. Cerul, nimicnicie cristalină. Pe foi şi pe cer se pot cresta fantoşe, însufleţite de capricii sau de oboseală.

Au diable! 19 august, azi e 19 august. Domnişoara ridică ochii şi o întîmpină cartoane luminate de un soare ce apune undeva spre stînga, înapoia perdelei, înapoia casei consilierului. O lumină ciudată pe acele aripi înalte, cu totul şi cu totul de cărămidă. Iar un alt carton, mai modest, cuprinde firele de telegraf cu un zmeu axifiat şi semnalele ramurilor de castani. Demnitatea d-rei Marta, surprinsă vag pe nedefinitul cerului. Chemare la ordine. Un clopoţel nevăzut, şi d-ra îşi reazemă coatele de mescioară. Creionul caligrafiază: „19 august". Apoi subliniază.

Să încep cu Cesare? N-am scris de trei zile; şi tot ce am aflat... Trebuie să fiu sinceră; scriu numai impresii imediate, nu pictez, nu amestec culori. Şi în nici un caz nu voi scrie sintetic, retrospectiv. Sînt incapabilă să fiu sinceră dacă încerc cordonări şi judecăţi de valoare. Şi totuşi, impresiile fugitive, înşelătoare, cît adevăr pot cuprinde?...

Dilema îşi pierde savoarea caustică de îndată ce domnişoara îşi reazemă capul de speteaza fotoliului. Dile-

ma e veche, şi istoria ei a înghiţit o bună parte din caietele anterioare. Dar acum nu o mai tulbură. Se apleacă iar pe mescioară şi ridică atentă creionul. „Dimineaţa, nimic important. Scrisoarea lui George o aşteptam, iar conţinutul îl anticipasem“ ... Paşii care au urcat scările. A sărit înfrigurată, cînd poştaşul s-a descoperit (ciocănitul politicos şi răsuflarea astmatică). „Pe sub uşă, Marin!“ Aşa de curînd, o a treia scrisoare ... A rupt marginea de sus a plicului, palpitînd. Şi citind cu răsuflarea tăiată primele rînduri, se oprea la fiecare minut, odihnindu-se. Cît de nobil, de bun, de uman, George, cu revelaţiile terifiante ale primei scrisori. Şi l-a închipuit, în aceeaşi cameră din Vila Lucia, scriind nelinştit şi exagerat, ca orcine e incapabil să-şi poarte singur povara. Confesiune, de ce nu? George, s-a schimbat şi el. Iar soţia s-a reîntors în Capitală, şi chiar dacă ar fi rămas alături de el, cît l-ar fi putut ajuta? Ea nu-l înţelege, o soţie nu poate înţelege. Nu poate păstra, chiar dacă ar avea-o, subtilitatea, elasticitatea, intuiţia pentru celălalt. Îl vede mereu, îl vede din ce în ce mai indistinct, tocmai pentru că se apropie prea mult. Şi toate dezamăgirile, şocurile repetate, negîndite, ale prieteniei cu Cesare. De cînd Cesare a fost închis ...

... În acelaşi salon, şi s-ar fi spus că dimineaţa era aceeaşi. Numai ea, Marta, arăta altfel, cu totul altfel ca mai înainte. Poate plînsese, căci ochii se deschideau mai trişti, mai blînzi. Şi totuşi, o indistinctă siguranţă pe faţa ei, trădînd hotărîrea. Astfel aştepta, cu privirile pe mare — instinctul ei de a se alia instantaneu cu o dimensiune cosmică, vastă şi azurie.

„Da ce s-a întîmplat, pentru Dumnezeu?“

„Au trebuit să-l închidă, v-am spus ...“

„Cine a prescris?“

„Medicul. Pînă ce nu era prea tîrziu ...“

Dialogul e viu în memoria domnişoarei, deşi spaima şi disperarea de atunci s-au irosit. Faţa d-lui George o vede, palidă, nervoasă, cînd se repede să-i apuce mîna. A întrebat-o de nenumărate ori dacă e adevărat. Fireşte. Cît de calm răspunde aici, în faţa lui. Cît de mincinos mă port cu el, lăsîndu-l să înţeleagă că m-am purtat la fel în celula lui Cesare ...

În camera de sus, cineva, mai blînd, aproape de concediu, un nebun inofensiv amintindu-şi fraze de marşuri şi romanţe, degete sfioase pe un pian perfect. Dar Cesare era de acum jos, în infern, singur în celulă pentru cîteva zile. Aşa a spus medicul; numai pentru un scurt răstimp, pentru un foarte scurt răstimp. Vorbeşte, vorbeşte calm şi hotărît, şi deşi dl. George cunoaşte toate acestea, o întrebă neîndurat. Dar v-am spus tot, e reţinut în celulă pînă ce va fi examinat din nou...

„Dar nu e absurd? nu e sălbatic? Vor izbuti să-l înnebunească, în cele din urmă vor izbuti..."

„Cine poate spune?" reflectează absent d-ra.

„Cum arată, *acum?*" întrebă dl George cu un glas ciudat, ciudat.

„N-aş putea spune... n-aş putea spune, precis."

„D-ta crezi...?!"

Ştiu ce vrei să spui, George, oh! te ghicesc perfect, *vieux renard*. Dacă e nebun, nu? Dacă va rămîne pentru totdeauna imobilizat într-o carceră, în ospiciu, şi d-ta...

Cît de stupid s-a înşelat... George, el trăia numai ca să vadă contrariul, să-l vadă pe Cesare vindecat. I-a spus-o în minutul următor, şi de atunci nu s-a mai înşelat, niciodată. Era atît de clar, atît de clar că George se temea de nebunia lui Cesare mai mult decît se temuse de moartea lui. Să vieţuiască alături de martorul... Inexact, termenul e inexact. Ce-ar putea mărturisi? Mai rău, mult mai rău decît un martor. Muţenie, şi totuşi expresia dramei. Cuvîntul sună rău, chiar mental. Dar o dramă a existat desigur între Cesare şi George, după cum ea a existat între Cesare şi Manoil, Cesare şi Melania...

Domnişoara se scutură. Numele prietenei o indignează şi o îmbolnăveşte. *Aceasta* nu a spus d-lui George. Cîte alte lucruri a ascuns d-lui George. Oh! n-ar fi putut spune, în nici un caz n-ar fi putut spune *lui,* care o întreba năuc dacă primeşte o sută de mii pentru Cesare, Cesare, Cesare... O sută de mii şi nimeni nu va şti nimic.

„Acum e prea tîrziu, domnule George."

„Dar eu ce mă fac, *eu?*, a răcnit."

Aşadar, aşadar un caz de conştiinţă soluţionat băneşte, înţelegea d-ra Marta, năpădită de strălucirea dimineţii în

salonul fără oglinzi. Dar se înşelase şi de data aceasta, ştie acum precis că se înşelase în acel ceas. Nu erau o sută de mii, nici o sută de sute de mii, ceea ce voia dl George să dăruiască. Căci dl. George vorbea, oarecum teatral pentru sensibilitatea ei rafinată.

„Vreau să fiu liber, d-ta nu înţelegi? Vreau să zvîrl de pe umeri povara aceasta, prietenia aceasta, umanitatea ascunsă în tovărăşia lui, cum vrei s-o numeşti! Vreau să mă dezleg, nu înţelegi? Sînt nebun, vei crede, dar mă sufoc, mă gîndesc întotdeauna la el, şi el e cîteodată Cesare, cîteodată o dihanie impresională, o nălucă, ceva care mi-e străin şi mă apasă, mă leagă, mă farmecă.

Domnişoara îl priveşte cu ochii încîntării. Dl George îşi lărgeşte gulerul cu degetele, congestionat şi nervos, din ce în ce mai nervos.

„Sînt obsedat de el, de *el*. Pentru că ţi-am spus atîtea, îţi pot spune mai mult. A început să-mi fie teamă de mine. Dacă . . ."

Doamne, privirile d-lui George. Ce-ar vrea să spună?

„. . dacă e *adevărat* cu el, va fi şi cu mine . . ." Domnişoara îl priveşte îngheţat. După aceea s-a mustrat că nu a găsit nici un cuvînt de împuternicire şi mîngîiere, nici un cuvînt. Dar nu putea vorbi. Nu înţelege nimic. Înţelege, poate, dar nu aprobă. O înţelegere detaşată, ca un chirurg ce înţelege operaţia, dar nu o simte. Mai mult, mai mult. Asemenea unui om care vede şi recunoaşte ceva cu ochii, dar nu-şi aminteşte, nu poate să-şi amintească, ci stă paralizat, izolat, cu o prăpastie între ochi şi suflet, ştiind că dacă ar cuteza să o sară, s-ar prăvăli. Nu cutează să închidă ochii, şi nu poate să înţeleagă.

Dl George sfîrşeşte, pentru că trebuia să sfîrşească.

„Vreau să fiu liber, *eu însumi*, acum mă înţelegi, nu?"

Nu? Oh! da. Nu. Nu? . . . Da, oh! da. Da, da, da . . Încetează! . . .

Şocul de atunci îl simte iarăşi, proaspăt, d-ra Marta Ar vrea să se răzvrătească împotriva puhoiului care o aduce, în fiecare zi, în fiecare seară, în amintirea acelorași ceasuri ale fugii sale. Dar e zadarnică cenzura. E fermecată de cele ce a văzut şi a ascultat atunci. Toate s-au învolburat în acea zi. E fermecată de revelaţiile

lui Cesare, pitite ochilor d-lui George care o întrebau, alături de glasul lui stingherit: de ce pleci? de ce trebuie să pleci tocmai acum, cînd eu?... În sfîrşit, trebuie să existe un motiv...

„Oh! el există, d-le George...", mărturisi, încercînd să zîmbească.

„Şi banii?"

Ar fi vrut să răspundă: „ce pot face?" sau „acum e prea tîrziu, dl. George" — dar n-a răspuns nimic; a săltat numai din umeri.

19 august. Nici un gînd preţios, nici o revelaţie inedită. August, cartoane în lumină şi umbră, leit-motivul „Simfoniei nesfîrşite" mai mult în suflet decît în rezonanţă. A suferit şi el, *pauvre* Schubert. Îi vede faţa tînără, oarecum buhavă, cu ochelarii de nichel, biet pedagog de clase primare. Nici un gînd singular; şi totuşi, poate ar descoperi roiuri înapoia neliniştii şi presimţirilor, care au izolat-o de memorie, au rupt-o din rutina lecturilor şi reveriilor inevitabile amurgului.

Răsfoieşte foile scrise săptămîna trecută. Ochii se culcă pe linii, vertiginos, privind cuvinte. I se par ridicule soliloquiile acestea în jargon, pe care, le scrisese fascinată, cîteodată cu o cursivitate amăgitoare şi antrenantă, altădată lent, chinuitor, îmbătîndu-se de sentimentul ce biruie ariditatea, fulgerînd-o cu reflecţii asupra arterei lui Proust şi înălţînd-o cu amintirea dizgraţioasă a lui „Tristram Shandy", care i se păruse totdeauna ilizibil şi totuşi genial... Ca să poată scrie, în asemenea ceasuri de sterilă siccitate[1], domnişoara chema ajutorul tuturor autorilor fără inspiraţie, muncitori blestemaţi care nasc în chinuri. Iar în loc să scrie ceea ce i se pogorîse inform dar viu înapoia frunţii şi a ochilor, alinia fraze cu cadenţă proustiană, căutînd ritm nou şi agonizant, pe care îl savura ca pe un triumf al stilului asupra emoţiilor evazive. Încîntarea dura cîteva minute. Cînd sfîrşea paragraful, îşi îngăduia o recitire confortabilă. Deziluzia o întrista sincer încă o dată. Dar domnişoara nu rupea foile scrise. Adăuga numai: „Sînt incapabilă să exprim *tot* ce s-a petrecut în mine. Dar e de ajuns ce am scris pînă acum. De altfel, ca-

[1] Din latineşte *siccitas*, simplitate a stilului, ariditate. (N.E.).

ietul nu e roman'. Desigur nu, își repeta d-ra Marta. De ce-ar fi un roman? Dar ar fi vrut mult să fie, să oglindească întru totul și întocmai toate zbaterile ei în plasa acelor fapte care au izolat-o pe neașteptate de lumea ei, de trecutul ei. Cîteodată, d-ra Marta dorea sincer și pasionat să poată scrie, să poată scrie cel puțin cu facilitatea lui Manoil. Conținut ar avea destul. Caietul e saturat de evenimente, de nebuni, de sinucigași. O povară, cadavrele acestea pe care le socotise la început capricii, dar de care nu se mai putea deslipi, și pe care era osîndită să le poarte în memoria de toate ceasurile, macerîndu-i seninătatea, după cum crizele etice surpau, printr-un exces de conștiinciozitate, voluptățile umaniste ale d-lui George. Toate și toate prin, sau poate pentru, drama lui Cesare. Aceasta începuse a înțelege de mult. A scris, a analizat și justificat asupra lor, asupra tuturor semnelor pe care le-a recunoscut în întîmplările verii. La sanatoriu, unde își adusese atîtea cărți. Se întrerupea, lăsa cartea pe rezemătoarea scaunului și deschidea înfrigurată caietul cu foile neted tăiate. Un soi de inspirație era, o manie, o febră de a scrie, de a analiza, de a înțelege, de a se oglindi. Ar fi vrut să se aplece față în față cu ea însăși, căci se simțea aproape, aproape, dar nevăzută. Nevăzută, undeva în spatele sau înaintea ei, se afla Marta cea de totdeauna, a cărei prezență o ghicea, și voia s-o apuce, s-o încleșteze și apoi s-o copieze pe hîrtie ca să se poată reciti și regăsi de cîte ori ar fi nevoie. Se ghicea, în acele clipe, la un pas de adevăratul ei suflet, și atunci toate erau limpezi, limpezi și nerefuzîndu-se scrutării. Numai să le privească, concentrat și instantaneu — ca să nu risipească farmecul — și toate se vor dezlega. Tainele lui Cesare, crizele d-lui George, păcatul Melaniei, nebunia lui Iacob, enigma lui Manoil, entuziasmele ei, Marta — toate se vor dezlega. Prezența aceea nevăzută și dătătoare de seamă, sufletul ei revelat global, gratuit, har nesperat.

Începea să scrie, rînduri indescifrabile care i se păreau aforisme inspirate, prevestiri sau dezlegări absolute. Creionul aluneca. Și, deodată, siccitate deprimantă, trezire pe un platou, deșert, inuman, solitudine alături de măști, încărcată de presimțiri care și-au pierdut fără mo-

tiv înțelesul și atîrnă mineral în toate ungherele conștiinței. Nimic, nu a mai rămas nimic din magnifica ei înțelegere, electrizare instantanee, acum inertă abatere. Încheie cu un rînd sau două: „de continuat", ori: „înțeleg prea bine ce vreau să spun, dar sînt incapabilă să exprim precis'. Inexact, mincinos; nu înțelege nimic, asta e. A pierdut deodată șirul luminos, iar revelațiile de o clipă nu lasă în urmă-le mistere, ci mixturi amorfe, fără sens, neinteresante, moarte.

21 iulie, 23 iulie. O pagină a rămas cu colțul de sus greșit presat. Degetele domnișoarei îl corectează, ochii se pleacă pe rînduri. „Dezamăgire, ca de obicei provocată de insipiditatea masculină. Am ajuns foarte, foarte pretențioasă. E vina mea? Toți autorii favoriți sînt bărbați. Noi n-am început, încă, a scrie. Și e mai bine. Altminteri, am crea o imagine superlativă în expectativa bărbaților și dezamăgirile lor ar întrece cu mult pe ale noastre. Așadar, eterna mea deziluzie; insipiditatea masculină. E ciudat cît de precis i-am înțeles pe ei, cîteodată stăpînii, cîteodată sclavii prietenelor mele frumoase. În sfîrșit, îi știu de mult. Nici unul nu rezistă, nici unul. Cei mai buni dintre ei, sînt sepii asimilatoare. Asimilează, iar cînd sînt încolțiți, stropesc cerneală. Cernelurile lor, *on y est compris*. Mă întreb întotdeauna de ce citesc, ei. Cărțile doar, sînt scrise și tipărite pentru noi".

Oh! nu, e vulgar, se dezgustă d-ra Marta. Și cîtă incoerență, cîtă anarhie... Întoarse pagina, și reciti întîiele rînduri. Insipiditatea masculină, aceasta voise să exprime. Își amintește perfect seara. Se întorcea din oraș, unde o întovărășise medicul cel tînăr în mașina sanatoriului. Medicul, ultimul ei entuziasm, antract între tragedia lui Cesare și interesul crescînd pentru tainele d-lui George. L-a descoperit și pe el, poleit și plat, comun, parvenit, cu o subtilitate emfatică, pe care o sublinia cu degetul, accentuînd. Relativismul valorilor, incognoscibilul, *ars longa vita brevis,* subconștientul, interpretarea viselor, *inferior-complex,* toate truismele universitare, parlamentare și diletante — aceasta era înapoia personalității lui pe care o crezuse kinetică și terapeutică. Se simțea ea însăși deprimată de golul lui, se oglindea și ea în inexistența lui. Sinceră, se dăruise

febrei autodisecției și confesiunilor. Voia să se încuie în cameră și să scrie. Nu putea plînge decît lovită de șocuri externe. Cînd durerea se ridica din adînc, simțea numai o nemăsurată părere de rău. Așa simțise în acea seară. Voia să-și spună cît de artificial viețuiește ea însăși, cît de mult minte față de ea, și de Cesare, și de dl George, și față de ceilalți. Pe Cesare nu-l mai înțelegea, și începea să nu o mai intereseze. Încercase să se intoxice de sacrificiu, de datorii, de renunțări — dar nu izbutise. Fără îndoială, nu o mai interesa. Dacă n-ar fi fost acei blestemați bani și insistența d-lui George... Cît de mult dorise să se întoarcă, să-și revadă școala și camera ei cu fereastra în curtea consilierului. Și în acea seară, dorurile acestea o deprimau mai mult, îi demonstrau futilitatea carierei ei de diletantă cu infinite valențe. Înțelegea că însăși regretele ei sînt mediocre, sînt incurabil și disperat de mediocre. Și însăși speranțele sau nostalgiile ei sînt livide, transparente, jalnice. Să se reîntoarcă în oraș, să se înhame datoriilor pedagogice, să încerce a ciopli sensibilitatea cîtorva duzini de adolescente vicioase și inepte. Să citească alte și alte cărți, să practice mental violuri asupra autorilor sau personajelor cu alură virilă și să se mulțumească apoi, alături de oricare altă solitară, cu același viciu nocturn, urmat de același dezgust și somn bestial pînă dimineața tîrziu... Aceasta e tot, aceasta va fi pînă la sfîrșitul vieții și tot ce va fi mai mult, va fi în sens negativ; probabil că va trebui să pună ochelari în cinci șase ani, iar peste zece ani va cumpăra toaleta de stradă în negru. Va fi bătrînă. Nu-i pare rău că va fi. Iar voluptățile trecute nu le regretă, căci n-au fost multe, și oricît le-ar fi înmulțit, la ce bun? Același și același lucru. Chiar la douăzeci de ani știa ce va fi. A mințit într-una, și s-a mințit. Era atît de tînără atunci și admira tot: Degas, Picasso, Strawinsy, Moore, Croce, le Coq, unii alături de alții, poeți și pictori și erudiți și filosofi și farseuri și muzicieni și donjuani. De cum a înțeles că e liberă, a început aventura și ucenicia acelei grandioase tehnici a voluptății, cum socotea ea. Eroul celei dintîi idile s-a căsătorit. Ei, și? Toți sînt ca el, cu sau fără matrimoniu. Cea dintîi noapte de dragoste, o singură expresie ar fi putut-o evoca,

şi aceea în englezeşte: *excruciating agony*, aceasta a fost. Donjuanul s-a dovedit navă purtată de propria-i grandilocvenţă, iar insinuările lui asupra tehnicei amoroase în care era maestru — farsă. N-a fost niciodată senzuală, acesta poate ar explica deziluziile; iar viciul îi restabilea, la început, echilibrul simţurilor. Dacă ar fi rămas la el. Regreta, cîteodată, că renunţase la plăcerile virginităţii ca să culeagă atît de incerte voluptăţi şi impronunţabile dureri; deziluzii, nebunii. Don Juanul său, satisfăcut de o cifră mai mult în registrul aventurilor galante, nu era întru nimic deosebit de cireada bărbaţilor întîlniţi la fiecare colţ în viaţă şi niciodată în cărţi. A avut-o înainte ca ea să-şi piardă seama de sine, acel intolerabil cerber care destramă farmece şi anulează toxine. Primele tremurări au îngheţat spasmodic de îndată ce l-a privit pe el, don Juan, brută mediocră şi egoistă, schimonosit de trudă şi plăcere, surd la durerea ei şi repede săturîndu-şi lăcomia. Pe acea vreme putea, încă, plînge mult în singurătate, şi a plîns mult îndată ce don Juan a găsit pretext s-o părăsească. Era de o luciditate sălbatică, inumană. Încerca să se convingă că plînge pierderea, puritatea, poate idealul.

Încerca să se acuze dogmatic, dar era atît de evident sugrumător, de evident că nu regretă nici puritatea nici dogma purităţii, ci plînge numai pentru că înţelesese că nu e nimic acolo unde imaginaţia ei populară de faluşi creease tropice de voluptăţi, că nu e nimic care să preţuiască încai jumătate din timpul risipit, şi demnitatea murdărită, şi onestitatea primejduită. Nimic, nimic, chiar după ce a schimbat primul amant şi s-a dăruit străinului care îi descoperise limitele perversităţii; luciditatea nu şi-a pierdut-o. Chiar cînd şampania şi mîngîierile excitante, şi toate ritualurile preliminare şi-au jucat rolul cu o indubitabilă perfecţiune, aceeaşi dezamăgire, aceeaşi înţelegere clară, terifiantă, a vacuităţii de dincolo.

Dincolo, adică genunele trupului ei, necunoscute, anarhice, capricioase — ca şi enigmele trupului celuilalt, pe care îl mîngîia, desigur, dar care nu o mai putea înşela, dovedindu-se şi el mască amăgitoare purtată de val. Atîta tot. Val sau o serie de valuri, mai mari sau

mai mici, dar niciodată primejdioase, niciodată ucigătoare. Nu s-a pierdut pe sine, iar de găsit, n-a găsit niciodată, nimic. Nimic. Pentru că nu era nimic acolo, n-a fost şi nu va fi niciodată. Cum ar putea fi, în carne, în simţuri? Oh! nu, nu erau nici morala, nici asceza, nici spiritualitatea care vorbeau. Era carnea ei, ea se recunoştea inutilă, nu pentru că se compara cu o valoare absolută, ci pur şi simplu pentru că nu se putea compara cu nimic, era ea însăşi un neant, care îi dezamăgea pe toţi şi care înlănţuia, totuşi, pe oricine. Un absurd absolut, inutil şi necauzat. Fără nici un sens. Aşa e. Domnişoara Marta înţelegea că nu trebuie să se revolte, dar se revolta după fiecare nouă aventură eşuată. De fiecare dată îşi spunea că poate el va fi *le chevalier sans peur et sans pudeur*. Dar *le chevalier* era acelaşi. Nu-i ura nici nu-i dispreţuia, pentru că nu erau ei vinovaţii. Probabil că alte femei sînt fericite, probabil. Mulţi din amanţii ei din Rusia şi Riviera ar fi făcut geloasă pe oricare doamnă senzuală şi liber-cugetătoare. Dar ea era altfel, din nefericire altfel...

De unde am plecat? *Mon Dieu*, cît de visătoare am ajuns. Acestea le-am gîndit atunci, şi nu le-am scris. M-am antrenat,, *spiritoso*, în polemici pe care nu le va citi nimeni, sau numai *la cousinne Bette*. Polemici cu sexul frumos, frumos desigur, deşi numit sexul tare printr-un sarcasm *mauvais gout*...

Zîmbea, jucîndu-se cu creionul şi privind tot mai absentă azuriul ce începea a păli. Se abandona de acum fără nici o rezistenţă, velocităţii memoriei. Nu o amuzau, desigur, filmele retrospective, pentru că ajungeau reci, livide. Dar nu avea nimic mai bun de făcut. Erau atîtea cărţi necitite, dar o plictiseau. De altfel, din ziua reîntoarcerii, se descoperea tot mai calmă în faţa avansurilor şi tentativelor volumelor. Orice începea, o dezgusta. Încercase romane de aventuri, dar nu se liberase încă de obsesia stilului, şi limbajul lor periferic o axfisiase. Nu citea decît gazetele. Ar fi fost fericită să-şi ucidă timpul la şcoală, dar vacanţa încă nu se sfîrşise. Conversaţiile şi vizitele o înspăimîntau aievea, pentru că întotdeauna se concentrau asupra Melaniei, Cesare şi celorlalţi. Aşadar, nu avea de ce să plîngă pierzîndu-şi timpul. Îl pierdea

cu o emfază rușinoasă, amintindu-și la fiecare zece minute că și-l pierde și incapabilă, totuși, să se hotărască pentru altceva.

20 iulie, 21 iulie... Desigur că ar fi putut scrie altfel în scara dezamăgirii. Sinceritatea aceea critică era un excelent prilej de a se înțelege, disecîndu-se. După cîteva ceasuri uitase iarăși, și se adîncea mediocru în lectură. Ce-ar fi putut face altceva? Desigur, cruzimea autoanalizei de atunci a pierit, odată cu acele ceasuri. De aceea e stupid ca cineva să ia hotărîri ireversibile în asemenea crize, filosofa domnișoara Marta. E absurd să te sinucizi. În ziua imediat următoare, el înțelege că e absurd, oricine ar fi el. Dar, oricum, ar fi fost interesant să scrie *atunci*, cele simțite și gîndite atunci. Era mult, mult mai multe decît cele ce-i treceau prin minte acum. Dezamăgirea sexuală nu fusese, de fapt, atît de esențială. Se resemnase lesne, rărindu-și tot mai mult aventurile, care începeau a o dezgusta chiar în gînd. Se mulțumea citind, tot mai mult, tot mai multe, iar pentru pasagerele ei tulburări carnale, cunoștea de acum nenumărate expediente, care nu o ambarasau, nici nu o primejduiau. De cînd se stabilise în oraș, profesoară cu averea cheltuită în călătorii, existența i se schimbase. Aventurile ei rămîneau aventuri filosofice, discuții și imnuri asupra riscului existenței; o filosofie nouă, elastică și eclectică, în care se puteau alătura multe contradicții și masca multe inconsistențe. Dar era o filosofie a ei, o apologie a diversului, instantaneului, emotivului, kineticului — în care se recunoștea mai întotdeauna și care, de altfel, era singura ei justificare. Dezamăgirile nu dispăreau, totuși. Ele erau, însă, de o altă natură, și antenele sensibilității și mentalității domnișoarei le înregistrau tot atît de exact. Ea suferea de acum dezamăgiri în personalități, după cum pînă acum suferise în persoane. Un profesor de muzică, artist genial; l-a descoperit satir. Nu, nu era morala — ci altceva, o decență instinctivă, ascunsă, care suferea înțelegînd că muzica nu e capabilă de transfigurare, cel puțin nu e capabilă să modifice, să purifice, să spiritualizeze. Atunci, la ce bun, dacă sfîrșitul e același, iremediabil același? La ce bun renunțarea, efortul de a se izola și de a transcende — dacă oricine,

mai curînd sau mai tîrziu, va trebui să se înroleze în aceeași cireadă?... Și alte, alte dezamăgiri. Dar ele nu o istoveau. Domnișoara Marta avea o surprinzătoare elasticitate și nici o cădere nu era decisivă. În cîteva săptămîni, relua munca la bibliotecă, fără nici un scop academic, ci pentru plăcerea lecturilor fără fund, pentru facilitatea cu care îi oboseau imaginația și satisfăceau miile sale de capricii cerebrale.

Cesare fusese, după carnavalul de creiere și sexe, o reconfortantă enigmă.

Oh! nu, e peste putință să mă înțeleg, *acum*, se oprește domnișoara, oprind creionul pe coperta caietului intim. Iarăși o dezamăgire? Mai mult, mai mult și mai nedefinit, o taină, mistică, acesta e — retorizează, ciudat de compusă, domnișoara Marta. Se oprește iarăși. Ascultă strada. Bicisnică. Numai castanii și amurgul pal viețuiesc sincer, pe de-a întregul în acest colț de provincie cu trecut cultural. I se par atît de insipide soliloquiile ei ca și conversațiile celor din împrejurimi, ca și dragostea lor și minciunile lor. Totul e insipid în acest 19 august. Domnișoara recitește ceea ce a scris cu un ceas mai înainte și zîmbește detașat. N-am nici o dispoziție pentru confidențe; astăzi, adaugă domnișoara după cîteva secunde.

Vrea să-și amintească ce s-a întîmplat exact cu o lună mai înainte; în 19 iulie, pe cînd se afla încă în sanatoriul de golf. Răsfoiește două trei pagini în urmă, căci caietul rămăsese deschis la data de 21, 22 iulie. Cîteva pagini sînt ocupate de 20 iulie, apoi 17 iulie, 15, 14, 11. La 19 iulie nu scrisese nimic. În acea zi nu simțise, nu gîndise și nu o bucurase nimic. Nimic. Exact ca și azi. Un adevărat 19 august. Perfect. Înainte și după — același lucru. Alături de Cesare sau despărțită pentru totdeauna de el, înmărmuritor de același lucru-în-măr-muritor...

Rîde singură. Apoi închide ochii și se reazămă de speteaza jețului. La 19 iulie n-a făcut nimic. Ce bine, ce bine...

...Cesare fusese cu totul altceva. Unic. El singur, duplicat în toate oglinzile închipuirii expectative ale domnișoarei. De data aceasta, nici o speranță carnală,

nici o naivitate idilică, ci o prietenie ciudată, dezinteresată. Cîteodată simțea că o chemare o îndeamnă, o chemare din afara și dinlăuntrul ei, o îndeamnă să se dea, nu trupește — pentru că nici ea, nici celălalt n-ar fi dorit-o — nici o dăruire platonică, sentimentală, ci un act integral, nou, cu desăvîrșire nou. Halucinații... zîmbește acum domnișoara, cînd își revede înfrigurările și ascensiunile pe o gamă de nădejdi dumnezeiesc de proaspete, de noi. Acum s-au năruit toate.

Oh! *s-au năruit*, pronunță domnișoara. Ascultă tremurînd. Pentru a doua oară vorbește singură, în această după amiază. Și a rîs singură de atîtea ori, în ultimul ceas... Ce-o fi cu mine?

Simțea pe atunci, un sentiment straniu, pe care zadarnic încerca să-l numească entuziasm și sacrificiu pentru prietenul cel mai bun. Zadarnic, pentru că de cîte ori lua nemijlocit cunoștință de el, o izbea bucuria, o bucurie stranie pentru că izvora tumultuos de cîte ori își amintea că s-a hotărît să se sacrifice, pentru totdeauna, lui Cesare. I se părea, în acele tăinuite momente de amețeală și încîntare, că și-a găsit de acum un rost, un sens pozitiv și real. Dăruire nemotivată, dezinteresată, globală — lui, lui. Și nu se simțea împuținată de această depersonalizare. Nu o chinuiau îndoieli asupra izbîndirii. Nu se întreba dacă el o va primi, sau dacă e rațional acest act. Nu simțea decît imboldul acela nelămurit de a renunța la tot, de a sări gardurile de fier, cercul fermecat care o înlănțuie de la naștere, de a se abandona acelei negrăite beatitudini de dăruire, necarnale și nespirituale, simplu salt înainte sau înapoia ei, oriunde, dar înafară de ea. Un magnetism, o taină — acea chemare nedeslușită pe care ea roșea chemînd-o dragoste, tocmai pentru că repetase acest cuvînt în toate sensurile lui și întotdeauna fusese cumplit de dezamăgită.

Ea presimțea, pe atunci, că nebunia care o străbate nu i s-a revelat numai ei, că poate a străbătut pe toți sau îi așteaptă. Înțelegea, deși neclar, amăgitor, că toți se zbat în cercurile lor, și simțea în preajmă-i duh teluric, surd, agonie de vis, truda tuturor de a rupe, de a sări — și simțea golul în jurul ei, îl ghicea în jurul tuturor, dar se temea să se întrebe unde vor cădea, ei toți, după ce

vor izbuti să se desprindă definitiv de închisorile lor transparente, urgisite, dar confortabile. Presimțea că încercarea ei dezamăgise pe alții, ca oricare încercare. Ghicea, cîteodată, că e nebunească, deasupra puterilor ei, cum e deasupra puterilor oricui. Dar credea orbește că ea singură va izbuti, acolo unde ceilalți au eșuat. Nu înțelegea ce înseamnă izbutirea, unde o va duce. Nu înțelegea, apoi iar înțelegea, apoi nu — ca întotdeauna. Ca întotdeauna.

... Cesare fusese cu totul altceva.

Vorbise ea de acum, sau cea dinainte? Nimeni. Zîmbește, numai zîmbește. Ar vrea să se prefacă, să se păcălească, să-și spună că zîmbește de toate stupiditățile și copilăriile ei. Ar vrea să se prefacă față de ea, mai ales față de ea însăși. Știe cît de străină e acea Marta, *ea însăși*. Cîteodată îi e teamă de ea. De cele mai multe ori, o uită. E meșteră în meșteșugul de a uita. Să reînceapă. Dar ce? El, un al doilea el, apoi un al treilea. Oricare e bun. Cinism?

Cesare, în orice caz, fusese...

Oh! ce refren absurd! Astfel a gîndit *înainte*.

Ce diferență între înainte și acum? 19 iulie = 19 august. Nulă, la ambele capete: Unde e diferența? Azi, ca și o lună mai înainte. Cînd s-a înșelat? Pentru că acum e alta, e schimbată, și înțelege că schimbarea *va rămîne*. De fapt, nu înțelege nimic, dar simte că ceva, ceva nelămurit...

Și cu toate acestea știe că mîine dimineață, sau poate chiar în noaptea aceasta, se va reîntoarce la binecunoscuta domnișoară Marta, cea de totdeauna. Reîntoarcere, încuiere cu cheia, pe dinlăuntru.

Cerc? oh! oh!, se scandalizează în zîmbete domnișoara. Expresia aceasta o obsedează și o amuză.

De unde i-o fi venit?

... E atît de ostenită, de împăcată, de golită, e atît de înfrîntă încît privește fericită cele dintîi stele, rezemîndu-se moale de spetează. O beatitudine animală, somnolentă. Ar vrea să spună „noapte bună" cuiva, oricui — și apoi să adoarmă fericită că cineva o privește adormind. Dar nu adoarme. Privește atent, mustrîndu-se, rîndurile caietului intim. Parcă ar înțelege ceva. Se ridică pe ju-

mătate, aproape speriată, amintindu-şi. Îşi aminteşte, îşi aminteşte atîtea şi atîtea încît se cutremură. Dacă ar închide ochii, dacă i-ar închide numai o secundă, o singură secundă.

Şi totuşi îşi aminteşte. Căuta o zi. O singură zi. O căuta în arhivele ei, acolo unde se află orice, gînduri, dansuri, vorbe, mistere. Orice. Caută cu ochii avizi, dilataţi. Cît de ciudată i se pare setea aceasta pentru o himeră atît de evidentă şi totuşi impertinent de stăruitoare. Sete, febră. Caută cu alţi ochi, şi apoi cu alţi ochi, noi, alţii, alţii, 22 iulie, 21 iulie, 20, 18, 15, 14, 11... Nimic. Ştia că nu va fi nimic, dar poate ar fi putut fi... Dar nu e nimic.

Nimic în ziua de 19 iulie, cum nu va fi nici în... În oricare alta...

Cît de absurde sînt reveriile... Eu?

O briză seacă înviorează foile carnetului. Le strînge cu îngrijire. Ultima e aproape pe de-a întregul albă. Numai o linie, şi deasupra ei: 19 august. Domnişoara e atît de fericită, atît de fermecată. Zmulge foaia şi o ucide lent, în pumn, o regularizează crud, o condensează cu savoare. Apoi, deodată, fericirea subită piere cum s-a pogorît. Nu simte nimic. Nici încai nu-i pare rău. Aşteaptă. Nimic. Cald, dar tot nimic. Şi atunci, alene, zvîrle mototolul în curtea consilierului. Desigur că ar putea gîndi ceva interesant asupra castanilor, semnale pe cer; castanii care poate au văzut-o. Ar fi interesant să gîndească ceva asupra lor, să găsească un sens, un tîlc. Dar domnişoara e cu adevărat incapabilă să gîndească, ştie şi regretă aceasta, dar e cu desăvîrşire incapabilă.

Vacuitate, surzenie, rezemată orizontal pe jelţul cu spetezele atît de confortabile.

XVI.

CANDELE

Ea va face așa cum a rugat-o dl. George. Și pentru că trebuia să plece din sanatoriu, nu se teme de neditul scenei, pe care o prevede furtunoasă sau deprimantă. Medicul, desigur, n-a rezistat insistențelor ei. Paznicul deschide ușa celulei ca pe cea a unui templu. Aceasta a fost impresia ei, pregnantă și stăruitoare. Eleusis, iar misterele o așteaptă. Voi trăi în el, voi trăi în Bacchus, veșnic, veșnic! Strigările coribanților...

Gîndirea o rupe vedenia lui Cesare. De cum, nici o îndoială, absolut niciuna. Ochii lui o privesc ca și cum ar vedea-o. Dar ei văd, poate, altceva, care îl bucură și îl sugrumă.

— Melania.

Aiurează. Își reamintește scena *de atunci*.

— Știu ce gîndești, mărturisește el zîmbind.

Dar ea nu-l poate privi, așa că nu observă zîmbetul.

— Îmi pare atît de rău, sincer îmi pare...

— Dar n-ai făcut nimic, vorbește ea.

— I-am convins, numai...

— Pe cine?

— Oh! Dumneata știi... I-am convins pe toți că locul meu e aici. Și toți sînt satisfăcuți. *Exeunt omnia...*

— Cesare!

El se încruntă. Ar vrea să se apropie, dacă ar ști precis unde se află domnișoara Marta. Dar șoptește.

— Acum îmi poți spune, sîntem singuri aici...

Domnișoara așteaptă, neînțelegînd.

— Îmi poţi spune tot, căci el a scris tot, nelăsînd nimic în întuneric, ştiu...

Scena e, fără îndoială, în închipuire. Dacă n-ar fi în închipuire, cum să-şi explice calmul şi nepăsarea ei, în faţa agoniei celuilalt? Poate gîndi orice, deşi Cesare o întreabă un singur lucru, precis şi esenţial. Iată, gîndeşte acel interviu cu directoarea asupra festivalului de fine de an; şi orice alt, orice. Manoil care a venit în oraş, aşteptîndu-l pe Cesare. Dr. Weinrich, în cele din urmă internat, căruia un anonim generos îi plăteşte laptele, cornurile şi ciocolata în ospiciu... Cît de fantastică e mintea, înspăimîntîndu-se pentru un nimic, îngheţînd în situaţii neprimejdioase şi torcînd, totuşi, impertinentă şi volubilă, în cele mai stranii împrejurări. Cît de calmă şi absentă e acum, cînd a venit să-l vadă pentru cea din urmă oară pe Cesare, să-şi ia rămas bun. Dialogul început i se pare fără rost, chiar stupid.

— N-am citit „memoriile" lui, răspunde în cele din urmă.

Şi e neaşteptat de violentă strigarea lui Cesare. Paznicul va veni, desigur că e datoria lui să intervină şi să oprească interviul dacă Cesare strigă. Siguranţa aceasta o irită. Paznicul e atît de inoportun... Dar el nu vine. Pereţii sînt groşi, poate că el n-a auzit nimic.

— Aşadar n-ai citit?

— Nu. Nu le-a citit nimeni...

— Unde sînt, acum?

— Nu ştiu. Poate le-a ars doctorul...

— Minţi!

E nebun. Dar ghiceşte perfect. De ce n-ar minţi? De ce să-i spună adevărul, *lui?*...

Dar Cesare se întristează iarăşi, ajunge de nerecunoscut. Nu-l mai înţelege, e atît de bolnav, sau se preface atît de bine... O fac să roşească, implorările lui false şi naive. Exagerează şi el, şi e atît de stîngaci cînd minte. E atît de fals tot ceea ce spune, asupra lui Manoil, şi a Melaniei...

— Melania!...

Are pronunţare stranie, melodioasă, parcă ar rosti un cuvînt sacru. Dar totul sună atît de fals şi încercările lui de a se purta normal, convenţional, şi de a arăta bine

dispus, nepăsător — sînt atît de jalnice. Un actor prost, naiv. De ce minte? Îi spune că vrea să afle toate cum s-au întîmplat, să le înțeleagă, să afle de ce s-au întîmplat, *astfel*...

— Nu ți se pare ciudat că s-au petrecut și s-au înlănțuit atîtea fapte curioase, foarte curioase...?

O întrebare stupidă. Ce să-i răspundă? E asemenea întrebărilor lui din bibliotecă, naive. Dar acum sînt mai jalnice, sînt false. Și n-au nici un motiv, absolut nici unul — repetă ea insistent, revoltată și dezgustată. De ce minte și joacă teatru atît de stupid?

El vorbește mereu, cu o volubilitate deplasată, trudindu-se să arate așa cum ea știe că nu e. Ciudat, nu pomenește nimic de orbire, nici de crizele lui, nici de viitor. Nu întreabă de dl George, nici nu insultă pe medic, așa cum a făcut de atîtea ori. Vorbește indiferent despre Manoil și Melania, pozînd că legătura lor îl interesează, fiind unica enigmă pe care e incapabil s-o dezlege singur. Deplînge pierderea memoriilor, reținut. Încearcă stratageme ca s-o surprindă contrazicîndu-se. Și joacă atît de prost, cu atîta emfază, încît domnișoara nu se poate reține să nu-l compătimească. Desigur, el însuși e conștient de neîndemînarea lui, căci îl observă cîteodată stingherit penibil, tăcînd. Cît s-a schimbat, acum. Și dezastrul lui nu o mai emoționează. I se pare mediocru, ca o mutilare în război. Gaze axfisiante, sau un șrapnel — și invalid. Nimic tragic. Se întreabă unde e acel Cesare eroic, care i-a stăpînit de atîtea ori entuziasmele și insomnia. E atît de mediocru, de fals. E asemenea unei drame care se anunță tot mai magnifică act după act — și apoi se încheie plat, fără deznodămînt tragic, plat ca un fapt divers. Poate vor mai fi evenimente și amănunte, dar atenția spectatorilor s-a încordat prea mult și cînd ele se vor împlini, nu vor interesa pe nimeni.

Aceasta e drama lui Cesare. E atît de dezamăgită, atît de obosită. Se topesc prea multe în deprimarea ei, de aceea nu rezistă, nu încearcă să se scuture. Se lasă purtată, ascultînd declarațiile lui Cesare și privindu-l vag, fără tresăriri, aproape chiar fără regrete. Căci regretul

ei trece pe deasupra lui Cesare, e oarecum impersonal, ursit, firesc.

Se pregătea să-l întrerupă, ca să-i mărturisească, pierderea banilor și toate cele ce-i șoptise dl George. Și cît de furtunoasă a fost mărturisirea lui, bîlbîită, accentuată, apoi pe neașteptate stinsă...

Ascultă strigătele și tînguirile lui ca și cum s-ar fi deșteptat în fața unui om nou. E fermecată, fascinată. Și cît de mult suferă, fără nici un motiv, suferă carnal, cu spasme în memorie și pe creieri, invadată, suprimată bain de revelațiile lui. Cum de nu a înțeles pînă acum muzica aceea a numelui, tonul straniu cu care pronunțase numele Melaniei... Cum știa, cum știa de bine, tot — și toate minciunile de pînă acum cît au fost de inutile... Ce voiau să ascundă, să păstreze? Ce o o fi în întunericul lui? cît de mult și cît de absurd o iubește pe ea, pe cealaltă... E mai mult decît durere, e mai mult decît orice. E nou, nou și adevărat, și adevărul e vechi, îl știuse de atîtea ori, dar niciodată nu fusese adevărat, ca acum, ci închipuire, spaimă sau ironie. Cealaltă, cealaltă. Atîta patimă și nebunie în cel pe care îl socotise inuman, eroic... Nu gîndește nimic. Renunță chiar de a mai înregistra suferința. Contemplă numai o adîncire inevitabilă, vertiginoasă — după care nu va mai supraviețui nimic. Un pustiu de coșmar, și toate s-au împlinit prin taina ce o luminează acum nerușinat, stăruind, accentuînd. A rămas totul pustiu, fără nici o combustie, fără nici o strigare. Mai mult decît predarea lui, mai mult decît dezastru. Totul se îngroapă. Firesc. Ar fi putut înțelege totul, dacă ar fi acceptat că e nebun. Dar l-a socotit întotdeauna pe Cesare, erou, eroul ei. Iar nebunia în nici un caz nu putea fi nebunia de acum, cea adevărată, pasiunea...

El s-a oprit nemotivat. Dar ea continuă și continuă așa așa cum știe că gîndește el. Tăcerea l-a stînjenit numai pe el. Nu pe ea, Marta, nu pe ea. Pentru ea nu e tăcere, acolo în celulă — ci ropote de aplauze, herghelii de cai albi, striviri, detunături, năpastă. Cesare vorbește în-

tr-una, vorbirea lui se adeverește. Și e inutil ca un omuleț orb să încerce a-l explica, pe el, Cesare. Inutil să explice, inutil să vorbească. Tăcerea nu o apasă, pe ea.

* *
*

Scrisoarea lui George, obsesiile exagerate prin destăinuire. Oricine scrie, exagerează, minte, comprimă și dilată cu o nepăsare și impertinență criminală. Îl ghicește, îl vizualizează fără nici o greutate, despovărîndu-și ceea ce numește el păcat, osîndindu-se, lamentîndu-se. A ajuns naiv, George. Domnișoara Marta îl citește mișcată și pripit, dar la a doua lectură nu se poate stăpîni să nu zîmbească. Confesiunile lui sînt mișcătoare și penibile și George știe aceasta, o spune, îl doare, și continuă. Manie familiară d-rei Marta. O irită și o farmecă în același timp. Dar răspunsurile ei către dl George sînt evazive, așa cum sînt informațiile d-lui George asupra oricărui fapt care nu îl obsedează. În treacăt îi scrie că Cesare a părăsit sanatoriul, că locuiește acum undeva în oraș, cu Manoil. Faptul acesta, care a făcut pe d-ra Marta să pălească, e însemnat sumar ca un post-scriptum, după ce scrisese nenumărate pagini ca să explice de ce îi e teamă să-l întîlnească pe Cesare, deși știe că el nu îl poate vedea. În ultima scrisoare e mai amănunțit. Cesare nu e nebun, medicii au constatat aceasta. Și pentru că nimeni nu poate plăti sanatoriul, a fost lăsat liber. Dl. George a telefonat oferind o sumă de mii. Cineva a răspuns că suma e prea mare, că nu poate primi. Dl George a strigat că el nu poate da decît o sută de mii, pentru Cesare, pentru tratamentul lui Cesare. Dar glasul a spus că nu mai rămîne nimic de tratat; Cesare e vindecat pe deplin și e cu desăvîrșire orb. Nu mai poate fi reținut în sanatoriu, iar o sută de mii e prea mult. Dl George a trîntit receptorul...

Și din ascunzătoarea lui, scrie, încearcă să se lepede de un stîrv nevăzut, încearcă să se dezvinovățească ascuzîndu-se. Domnișoara Marta îl vede cu același tic și aceleași țigări de foi, mai neliniștit și neglijent, necitind ziarele, nevorbind cu nimeni, ascultînd numai monologul imaginației sale rătăcite. „E stranie capacitatea lui Cesare

de a rămîne suspendat între mai multe lumi deodată. El se refuză oricărui deznodămînt; nici nu orbeşte, nici nu înnebuneşte, nici nu se sinucide. Şi totuşi, tace. Deşi e insultat şi obidit, nu protestează, dar nu se resemnează. Îl ghicesc în permanentă resurecţie, şi totuşi nu se descoperă niciodată. S-ar spune că aşteaptă prezenţa unui alt actor, din urmă. Nu exagerez mărturisindu-ţi că refuzul acesta de a se preda unui deznodămînt, oricare ar fi el, mă înspăimîntă. Mi-e frică de orice s-ar putea întîmpla. Şi, totuşi, aşa prefera oricare sfîrşit febrei acesteia halucinante".

Fiecare cuvînt îl înţelege, d-ra Marta. A recitit scrisori, şi toate sînt la fel. Obsesii, analize, fantasme — atît de neverosimile icoanei d-lui George. Dar el nu greşeşte; Cesare aşteaptă; rezistenţa cu care se lipeşte de monotonie, o minunează. Un singur fapt ar fi putut rupe neutralitatea obosită a lui Cesare. Domnişoara Marta îl ştie, dar e peste puterile ei să-l împărtăşească. Aşteaptă ca altcineva, mai nepăsător, sau întîmplarea, să-l descopere lui Cesare. Şi de cînd a aflat că el e de acum liber, cu Manoil, d-ra Marta e contagiată de aceeaşi febră expectativă a d-lui George. Într-o zi sau alta, Cesare va afla, e fatal să afle. Nu ştie ce va face atunci, dar fără îndoială că se va arăta, tainică schimbare la faţă, mistica sufletului său. Dar d-ra Marta nu are nici o putere. Nu intervine nici nu rezistă. Aşteaptă, imobilizată într-o slăbiciune totală, abulică, asemenea d-lui George. Şi nu nutreşte nici o nădejde; pentru că, într-o zi, Cesare trebuie să afle...

. . . .

...Înţelege de ce el, Cesare, n-a voit să vadă, *atunci*. Era firesc, şi numai păpuşa incendiată n-a înţeles. Simte cum o pătrunde acea ameţeală amară care o năpădeşte de cîte ori îşi dă seama de un fapt rămas pînă atunci în azuriul ipotezei sau al superstiţiei. Simte zvîcniri noi în sine, parcă ar voi să se rupă ceva. Şi, totuşi, nimic nu se rupe. Faptul se luminează tot mai plin, se apropie şi o invadează. La început, a spaimă animală îi goleşte fiinţa, îngheţînd-o şi împăienjenindu-i ochii. Iar spaima lasă loc unei ciudate păreri de rău, nedefinite, infime, care i se pare la început atît de superficială încît ar putea o scu-

tura petrecîndu-și numai mîna pe frunte și pe creștet.

Și cu toate acestea, Melania nu înțelesese nimic, nimic. Dacă ar fi înțeles... Dar de unde știu? Ea se poate preface atît de măiestru, în genunile ei se ascund atîtea, mascate de frigiditate și biliomanie, măști împrumutate de la alții, ignorate chiar de ea, poate.

Vreau să-l văd, să-l văd o singură dată!... Același lucru l-ar fi strigat oricine. Știe cît de greu apasă o recunoștință nemărturisită. Mulțumirile ajung acide dacă nu se comunică, aceasta știe d-ra Marta. Așadar, ca să se despovăreze, ca să se libereze de sacrificiul lui, îl cheamă Melania. Și celălalt, Cesare, *evident*... Evident, orice, orice. Îl aude strigînd, și recunoaște muzica numelui pronunțat de el. Îl pronunță stîngaci, timid, parcă s-ar sfii să nu-l audă Melania. Taine la ambele capete, un șir nemărginit de întîmplări și conversații, începute fără nici un rost, fără nici un înțeles, amenințînd să se încheie absurd, în întuneric, enigmatic.

În aceeași zi au năpădit-o toți, unul după altul au urcat nervos scările, ciocănitul lor grăbit îl aude încă în acustica revărsată din amintiri în cameră, și apoi îndărăt, în cutia minții. Directorul întîi, cu atîtea amănunte asupra necunoscutului care trimite d-rului Weinrich cornuri, lapte, ciocolată. Dar acestea n-au nici o importanță, desigur că nu au, recunoaște evaziv directorul, reîntorcîndu-se la povestirea morții.

„A agonizat prea mult, de aceea... În sfîrșit, un lucru ciudat, foarte ciudat..."

„Nu mi-l spuneți, d-le director?..."

„Desigur, desigur. Noi nu mai avem secrete... În sfîrșit, ea își pierduse complet, complet memoria ultimelor luni și trăia în fiecare zi, în fiecare ceas, *aceeași scenă, de la capăt,* fără să-și amintească aceasta, fără să știe că repetă *același și același lucru*... În sfîrșit, a fost penibil pentru toți... Nu mă înțelegețiP Se știe acum tot, și cînd ei au aflat vinovatul, a fost prea tîrziu, mult prea tîrziu. De altfel, ea a murit de acum..."

„Ce ciudat..."

Ea reflectează trist, banal. Însuși directorul e surprins de liniștea ei. Nu răspunde și nu întrerupe. Așteaptă,

fără nici un avans. Te minunezi, desigur, dar eu? d-le director...

Ea nu întreabă nimic. Şi totuşi el ştie acum multe, auzite de la cei ce-au asistat agonia. Ce-ar putea fi? Multe. Poate nu atît de multe, dar adînci, spurcate, nebuneşti. Ei şi?

„...Desigur, desigur d-le director...‘

„Ea începea *întotdeauna cu exclamaţia lui* Manoil„ după ce s-au închis în birou ei trei. Şi sfîrşea *întotdeauna* cu acelaşi nume: Cesare... O singură dată a spus mai mult: Cesare, să nu mă laşi! Să mă scapi pe mine întîi, Cesare, dragule!... Dar aceasta, cum v-am spus, o singură dată. Poate şi-a închipuit, căci a spus dragule...‘

„Poate...“

Toate cele ştiute de director, sînt adevărate. Printr-o minune, printr-un har, dl. director ştie acum tot, tot, şi nici urmă de îndoială. Iar ceea ce ştie ea, jumătate pe jumătate cu minciună, cu închipuiri. Un singur cuvînt, şi ea va şti adevărul adevărat.

„Oh! desigur, desigur d-le director... Vă mulţumesc atîta că v-aţi deranjat...‘

Dar n-a putut rămîne singură. Îndată a venit un al doilea. Acustica repetă ciocăniturile.

„Ştiţi? A murit Melania...“

„Oh! da, a murit Melania“.

Se lovesc valuri valuri cubii aerieni ai încăperii.

A murit Melania.

„...ştiu...“

„Ştiţi?“

„Mi-a spus dl. director“.

„Oh! desigur“.

Dacă aş spune *tot* ce ştiu? Şi să închei: *De mortuis nihil*... Minunat, minunat! Să fac ceva, să scap, să strig ceva. Trebuie să fac ceva, teribil, monstruos. Şi am să le spun tot, *tot ce ştiu*. Cesare, în celulă, cele ce mi-a spus el, nimeni nu ştie, nici *ea* nu ştie. Şi dacă a murit? Pentru el, pentru el — *oricare* lucru e acelaşi, Melania lui e numai o frază, sunete.

De mortius nihil nisi bene! Perfect, perfect!
„A murit, Melania, știi?"
„Oh! a murit?"
„Oh! da, da, a murit Melania. . ."
Așadar, așadar. . .
Ascultă fermecată acustica încăperii. Și știe că ea va uita lesne, lesne, dar ceilalți nu vor uita. Oh! da, *ceilalți*. . .

XVII.

ISPITIRE

...Dacă am plecat la șase, acum trebuie să fie aproape opt. Cîteva minute după șase, pentru că semnalul de la uzină l-am auzit. Apoi Manoil a deschis ușa și s-a oprit: „O secundă, să iau țigările". Aștept. Așteptare, rezemîndu-se de peretele coridorului. Celălalt descuie un sertar greu cu zvonuri metalice. Cutii mari, de tablă, desigur. Fumezi prea mult... „Pedagogia și tăcerea sint stigmatele tale, a răspuns celălalt, probabil zîmbind iritat, ca întotdeauna. Dar prefer pe cel din urmă, adaugă el. Așadar trebuie să tac, gîndește Cesare înseninîndu-se fără motiv. Celălalt vorbește într-una, dar s-ar spune că nici o limbă nu-l mulțumește în afară de latina colocvială și teologică, de care se folosește de cîte ori încearcă să demonstreze o absurditate logică. Cît de curioase sînt apucăturile lui, citind tratate culinare, vorbind latinește și păstrînd țigările în cutii scumpe, dar într-un sertar întotdeauna descuiat... Vino!; simte brațul prietenesc și aude bastonul numărînd treptele. La treapta nouă, cuiul care ține covorul de mușama a ruginit. Covorul se umflă, acolo. Oricine poate aluneca dacă așează talpa prea mult către marginea treptei... Unsprezece, douăsprezece... Acum e o lespede de piatră vînătă, (nu poate fi decît vînătă, o vede), doi pași dacă o atinge cu dreptul, doi pași și jumătate cu stîngul. Ușa o deschide Manoil, dar ar fi putut-o deschide tot atît de bine și el. A fost cald astăzi, bate vînt uscat dinspre dealuri, dar în grădină e răcoare, s-au stropit florile și trotuarul a fost spă-

lat. Eliza. I-am spus să-şi interneze băiatul în spital, dacă are febră din mai. O febră care...

— Nu, e mai bine să umblăm pe jos...

Lui îi e ruşine cu mine, aceasta e. De aceea opreşte întotdeauna cel dintîi taxi, pentru că îi e teamă să nu-l vadă lumea cu un orb la braţ, numărînd lespezile cu bastonul. Dar aş putea umbla tot atît de corect şi fără ajutorul lui. Dacă i-aş spune...

Acum e aproape opt, vîntul s-a întors şi bate dinspre mare. Valurile se înteţesc, dar nu prea înalte. Numai spuma e mai tulbure, şi straturile adînci se ridică la suprafaţă, pentru că algele miros mai puternic acum. Aşa trebuie să fie. Miros mult mai puternic şi mai proaspăt. Ele sînt smulse din straturi unde e aproape întotdeauna întuneric. Dar acum e întuneric peste tot.

— *Quod?*

El întoarce capul, dar nu răspunde.

— *Credo ut vos in malo humore estis,* vorbeşte răutăcios celălalt.

— *Sed istae inclinationes subjacent judicio rationis, cui obedit inferior appetitus...*

— *Si voluntas in omnibus sequatur ductum intellectus, destruitur libertas.*

— *Melius pereat libertas quam pereat...*

— *Quod?*

— *Omnia humana quibusque aliis...*

— Plagiat?, zîmbeşte celălalt.

— *Et vos?*

— *Ita et quae mei sunt, nemo cognovit, nisi tu...* Ha ha ha!... *nisi tu!...*

— Citezi greşit pe S-tul Pavel, observă Cesare calm.

— *Ubi sacrilegium est, ibi ego sum,* rîde nervos celălalt.

Tac amîndoi. Manoil e şi el indispus astăzi. Desigur. Şi nu dă semnalul întoarcerii, deşi ţigările sînt pe sfîrşite. Iar latineasca lui e sălbatică, astăzi. De cîte ori interpolează Noul Testament, e supărat, îl ştiu eu...

— Poţi ghici cît e ceasul?

— Opt şi cinci minute.

— Greşit. Opt şi unsprezece. Ţi-am spus mereu că trebuie să te antrenezi. Altminteri pierzi contactul cu realitatea, *amice*.

— Timpul nu e realitate, cască plictisit Cesare.

— Din ce în ce mai bine, din ce în ce mai bine. Gravitezi către un idealism de stînga, de extrema stîngă. Şi singurul final justificat, e solipsismul. So-lip-sis-mul...

— Poate, încheie Cesare.

— *Non dubito, amice,* repetă Manoil, *non dubito*. Dar ţigările acestea sînt atroce.

— Ţi-am spus eu că fumezi prea mult.

— Ascultă Cesare, sfaturile tale *quomodo sint interpretanda, equidem me non intelligere confiteor...*

El nu ascultă. Capul îi e îndreptat spre mare; parcă ar asculta ceva, parcă s-ar trudi să vadă. Manoil suge ţigarea pînă ce îl frige, apoi o zvîrle.

— *O esca vermium, O massa pulveris!*, scuipă el dezgustat.

Cesare nu-l ascultă, ci priveşte în întuneric, spre mare, spre viaţa aceea lichidă şi nemărginită care îl cheamă, risipindu-se pe nisip, întinzînd braţe nevăzute ca să-l apuce, să-l surpe. E un farmec irezistibil rostogolirea aceasta de valuri, izolîndu-l şi chemîndu-l, neobosite, neintimidate. Manoil poate declama cît va voi.

Acum e întuneric de-a binelea, opt şi şaisprezece minute. Numai de n-ar pleca acum...

— Cred că nu ţi-e foame, încă, îl cercetează Cesare.

— Te grăbeşti?

— Eu nu. Dar mă gîndeam că nu vom găsi maşină, la întoarcere...

— *Nu vom?*... Ha-ha-ha! Ha-ha-ha!...

— Pari foarte bine dispus, *acum*, observă Cesare.

— Oare? *Nunc?* Ha-ha-ha!... Rîdeam pentru că anticipezi un plural foarte incert, *foarte incert*, repet...

Cesare încearcă să întoarcă iarăşi capul spre chemările lui, dar celălalt îi apucă braţul. El tremură, căci degetele i se înfig pe braţ parcă ar fi căutat sprijin. Cesare îl priveşte deodată, uimit.

— *Amice*, astăzi se va întoarce acasă numai unul din noi, numai *unul*...

Nu înțelege. O umbră, una singură, pășind tăcut pe plaja cu tușe lunare, ea singură, îndreptîndu-se fără țintă înainte, iar în urmă umbra ei, și altele, umbrele umbrelor, cortegiu... Tremură.

— Ți-am spus ce știu de mult: că-ți sînt povară; ți-am repetat-o de atîtea ori...

Manoil îi lasă brațul, brusc și înfuriat. Celălalt așteaptă, tulburîndu-se. Ceea se va întîmpla, desigur. Simte răzvrătiri în adînc, de unde vin alge proaspete, rupte. Dar nu va fi furtună, ci numai rostogoliri de valuri. Numai ele se vor fugări spărgîndu-se și risipind pseudopode efemere pînă la capătul adăpostului unde se află ei doi. Și totuși...

— Cesare...

Eu sînt aici. De ce mă cheamă? Mă poate atinge cu brațul, mîna și-o poate așeza pe umărul meu, dar el strigă parcă aș fi departe.

— Ai ghicit, atunci, aproape tot, oh! *aproape* tot...

Cesare se neliniștește brusc, aproape se înspăimîntă: *Atunci;* el a știut de atunci toate cum s-au întîmplat, parcă un nor i s-ar fi ridicat de pe vederi îndată ce s-a întîlnit cu Manoil. Întrebări detunate, glasul lui. Și celălalt, cu tacticile sfărîmate, încercînd să-l irite, insinuîndu-i mistere și atrocități.

— ...fără a fi înțeles nimic, absolut nimic.

Melania...

Trupul ei e statuie, marmoră, pulpele îi sînt dezgolite și îl strînge, îl îmbrățișează, îl sufocă. Și apoi, în ploaie de foc; dragule, dragule... Vîrtej și îndată înseninare umedă, obosită. Dacă el ar afla, *acum?*...

— Melania...

Glasul din întuneric se apropie, și urechea lui ascultă înspăimîntată. Brațe îl îmbrîncesc din mulțime, fluierături și trenuri alergînd pe poduri cu totul și cu totul de oțel. Marș! Dar urechea e sclavă, sufletul lui e robit, el însuși e fascinat, intoxicat de otrava destăinuirii pe care celălalt o picură victorios, spunînd, spunînd. Acum, ceasul așteptat de ani. Pentru aflarea lui m-am născut. Ce-au *făcut* ei, ce-au făcut? Și ea cum de n-a strigat, și cum de s-au spus toate *lui,* stăpîn pe fecioria ei, stăpînul teroarei celui de al treilea, nepăsător de întuneric

şi izvor de foc nelegiuit? Pentru ceasul acesta am trăit, visul lui l-am recunoscut pretutindeni, lacătul lui, lacătul ei. Marş! Alţii îl îmbrîncesc, şi scenele se surpă dărîmate, valuri de praf se înalţă deasupra-le, zgomotele vin de undeva şi apoi pier. Podurile se cutremură şi se încovoaie, adieri elastice, la dreapta, mai mult spre dreapta, şi mai mult spre stînga. Trenul de oţel trece, podurile îşi echilibrează picioare de cauciuc, groase şi sferice. Melania e goală, cu desăvîrşire goală. Globul gros al lămpii o luminează virginal, dar celălalt şopteşte mai mult, *mai mult*. Tăcerea de atunci, cînd el a îmbrăţişat statuia, şi nici un muşchi n-a tresărit, nici ipocrită îmbujorare, umbră roză. Mîngîierea pietrei, piatră albă şi roz, fără taine, căci degetele cunosc tot, degete împreunate. Acesta e începutul ritului, rit victorios, al celuilalt, statuia însufleţită apoi zvîrlită înapoi, în balta de păcură, laolaltă cu ceilalţi — iar el înainte, înainte... Marş! marş! Vorbele lui se preling otrăvite, şi otrava nu e umiditatea buzelor pe care le ghiceşte livide şi îmbrobonate, ci văzduhul e otrăvit, e fiert în buruieni, aerul pe care îl înghite e otrăvit, ameţeli din adolescenţa bolnavă îl cuprind, dar nici o mînă nu se pogoară pe frunte, ci numai vorbe ce poartă năluci cu aripi ude, şi ele plutesc fantastic peste poduri cu picioarele lor groase bălăbănindu-se în pas de cauciuc, încercînd a trece apele, spre ea, cu totul şi cu totul goală, şi nici un ţipăt, nimic, o statuie, piatră, gheaţă, şi cu cît e mai îngheţată, cu atît farmecul se va închega, mînă de mort, cenuşă şi fir de aţă roşie legat de picioarele broaştei, dar nu acestea, ci farmec de sus, de dincolo, însufleţind o statuie de piatră şi numind-o Melania...

— Melania!...

Celălalt îi aude strigătul şi se ridică ager să-l sprijine. Nu mă atinge, nu mă atinge!... Ameţeli neştiute, greaţă de val, acum, cînd stă înfipt în nisip. Se leagănă. Apele l-au ţinut strîns atunci, nu l-au lăsat să cadă. Numai cînd au trecut de piept, au început a-l bate tîlhăreşte, şi greaţa de atunci o simte, îl încovoaie. Dar celălalt îl sprijină. Zadarnic s-ar împotrivi, braţul celuilalt îl poartă.

Nisipul e mai vîrtos, e umed.

— Melania!

Apele îi bat pe amîndoi, apele se înfăşoară de-a lungul pulpelor. Braţul îl lasă. Se va împletici.

— Melania!...

Strigătul lui îl înfioară. A fost el însuşi, el a strigat, şi totuşi vedenie curată i-a trecut prin faţa ochilor.

— De-acum mergi singur, Cesare! Eroic, *amice!* Drum bun!...

El ar vrea să se repeadă în ape, dar o putere ciudată îl dezmorţeşte.

— Melania!

— Mergi singur, înainte!

Şi *atunci* tot aşa a fost, el a fost alături şi atunci. Tot ce-a făcut, celălalt a poruncit, întotdeauna a fost cu el, întotdeauna. Se întoarce spre mal, cu braţele pipăind întunericul. Celălalt îi strigă, îl îndeamnă.

— Ţi-e frică, *amice!* Ţi-e frică?...

Celălalt rîde, rîs de nebun. Apoi încurajări, urlete războinice. Sfîrşeşte totul, cu un singur salt, cu o singură cufundare. Mîntuieşte-te Cesare, liberează-te Cesare!...

— Nu mi-e teamă! Dacă vrei, mă poţi zvîrli, mă poţi cufunda, eşti mai tare.

— Crimă nu, *amice. Autoexterminare,* oh! da, autoexterminare!...

— Mă poţi ucide, dacă vrei...

— Tu singur, Cesare!

— Melania!

Piciorul îi alunecă, şi trupul îi cade lung, stîngaci în apă. Nisipul l-a stropit pe faţă, şi mîinile anevoie le dezgroapă de pe fund. Dar se ridică şi pipăie cu piciorul tremurînd malul. Celălalt strigă, îl îndeamnă. El înaintează. Plajă.

— Bestie laşă! îndrăgostit emasculat! proxenet... *Eu* am avut-o pe Melania, bestie, eu am rupt-o şi *tu* o iubeşti. Laş!...

El se scutură, obosit, gol. Năluca curată i-a trecut atunci prin priviri şi el a văzut-o.

Celălalt se apropie iar, îl îmbrînceşte. Trupul îi cade moale pe nisip, picioarele îi tremură. Primeşte loviturile nesimţitor. Picioarele celuilalt îl strivesc, tălpile lui

îi calcă mîinile, îi scrijelesc obrajii. Sîngele curge legănat pe sprîncene, dar nu-l simte. Nu simte nimic. Murmură numai: Melania...

— Melania? *Eu* am avut-o, știi bine că eu am avut-o...

— Dacă vrei, mă poți ucide. Haide, nu-mi pasă...

— Desigur, ți-e frică, *singur*... Altul te-a făcut, altul trebuie să te ucidă, întotdeauna altul, *altul*... Laș!

Loviturile au încetat, dar își simte trupul strivit, gol, bicisnic. Vorbele celuilalt le aude, dar nu-l supără. Ea n-a țipat, nu. Ea l-a primit, ea, în brațe de statuie. Și era un altul acolo, și nici el n-a spus nimic, nici el. Manoil poate face ce vrea, e tare. Dar nu-mi pasă. Să mă omoare, dacă vrea. Nu-mi pasă nimic, nimic.

El aude rîsul și se minunează. Poate e nebun, poate *celălalt* e nebun, și teroarea îl împietrește. Ascultă fără să înțeleagă. El rîde și-l insultă, dar Cesare ascultă numai rîsul. Apoi, fără veste, o detunătură și un scîncet.

Eu, *eu* mor, eu, așa mor, așa mor toți oamenii, un glonț, nu-l simt, dar el e în mine, un glonț, oțel, plumb, undeva, în inimă, și mi se pare, dar nu e vis, ci mor, oamenii mor, odată, odată. Simte cum sîngele se golește, iar inima așteaptă, înghețată. Îi e teamă să-și miște mîinile. Mor, poate sînt deja mort. Dar inima îi bate iarăși, se pipăie nebun, înfierbîntat.

Celălalt nu vorbește nimic. Rîsul îl aude, dar nici un cuvînt. Apoi nici rîsul. Apoi îl aude iar. Vine de undeva, din minte, dar se pierde și-l reîntorc valurile.

Se înspăimîntă.

— Manoil!

El a fugit, după ce a încercat să-l ucidă, a fugit. E singur de acum. Încearcă să miște picioarele. Cîțiva pași tremurați, apoi se împiedică. Manoil e acolo, nemișcat, cald. Îl pipăie. Picături calde i se lipesc de palme, miros tare și cald, sînge, el știe că e sînge dar nu crede, ci îl strigă, îl îmbrățișează, Abel, fratele lui. Mîna întîlnește revolverul în pumn strîns. Îl smulge, și îl cheamă, pe el. Înțelege, acum înțelege tot. E singur de acum, pustiu. Știe că fără el nimicnicia îl surpă, fără Manoil. Poduri îl legau de el, și e mort. Toate înțelesurile vin prin el. Fără el e nimic, e nimic. Fluviu de înțelesuri îl înea-

că, îl poartă. Toate i se deschid, acum, toate le știe cum s-au petrecut, lacăte.

Se înalță, fără teamă, puternic, trist, cu degetele răşchirate pe revolver. Ridică mîna spre marea din întuneric, spre valurile care îl cheamă, şi descarcă glonț după glonț, în ea, în întunericul ei. Abel! Gloanțele şuieră pe deasupra apelor şi se sting. Abel!

El stă înfipt pe nisip, hotărît, şi toate spaimele s-au risipit. Ape de aur, năluca de aur, curate, curate. Nici un duh necurat în preajmă-i. Nici o teamă, în fața lui, în marea vie din întuneric. Ultimul glonț se stinge departe, căzut.

El aşteaptă, statornic, şi nici un gînd nu-i tulbură seninătatea, nici o amintire nu întunecă prezența. E atît de singur, dar singurătatea lui nu-l apasă, şi nici un duh nu se zbate în priviri. Privirile se aştern calme, întuneric pe întuneric.

Zgomotele se apropie, le recunoaşte. Ei aduc lumini, desigur. Ei vin să-l prindă, desigur. Îl caută, îl strigă, urlă, bestii cu lumini. Îi recunoaşte. Atunci purta pe brațe năluca albă, curată.

S-au apropiat şi îi apucă brațele, îl dezarmează. Răcnetele mirate, îmbrînciri, apoi un glas, un singur glas, îl întreabă. El nu răspunde. L-au recunoscut, ceilalți, l-au recunoscut şi îl trezesc.

— Cesare! Cesare!...

Ei ştiu tot. Îl cheamă neîncetat, deşi e în mijlocul lor. Răcnesc ca şi cum ar fi departe, dar el e cu ei, alături de ei, prins.

Apoi iarăşi glasul celui ce vorbeşte şi hotărăşte. Îl întreabă toți, şi luminile lor aleargă pe plajă, dans pentru mort. Dar, fără să le dea timp să ghicească, Cesare destăinuieşte.

— Am ucis pe fratele meu...

1930—1931

— SFÎRŞIT —

CUPRINS

Redactori de carte: Dinu T. Constantinescu,
Ina Bardan
Tehnoredactor: **Marin Bocăneală**
Corectura: Magdalena Voiculescu

Bun de tipar: 26 august 1991

Tiparul executat sub comanda 251,
la Imprimeria „ARDEALUL", Cluj,
B-dul 22 Decembrie nr. 146, Municipiul Cluj-Napoca, România

...„Se înalță, fără teamă, puternic, trist, cu degetele rășchirate pe revolver. Ridică mîna spre marea din întuneric, spre valurile care îl cheamă, și descarcă, glonț după glonț, în ea, în întunericul ei. Abel! Gloanțele șuieră pe deasupra apelor și se sting. Abel! ...

...„Apoi iarăși glasul celui care vorbește și hotărăște. Îl întreabă toți, și luminile lor aleargă pe plajă, dans pentru mort. Dar, fără să le dea timp să ghicească, Cesare destăinuiește.

— Am ucis pe fratele meu ...

Mircea Eliade — LUMINA CE SE STINGE...

I.S.B.N 973-9008-11-9

Lei: 65 | 2 TL